

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Україно моя вишивана:

актуальні проблеми становлення
і розвитку особистості в національному
та євроінтеграційному вимірах

**Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
конференції, присвяченої
Всесвітньому дню вишиванки**

15 травня 2025 р.

(електронне видання)

Київ
Педагогічна думка
2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

***«Україно моя вишивана:
актуальні проблеми становлення і розвитку
особистості в національному
та євроінтеграційному вимірах»***

**Збірник тез
VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітньому дню вишиванки
15 травня 2025 р.**

(електронне видання)

За загальною редакцією Н. Богданець-Білокаленко

Київ
Педагогічна думка
2025

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 8 від 22 травня 2025 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданець-Білокаленко Наталія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України; професор Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

Атаманчук Вікторія Петрівна, доктор філологічних наук, головний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України, провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання Національного центру «Мала академія наук України»;

Грабовська Ірина Миколаївна, кандидат філософських наук, провідний науковий співробітник Музею книги і друкарства України, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту українознавства КНУ імені Тараса Шевченка.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Кічук Надія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Попова Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Україно моя вишивана : актуальні проблеми становлення і розвитку особистості в національному та євроінтеграційному вимірах: зб. тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, 15 травня 2025 р. / за заг. ред. д. пед. н. Н. І. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2025. 257 с.

ISBN 978-966-644-803-6

До збірника увійшли тези учасників VI Міжнародної науково-практичної конференції «Україно моя вишивана: актуальні проблеми становлення і розвитку особистості в національному та євроінтеграційному вимірах» (15 травня 2025 року), присвяченої Всесвітньому дню вишиванки.

У роботах розглянуто питання, пов'язані з різними аспектами етнокультурного та освітньо-виховного потенціалу української вишиванки: традиційні техніки вишивки різних регіонів; культура носіння й дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця XIX – початку XX століття; формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді; формування культурної компетентності у здобувачів освіти; інтерпретація та використання символів вишиванки в шкільному освітньому процесі; потенціал української вишивки в системі інклюзивної освіти дітей із особливими потребами; вишиванка в культурі України та національних спільнот; досвід збереження українських традицій у діаспорі та багато інших питань.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам, практикам освітньої галузі та всім, хто цікавиться освітою, долею України, її традиціями та культурою.

УДК 37.017:39:008(477)(043.2)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

ISBN 978-966-644-803-6

© Інститут педагогіки НАПН України, 2025
© Педагогічна думка, 2025

ВСТУПНЕ СЛОВО

15 травня 2025 року в Музеї книги і друкарства України, розташованому на території Києво-Печерської лаври, відбулась неординарна подія – Шоста Міжнародна науково-практична конференція «УКРАЇНО МОЯ ВИШИВАНА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ВИМІРАХ».

Організатор конференції Національна Академія педагогічних наук України, Інститут педагогіки НАПН України, співорганізатори: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (МДПУ ім. Б. Хмельницького), Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України, Музей книги і друкарства України (МКДУ), Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Світова координаційна освітньо-виховна рада Світового Конгресу Українців, Фундація «Просвіта» (Валч, Польща).

Вже перелік співорганізаторів заходу вказує на його солідність та професійний рівень. Проте, як завжди, все залежить від людей, які вклали свою працю і душу в подію. Насамперед, це головна організаторка та багаторічна промоутерка відзначення Всесвітнього дня вишиванки докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України **Наталія Богданець-Білоskalенко**. Це вже VI Міжнародна науково-практичної конференція до свята вишиванки, організована пані Наталією. Її помічницями стали провідна наукова співробітниця МКДУ *Ірина Грабовська*, завідувачка кафедри соціології та філософії МДПУ імені Б. Хмельницького *Людмила Афанасьєва*, провідна наукова співробітниця Науково-дослідного інституту українознавства КНУ імені Тараса Шевченка *Світлана Кагамлик* та керівниця простору допомоги ВПО Мелітопольщини «Мелітополь саме тут. Київ» *Катерина Лещенко*.

Із вітальним словом до учасників конференції звернувся президент національної академії педагогічних наук України **Василь Кремень**. Він наголосив, що українська вишиванка символізує єдність поколінь, хоробрість і незламність українського народу. Її символічні коди є втіленням цінностей українства. Це досить нове свято для українців, проте, воно набуло великої популярності в сучасній Україні.

На значенні Всесвітнього дня вишиванки акцентувала увагу учасників заходу у вітальному слові і начальниця головного управління загальної середньої освіти **Інна Кільдерова**. На важливості української мови та ролі таких заходів у формуванні свідомих громадян наголосив Уповноважений з прав державної мови **Тарас Кремень**. На виховній ролі вишиванки у процесі формування української тожсамості, єднанні українців у всьому світі зупинилась у привітальному слові пані **Люба Любчик**, голова координаційної освітньо-виховної ради Світового Конгресу Українців (Париж, Франція).

У теплій, дружній обстановці учасники конференції-науковці обговорювали питання, пов'язані з історією української вишиванки, її значенням у житті народу, унікальністю символічного світу та історії українства, вишитому на українських сорочках. Сьогодні українська вишиванка є не лише даниною славній історії та традиціям українців, але і зброєю у боротьбі з жорстоким рашистським агресором, одним із найпотужніших засобів формування української ідентичності та утвердження цінностей свободи, хоробрості, справедливості, незалежності. Як тут не згадати слова геніальної поетеси Ліни Костенко: «Бо хто за що, а ми за незалежність. Отож нам так і важко через те».

Під час конференції було виголошено доповіді, що стосувалися різних аспектів культурного та освітньо-виховного потенціалу української вишиванки, зокрема, аналізувався концепт «вишиванка» в системі української лінгвокультурології; обговорювались питання культури носіння і дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця XIX – початку XX століття; аналізувався досвід збереження українських традицій у діаспорі. Йшлося і про потенціал української вишиванки у процесі формування національної та громадянської ідентичності сучасної молоді. У низці доповідей акцентувалась увага на символічних сенсах української вишиванки як оберегу роду і народу України. Вишита сорочка для українця мала цінність не лише як елемент одягу, але як, насамперед, предмет сакрального значення. У виступах та обговоренні доповідей було приділено також увагу і регіональним особливостям орнаментування вишиваних сорочок. Доповідачі наголошували на ролі вишиванки як символу утвердження українства й України у світі. У виступах науковців йшлося і про формування культурної компетентності здобувачів освіти. Наголошено було також на національно-патріотичному компоненті Всесвітнього дня вишиванки. Вишиті сорочки різних регіонів з Музею народного побуту Ульяничів при Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка представила Тетяна Ульянич.

Сьогодні Всесвітній день вишиванки став одним із найулюбленіших свят українців як в Україні, так і в діаспорі. Багато наших співгромадян це свято сприймають як національне – День української вишиванки. У цей день міста, містечка і села України розцвітають різнобарв'ям кольорів, вишитих на сорочках людей. Так само гарно і радісно для ока було і в залі музею, де зібрались учасники конференції. Феєрія стилів, барв і форм наповнила зали МКДУ. Взяти участь у конференції зголосилось 233 особи. З них 86 учасників прибули до МКДУ з різних міст України та закордону. 59 приєднались онлайн. Інші надіслали свої теми до програми конференції. Науковці та громадські активісти з Польщі, Франції, Румунії, Болгарії та різних міст України виявили зацікавлення проблематикою цьогорічної конференції до Дня вишиванки. Дослідники Києва, Житомира, Вінниці, Ніжина, Ужгорода, Івано-Франківська, Ізмаїла, Одеси, Кривого Рогу, Запоріжжя, Миколаєва, Полтави, Переяслава, Рівного, Тернополя, Луцька, Білгород-Дністровського, Глухова, Хмельницького, Умані, Львова, Чернівець, Кам'янець-Подільського надали свої пропозиції для обговорення на конференції. Робота виявилась як плідною, так і цікавою!

Святковим настроєм учасники конференції завдячують не лише справді вагомим доповідям, виголошеним у залі, але і виступам артистів, запрошених до участі у заході. Народний артист України **Віктор Тетеря**, народний ансамбль **Перлина Петропавлівки**, Заслужена діячка мистецтв України **Оксана Науменко** виступили перед науковцями, викликавши щире захоплення та живий відгук присутніх.

Завершився Всесвітній день вишиванки в Музеї книги і друкарства України підведенням підсумків Шостої конференції «Україно моя вишивана: актуальні проблеми становлення і розвитку особистості в національному та євроінтеграційному вимірах». неформальним спілкуванням учасників та гостей заходу.

*Ірина Грабовська,
журналіст, кандидат філософських наук*

Алексєєнко Тетяна Федорівна,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: alekseenko.tf@gmail.com

ВИШИВАНКА ЯК СИМВОЛ КОЛЕКТИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОРУШЕНИХ МЕЖ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У процесі соціалізації відбувається процес ідентифікації, тобто самовизначення, ототожнення себе з іншими, що знаходить відображення в свідомості та моделях поведінки кожного як члена певної соціальної групи чи суспільства.

У кожній культурі є атрибути, які сприяють цьому процесу. В українській культурі одним із головних таких атрибутів є вишиванка, яка у багатопокілінних традиціях стала символом та оберегом українців, одним із способів їх самоствердження і самовираження у приналежності до нації українців, соціальної ідентифікації.

Соціальна ідентифікація має різні виміри, сукупність яких є складниками Я-концепції особистості, що в соціальному житті найбільшою мірою знаходить проявлення в ідентичності особистості та колективній ідентичності. Особистісний рівень соціальної ідентичності виявляється в ототожненні себе з кимось чи чимось, що є для особистості значимим і спорідненим при усвідомленні власної унікальності. Це дозволяє шукати і знаходити відповідь на запитання «Хто я?», «Що я можу?», «Яким я хочу бути?». Коло таких запитань є особливо актуальним для соціального дозрівання особистості у підлітковому віці, серед учнівства.

Прикладом соціальної ідентичності особистісного рівня є і етнічна ідентичність, формування якої відбувається в середовищі рідної культури.

Підґрунтям осмислення проблеми колективної ідентичності є положення Теорії ідентифікації (З Фрейд, К. Юнг) про те, що ідентифікація амбівалентна, іншими словами – має подвійну природу, та Теорії соціальної ідентичності (Анрі

Тешфел), в яких міститься пояснення щодо поведінки людей у групових та міжгрупових контекстах. Згідно них, кожна людина усвідомлює власне місце у суспільстві через приналежність до певної соціальної групи, тобто групове членство. Цей процес передбачає і соціальну ідентифікацію, яка завжди відбувається на основі порівняння різних соціальних груп, що забезпечує усвідомлений вибір.

Ідентифікація себе з соціальною групою дає відчуття приналежності до неї, сприйняття й інтеріоризації її цінностей, норм та правил поведінки і міжособистісної взаємодії. Але цей процес відбувається у порівнянні та за умови умовиводів щодо позитивного, тобто кращості обраної групи з поміж інших. Отже, позитивна соціальна ідентичність формується у контексті порівняння та оцінки власної/референтної соціальної групи з іншими релевантними і сприйняття її як кращої.

Завдяки порівнянню та сприйняттю атитюдів обраної групи формується групова ідентичність, відчуття «МИ». Члени соціальної групи прагнуть до підтримки позитивної соціальної ідентичності цієї групи, що знаходить віддзеркалення і в соціальній поведінці.

Соціальна поведінка формується й реалізується у системі сприйняття і відносин «Я-МИ». Вона завжди орієнтована на цінності й моделі поведінки, які є домінуючими у референтній групі, в групі членства. Така орієнтація виконує і роль механізму у формуванні позитивного образу себе як представника цієї групи, а цінності й позитивне сприйняття референтної/ групи членства групи також виконує роль мотиватора і предиктора соціальної поведінки.

Соціальна група, яка поділяє спільні цінності, сприймає і спільну соціальну ідентифікацію, намагаючись відповідати цим цінностям і стереотипам, бути їх носієм. Це приклад колективної ідентичності, який відрізняється від натовпу як сукупності людей, які стихійно залучаються у ситуативну соціальну ідентичність, що може давати відчуття конформності – готовності змінювати свої переконання й поведінку під впливом іншої соціальної групи чи культури, але й певну неконтрольованість поведінки шляхом збереження власної автономності.

Приклади розвитку ситуативної ідентичності спостерігаються нині і в середовищі біженців від війни з України в приймаючі громади інших країн, їх тривалого в часі перебування в середовищах інших культур і поступової в них асиміляції. Особливо виразним це стає у дітей та учнівської молоді.

Водночас у мігрантських групах збереження власної ідентичності спостерігається через створення земляцтв та самовираження з використанням українських символів, найбільш поширеними засобами яких є українська мова та вишиванка, які для українців зі сформованою ідентичністю є безумовною цінністю.

У культурі українців вишиванка має ціннісний зміст, характерний для колективної ідентичності та ідентичності особистісного рівня вираження. Це знаходить відображення і в тих орнаментах, якими оздоблюють вишиванку. Вони є символами життя, любові, здоров'я, рідного дому, сімейного благополуччя, народження дітей, краси природи. Орнаменти, які домінують в різних регіонах України, є їх духовними символами. По таких вишиванках земляки є впізнаваними в іншому культурному середовищі. Отже, вишиванка виконує роль об'єднувального фактору не тільки у збереженні етнічної культури й ідентичності, а у підтримці колективної ідентичності.

Колективна ідентичність, обумовлена атрибутами соціальної ідентичності ціннісного змісту, вагоме значення серед яких займає і вишиванка, а також соціальна участь та поведінка українців, об'єднаних спільними цінностями, незалежно від того, де вони нині проживають, набуває соціальної значущості, особливо в умовах війни, коли перед загрозою знищення є українська культура та народ. Ось чому так важливо підтримувати національну, колективну ідентичність у дітей і молоді, яка виїхала з України як біженці від війни. В умовах порушених меж освітнього середовища це складно, але можливо. Провідна роль у цьому відводиться не тільки системі освіти, а, насамперед, родині. Історичний досвід різних народів доводить, що в найтяжчі періоди випробувань соціальна, колективна ідентичність зберігалися завдяки її підтримки в сім'ях і родинях, а також ціннісного ставлення в них до збережених атрибутів ідентифікації. А тому важливо, щоб і в часи російсько-української війни українська вишиванка в

українських родин, у тому числі біженців, була символ колективної ідентичності та засобом ідентифікації не тільки на свята, а й в усвідомленій приналежності до українства – спільноти українців.

Вікторія Атаманчук,
*доктор філологічних наук, доцент,
старший дослідник,
головний науковий співробітник відділу навчання мов
національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
професор кафедри історії української літератури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
e-mail: victoriaatamanchuk@gmail.com*

ФІЛОСОФСЬКІ АКЦЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

Філософське осягнення будь-якого явища передбачає пошук, аналіз та систематизацію глибинних механізмів, які забезпечують його функціонування та наповненість смислами. Українська вишивка у цьому розумінні репрезентує різноманітні багатовимірні функції, що охоплюють сприйняття естетичних вимірів (своєрідна форма і вигляд орнаментів), визначення смислових параметрів (значення певних орнаментів), формування прогностичних проекцій (призначення і функції конкретних орнаментів, елементів для формування тощо).

Культурологічні надбання постають як вияви аксіологічних констант, закорінених у досвіді буття й колективному світогляді спільноти. Українська вишивка, як феномен духовної культури, репрезентує онтологічні орієнтири через систему знакових образів, що вирізняються символічною багатозначністю. Ця багатозначність творить поліфонію сенсів і формує багатовимірне поле інтерпретації, в якому кожен образ — це не лише естетична одиниця, а й метафізичний вектор. Символи, що втілені у вишивці, функціонують як носії смислів, здатних транслювати сутнісні елементи світоглядної структури, наближаючи людину до усвідомлення місця людини в загальній структурі буття.

У сучасному науковому дискурсі символіка української вишивки розглядається як складна знакова система, в якій символ виконує не лише

комунікативну, а й онтологічну функцію, відображаючи глибинні смисли колективного буття. Зокрема, Ю. Нікішенко інтерпретує орнамент як автономну знакову систему зі специфічним семантичним потенціалом. На її думку, «орнамент виступає як повноцінна знакова система, функції якої дещо відмінні від символічно-знакових систем давнини, але яка успадкувала багато можливостей та інформативності, додавши до них естетичні та етнічні особливості» [3, с. 58]. У контексті генези орнаментальних структур дослідниця наголошує, що «формування орнаментів було процесом не лише надзвичайно давнім та тривалим, а й багаторівневим, оскільки різні групи орнаменту мають різні джерела походження та різні функції» [2, с. 7]. Ці положення дозволяють розглядати орнамент не як статичну форму декору, а як динамічний носій культурного коду — універсальний механізм збереження і трансляції історичного досвіду, у межах якого відображається структура світоглядних уявлень, їх багатосарова спадкоємність та семантична глибина.

Український орнамент постає не просто як декоративна практика, а як глибоко символічна форма осмислення буття. Через структуру знаків і ритмів він акумулює уявлення про гармонію світу, циклічність часу, взаємозв'язок людини з природою та трансцендентним. Орнаментальні композиції, засновані на повторюваності, симетрії або варіативності елементів, функціонують як своєрідний філософський текст, у якому візуальна форма є носієм змісту, а зміст — відлунням архаїчних і водночас надчасових смислів.

Символи вишивки, укладені у складні композиційні схеми, не лише втілюють культурну ідентичність, а й виконують функцію медіаторів між видимим і невидимим, матеріальним і духовним. Вони структурують колективний досвід у знаковому просторі, де кожен елемент несе у собі частку загальної онтологічної картини світу. Слушно зазначає А. Варивончик: «У своєму неозорому різноманітті символіка зображень у традиційній українській вишивці асимптотично наближається до повноти формального відображення невичерпного розмаїття уявлень українців про предметний світ та його духовне значення у житті». [1, с. 11]. У цьому сенсі вишивка постає як матеріалізоване втілення метафізичних змістів — не лише

візуальний код, а жива тканина культурної пам'яті, в якій поєднуються чуттєве й ідеальне, традиція і трансценденція.

Багатогранність смислового поля української вишивки особливо яскраво виявляється через символ світового дерева – архетипічний образ, який відкриває безмежний простір для інтерпретацій, адже він функціонує на різних рівнях сприйняття та породжує абстрактні проєкції буття. Світове дерево в традиційній українській вишивці уособлює космічний принцип творення, який втілює єдність і взаємозв'язок макрокосмосу та мікрокосмосу, онтологічне переплетення Всесвіту і людини. Воно не лише репрезентує процес безперервної креації — оновлення і розгортання буття у нескінченному часопросторі — але й виступає як метафізична структура, що організовує світ і забезпечує його гармонійне впорядкування через послідовність еволюційних стадій і цілеспрямований розвиток.

Цей символ формує фундамент для осмислення людського існування в контексті ширшої космічної системи, де життя розглядається як частина універсального процесу творення, сплетеного з універсальними законами буття і пізнання. Світове дерево є виявом метафізичної пам'яті, що зберігає і передає культурні архетипи, світоглядні моделі та онтологічні категорії, які визначають спосіб буття і мислення спільноти.

Філософська сутність української вишивки полягає у тому, що вона функціонує як знакова система, що кодує і передає глибокі смисли буття, зокрема через символіку, мотиви та композиції, які відображають рівень людського пізнання, взаємини з природою і космосом, а також складну систему цінностей і духовних орієнтирів. Вишивка стає матеріальним виявом нематеріального – своєрідним втіленням колективної свідомості, що розгортається у часі, зберігаючи і транслюючи культурний досвід, філософські ідеї та метафізичні уявлення.

Література

1. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.). Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. К., 2011. 19 с.
2. Нікішенко Ю. І. Орнамент та письмо: до проблеми співіснування та функціональних особливостей. *Наукові записки. НаУКМА. Теорія та історія культури*. 2007. Том 62. С. 4-8.
3. Нікішенко Ю. І., Пустовалов С. Ж. Про походження орнаменту та ранні етапи його розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури*. 2012. Том 127. С. 54–60.

Василь Балушок
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
e-mail: grigras@i.ua

Марина Олійник
кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
e-mail: marina.oliynik@gmail.com

ВИШИВКА НА ОДЯЗІ МЕШКАНЦІВ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

XVI-XVII століття

Нецікава назва цього матеріалу ще не означає, що він виявиться не цікавим та непотрібним широкому загалові, адже поширення фейків щодо української вишиванки триває. За цим поширенням усе чіткіше вимальовується росія, з її гібридною війною проти України. Тут і походження української вишиванки нібито від російських дворян, і запозичення вишивки на одязі українськими селянами від їхніх панів – російських дворян, й інші вигадки [5, на 25 хв.; 3]. Разом із тим московських пропагандистів надихають українські «корисні помічники». Спробуємо розібратися з деякими фейками, оперуючи виключно фактами, які, як відомо, спростувати важко.

Отже, одна з головних тез сучасного псевдонаукового дискурсу, що українська вишивка на традиційних сорочках з'явилася пізно. Ця версія не пройшла апробації в українських наукових колах, оминувши обговорення серед спеціалістів, потрапила до засобів масової інформації як доведений факт, що не відповідає дійсності.

Сучасну вишиванку, як відомо, запровадила у широкий вжиток українська інтелігенція, десь так із середини – другої половини XIX ст., запозичивши, як вважається, від селян. А от селяни, чи сільські жителі (ці два поняття часто подаються як синоніми), мовляв, перейняли вишивку на одязі щонайраніше в кінці XVIII ст., а то й на початку XIX ст. від панів – нащадків козацької старшини, котра теж перебрала її у європейців (прикмерно, що стаття з цим фейком

О. Косміної надрукована російською мовою у збірнику росії (нині це країна-агресор), див.: «Українська сорочка: від білизни до етнічного символу» на XIV-й Міжнародній конференції «Мода і дизайн: історичний досвід – нові технології». Санкт-Петербург, 2011. С. 370–373).

Так от, найперше, сільські жителі і селяни – не тотожні поняття. Селяни – це ті мешканці села, для яких вирощування сільськогосподарської продукції є головним заняттям. Але ж насправді крім них у селі раніше мешкали бояри, шляхта, козаки, сільське духовенство, навіть князі, а в модерний період – дворянство.

А по-друге, чому мова йде винятково про *селянську* («сільську») *сорочку*? Хід думки тут такий: мовляв, саме від селян інтелігенція XIX ст. запозичила вишиванку. Але річ у тім, що запозичила вона її не винятково від селян. Адже те, що в XIX ст. одяг вишивали лише *селяни*, теж фейк, який відгалузився від імперського фейку, – що український народ завжди складався з селян та іноземних (польських, російських) панів. Не вдаючись у його розгляд, з усією відповідальністю заявляємо: українці завжди мали повну соціальну структуру: духовенство, аристократію (князі, верхівка старшини, згодом дворянства), збройний стан (шляхта, козаки Гетьманщини та Слобожанщини), містян (ремісники, торговці) і, звичайно ж, селян [1]. Тому в XIX ст. традиційна вишивка на одязі побутувала принаймні у мешканців невеликих міст, а також у містян з околиць великих. Така вишивка була характерна і для нащадків дрібної шляхти Правобережжя та козаків Лівобережжя, включно з тими, хто на той час отримав дворянство. Саме вони, разом із селянами, передали її українській інтелігенції. І говорити треба не про селянську, а взагалі про *українську традиційну культуру*, включно з вишивкою, що протистояла модерній культурі великого міста – переважно зрусіфікованій і сполонізованій (на заході).

Але чому йдеться лише про *сорочку*? – На перший погляд, усе логічно: вишиванка у сучасному розумінні є сорочкою, отже треба простежити її появу. Так от, по-перше, узори та їхні мотиви можуть бути спільні в рамках однієї декоративно-«прикрашальної» системи, а значить переходити з одного предмета матеріальної культури на інші (орнамент «паска» – на жіночих сорочках, килимах,

великодній випічці, фресках Софії Київської, іконах XIV ст.) [4]. По-друге, джерела, які повідомляють про існування вишивки на одязі різних верств, маємо від Київської Русі по XIX ст., хоча найбільше з XVI ст., коли закінчується переважно «усне» Середньовіччя, й тому кількість писемних джерел різко зростає. Різночасові приклади вишивки на одязі, включно з сорочками, вже наводилися нами [2]. А по-третє, факти про сорочки з вишивкою простолюду теж до нас дійшли, зокрема з Київської Русі, але найбільше з XVI–XVII ст. Просто князі, магнати, бояри, шляхта, зем'яни як багатші верстви, в судових книгах, де найбільше фіксувалося побутового майна, записували, в першу чергу, власні речі, а своїх селян, які теж зазнавали грабунків та інших збитків, переважно лише зрідка згадували. Як, наприклад, вишиті кошулі Павла, служебника князя Ярослава Федоровича Сангушковича, або вишитий одяг жителів з «Бачьмановьки» на Волині [2, с. 804–807; 6, с. 196–203].

І ще одне зауваження: в документах пізньосередньовічно-ранньомодерного часу ми майже не зустрінемо слова «селяни». Адже селян було безліч категорій, які мали власні назви, переважно за повинностями: «піддані»; «служебники»; «слуги тяглі» («роботні»), «люди (слуги) данні»; «бобровники», «куничники»; «чиншовики», «данники»; «огородники», «халупники», «коморники». А данини були: «медова», «грошова», «боброва», «вівсяна», «подимщина» (продуктами і грошима), «полюддя», «похлібне», «посощина» тощо. Крім того, до введення в XVI ст. у стан шляхетства (нобілітації), боярську верству могли поповнювати заможні селяни. Існували стани які займали положення між боярством та селянством: путні бояри (посильні), панцирні слуги, ординські слуги (стежили за ордою), замкові слуги тощо. Тобто непроникної межі між селянами й боярами не існувало, як і не було межі між вишивкою на їхньому одязі.

Як бачимо, українська вишиванка походить від вишитого одягу різних верств українського народу, і, до того ж, від вишивки не лише на сорочках, хоча на них теж. І це надійно засвідчують історичні джерела.

Література

1. Балущок В. Чи є українці «селянською нацією»? Ще один живучий міф. *Дзеркало тижня*. 23 грудня 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/chi-je-ukrajintsi-seljanskoju-natsijeju-shche-odin-zhivuchij-mif.html> (дата звернення 01 травня 2025).
2. Балущок В., Олійник М. Вишивка на одязі українців: від Давньої Русі до Модерну (відповідь сучасним скептикам). *Народознавчі зошити*. 2022. № 4. С. 798–813.
3. Балущок В., Олійник М. Вишита сорочка українців: спростування деяких фейків через екскурс у письмові згадки. Україна моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки: зб. тез. Міжнародної науково-практичної конференції. / за загал. ред. Н. І. Богданець-Білокаленко. Київ, 2024. С. 14–17.
4. Олійник М. Великодні мотиви в українських вишиванках. *Дзеркало тижня*. 19 квітня 2025. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/velikodni-motivi-v-ukrajinskikh-vishivankakh.html> (дата звернення 19 квітня 2025).
5. Українська вишиванка: історія і міфи. 13 травня 2025. *Фуркало*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qfvGn8hb0Gk> (дата звернення 13 травня 2025).
6. Українське повсякдення ранньомодерної доби: збірник документів. Волинь XVI ст. Київ: Фенікс, 2014. 776 с.

Людмила Березовська,
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методики
дошкільної освіти Університету Ушинського
e-mail: lydunya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

У контексті сучасного етапу розбудови української державності, формування національної свідомості у дітей дошкільного віку розглядається як важливий складник системи патріотичного виховання, спрямованої на становлення особистості з активною громадянською позицією та усвідомленням національної ідентичності. Одним із дієвих засобів такого виховного впливу є ознайомлення дітей із культурними надбаннями українського народу, зокрема з традиційною українською вишивкою.

Українська вишивка як унікальний феномен нематеріальної культурної спадщини виконує важливу соціокультурну, символічну та естетичну функції. Вона є носієм історичної пам'яті, відображенням світогляду, уявлень, моралі та духовності українського народу. Залучення дітей дошкільного віку до вивчення вишивки як елемента народного мистецтва сприяє формуванню в них ціннісного

ставлення до національної культури, розуміння її значущості для самоідентифікації особистості [1].

Педагогічний потенціал української вишивки розкривається у різних напрямках освітнього процесу: пізнавальній, художньо-продуктивній, мовленнєвій та ігровій діяльності. Діти знайомляться з орнаментами, символами, кольоровою гамою, характерною для вишивки різних регіонів України, виконують аплікації за мотивами вишивки, створюють власні декоративні композиції, беруть участь у тематичних заняттях, святах, виставках, розвагах. Такі форми роботи сприяють розвитку творчості, емоційної чутливості, естетичного смаку, виховують почуття гордості за народну спадщину [1].

Згідно з положеннями Базового компонента дошкільної освіти України (2021), формування національної ідентичності, інтересу до культурного надбання свого народу, поваги до традицій та мови є важливими завданнями освітньої роботи в закладі дошкільної освіти [2].

Зважаючи на вікові особливості дітей дошкільного віку, процес ознайомлення з українською вишивкою має здійснюватися у доступній, емоційно насиченій формі, з урахуванням інтеграції різних видів діяльності. Важливо, щоб вихователька не лише інформувала, а й створювала умови для переживання дітьми національно-культурного досвіду.

Учені (Л. Артемова, А. Богуш, В. Кузь, Н. Лисенко, В. Моляко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.) стверджують, що успішне формування особистості дитини є неможливим без урахування національної культури українського народу, його історичного досвіду. Звернення до культурної спадщини, традицій і духовних цінностей сприяє гармонійному розвитку особистості дитини, збагачує їх емоційно-ціннісний досвід, розвиває естетичний смак, формує почуття гордості за свою націю, її здобутки. У цьому контексті традиційна вишивка виступає не лише як мистецький витвір, а й як носій культурного коду українського народу, засіб міжпоколіннєвого зв'язку формування національної ідентичності. Вона акумулює в собі символіку, духовні цінності та світоглядні

уявлення українського народу, передаючи їх з покоління в покоління через орнаменти, кольори та техніки виконання.

Залучення елементів української вишивки до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти створює сприятливі умови для інтеграції різних освітніх напрямів – мовленнєвої, художньо-естетичної, соціально-моральної, пізнавальної, що забезпечує комплексний підхід до всебічного розвитку дитини. Ефективними в роботі з дітьми дошкільного віку є заняття з художньо-продуктивної діяльності, під час яких діти створюють власні композиції, використовуючи мотиви української вишивки. Наприклад, у середній групі доцільно запропонувати дітям заняття з теми «Вишиванка – символ України», де діти розглядають ілюстрації з орнаментами різних регіонів України, обговорюють їх кольорову гаму та візерунки, вивчають значення кожного елементу орнаменту в контексті народних традицій.

У мовленнєвій діяльності доречно використовувати етнокультурну тематику у віршах, загадках, малих фольклорних формах. Наприклад, читання і обговорення вірша В. Крищенка «Вишивала мама» може слугувати основою для бесіди про значення вишитої сорочки в житті українського народу.

Під час інтегрованого заняття з розвитку мовлення та ознайомлення з довкіллям слухним буде бесіда виховательки з дітьми на тему «Що розповідає вишивка?». У ході бесіди педагог звертає увагу дітей на символіку орнаментів: червоний – любов, життя; чорний – земля, пам'ять; калина – дівоча краса; дубове листя – сила та мужність. Завдяки інтеграції освітніх напрямів відбувається цілісне сприйняття матеріалу, активізується пізнавальна діяльність, інтерес до української культури як важливого чинника формування національної ідентичності.

У художній діяльності слід застосовувати графічні вправи, наприклад, штрихування орнаментальних елементів, що сприяє формуванню уявлень про ритм, симетрію, декоративність. У процесі аплікацій, малювання, ліплення діти вчаться відтворювати найпростіші мотиви вишивки (зірочки, хрестики, квіти), формуючи навички естетичного сприйняття.

Під час організації свят і розваг у ЗДО доречно включати елементи народного одягу. Проведення тематичного дня «Свято вишиванки» сприяє емоційному залученню дітей до національної традиції, формує позитивне ставлення до символіки та атрибутики української культури. Діти із задоволенням демонструють свої вишиванки, слухають українські пісні, виконують танці, декламують вірші.

Доцільним є створення у ЗДО етнокультурного осередку, де розміщуються репродукції вишитих виробів, ляльки в національному вбранні, зразки рушників, серветок, скатертин тощо. Такий простір стимулює інтерес до національного мистецтва, створює умови для формування естетичних смаків, національної ідентичності, емоційно-ціннісного ставлення до рідної культури.

Отже, цілеспрямована робота, зорієнтована на використання української вишивки як засобу етнокультурного виховання, є дієвим інструментом формування національно свідомої, духовно багатой та творчо активної особистості в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Література

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Вища школа, 2002. 408 с.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти від 12.01. 2021 № 33 с. 26 URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення: 20.09.2021)

Надія Білоусова,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
email: kposv1@gmail.com*

Світлана Шефер,
*вчитель початкових класів, вчитель-методист
опорного закладу освіти «Причорноморський ліцей»
Визирської сільської ради Одеського району Одеської області
email: svetlana.s.shefer@gmail.com*

ЦИФРОВА ВИШИВАНКА

Вишиванка – один із символів української культури, що набув особливої популярності в останні десятиліття. Вона є не лише частиною національного

одягу, а й важливим елементом української ідентичності. Саме тому сьогодні ми спостерігаємо нове втілення цієї традиції: вишиванки, створені в цифрових застосунках. Вони поєднують в собі майстерність традиційної вишивки та можливості сучасних технологій, відкриваючи учням початкових класів нові горизонти для творчості.

Сьогодні, у світі цифрових технологій, можна створювати вишиванки не лише руками, а й за допомогою різноманітних програм і застосунків. Цей процес дозволяє зберігати традиційні елементи вишивки, одночасно надаючи можливість для нових інтерпретацій.

Крім того, завдяки цифровим технологіям можна легко адаптувати старовинні візерунки до сучасних тенденцій. Модифікація візерунків, створення абстракцій або навіть використання нових кольорних схем дозволяють створювати унікальні варіанти вишиванок, які можуть бути сучасними й водночас залишатися вірними старовинним українським традиціям.

Наразі цифрові вишиванки є частиною цифрового мистецтва. Художники почали використовувати вишивку на екранах комп'ютерів, у графічних роботах, віртуальних виставках та цифрових колекціях. Зокрема, велике значення мають платформи для створення цифрових колекцій одягу та аксесуарів.

Учитель початкових класів, підтримуючи народні традиції, впливає на формування національного світогляду молодших школярів шляхом створення вишиванки в онлайн-застосунках, які працюють на основі штучного інтелекту, як, наприклад, Brickcenter AI, який створює вишиванку з кубиків Lego.

Як працювати з сервісом? Заходимо в сервіс. Реєструємося. Натискаємо зелену кнопку «Create Brisk Set», потім на зелену кнопку «Create». Щоб зберегти картинку натискаємо правою клавішею миші та обираємо «Зберегти зображення як». На сьогодні безкоштовно можна створити 4 зображення.

Не менш цікавим застосунком є і Vyshyvka. Сервіс кодує текст мовою вишивки. Застосунок безкоштовний, не потребує реєстрації, а тому може легко використовуватися для роботи з молодшими школярами.

Як працювати з сервісом? Заходимо в сервіс і пишемо у вікні для вводу тексту слово або фразу. Це може бути ім'я учня, назва області, слово «Україна», рядки з віршів та пісень і т. п. Поруч обираємо один із 4-х варіантів того, як буде виглядати створене зображення. Після – обираємо один із 3-х стилів вишивки. Щоб завантажити готове зображення, натискаємо на зображення хмарки зі стрілкою вниз.

Надія

Світлана

Україна

Створені такі вишивки дитячих імен можна об'єднати у вигляді книжечки зі сторінками, які перегортаються, у сервісі Bookcreator і вийде чудова книжка-історія вашого класу. Готова робота може виглядати так: <https://surl.lu/wwezhm>

Також можна створити відео з музикою в сервісі Canva, де на очах у всіх поступово на полотні створюється вишиванка дитячої спільноти або колективу педагогів, як, наприклад, <https://youtu.be/2lCeozpYgrY?feature=shared>

Отже, цифрові вишиванки є прикладом того, як традиції та інновації можуть існувати поряд. Вони дозволяють не лише зберігати унікальні елементи української культури, а й адаптувати їх до потреб і вимог сучасного світу. Вишивка, створена в цифрових застосунках, відображає зв'язок між минулим і майбутнім. Це дозволяє кожному мати можливість долучитися до великої культурної спадщини України та одночасно виразити свою індивідуальність через цифрові платформи.

Література

1. Вишиванки в стилі ШІ: як стартап VyshyvAI хоче адаптувати традиційну українську вишивку під потреби «цифрового суспільства». URL: <https://surl.li/mglxgg> (дата звернення: 28.04.25)

Алла Богуш

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна
e-mail: allabogush777@gmail.com*

ФЕНОМЕН «ВИШИВАНКА» ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Чому саме сьогодні в Україні такому повсякденному, на перший погляд, побутовому терміну «вишиванка» надається загальнонаукове значення: щорічні академічні конференції, 5 педагогічних читань державного рівня?

Три роки в Україні широкомасштабна війна, рашистський фюрер поставив перед собою завдання знищити Україну як державу: немає українського народу – немає держави, немає України. Отже, народ і виховання, народ й освіта, ці поняття взаємопов'язані, вони не існують один без одного. Є народ, є нація; є нація й національна культура, самобутня, народна. У цьому зв'язку мені пригадався уривок тексту відомого українського вченого з етнолінгвістики вельмишановного Віталія Жайворонка, автора монографії з означеної проблеми, яким він започатковує свій науковий фоліант, відповідаючи на запитання, що ж нам українцям робити з нашим майбутнім, майбутнім держави, майбутнім прийдешнім молодих українців і відповідає: «наш порятунок – у культурі: культурі спілкування і дискусій; культурі взаємовідносин, культури душі, культурі професій, культури мови, культури традицій, культурі того, що можна об'єднати в один загальнооб'єднуючий феномен «національна культура українського самобутнього народу» [Жайворонко, 2007:5].

Підвалини національної культури закладають національна українська освіта і національне виховання дітей із раннього віку. Всім нам добре відомі слова Д. Освянико-Куликовського, який назвав мову «генетичним кодом національної культури» та пророчі слова В. Сосюри «Без мови рідної, юначе, й народу нашого немає». Відтепер, до берегині українського народу приєднуються окраси одягу, специфічно українськими візерунками вишиванок (дитячого, жіночого, чоловічого одягу), а ще й прикраси українського житла (скатертини, рушники, фіранки тощо).

На мою думку, саме «вишиванка» - слово, яке ми промовляємо, з особливою теплотою і гордістю є «національним кодом» одягу українця, за яким нас впізнають у будь-якій зарубіжній країні, причому завжди з лагідною посмішкою. Я хочу дещо перефразувати слова О. Потебні, висловлені ним про мову і сказати, що «вишиванка є не тільки однією із стихій народності (після мови), а й найдосконалішою її подобою».

Вишиванка в Україні є одним із найдавніших видів народного мистецтва. Не можна було уявити українську хату без орнаментальних оздоблень (рушники, скатертини, серветки, панно, сорочки, фартухи тощо). Саме вишивка як один із найдавніших видів народного мистецтва в Україні є одним із національних

пріоритетів, народним чинником національно-патріотичного виховання дітей як у сім'ї, у родинному колі, так і в ЗДО та початковій школі, найдоступніший, найяскравіший, «найтепліший», найпривабливіший для дітей національний чинник виховання любові й поваги до національних українських традицій.

З'ясуємо що ж означає поняття «національне виховання» нового покоління українців. В академічному виданні «Енциклопедія освіти» феномен «національне виховання молоді» визначається як: «фундамент, методологічні засади, найважливіший засіб і джерело формування особистісних рис громадянина України. Головна мета – прищепити дітям віру в українську ідею, в основі якої лежить служіння Україні через набуття молодим поколінням соціального досвіду; успадкування духовних надбань українського народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду; виховання здатності зберігати свою національну ідентичність; розвиток духовних, фізично-досконалих, різнобічно розвинених особистостей, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин [Енциклопедія освіти, 2008: 568].

Національне виховання дітей в Україні – це міцний фундамент, життєдайне джерело розвитку особистості з високою духовністю, національною гордістю українця, гаслом якого по життю є «я-син (донька) українського народу?»).

Національне виховання є підґрунтям патріотичного виховання дітей, майбутніх патріотів України.

Зазначимо, що в новій Концепції патріотизму незалежної України акцентується на національно-усвідомленому ставленні до Батьківщини, прагнення культивувати в собі почуття, волю, життєві настанови в руслі патріотичної самосвідомості, творчо стверджувати в собі духовне життя свого народу – сприйняття української мови й історії, українську державність і правосвідомість, українське світосприйняття, пісню, літературу, соціонормативну культуру України як свою власну [Енциклопедія освіти: 2008].

Яке ж місце посідає вишиванка в національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку?

Вишиванка – це узагальнене поняття прикраси українського одягу, українського хатнього інтер'єру, який містить високу позитивно-емоційну насиченість і викликає гордість у дитини щодо її належності до всенародної української культури. Звісно, що прилучати дітей до шанування національних українських традицій потрібно з раннього віку, так би мовити з колиски, найближчими для дитини людьми (матір, батько, бабуся, дідусь) в українських вишиванках, у хатньому інтер'єрі (рушники, серветки, скатертини, фіранки), а також вишитий одяг дитини вже з першого року життя, ненав'язливо, природньо, а вже потім у дитячих яслах і дошкільних закладах.

У кожній сім'ї українців є вишиті рушники. Адже хліб і рушник – одвічні людські символи. Хліб і сіль на вишитому рушникові – висока ознака української гостинності. Вишитий рушник на стіні – невід'ємний символ хатнього інтер'єру.

В Україні не було жодної оселі, яку б вони не прикрашали. Рушником ушановували появу немовляти в родині, одружували дітей, зустрічали рідних і гостей, проводжали в далеку дорогу батька, сина, чоловіка, коханого. Український вишиваний рушник оспіваний П. Майбородою і А. Малишком в пісні «Про рушник», який судилося довге життя, її співають у всьому світі. В Україні вишитий рушник був серцевиною оселі: рушники-утирачі, стирачі, плечовик. Особливе місце відводилося рушникам для дітей. Окремо для дівчаток – рушники-росяночки, на яких вишито стежечкою цвіт яблуні й вишні, нижче – ромашки і незабудки, а між ними – дрібненькі листочки барвінку й вишеньки.

Рушнички для хлопчиків ярликів – дошкеляриків називали грайликами. Посередині стежкою вишивали чорнобривці, збоку – волошки і синій барвінок, а між ними – листячко дуба, або листя любистку і вусики хмелю. Саме вишиваний рушник є першим народним засобом, хатнім оберегом – вишивали відповідно до кожного регіону, яким з молоком матері у вишитій кофтині і рушником – росяночкою чи грайликом закарбовується у свідомості дитини український національний оберіг, путівник, захисник. Саме тому, в кожному ЗДО, вже у групі першого, другого і третього року життя повинні бути такі рушнички: дорослий

знайомить дитину з рушником, квітами, вишитими на ньому відповідно до статті дитини.

Аналогічне використання рушничків для дітей у групах ЗДО. Задля цього в Україні повинно бути налагоджене цільове виготовлення рушничків – росяночок та грайликів через офіційне замовлення відділів освіти (чи приватних ЗДО) на відповідних фабриках ткацьких підприємствах.

В Україні, починаючи з 1991 року, в усіх ЗДО було введено заняття з українського народознавства, розроблено й опубліковано освітні програми «Українське народознавство в ЗДО» (автори А. Богуш, Н. Лисенко, Л. Калуська), програма і методичні рекомендації (Ознайомлення дітей з народними ремеслами, звичаями, обрядами, символами й оберегами дому) 1992 р.

Зазначу, що на педагогічних факультетах дошкільної освіти як у передвищих закладах, так і в ЗВО викладаються освітні компоненти «Методика ознайомлення дітей з українським народознавством» (автори А. Богуш, Н. Лисенко), та «Методика ознайомлення дітей з довкіллям у ЗДО» (автори А. Богуш, Н. Гавриш та ін.), в яких розкрито методику ознайомлення дітей з народними символами й ремеслами.

Завершуючи, хочу висловити своє бачення щодо місця «вишиванки» як прищеплення у дітей любові й поваги до українських народних символів, зокрема вишиванки, як найбільш затребуваного чинника в сучасних непростих соціальних умовах широкомасштабної війни.

Я переконана, що в кожному ЗДО повинна бути окрема кімната – світлиця «Музей українських народних символів», в якому виставлено: одяг - дитячі вишиванки: повсякденні й святкові, український вінок; хатній інтер'єр (рушники, скатертини, серветки, спідниці, безрукавки, плаhti тощо), посуд та ін. Саме в такому музеї проводити заняття щодо ознайомлення дітей з українським народознавством. Міжнародний день вишиванки необхідно зробити святковим днем з демонстрацією дитячого вишитого одягу (святкового вбрання): дівчатка, хлопчики, їхні батьки. Доцільно у старших групах один раз на місяць започаткувати «День української вишиванки». А ще є потреба започаткувати заняття з навчання дітей старшого

дошкільного віку вмінь вишивання за бажаннями дітей і батьків, якщо ми хочемо, щоб вишиванка символізувала наш національний код одягу.

Кожна українська дитина (дівчинка і хлопчик) обов'язково повинні мати святковий національний одяг у повному комплекті: сорочка-вишиванка, корсетка-вишиванка, пасок, спідниця, плахта, черевички, вінок з різнокомірними стрічками, так само і її батьки: жіночий і чоловічий вишиваний одяг.

Отже, народна символіка (одяг-вишиванка, вінок, хатній інтер'єр), тобто те, з чим дитина зустрічається у своєму житті, це історія життя українського народу, відображення його національної свідомості, національної психології, важливий засіб національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Література

1. Богуш А.М. Діяльність. Активність. Мовлення // Дошкільна лінгводидактика. Запоріжжя: Просвіта, 2000.
2. Богуш А.М. Моє довкілля. Програма ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з довкіллям. К.: Шкільний світ, 2006.
3. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. К.: Вища шк., 2004.
4. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Методика ознайомлення дітей з українським народознавством у дошкільному закладі. Програма педагогічних інститутів. К.: 1993.
5. Богуш Алла, Наталія Гавриш. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у ДНЗ: підручник. Вид. 2-е. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015.
6. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика. Нариси. К.: «Довіра», 2007.
7. Калуська Л. В. Старшим дошкільникам про народні ремесла, звичаї та обряди, символи й обереги дому. Методичні рекомендації. Київ. РМК дошкільного виховання, 1992.
8. Калуська Л. В. Соняшник. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль. Мандрівець, 2014.

Наталія Богданець-Білоskalенко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України
nataliabogdanets@gmail.com

УКРАЇНСЬКЕ ВБРАННЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Український побут, традиційний одяг та ужиткові речі несуть пам'ять поколінь, тяглість традицій, зв'язок з нашим давнім минулим. У народній культурі все тісно переплетене. Наприклад, вишита сорочка –це і одяг, тобто практично

потрібна річ, і витвір мистецтва, що несе у собі заряд духовності, це і космос, і закодовані солярні знаки, що мають магічний зміст, це й оберег.

У цьому аспекті надто популярною є вишиванка. У наукових колах точилися суперечки. як правильно вживати: вишита сорочка чи вишиванка, а також щодо назви свята – День вишиванки чи День вишитої сорочки? На думку дослідниці проблеми М. Олійник, вишиванка відтворює сучасний стан, оскільки молодь поєднує в одязі речі зі стилізованою вишиванкою, тож у цьому контексті логічним видається перший варіант назви.

В оповіданні для дітей «Вишиванка» про це стильне вбрання пише сучасна дизайнерка Оксана Караванська. Авторка подає цікаві відомості про регіональні особливості вишиванок та сучасний етап носіння сорочки, ставлення до них як до елемента сучасного вбрання, а також інформацію про важливість мати в родині вишиванку, особливість створення візерунків, поєднання кольорів, яке робило вишиванку унікальною [1]. У творі в уяві маленького читача актуалізовано значення вишиванки в житті людини: *«...у багатьох українських родинах вишиванка передається від покоління до покоління. І в тебе, можливо, є сорочка, яку ти успадкувала від мами, а твоя мама — від своєї мами, твоєї бабці, а бабця – від своєї мами... Якщо ж такої родинної історії в тебе нема, її можеш започаткувати ти! Вишиванка, що є родинною реліквією, зазвичай вишита вручну. Важливо знати, хто саме вишивав цю сорочку, бо вона здатна роками зберігати в собі енергетику, яку заклала вишивальниця. Добра енергетика вишиванки буде тобі оберегом».* Авторка ненав'язливо говорить про стильність носити вишиванку: *«Варто мати не лише родинну вишиванку, яку одягаєш переважно на великі свята, а й ще одну вишиту сорочку – сучасну. Це дуже модно! Тому це може бути машинна вишивка або ж «вишиваний» принт. Вишиванка дуже пасує до джинсів. Це так по-сучасному!».* Популяризація українського вбрання в такий спосіб також є важливою, оскільки забезпечує плекання національної ідентичності.

Вишиванка набуває більшої популярності в міській культурі. У цьому контексті варто пригадати, як у містах культурно-громадські діячі наприкінці XIX – початку XX ст. носили українські строї, вишиванки. Олена Пчілка, яка в Києві

мешкала на вулиці Маріїнсько-Благовіщенській (нині Саксаганського, 97), любила прогулюватися Хрещатиком в українському вбранні, демонструючи, що українська інтелігенція носить вишиванку як ознаку українськості і жодною мірою не меншовартості. Як зазначає сучасна дослідниця Марина Олійник, «у місті виникла альтернатива свідомого вибору різних зовнішніх ідентифікацій. Якщо народна творчість має колективний характер, то світська суспільна культура, як правило, знає імена новаторів просування прогресивних ідей. Це стосується і сфери формування зовнішнього іміджу» [3, с. 89]. Науковиця узагальнює думки інших дослідників проблеми щодо витоків вираження української самоідентифікації в одязі, зазначаючи, що цей процес був започаткований саме Тарасом Шевченком, а також наголошує, що ці процеси відбувалися й у Галичині. Популяризаторами української вишиванки були І.Франко, Б.Грінченко, М.Кропивницький, М.Лисенко, І.Липа, В.Самійленко, М.Старицький та інші відомі політичні, громадські, культурні діячі. Підтримуємо наукову позицію О.Матюхіної, яка зазначає, що одягання народного вбрання «представниками статусних суспільних станів – дворянства, прогресивного міщанства (...) виконувало важливу функцію об'єднання всіх верств українського суспільства навколо національної ідеї» [2, с. 143].

Загальновідомо, що репрезентантом національно-культурних традицій є література. У сучасній літературі для дітей можна назвати значну кількість творів, що репрезентують національні традиції, зокрема українське вбрання. Звісно, найбільше творів про вишиванку, хустку в поезіях для дітей Вадима Крищенка «Вишиванка», Наталки Поклад «Наша хата», Ганни Черінь «Вишита сорочка», Тамари Коломієць «Біле поле полотняне», Дмитра Чередниченка «Рушник» та ін. Тему народного побуту та вбрання порушено в оповіданнях Зірки Мензатюк «Катрусині скарби», Оксани Луцевської «Таємниця старовинної скриньки» та ін. В оповіданні «Як Катруся скарб знайшла» Зірка Мензатюк уводить читача-дитину в мистецько-історичний контекст: дівчатка, які приїхали до бабусі на Різдво, знайшли на горищі скарб – бабусині сорочки. З розповіді мами діти дізнаються про прадавнє українське мистецтво вишивання.

Отже, місія вишиванки багатогранна: вона є символом єдності, носієм культурної спадщини, виразником національної ідентичності.

Література

1. Богданець-Білоskalенко Н. Образ вишиванки у творах для дітей. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: зб. тез Всеук. наук.-практ. онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020. - С. 20-22.
2. Матюхіна О.А. Національний стиль в одязі як вираз національної самосвідомості. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія.* – 2006. - № 1.- С.142-148.
3. Олійник М. *Український одяг у системі міської культури Києва (друга пол. XIX – початок XXI ст.): монографія*; НАН України. Київ, 2017. – 312 с

Олена Вінніченко,
здобувачка 2 курсу
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: olenavinnichenko92@gmail.com

Дмитро Коваль,
здобувач 2 курсу
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: ozm421@gmail.com

ВИШИВАНКА – СИМВОЛ ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

У строкатому розмаї культур та символів, що формують ідентичність народів світу, українська вишиванка займає особливе місце. Цей унікальний елемент національного одягу не просто вражає своєю красою та майстерністю виконання, а й несе в собі глибокий історичний та культурний код, стаючи потужним символом утвердження українства на світовій арені.

Вишиванка сягає своїм корінням у глибину століть. Археологічні знахідки та історичні свідчення доносять до нас візерунки, що прикрашали одяг наших предків ще задовго до формування сучасної української нації. Ці орнаменти, сповнені символізму, відображали вірування, світогляд та прагнення давніх слов'ян. Ромб, квадрат, хвилясті лінії, рослинні та геометричні мотиви – кожен

елемент ніс своє значення, оберігаючи власника, приносячи добробут та символізуючи зв'язок з природою та предками.

Протягом століть вишиванка не втратила своєї актуальності, а навпаки, набувала нових рис, відображаючи регіональні особливості та майстерність місцевих вишивальниць. Кожен край України славиться своїми унікальними техніками вишивки, колористикою та орнаментальними мотивами. Полтавські білі сорочки, гуцульські яскраві візерунки, подільські стримані чорно-червоні комбінації – ця різноманітність свідчить про багатство культурної спадщини українського народу (рис. 1).

Рис. 1. Традиційні вишивки регіонів України [1]

У періоди національного піднесення вишиванка набувала особливого символічного значення. Вона ставала маркером національної ідентичності, своєрідним маніфестом приналежності до української культури. У часи боротьби за незалежність вишита сорочка додавала сили та єдності, нагадуючи про славне минуле та надихаючи на майбутнє.

Сьогодні, в епоху глобалізації та розмивання культурних кордонів, вишиванка переживає нову хвилю популярності. Вона перестала бути лише елементом традиційного вбрання, перетворившись на модний та стильний атрибут. Українські дизайнери сміливо інтегрують вишиті елементи в сучасний одяг, демонструючи світові невичерпну красу та потенціал національного орнаменту.

Однак, головне значення вишиванки полягає не лише в її естетичній привабливості. Вона є потужним символом українства у світі. Коли людина одягає вишиту сорочку, вона немовби заявляє про свою приналежність до багатой та самобутньої української культури. У різних куточках планети, від великих мегаполісів до невеликих містечок, українці та друзі України одягають вишиванки на свята, урочисті події, а іноді й у повсякденному житті, демонструючи свою гордість та солідарність.

Особливо важливим стало символічне значення вишиванки в умовах російської агресії. Вона перетворилася на своєрідний оберіг, символ незламності духу та боротьби за свободу. Фотографії людей у вишиванках з різних країн світу стали потужним свідченням підтримки України та її народу.

Таким чином, вишиванка – це не просто красивий одяг. Це жива історія українського народу, втілена в унікальних візерунках та кольорах. Вона є символом національної ідентичності, культурної спадщини, незламності духу та прагнення до свободи. У світі, де так важливо зберігати свою унікальність, українська вишиванка гордо несе свою місію, утверджуючи українство як самобутню та важливу частину світової культурної мозаїки.

Література

1. Від Києва до Криму: який вигляд мають вишиванки в різних регіонах України
URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/yak-vyhliadaiut-vyshyvanky-u-riznykh-oblastiakh-ukrainy-114540.html> (дата звернення: 21.04.2025)

Ольга Виштак,
*заступник директора з виробничої роботи
КЗ «Білгород-Дністровського
педагогічного фахового коледжу»
e-mail: pedpraktika11@ukr.net*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТИ

Сучасна передвища педагогічна освіта в Україні покликана не лише формувати професійні компетентності майбутнього вчителя, а й забезпечити всебічне виховання особистості, здатної бути активним громадянином, патріотом своєї держави. В умовах війни питання національно-патріотичного

виховання набуває особливої актуальності, оскільки формування громадянської свідомості та національної ідентичності є запорукою єдності українського суспільства.

Бути патріотом — означає визнавати безумовну цінність Батьківщини, духовно єднатися з нею, бути готовим до служіння їй. Патріотизм як інтегрована якість особистості охоплює знання історії й культури свого народу, любов до рідної мови, готовність до дій на благо держави.

Національно-патріотичне виховання покликане формувати правову свідомість, повагу до державної символіки, мовну культуру, національну самосвідомість, готовність до захисту Вітчизни, мотивацію до педагогічної праці у державних закладах освіти України.

Патріотична вихованість майбутнього вчителя складається з:

- мотиваційного компонента, який передбачає наявність у студента ціннісних орієнтацій, усвідомлення себе як громадянина, інтерес до патріотичної тематики, власну патріотичну позицію;
- діяльнісного компонента, що реалізується у процесі освітньої, виховної, практичної діяльності та проявляється в умінні формувати патріотизм у школярів, у готовності до творчої, ініціативної роботи.

Педагогічна практика є ключовою формою професійної підготовки, яка дозволяє інтегрувати знання, уміння, настанови, отримані під час навчання. Практична діяльність забезпечує реалізацію діяльнісного компонента патріотичного виховання. Упродовж навчального року через різні види практики реалізуються такі форми патріотичного виховання – під час практики "Позанавчальна виховна робота" уроки мужності та звитяги, народознавчі вікторини, усні журнали, свята, в ході практики "Пробні уроки та заняття» студенти проводять уроки та заняття з елементами національно-патріотичного змісту. Широкі можливості надає літня практика в закладах дошкільної освіти, пришкільних та заміських таборах, для вихованців проводять фольклорні майстер-класи, ігрові програми народознавчого характеру, тематичні свята. А під час переддипломної практики в межах уроків та занять майбутні педагоги створюють проекти патріотичного спрямування,

розробляють сценарії виховних заходів, організовують волонтерську роботу з дітьми різного віку.

За ініціативи відділу виробничої роботи Білгород-Дністровського педагогічного фахового коледжу та студентського молодіжного руху «Мое майбутнє в моєму краї» студенти-практиканти та учні закладів освіти-баз педагогічної практики впродовж року залучаються різноманітних патріотичних активностей. Це – участь у патріотичному забігу «Біжу за воїна – героя України», діяльність куреня імені Григорія Ващенка у межах ВДЮПГ «Сокіл» («Джура»), акції «Уроки Великого Вчителя», «Квітка Перемоги», «Деокупація бібліотек», «Дітям війни», «Сонях пам'яті», «Дякуємо захисникам», «Лист пораненому», «Святий Миколай йде на передову», «Великодній кошик для ЗСУ», флешмоби до Дня української хустки, до Дня вишиванки, фоточеленджі «Одещина – це Україна», «Мій край – моя гордість», участь у проєкті «Уроки Незламності» (ГО «Історична платформа»). Вже вдруге коледж провів дистанційний фестиваль-конкурс учнівської та студентської творчості присвяченого Лесі Українці «На крилах пісень», у заході прийняли участь 255 учасників, з 20 населених пунктів України.

Національно-патріотичне виховання є невіддільною складовою професійної підготовки майбутніх педагогів.

Література

1. Бех І. Д. (2018). Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. Управління освітою, 6(402), 6-12. <https://lib.iitta.gov.ua/713824/>
2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». (2022, 13 грудня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
3. Канішевська, Л.В., Малиношевський, Р.В. (2023). Новаторські підходи до виховання: цикл науково-практичних заходів Інституту проблем виховання НАПН України з нагоди всеукраїнського фестивалю науки. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 5 (1), 1-11. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5141>
4. Кремень, В.Г. (2020). Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи, (1), 113-116. http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2020_1/15.pdf
5. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641”

Маргарита Воровка
*докторка педагогічних наук, професорка
кафедри освітології та педагогіки мистецтва
Мелітопольського державного педагогічного
Університету імені Богдана Хмельницького*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ВИКЛИК ЧАСУ І ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА

Останнім часом все гостріше проявляються суперечності між суспільними очікуваннями щодо освітян та рівнем їх підготовки у закладах вищої освіти. Це значною мірою зумовлено недостатньою увагою до формування цілісного образу сучасних фахівців. Одним із ключових аспектів цієї проблеми є професійна культура педагогів та особливості її формування в процесі фахової підготовки.

Процес формування загальної культури людини є надзвичайно важливим, оскільки саме вона забезпечує морально-етичну, гуманістичну та соціальну основу для подальшого професійного розвитку особистості. А саме:

1. *Формування ціннісних орієнтирів.* Загальнолюдська культура виховує розуміння добра, зла, справедливості, гідності, поваги до інших – це базові орієнтири, без яких неможлива відповідальна й етична професійна поведінка.
2. *Підвищення моральної відповідальності.* Професія – це не лише навички, а й відповідальність перед суспільством. Лише особа, сформована в дусі загальнолюдських цінностей, здатна діяти морально навіть у складних ситуаціях.
3. *Розвиток комунікативної культури.* Етика спілкування, толерантність, здатність слухати і розуміти інших – складові загальнолюдської культури, які безпосередньо впливають на якість професійної комунікації.
4. *Сприяння професійній етиці.* Загальнолюдська культура служить джерелом для професійних етичних кодексів. Наприклад, педагогічна етика виростає із загальних гуманістичних ідеалів.

Професійна культура особистості – це система норм, принципів, знань, навичок і цінностей, притаманна певній професійній діяльності, що регламентує поведінку фахівця у межах його професії. Вона неможлива без свідомого й активного формування загальнолюдської культури, це її корінь, джерело і моральна опора.

Професійна культура ґрунтується на загальнолюдських цінностях, наприклад:

- *моральна основа*: етичні принципи, сформовані в межах загальнолюдської культури (чесність, справедливість, повага до інших), є фундаментом для формування етики професійної діяльності;
- *комунікація і взаєморозуміння*: навички міжособистісного спілкування, толерантність і емпатія, засвоєні на рівні загальнолюдської культури, є критично важливими для професійної взаємодії;
- *відповідальність і дисципліна*: загальнолюдські норми щодо обов'язку, відповідальності перед суспільством, стають базою для професійної самодисципліни та надійності;
- *самореалізація і розвиток*: прагнення до знань, творчості, вдосконалення – загальнолюдські ідеали, що стимулюють розвиток професіонала.

У процесі своєї життєдіяльності людина формує власну сутність як носій культурно-історичного досвіду, постаючи водночас і творцем, і відображенням культури. Таким чином, культура і людина взаємно зумовлюють одна одну – діяльність людини живить культуру, а культура, у свою чергу, визначає зміст цієї діяльності.

Формування професійної культури особистості тісно пов'язане з розвитком її загальної культури: без духовного збагачення, морального вдосконалення та інтелектуального зростання неможливо досягти справжньої професійної майстерності. Саме загальна культура слугує надійною основою для формування професійних навичок, етичної поведінки, моральної відповідальності й креативного підходу до роботи. Гармонійне поєднання духовного й професійного розвитку забезпечує успішність людини будь-якій професійній сфері, роблячи її діяльність усвідомленою, якісною та соціально значущою.

Маргарита Воровка
*докторка педагогічних наук, професорка
кафедри освітології та педагогіки мистецтва
Мелітопольського державного педагогічного
Університету імені Богдана Хмельницького*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ВИКЛИК ЧАСУ І ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА

Останнім часом все гостріше проявляються суперечності між суспільними очікуваннями щодо освітян та рівнем їх підготовки у закладах вищої освіти. Це значною мірою зумовлено недостатньою увагою до формування цілісного образу сучасних фахівців. Одним із ключових аспектів цієї проблеми є професійна культура педагогів та особливості її формування в процесі фахової підготовки.

Процес формування загальної культури людини є надзвичайно важливим, оскільки саме вона забезпечує морально-етичну, гуманістичну та соціальну основу для подальшого професійного розвитку особистості. А саме:

5. *Формування ціннісних орієнтирів.* Загальнолюдська культура виховує розуміння добра, зла, справедливості, гідності, поваги до інших – це базові орієнтири, без яких неможлива відповідальна й етична професійна поведінка.
6. *Підвищення моральної відповідальності.* Професія – це не лише навички, а й відповідальність перед суспільством. Лише особа, сформована в дусі загальнолюдських цінностей, здатна діяти морально навіть у складних ситуаціях.
7. *Розвиток комунікативної культури.* Етика спілкування, толерантність, здатність слухати і розуміти інших – складові загальнолюдської культури, які безпосередньо впливають на якість професійної комунікації.
8. *Сприяння професійній етиці.* Загальнолюдська культура служить джерелом для професійних етичних кодексів. Наприклад, педагогічна етика виростає із загальних гуманістичних ідеалів.

Професійна культура особистості – це система норм, принципів, знань, навичок і цінностей, притаманна певній професійній діяльності, що регламентує поведінку фахівця у межах його професії. Вона неможлива без свідомого й активного формування загальнолюдської культури, це її корінь, джерело і моральна опора.

Професійна культура ґрунтується на загальнолюдських цінностях, наприклад:

- *моральна основа*: етичні принципи, сформовані в межах загальнолюдської культури (чесність, справедливість, повага до інших), є фундаментом для формування етики професійної діяльності;
- *комунікація і взаєморозуміння*: навички міжособистісного спілкування, толерантність і емпатія, засвоєні на рівні загальнолюдської культури, є критично важливими для професійної взаємодії;
- *відповідальність і дисципліна*: загальнолюдські норми щодо обов'язку, відповідальності перед суспільством, стають базою для професійної самодисципліни та надійності;
- *самореалізація і розвиток*: прагнення до знань, творчості, вдосконалення – загальнолюдські ідеали, що стимулюють розвиток професіонала.

У процесі своєї життєдіяльності людина формує власну сутність як носій культурно-історичного досвіду, постаючи водночас і творцем, і відображенням культури. Таким чином, культура і людина взаємно зумовлюють одна одну – діяльність людини живить культуру, а культура, у свою чергу, визначає зміст цієї діяльності.

Формування професійної культури особистості тісно пов'язане з розвитком її загальної культури: без духовного збагачення, морального вдосконалення та інтелектуального зростання неможливо досягти справжньої професійної майстерності. Саме загальна культура слугує надійною основою для формування професійних навичок, етичної поведінки, моральної відповідальності й креативного підходу до роботи. Гармонійне поєднання духовного й професійного розвитку забезпечує успішність людини будь-якій професійній сфері, роблячи її діяльність усвідомленою, якісною та соціально значущою.

Людмила Галаєвська,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: gala1313@ukr.net

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розвиток духовності і культури суспільства неможливий без мови, яка в наш час потребує глибокого вивчення на основі невмирущих скарбів національної культури народу. Рівень мовної здатності завжди є і буде визначальним у характеристиці соціально-культурного рівня народу і кожного громадянина зокрема.

Людина створила культуру, а культура – людину. Індивідум реалізується в культурі думки, спілкування, культурі трудової діяльності. Оскільки людина – творець культури, то мова є засобом її вираження.

З культурою мови насамперед пов'язане вміння правильно говорити й писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети й обставин спілкування. Культура мови утверджує передусім такі норми: лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, орфографічні. Окрім цього, культура мови – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Мовленнєвий етикет вважається центральною ділянкою усієї мовно-поведінкової сфери людини, він охоплює засоби ввічливості, спрямовані на вираження поваги до співбесідників та дотримання власної гідності.

За визначенням Мирослава Стельмаховича, мовленнєвий етикет є «національним кодексом словесної добропристойності». А ще він виступає складовою частиною культури спілкувальних взаємин, загальної культури кожної людини зокрема і суспільства в цілому [6, с. 20-22].

«Мовленнєвий етикет являє собою застосування мовного етикету в конкретних актах спілкування. Якщо мовний етикет – це набір засобів вираження, то мовленнєвий етикет – це вибір цих засобів, засоби в реалізації» [2, с. 34].

Мовленнєвий етикет – це національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються в системі стійких форм і висловів, що рекомендуються для висловлення подяки, прощання тощо в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звертання тощо [1, с.110].

Відомий дослідник Чмут Т. К. подає дещо інше визначення мовленнєвого етикету, але схоже за своєю суттю. Мовленнєвий етикет – складна система мовних знаків, що спирається на моральні правила й вимоги і вказує на ставлення як до інших людей, так і до себе. [5, с. 125]. Його формувало не одне покоління людей і в ньому, як у дзеркалі, відбивається менталітет народу, він є невід'ємною складовою професіоналізму керівників, яким доводиться вирішувати через спілкування свої ділові проблеми.

«Мовленнєвий розвиток повинен забезпечувати досконале, повноцінне культурне спілкування людей за допомогою мови. В його основі має бути повага до співрозмовника. Визначальним елементом вияву поваги до співрозмовника, показником рівня культури мовця, його мовленнєвого розвитку виступає мовленнєвий етикет» [5, с. 5].

Мовленнєвий етикет – це система сталих формул спілкування, що визначається суспільством для встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників. Під мовленнєвим етикетом здобувачів освіти розуміємо не тільки сукупність загальнонавчаних вербальних і невербальних засобів ввічливості, якими вони мають природно послуговуватися в міжособистісній взаємодії, а й рівень сформованості їхніх внутрішніх моральних спонукає до етикетної мовленнєвої поведінки, розуміння значущості етикетних норм і правил спілкування та бажання і вміння користуватися ними в тих чи тих комунікативних ситуаціях.

Дослідження зумовлює звернення до провідних дефініцій – «культура мовлення» та «мовленнєва культура», які аналізуються в лінгвістичних та психолого-педагогічних дослідженнях XX – поч. XXI ст.

Термін «культура мовлення» розглядається в широкому смислі, і тоді він має синонім «культура мови» (взірцеві тексти писемності та потенційні якості мови в цілому). Розуміння «культури» в широкому значенні охоплює світ особистості, що виражений у мові, мовленні, її символах і уявленнях людини.

У визначенні сутності культури вчені насамперед звертають увагу на її генетичні й функціональні зв'язки з мовною і мовленнєвою діяльністю. Через мову, як зазначає Е. Бенвеніст, людина засвоює культуру, захоплює її і перетворює. Мова є своєрідною матеріальною основою для створення цінностей, засобом вираження і відображення культури, мова є включеною в культуру. Мова виступає як реалізована внутрішня форма вираження культури [3].

Отже, рівень мовленнєвого етикету здобувача освіти визначається ступенем культури мовлення і спрямуванням його комунікативної поведінки, рівня морального виховання. Формуванню мовленнєвого етикету сприяє вивчення та засвоєння норм літературної мови з урахуванням вікової специфіки здобувачів освіти, використання нормативних етикетних формул у власному мовленні, вільна комунікації з різною тематичною спрямованістю.

Література

1. Галаєвська Л. В. Формування культури спілкування на уроках української мови учнів ліцею. Зб. тез «Україна моя вишивана». 2022. Київ. С. 144-146.
2. Галаєвська Л. В. Культура спілкування старшокласників у процесі створення жанрів ділового мовлення. IV Міжнародна научно-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH» (11-13 жовтня, 2020) Munich, Germany, P. 176-181.
3. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. с. 2-5.
4. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 1999. 232 с.
5. Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування. Львів: СПОЛОМ, 2001. 207 с.
6. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. *Дивослово*. 1998. № 3. С.20-22.

Оксана Галайчук,

PhD, наукова співробітниця

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою

Національного університету «Львівська політехніка»,

ok_halaychuk@ukr.net

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ В УКРАЇНСЬКИХ ВЕСНЯНКАХ

Календарно-обрядові пісні належать до найдавнішого виду усної народно-поетичної творчості. Саме в них ще й сьогодні можемо віднайти згадки про

світоглядні уявлення, традиційний побут і вірування наших предків. До цієї групи належать і обрядові пісні весняного циклу, які виконують з метою проведів зими, закликання весни і тепла, замовлянь на добрий урожай.

Залежно від ареалу побутування, часу та форми виконання весняні обрядові пісні мають багато регіональних назв: *веснянки, гаївки, ягілки, гагілки, маївки, магілки, рогульки, вородайки*, а в окремих місцевостях їх називають за улюбленою грою – «*володар*», «*перепілка*», «*жук*», «*голубки бавитись*» тощо [2].

Мета нашого дослідження – з'ясувати, наскільки збереглися згадки про традиційний одяг загалом і вишиту сорочку зокрема в українських календарно-обрядових піснях весняного циклу.

Найчастіше у хороводних, ігрових піснях, побудованих за принципом нанизування, ми натрапляємо на простий, але докладний перелік елементів народного одягу: чоловічого (хлопець не хоче іти до дівчини: *Чом ти в мене не буваєш, знать ти сорочки не маєш?* тому вона, допитуючись причину, перелічує весь костюм – *сорочку, сподні, шепку, чоботи, свиту, камізельку, пояс, хустку, перстень*: і т. д.) [5, с. 73]; та жіночого (граючи у «Коструба», дівочий хор перелічує такі складові традиційного жіночого костюма: *фартух, сорочка, коралики, хусточка, кафтан, спідниця, камізелька, застіжка, чоботи, станик, вінок, кульчики* та ін.) [5, с. 46–48].

У піснях наші предки часто уявляли весну в образі молодої дівчини. Вважали, що вона всю зиму пряла, шила і вишивала, тобто готувала одяг на наступний сезон: «*Весняночко-паняночко, де ти зимувала? – У садочку на кілочку пряла на сорочку. Що виведу нитку, та пошию свитку, а з тих торочок та нашию сорочок; а з тих кінців та нашию штанців*» [1, с. 32].

Особливо цінується у веснянках біла сорочка. У пісні дівчина вихваляється одною-єдиною, але білою сорочкою: «*Ой не тих я багачок, що по десять сорочок. А я маю їдну, та й тую все білу. Я звечора намочу, опівночі полощу, над досвітком маглюю, на гаївку мандрую*» [1, с. 28]. Можемо припустити, що білизну сорочки забезпечує часте (гіперболізовано – щоденне) її прання, традиційний

процес якого докладно описаний у тексті пісні: мочіння – полоскання – маглювання (прасування, качання – О. Г.).

Натрапляємо у веснянці на згадку про особливий тип вишитої сорочки – чохлату – із вишитими манжетами: *«Ой продала да Марія курочку чубату да купила своїй доньці сорочку чохлату. Іде, іде донечка, чохлами мотає, а по ній уже Тимоха тяженько зітхає* [1, с. 48]. Як зазначає дослідниця народного вбрання українців Оксана Косміна, в жіночих сорочках низ рукавів і верх біля шиї могли викінчувати простим морщенням, морщенням, укріпленням манжетом «чохлою» («чохлата сорочка», або «сорочка з чохлою»), з оборкою «шляркою» коло зап'ястя («чохлата сорочка зі шляркою») [4].

Про вишивання сорочки білими шовковими нитками згадано у наступній пісні: *«Ой весна, весна да весняночка, де твоя дочка да паняночка? Десть у садочку шиє сорочку, шовком да біллю да вишиває»* [1, с. 103].

Особливо цінними були речі, пошиті із фабричної (крамної) тканини: *«Один (ім'я парубка) не грає, кинув дудку ув овес та й поїхав ув Одес, продавати пшеницю, набирати спідницю. А спідницю голубу тій (ім'я дівчини) до шлюбу»* [1, с. 86].

Вагому роль у зовнішності дівчини відіграють прикраси. У веснянці багата дівчина носить дороге коралове намисто, а бідна – лише застіжку (стрічка або шнурок, який просовують в петлі для зав'язування комірця сорочки. – О. Г.) синього кольору: *«В багатій дівчиноньки на шиї коралі... Несе воду банячками, а їй в грудях грає. А в бідній дівчини синя застіжина, несе воду коновками, цвіте як калина* [1, с. 87].

У деяких веснянках можемо спостерігати гендерно-віковий розподіл типів і кольорів взуття: дівчата ходять у чобітках червоного кольору, жінки – жовтого, а чоловіки і парубки – чорного: *«А вулиця та вузесенька, чом, трава, не зеленесенька? Як же мені зеленіти, коли мене гуси зїли, а дівчата видобкали червоними чобітками, золотими підківками <...> Молодиці видобкали жовтенькими чобітками <...> А парубки видобкали чорними чоботиськами, верзунами-верзуниськами»* [1, с. 35]. Верзуни, постолі – взуття, яке прикриває стопу; часто плетене із соломи; взимку його носили поверх чобіт [3, с. 308]. Щоправда, у відомій веснянці «Вербовая

дощечка» дівчина чекає у подарунок від свого милого чобітки жовтого кольору: *«Він Настуньці привезе жовтенькії чобітки, а з позлітки підківки»* [1, с. 49].

Вихваляючи свого коханого парубка, дівчина малює такий образ: *«В мене Яковко обмітний! Ладом, ладом, обмітний... Під ним кінь вороний... На їм жупан голубий!.. На їм шапка боброва... В руках хустка шовкова»* [1, с. 40]. Шовкова хустка може свідчити про те, що хлопець заручений; «шовковий вишитий по кутах платок з китицями, яким підв'язували руки нареченому під час заручин (82×82 см, с. Коржівці Деражнянського р-ну, Хмельниччина)» [3, с. 310].

Характеризуючи хлопців із сусідніх сіл, дівчина описує їхній типовий одяг: *«Дяковецькі парубки вигравають на дудки, на них шапки-ковпаки, а сорочки біленькі, чоботи хромовенькі... Літинецькі парубки вигравають на дудки, на них шапки-ярмулки, а сорочки – катанки, а чоботи – постолы»* [1, с. 69].

Отже, як бачимо, у текстах весняних обрядових пісень, особливо хороводних та ігрових, збереглися згадки про традиційне вбрання українців – як чоловіче, так і жіноче. Згадок про вишитий одяг і вишивані сорочки зокрема зафіксовано небагато, що можемо пояснити архаїчністю жанру.

Література

1. Веснянки / Упоряд. і передм. Н. Шумади. Київ: Дніпро, 1984. 110 с.; іл.
2. Жалко Т. Номінації весняних календарно-обрядових пісень українців: регіональний аспект. Режим доступу: 16.04.2025 р. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18174/07-Zhalko.pdf?sequence=1>
3. Іваневич Л.А. Класифікація відміни народного комплексу вбрання українців Центрального Поділля. *Літопис Хмельниччини-2015: краєзнавчий збірник*. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2015. 332 с., іл.
4. Косміна О. Ю. Традиційна культура. Одяг [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2018. 608 с. Режим доступу: 16.04.2025 р. URL: http://www.history.org.ua/?termin=tradytsijna_kultura_odjag
5. Матеріали до української етнології: в 22 т. / НТШ у Львові. Етногр. коміс. Львів : З друк. НТШ, 1899–1929. Т. 12 : Гаївки / зібрав Володимир Гнатюк. 1909. 267 с.

Гандзюк Олександра Михайлівна
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри дисциплін загальної підготовки
КЗВО «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради
e-mail: sandra.olek.uk@gmail.com

МОВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТІВ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ

Сучасна система підготовки фармацевтів вимагає не лише високого рівня фахових знань, а й глибокого розуміння принципів ефективної комунікації, адаптованої до культурного контексту. У цьому процесі все більшого значення набуває мовно-культурологічний підхід, який дозволяє інтегрувати елементи лінгвістики, педагогіки та культурології в єдину систему формування професійних компетентностей. Світова практика переконує, що студент має опанувати не лише спеціальні предмети, а й комплекс соціо-філософських та гуманітарно-культурних дисциплін, щоб стати цілісною, гармонійною людиною [1].

Згідно з сучасними підходами в теорії та методиці професійної фармацевтичної освіти, актуальним є завдання розроблення якісно оновленої системи підготовки фахівців. Така система має сприяти формуванню в майбутніх фармацевтів не лише професійної, а й загальнокультурної та соціокультурної компетентності. Це зумовлено тим, що зміст і специфіка їхньої майбутньої професійної діяльності значною мірою залежать від соціокультурного контексту, у якому ця діяльність здійснюється [2, с. 17].

Фармацевт у своїй щоденній діяльності постійно перебуває в комунікативній взаємодії з людьми різного віку, соціального статусу, етнічного та культурного походження. У цьому контексті мова стає не лише інструментом передачі інформації, а й засобом вираження поваги, етичності, довіри та національної ідентичності. Саме тому важливо не лише навчити майбутнього фахівця чітко формулювати думки українською мовою, а й виховати в ньому мовно-культурну чутливість.

Міждисциплінарний підхід дає змогу: поєднати мовну, комунікативну та культурну підготовку в єдиний навчальний процес; забезпечити формування культурної компетентності, яка передбачає знання про національні традиції, менталітет, етикет спілкування, символіку та історичні аспекти мовного середовища; сприяти розвитку емпатії, поваги до різноманітності, вміння будувати діалог на основі толерантності, що є надзвичайно важливим для

комунікації з пацієнтами; формувати мовно-професійний етикет фармацевта, що передбачає дотримання норм ввічливості, точності, коректності та доброзичливості в мовленні.

Серед основних завдань реалізації мовно-культурологічного підходу у підготовці фармацевтів варто виділити:

*вивчення мовних формул української професійної етики та фармацевтичного етикету: Це завдання передбачає ознайомлення студентів з усталеними мовними моделями, які застосовуються у професійному фармацевтичному спілкуванні. Йдеться про ввічливі звертання, форми подяки, вибачення, співчуття, роз'яснення щодо вживання лікарських засобів — у відповідності до норм етичної комунікації. Вивчення таких формул сприяє розвитку мовного такту, емпатії, здатності уникати грубості, надмірного формалізму чи, навпаки, фамільярності;

*ознайомлення студентів із регіональними особливостями мовлення, у тому числі лексичними одиницями, притаманними локальним діалектам, що можуть траплятися в пацієнтів: фармацевт, який працює з населенням, має бути готовим до спілкування з пацієнтами, що вживають діалектні або застарілі слова (особливо старші люди чи жителі сіл). Це завдання передбачає аналіз саме таких слів, тлумачення їх змісту й розвиток мовної гнучкості;

*аналіз комунікативних ситуацій, які включають культурно зумовлені конфлікти чи непорозуміння, з наступним обговоренням шляхів їх вирішення: студенти залучаються до розбору ситуацій, у яких непорозуміння виникають через відмінності у світогляді, вікові, релігійні, національні чи етичні уявлення пацієнта. Це дозволяє розвинути в майбутніх фармацевтів здатність уникати конфліктів, знаходити компроміс, зберігати професійну ввічливість у будь-якій ситуації;

*використання тематичних матеріалів (зразки діалогів, симуляцій пацієнтських звернень), які враховують національні цінності, традиції, символіку, разом із зверненням до образу вишиванки як елементу культурної спадщини: це завдання спрямоване на інтеграцію гуманітарних цінностей у мовну підготовку. У навчальному процесі застосовуються діалоги, рольові ігри, кейси, де моделюються ситуації взаємодії фармацевта з пацієнтами, які апелюють до національної ідентичності,

традицій, символів (наприклад, обговорення лікувальних властивостей рослин, згаданих у народній медицині чи вишивці).

Особливої актуальності набуває питання викладання курсу «Мовно-комунікативні навички фармацевтів» з акцентом на формування мовної особистості, яка усвідомлює себе як представника української культури та з повагою ставиться до інших культур. У цьому контексті формування мовно-культурної компетентності стає складовою національно-патріотичного виховання.

Мовно-культурологічний підхід у підготовці майбутніх фармацевтів є важливим чинником формування цілісної, відповідальної особистості фахівця, здатного ефективно взаємодіяти з пацієнтами в межах українського культурного простору. Такий підхід сприяє зміцненню мовної та культурної ідентичності, утвердженню поваги до національних цінностей та забезпечує міждисциплінарну цілісність в освітньому процесі.

Література

1. Дискусія про специфіку медичної та фармацевтичної освіти. URL : https://mphu.edu.ua/new_5283.html (дата звернення 14.05. 2025).
2. Процюк І. Є. Формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів у процесі гуманітарної підготовки в коледжах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2019. 276 с.

Віктор Гапотій,

*кандидат юридичних наук, доцент
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: gapoty.viktor@gmail.com*

Олег Ігольников,

*здобувач I курсу
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: natalipisarenko01@gmail.com*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ

У складний час становлення української державності, коли зовнішні та внутрішні виклики вимагають від кожного громадянина високого рівня свідомості,

патріотизму та відповідальності, національно-патріотичне виховання набуває особливої ваги. Це стосується і підготовки майбутніх юристів, на плечі яких лягає відповідальність за забезпечення законності, правопорядку та захисту прав і свобод людини в Україні [2,4]. Інтеграція національно-патріотичного виховання у процес викладання дисциплін професійного циклу є не просто бажаною, а необхідною умовою формування правника нової формації – свідомого громадянина, відданого своїй країні та готового служити її інтересам.

Професійні юридичні дисципліни мають потужний потенціал для формування національної свідомості та патріотичних почуттів у студентів. Вивчення історії держави і права України, конституційного права, адміністративного права, кримінального права та інших галузей права нерозривно пов'язане з осмисленням шляху становлення української державності, боротьби за незалежність, формування національної правової традиції [3].

Одним із ключових аспектів національно-патріотичного виховання під час вивчення юридичних дисциплін є акцентування на історичному контексті розвитку українського права. Розгляд правових інститутів у їхньому історичному розвитку, аналіз Конституцій України різних періодів, вивчення козацького права, правових пам'яток доби Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки сприяють формуванню у студентів розуміння тяглості державотворчих процесів, цінності національної правової спадщини та усвідомлення власної причетності до розбудови правової держави [1].

Важливу роль відіграє вивчення конституційних засад української державності, прав і свобод людини і громадянина. Глибоке розуміння положень Конституції України, усвідомлення цінності суверенітету, територіальної цілісності, демократії та верховенства права є фундаментом патріотичної свідомості майбутнього юриста. Аналіз конкретних судових рішень, практики Конституційного Суду України, рішень Європейського суду з прав людини у контексті захисту національних інтересів сприяє формуванню критичного мислення та здатності обґрунтовувати власну позицію з позицій національних інтересів та міжнародних стандартів.

Викладання адміністративного та кримінального права надає широкі можливості для виховання поваги до закону, усвідомлення неприпустимості корупції, зловживання владою, порушення прав людини. Розгляд конкретних справ, пов'язаних із захистом національної безпеки, боротьбою з організованою злочинністю, протидією агресії, сприяє формуванню у студентів розуміння важливості їхньої майбутньої професійної діяльності для забезпечення суверенітету та територіальної цілісності України.

Особливої уваги заслуговує вивчення міжнародного права у контексті захисту національних інтересів України. Аналіз міжнародних договорів, рішень міжнародних судових інстанцій, питань міжнародної відповідальності держави за агресію, воєнні злочини, порушення прав людини сприяє формуванню у майбутніх юристів розуміння механізмів захисту України на міжнародній арені.

Національно-патріотичне виховання майбутніх юристів не є окремою дисципліною, а має бути органічно інтегроване у весь процес навчання. Лише за таких умов ми зможемо сформувати покоління правників, які не лише володіють глибокими професійними знаннями та навичками, але й є свідомими громадянами, патріотами своєї країни, готовими чесно та віддано служити інтересам українського народу.

Таким чином, системний та цілеспрямований підхід до національно-патріотичного виховання під час викладання дисциплін професійного циклу є запорукою формування висококваліфікованих юристів, які будуть не лише компетентними фахівцями, але й справжніми патріотами України, здатними забезпечити її стабільний та прогресивний розвиток.

Література

1. Бойко І. Роль у правовому та патріотичному вихованні студентів-юристів курсу «Історія держави і права України». *Право України*. 2015. №1. С.162-170.
2. Бурдін М.Ю. Національно-патріотичне виховання курсантів та студентів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання МВС України як невід'ємна складова виховної функції держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2017. С.16-18.
3. Комзюк А.Т. Національно-патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції України. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917-2017 рр.)*: зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С.151-153.

4. Сопілко І. М. Становлення національної свідомості майбутніх юристів у Національному авіаційному університеті. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 3. С. 203-210.

Гоголь Наталія Валеріївна,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови, літератури та методики навчання,
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
e-mail: gogolnv@gnpu.edu.ua*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ АРХЕТИПІВ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: МИСТЕЦЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ

У чинних підручниках української літератури для НУШ [2; 3; 4; 5] спостерігається тенденція до інтеграції мистецького контексту в процес вивчення творів фольклору та художньої літератури. Інформаційні, аналітичні та ілюстративні блоки сучасних книг репрезентують багатий пласт народної творчості, поєднаний зі зразками традиційної української культури. Мистецькі твори включено у відповідні рубрики, особливу увагу приділено творам образотворчого мистецтва, у яких відтворено народні мотиви з винятковою стилістичною точністю. Запитання і завдання, сформульовані до суміжних образотворчостей, активізують діалог між учнем і текстом, уможливають проведення міжмистецьких паралелей.

Візуальна репрезентація архетипів народної символіки, зокрема образу Дерева Роду або вишитого рушника, виконує важливу функцію у формуванні культурної компетентності учнів. Вишитий рушник постає не лише як естетичний елемент побуту, а як символ родинної пам'яті, захисту, духовної сили та народної ідентичності. Одним із найяскравіших прикладів такого мистецького зразка є крелевецький рушник, стиль якого формувався з середини ХІХ ст. на теренах Сумщини. Його особливості – червоно-біла кольорова гама, стилізовані «свічники», образи Берегині – стали візуальними маркерами української художньої традиції, що отримала міжнародне визнання на виставці в Парижі 1936 року.

Візуалізація символіки Дерева Життя на рушниках указує на глибоку архетипну структуру українського світогляду: коріння означає зв'язок із пращурами, стовбур — з реальністю, а квіти — з прийдешнім поколінням. Символічне зображення дерева, що зростає не з ґрунту, а з горщика або «вазона», підкреслює космогонічний характер народного світобачення.

У чинних підручниках української літератури представлено ілюстрації з репродукціями вишитих рушників та мистецькими роботами сучасних художників [2, сс. 75, 77, 125; 4, с. 33; 5, с. 12]. Образ Березині як уособлення жіночої сили, материнської опіки, захисту дому є центральним у численних творах образотворчого мистецтва. Сучасні художники, зокрема О. Гайдамака, І. Хомчак, О. Шупляк та ін., поєднують традиційну орнаментальність з модерними елементами, створюючи багатопланові композиції із стилізованими елементами (ромбами, хвилястими лініями, флористичними візерунками), оптичними ілюзіями, які несуть глибоке символічне навантаження.

Так, наприклад, у процесі вивчення п'ятикласниками легенди «Березиня» (за С. Плачиною) та поезії Т. Майданович «О Україно! Божий білий цвіт!» [2] учні мають змогу проаналізувати символіку Дерева Роду та постаті Березині, стилізованої у вишивці. Ці образи зображено як джерело життєвої сили, що поєднує покоління і віддзеркалює глибинні цінності українського етносу.

В орнаментах сучасної художниці та дизайнерки Івонни Хомчак поєднуються класичні кольори української вишивки – червоний, чорний, білий – із сучасними акцентами, як-от синій, фіолетовий, рожевий або золотистий, що додає роботам нової виразності. Під час роботи з учнями над мистецьким полотном І. Хомчак доцільними, на наш погляд, будуть такі запитання: Які символи ви помітили в орнаменті рушника? Що вони можуть означати? Чому образ Березині вважали важливим у традиційній українській культурі? Як ви думаєте, що символізує дерево, яке росте з горщика? Чому воно є центральною частиною рушника? Які кольори використано на рушнику? Як вони впливають на загальне сприйняття композиції? Спробуйте описати, як можна було б створити власний орнамент, який символізував би вашу сім'ю. Що б ви додали? [1, с. 195].

Картина сучасного художника Олега Шупляка «Берегиня» є візуальною інтерпретацією архетипу вишитого рушника в образотворчому мистецтві. Митець використовує ефект оптичної ілюзії для поєднання образу жінки-матері з елементами національної символіки. Композиційно Берегиня представлена у вигляді захисниці, чий підняті руки нагадують крила. Образ наповнений елементами природи, символами родючості, гармонії та духовного затишку — мальви, небо, хата, гніздо з лелеками. Таким чином, картина передає уявлення про єдність всесвіту та української домівки як сакрального простору.

Педагогічна цінність довершених зразків образотворчого мистецтва полягає не лише у візуалізації народних сюжетів, а й у стимулюванні креативного та дослідницького мислення учнів. Так, наприклад, серед різнорівневих запитань і завдань, які допоможуть учням досягнути мистецьке полотно О. Шупляка й усвідомити значущість архетипного образу Берегині в житті українців, можуть бути такі: Що ви бачите на картині? Які деталі вам впали в очі першими? Які елементи природи ви помітили на картині? Чому, на вашу думку, художник зобразив їх разом із образом Берегині? Що символізують руки-крила Берегині? Що символізує сонце, небо, українська хата, гніздо з лелеками на картині? Як вони пов'язані з українською культурою? Як настрої передає мистецьку полотно? Чи є на картині елементи, які нагадують про українські традиції або символіку? Як ви думаєте, що художник хотів сказати своєю роботою? Намалюйте свою власну «Берегиню», використовуючи елементи, які для вас символізують захист, природу або родину. Дослідіть, як образ Берегині пов'язаний із природою та охороною сімейного вогнища. Запитайте у рідних або у друзями про те, як вони розуміють слово «Берегиня». Складіть сенкан до слова «Берегиня» [1, с. 202]. Запитання і завдання репродуктивного, дослідницького, творчо-пошукового характеру допоможуть учням не тільки краще розуміти легенду «Берегиня», а й досягнути суміжні образотворчості та спробувати власні сили в створенні мистецьких образів.

Отже, використання архетипів народної культури в ілюстративному матеріалі, методичному апараті сучасних навчальних книг, тематично-стильовій різноманітності пропонованих для розгляду фольклорних і художніх творів у

єдності із суміжними образотворчостями сприяє інтенсифікації національної ідентичності юних читачів, спонукає їх до пізнання себе, своєї ідентичності, уможлиблює пошанування національних традицій і культури.

Література

1. Гоголь Н. В. Відображення архетипів народної культури в підручниках української літератури з інноваційними технологіями: методичний аспект. *Moderní aspekty vědy: LIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. str. 408. P. 179–212. URL : <http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/mono-52.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).*
2. Яценко Т. О. Українська література : підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти / Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук. К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. 256 с.
3. Яценко Т. О. Українська література : підруч. для 6 класу закладів загальної середньої освіти / Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук. К. : Видавничий дім «Освіта», 2023. 256 с.
4. Яценко Т. Українська література : підруч. для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти / Таміла Яценко, Василь Пахаренко, Олеся Слижук, Ірина Тригуб. Київ : Грамота, 2024. 288 с.
5. Яценко Т. Українська література : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти / Таміла Яценко, Василь Пахаренко, Олеся Слижук, Ірина Тригуб. Київ : Грамота, 2025. 264 с.

Я. М. Горбаль

аспірант кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного Університету
імені Богдана Хмельницького,
асистент кафедри історії та філософії
Бердянського державного педагогічного університету

ПАЙДЕЯ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вивчення концепції пайдеї — як культурно-освітнього ідеалу в античній філософії — відкриває нові підходи до виховання цілісної, свідомої й етично відповідальної особистості. У сучасному українському освітньому просторі, що прагне до європейської інтеграції, цінності, закладені в ідеї пайдеї (діалогічність, самопізнання, моральна зрілість), сприяють формуванню культурної компетентності та гуманістичних засад освіти. Отже, осмислення античної спадщини є не лише історико-філософським інтересом, а й практично значущим для розвитку сучасної педагогіки в Україні.

Ступінь дослідженості проблеми та методи дослідження. Проблематика пайдеї як основи античної освітньої традиції знаходить своє відображення у працях як

зарубіжних, так і українських дослідників. Зокрема, до вивчення поняття пайдеї зверталися Л. Мандрищук, Т.Шмельова, Робуль О., та інші.

Водночас питання впливу концепту пайдеї на трансформацію сучасної української освіти залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює актуальність подальшого дослідження.

Мета та методи дослідження. Метою дослідження є з'ясування сутності поняття *пайдея* в контексті античної філософської думки та аналіз її ідейного впливу на формування культурно-освітніх моделей у сучасній українській системі освіти. Особлива увага приділяється гуманістичному потенціалу пайдеї та його актуалізації в умовах освіти в Україні. Під час дослідження використано загальноісторичні методи: періодизації, класифікації, систематизації і порівняльного аналізу, а також джерелознавчі: конкретно-пошуковий, евристичний.

Сутність дослідження.

Феномен пайдеї виник в античній Греції як унікальна філософсько-педагогічна концепція, спрямована на формування гармонійно розвинутої особистості й відповідального громадянина поліса. Етимологічно термін «пайдея» (грец. παιδεία) походить від слова «país» (дитина) і позначав початково процес виховання дітей. Згодом семантичне поле поняття розширилося, охоплюючи загальну освіченість, культурність і духовний розвиток людини. Філософське осмислення пайдеї сформувалося під впливом глибинних соціокультурних трансформацій полісної системи, становлення демократичних інституцій та еволюції етичних і естетичних норм античного суспільства. Аристократичний ідеал доблесті (арете) поступово трансформувався в демократичний ідеал громадянина – морально доброчесного, фізично розвинутого, інтелектуально освіченого члена полісної спільноти. У такому розширеному значенні пайдея означала освіченість, освіту, культуру, виражаючи глибинний зв'язок між вихованням та навчанням, формуванням стійких навичок. Антична пайдея виступала інтегральним поняттям, що охоплювало не лише освітні практики, але й загальнокультурні ідеали, що панували в еллінському світі [1].

Центральне місце в античній пайдеї займала ідея калокагатії – єдності фізичної краси та моральної довершеності, що відображала еллінський ідеал гармонійного розвитку людини. Давньогрецька спадщина демонструє, що освіта розглядалася не утилітарно, а як шлях до формування цілісної особистості, спроможної до рефлексії, критичного мислення та моральних суджень. Специфічною рисою античної пайдеї була її відкритість і доступність для всіх вільних громадян, що фундаментально відрізняло її від сакралізованих освітніх практик Стародавнього Сходу. Величезне значення для античної культури мало те, що знання в Греції, на відміну від Єгипту, не було сакральним, тобто таким, що передається тільки посвяченим. Антична демократія потребувала освічених громадян, здатних брати участь у політичному житті, і пайдея виступала інструментом формування такої громадянської свідомості [2].

Філософи-стоїки розширили концепцію пайдеї, надавши їй космополітичного виміру. Для них пайдея стала процесом перетворення людини на громадянина світу, здатного жити згідно з універсальним Логосом, інтерпретація стала особливо впливовою в елліністичну добу, коли грецька освіченість поширилася далеко за межі полісів. З розвитком римської цивілізації пайдея трансформувалася в *humanitas*, що поєднувала грецьку культурність із римським практицизмом і громадянськими чеснотами. Саме в такому синтезованому вигляді античні освітні ідеали були передані європейській культурі через посередництво християнства, яке критично переосмислило, але не відкинуло античну спадщину [1].

Вплив античної пайдеї на сучасні освітні системи України має багатогранний характер, що проявляється як на рівні філософсько-світоглядних засад, так і конкретних освітніх практик. Історично цей вплив відбувався через кілька культурних хвиль: візантійську, ренесансну, просвітницьку та модерну. Візантійське просвітництво, що ґрунтувалося на синтезі античної пайдеї та християнської духовності, мало вирішальне значення для становлення освіти в Київській Русі. Пізніше, в добу українського Відродження XVI-XVII століть, гуманістичні ідеали античності знову актуалізувалися через діяльність братських шкіл та Києво-Могилянської академії, де вивчалися класичні мови, антична література та

філософія Погляди та ідеї давньогрецьких філософів, таких як Платон і Аристотель, справили значний вплив не лише на становлення античної педагогіки, а й на розвиток її як науки у наступні століття [3].

Важливою спадщиною античної пайдеї в сучасній українській освіті є також акцент на формуванні критичного мислення та інтелектуальної самостійності. Сократівський принцип «пізнай самого себе» трансформується в сучасну педагогічну практику через розвиток рефлексивних умінь, метакогнітивних стратегій та здатності до самостійного навчання протягом життя. Діалогічні методи навчання, групова дискусія та проблемне навчання, популярні в сучасних українських школах, мають свої коріння в античних освітніх практиках, особливо в діалектичному методі Сократа та академічних дискусіях школи Платона [2].

Антична пайдея, з її акцентом на єдності знання та доброчесності, інтелектуального та морального розвитку, залишається актуальною для сучасної української освіти в контексті формування ціннісних орієнтацій молоді. За свідченням Плутарха, позбавлення можливості освіти, наприклад, дітей переможених ворогів, вважалось тяжким покаранням. В умовах моральної кризи та ціннісної дезорієнтації, характерних для перехідного періоду українського суспільства, антична спадщина пропонує перевірений часом гуманістичний ідеал освіти як шляху до особистісного вдосконалення та суспільної гармонії.

Протягом XX століття дослідники намагалися знайти в античній системі освіти як ідеали, так і робочі методи для інтелектуального і етичного розвитку сучасності. Автори «Керівництва з античної освіти Вайлі — Блеквелла» виділяли дві фундаментальні монографії, які представляють з точки зору ідеології два протилежні підходи: «Пайдея» Вернера Єгера та «Історія виховання в античності» Анрі Марру, в українському контексті вивчення античної пайдеї стає особливо актуальним у зв'язку з процесами євроінтеграції та пошуком власної культурної ідентичності в глобалізованому світі. Звернення до спільних європейських витоків освіти допомагає усвідомити себе частиною загальноєвропейської культурної традиції, зберігаючи при цьому національну унікальність [3].

Вплив античної пайдеї на сучасну українську освіту проявляється в різних аспектах: у філософії освіти, що наголошує на формуванні цілісної особистості; в організації освітнього процесу, орієнтованого на розвиток критичного мислення та громадянської відповідальності; в інтеграції різноманітних навчальних предметів для забезпечення всебічного розвитку; в демократизації освіти та забезпеченні рівного доступу до якісного навчання. Античний ідеал пайдеї продовжує надихати освітні реформи, спрямовані на підготовку не вузьких фахівців, а багатогранних особистостей, здатних до постійного самовдосконалення та активної участі в суспільному житті.

Трансформована античність присутня і в діяльнісному підході до навчання. Антична пайдея передбачала не пасивне засвоєння знань, а активне залучення до практики – політичної, риторичної, фізичної. Пайдея визначається як основний зміст античної культури, однак цей освітній процес не зводився до опанування сумою норм і вимог, він був підготовкою до громадського життя відповідно до досить широкого набору норм і вимог,

Основні висновки.

Отже, античний філософсько-педагогічний спадок пайдеї залишається цінним джерелом натхнення та орієнтиром для сучасної української освіти, що перебуває в процесі реформування. Переосмислення античних освітніх ідеалів у контексті викликів XXI століття допомагає зберегти гуманістичну спрямованість освіти, її орієнтацію на всебічний розвиток особистості та формування громадянина, здатного до активної участі в суспільному житті демократичної України. Таким чином, антична пайдея продовжує здійснювати свій вплив на освітній простір України, забезпечуючи зв'язок із загальноєвропейською культурною традицією та сприяючи формуванню власної національної концепції освіти, що відповідає як історичним корінням, так і сучасним глобальним тенденціям. Таким вічним духовним чинником для греків була пайдея, яка згодом дала можливість об'єднання Греції вже на принципово нових підвалинах, з новими гаслами, проте зі старим, добре відомим принципом внутрішнього єднання.

Література

1. Мандришук Л. Роль грецької пайдеї у становленні римського гуманізму. Вісник Львівського університету. Серія : Філософія. 2010. Вип. 13. С. 134–141. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/10.-Rol-hretskoi-paydei-u-stanovlenni-rumskoho-humanizmu.pdf>
2. Шмельова Т. Феномен античної пайдеї як підґрунтя польської «педагогіки культури». Social Work and Education. 2018. Vol. 5. No. 3. Рр. 91–107. DOI: 10.25128/2520-6230.18.3.9
3. Робуль О. 2000, 'Сучасна філософія освіти та нова парадигма виховання' Педагогіка і психологія професійної освіти, № 3, с. 55 –64.

Оксана Горда,
кандидатка філологічних наук,
старша наукова співробітниця
Міжнародного інституту освіти,
культури та зв'язків з діаспорою
НУ «Львівська політехніка»,
e-mail: hordaoksana@gmail.com

АКЦІЇ З НАГОДИ ДНЯ ВИШИВАНКИ У СВІТІ:

МЕТА ТА ФУНКЦІЇ

Уже майже два десятиліття у третій четвер травня в Україні та за її межами відзначають Всесвітній день вишиванки. Цього дня по всьому світу, де живуть українці та шанувальники української культури, відбуваються найрізноманітніші події: фестивалі, марші та паради у вишиванках, фотосесії, виставки музейних колекцій вишитих сорочок, перформанси, ярмарки, конкурси на найкращу вишиванку й ін. Найяскравішими і незабутніми серед них уже стали такі акції, як встановлення рекорду Гіннеса за кількістю людей у вишиванках, що зібралися в одному місці (2011); «Подаруй вишиванку захиснику» (2015), яку підтримали в 50 країнах світу; «Народжені у вишиванках» (2016), коли вишиті сорочки дарували народженим у День вишиванки малюкам; «Вишиванка летить у мандри» (2018), внаслідок якої з аеропорту «Бориспіль» розлетілися світом 20 тисяч буклетів про українське етновбрання та пов'язані з ним традиції [2].

Неабияку активність в організації вишиванкових подій проявляють представники української діаспори. Як показує аналіз інформації з відкритих джерел: офіційних сайтів і сторінок Світового конгресу українців (СКУ) та закордонних

українських громадських організацій (об'єднань, спільнот) українців у соцмережах (Конгресу українців Канади в Торонто та Оттаві, Альянсу українців Квебеку, Асоціації підтримки України в Уппсалі, Асоціації українських організацій в Естонії, спілки «Українці Фінляндії», спільнот «Франкфуртський ОБОЗ – гуманітарна допомога Україні», «Українські події в Сан-Франциско та околицях», «Почувайся як вдома ЄС» та Асоціації українських жінок у Бельгії, фундації «Зустріч» Українського клубу у Кракові й ін.), останніми роками такі події стають дедалі популярнішими. Особливо їхня кількість зросла після вимушеного прибуття значної кількості українців до різних країн після повномасштабного вторгнення рф.

Мета цих акцій за кордоном – продемонструвати єдність українства в усьому світі та підтримку тим українцям, які захищають свою свободу, гідність та цінності вільних народів.

Такі заходи виконують низку функцій. Насамперед їхнє завдання полягає в ідентифікації українців за межами Батьківщини та популяризації української культури. Окрім того, у теперішні воєнні роки вишиванкові акції проводять, щоб «нагадати про Україну та її боротьбу» [3]. Так, у травні 2024 року з ініціативи СКУ відбулася світова віртуальна хвиля єднання: українці та шанувальники української культури у різних країнах робили фото у вишиванці та виставляли на своїх сторінках у соцмережах) [3].

Часто ці події не обмежуються лише ходою, парадом чи світлинами учасників у вишиванках: у межах таких заходів відбуваються вечори з виступами українських музикантів і показами колекцій одягу від українських дизайнерів («Вишиваний вечір» у м. Торонто, Канада), святкові пікніки та «грилі» (м. Юджин, США; м. Франкфурт, Німеччина), частування стравами української кухні та піснеспіви (м. Райсіо, Фінляндія), вікторини та квести, вишивання та плетіння віночків і перегляд фільму «Спадок нації» (м. Берген, Норвегія), український Fashion week (м. Відень, Австрія), фестивалі української культури та традицій), що включають багато різноманітних атракцій і активностей для дорослих і дітей («Вишиванка об'єднує» в м. Таллінні, Естонія; «Коріння» в м. Антверпен, Бельгія; Фестиваль вишиванки в м. Уппсала, Швеція) та ін.

Організатори запрошують долучатися до згаданих дійств, використовуючи гасла та заклики: «Вишиванка єднає українців, вишиванка єднає світ», «Подібне об'єднує – різне збагачує», «Наша хода символізує об'єднану Україну, бо вишиванка єднає українців», «Одягніть вашу вишиванку з гордістю та честю в цей день (або навіть протягом цілого тижня!), щоб показати <...> колегам, сусідам та друзям, що вишиванка є символом об'єднання українців», «Друзі, давайте об'єднаємося з усіма українцями світу і покажемо нашу національну ідентичність, одягнувши вишиванки, де б ми не були», «Покличте друзів, знайомих, хай парк Schwanheim буде лише у наших вишиванках», «Друзі, у той час коли українці по всьому світу відзначають День вишиванки, давайте зберемося та пригадаємо про наше коріння та відзначимо нашу єдність і жагу до перемоги!», «Не приносьте свою їжу та напої – купуючи у нас, ви допомагаєте Україні» тощо. Виручені кошти під час вишиванкових заходів спрямовують на гуманітарні проєкти в Україні.

Окрім того, організатори подій, присвячених українській вишиванці, ставлять за мету об'єднати українців та представників інших національностей і передусім титульних націй у країнах проживання українців. Так, до прикладу Етнофестиваль «Вишиванка об'єднує», який, починаючи з 2023 р., проводить Асоціація українських організацій в Естонії, має на меті «об'єднати українців та естонців у бажанні зберегти споконвічні народні традиції та культуру, а також познайомити один одного зі своїм етносом і національним культурним надбанням» [4]. Експерти Інтеграційного Фонду та Міністерства культури Естонії визнали цей захід найкращою інтеграційною подією 2023 року [1].

Отож, вищезгадані акції з нагоди Всесвітнього дня вишиванки, метою яких є об'єднання українців у світі та популяризація української культури, виконують ідентифікаційну, культурологічну, волонтерську та інтеграційну функції.

Література

1. В Естонії вдруге відбудеться український фестиваль «Вишиванка об'єднує». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3848791-v-estonii-vdruge-vidbudetsa-ukrainskij-festival-visivanka-obednue.html> (дата звернення: 25.04.2025).
2. Всесвітній день вишиванки. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Всесвітній_день_вишиванки (дата звернення: 16.04.2025).

3. День вишиванки: анонси подій у світі. *Офіційний сайт Світового Конгресу Українців*. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/den-vishyvanky-anonsy-podii-u-sviti/> (дата звернення: 23.04.2025).

4. Етнофестиваль «Вишиванка об'єднує/Rahvustikandi Paev». *Офіційний сайт Асоціації українських організацій в Естонії*. URL: <https://ukraine.ee/ua/news/festivales> (дата звернення: 25.04.2025).

Віталій Городецький,
аспірант кафедри дизайну і теорії мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
vitaliy.gorodetskiy@pnu.edu.ua

ГУЦУЛЬСЬКИЙ ОРНАМЕНТ У СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД

В умовах глобалізованого культурного середовища посилюється потреба в збереженні та переосмисленні локальної ідентичності. Ювелірне мистецтво, як одна з форм візуального репрезентування культурних кодів, набуває особливої значущості у процесах трансформації традиційної символіки. Особливої актуальності набуває гуцульський орнамент – унікальна система декоративних мотивів, що сформувалась у межах Карпатського регіону України. Попри зростання інтересу до етнодизайну, існує дефіцит експериментальних досліджень, які б поєднували гуцульський орнамент із сучасними методами проектування ювелірних виробів.

Метою статті є визначення можливостей адаптації гуцульського орнаменту до сучасного ювелірного дизайну шляхом експериментального підходу із використанням цифрових технологій 3D моделювання та 3D-друку.

Гуцульський орнамент, згідно з класифікаціями Л.Сухої, М.Селівачова і М.Курилича, охоплює абстрактно-геометричні, рослинно-стилізовані та солярні мотиви. Вони функціонують не лише як естетичний засіб, а й як сакрально-символічна система, що відображає уявлення гуцулів про космос, родовід, захист тощо. У контексті ювелірного мистецтва ці орнаменти матеріалізуються у вигляді насічки, гравіювання, інкрустації.

Окрему увагу варто приділити художній практиці сучасного гуцульського ювеліра Олега Гаркуса, яку ґрунтовно проаналізувала Лілія Пасічник. У своїй статті «Трансформація традиційних прикрас Гуцульщини у творчості О. Гаркуса як виклик сучасним глобалізаційним процесам» авторка доводить, що майстер не лише зберігає традиційні форми, а й переосмислює їх у новому мистецькому контексті. Його роботи – це не копіювання, а творче переосмислення гуцульської семіотики. Прикраси Гаркуса в техніках лиття та насічки перетворюються на артефакти, що водночас є сакральними символами і витворами сучасного мистецтва [2]. Це вказує на важливість глибокого семантичного осмислення гуцульського орнаменту в контексті дизайнерського експерименту.

Підтвердження актуальності теми зустрічаємо і в роботах Н.В. Білого-Рубана, Є.В. Седоухової та Л.М. Петрусь, які вивчали роль гуцульської вишивки в дизайні весільного одягу. Як і в ювелірному мистецтві, вишивка функціонує як носій глибокої культурної ідентичності, яка може трансформуватися через дизайнерські практики [1]. Цей паралельний приклад підкреслює міжгалузеву значущість теми.

Дослідження здійснене з використанням змішаних методів:

Візуально-стилістичний аналіз – ідентифікація ключових форм та символів гуцульського орнаменту за зразками музейних та архівних джерел.

Контент-аналіз сучасних ювелірних колекцій (каталоги, виставки, онлайн-платформи) — визначення ступеня адаптації гуцульського орнаменту у ювелірному дизайні.

Етнографічне інтерв'ю з майстрами – вивчення авторських підходів до трансформації гуцульських орнаментів у ювелірному дизайні.

Експериментальний проєкт – створення серії моделей нагрудних жіночих прикрас з використанням 3D моделювання та 3D-друку за мотивами гуцульського орнаменту.

Дослідження підтверджує, що найбільш часто у сучасному ювелірному дизайні використовуються солярні мотиви (розети, хрести, восьмипелюсткові

розети), однак вони зазвичай позбавлені глибинного семантичного контексту. Переважає формальне цитування, а не концептуальне переосмислення.

Етнографічні інтерв'ю з сучасними ювелірами засвідчили, що інтерес до гуцульських традицій є високим, однак переважно інтуїтивним. Майстри часто не звертаються до структурованих знань про гуцульський орнамент, а працюють методом візуального наслідування.

У процесі дослідження було виявлено відсутність систематизованого зібрання традиційних орнаментальних зразків гуцульської металопластики, аналогічного за структурою та змістом альбому М. Курилича «Гуцульський орнамент». У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність створення орнаментального альбому мотивів, що використовували народні майстри-мосяжники, який може слугувати важливим практичним ресурсом для сучасних ювелірів і дизайнерів, сприяючи збереженню культурної спадщини Карпатського регіону та розвитку авторського етнодизайну.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що орнамент, репрезентований у виробах гуцульського металірства, є самобутньою символічно-декоративною системою, яка має значний потенціал для інтеграції в контекст сучасного ювелірного дизайну. 3D-моделювання дає змогу точно відтворити складну геометрію гуцульського орнаменту. Було створено 2 моделі прикрас (зґарди) методом 3D моделювання, декоровані гуцульськими мотивами та виконані в сучасному стилі із використанням новітніх технологій литва за виплавленими моделями. Аналіз експериментального проєкту довів ефективність використання традиційних гуцульських орнаментальних мотивів у застосуванні цифрових технологій, зокрема 3D-моделювання та сучасного литва, що дозволяє створювати новітні, змістовно виразні й конкурентоспроможні ювелірні вироби.

Література

1. Білей-Рубан Н. В., Седоухова Є. В., Петрусь Л.М. Художньо-стилістична роль вишивки Гуцульщини в проєктуванні сучасного весільного одягу. *Art and Design*. 2020. №2. С. 27 – 38.
2. Курилич М. Гуцульський орнамент. Київ : ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. 128 с.
3. Пасічник Л. Трансформація традиційних прикрас Гуцульщини у творчості О. Гаркуса як виклик сучасним глобалізаційним процесам. *Культурологічна думка*. 2016, №9. С. 139 – 143.

4. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія): навч. посіб. Київ: Редакція вісника «АНТ», 2009. 408 с.
5. Суха Л. Художні металеві вироби українців Східних Карпат другої половини XIX – XX ст. Київ, 1959. 140 с.

Ігор Горошкін,
*кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України
igorgoroshkin@gmail.com*

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Формування культурної компетентності учнів 7–9 класів є невід’ємним складником освітнього процесу, зокрема на уроках іноземної мови, оскільки саме мова відкриває необмежений доступ до культури іншого народу. У Державному стандарті базової середньої освіти наголошено, що культурна компетентність передбачає інтерес до культурних надбань, повагу до традицій, здатність сприймати і створювати культурні продукти та розуміти їх значення для людини й суспільства. Така компетентність розвиває толерантність, міжкультурне порозуміння, відкритість до діалогу культур.

Для формування культурної компетентності учнів важливо ознайомити їх із культурологічними відомостями. Як свідчить аналіз чинних модельних програм, культурологічна інформація, із якою ознайомлюють учнів у 7–9 класах, охоплює широке коло питань:

- традиції та свята різних країн;
- національні страви;
- визначні історико-культурні пам’ятки;
- типові види дозвілля, музика, література, кіно;
- освітні системи інших країн;
- життя підлітків за кордоном;
- відомі постаті культури та науки.

Зміст поданих тем розширює світогляд учнів, допомагає зрозуміти особливості життя в інших країнах, а також сприяє глибшому осмисленню власної культурної ідентичності.

Для формування культурної компетентності доцільно застосовувати різні види завдань:

- **робота з автентичними текстами** (статті, листи, афіші, меню, інтерв’ю), що містять культурознавчу інформацію;
- **підготовка проєктів** (наприклад, «Свята в англomовних країнах», «Музичні традиції України та Великої Британії»);

- **рольові ігри** (уявна подорож, знайомство з іноземцями, шкільний день у Лондоні, Парижі тощо);
- **обговорення порівняльних тем** («Що спільного між українською та французькою кухнею?», «Які свята є схожими у США та в Україні?»);
- **виконання вправ на зіставлення інформації** (наприклад, «Зістав стиль життя підлітків у Німеччині й Україні»);
- **створення візуального контенту** (колажі, постери, інфографіка про культурні події, віртуальні екскурсії).

Такі завдання не лише збагачують знання учнів про світ, а й формують здатність бачити іншу культуру не крізь стереотипи, а через розуміння її глибинних цінностей.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування культурної компетентності учнів 7-9 класів повинно здійснюватися систематично, у тісному зв'язку з мовною та комунікативною підготовкою, з урахуванням вікових особливостей учнів. Такий підхід сприяє розвитку і них емоційного інтелекту, емпатії, культурної обізнаності, а також підвищує інтерес до вивчення іноземних мов.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
2. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М. *Рекомендовано МОН України* (від 12.07.2021 наказ № 795). Київ : МОН України, 2021. 42 с. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83117/>

Ірина ГРАБОВСЬКА

*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
відділу філософії і геополітики НДІУ
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
провідний науковий співробітник
Музею книги і друкарства України, м. Київ
Email: grabovskai@ukr.net*

ФІЛОСОФСЬКІ СЕНСИ «ДЕРЕВА ЖИТТЯ» НА УКРАЇНСЬКИХ ВИШИВАНКАХ

«Дерево життя» як сакральний багатосенсовий символ влаштування світу присутній фактично у всіх культурах планети Земля. Інша назва «Дерева життя» - «Світове дерево».

Дослідники міфів народів світу, зокрема, і міфів українського етносу фактично завжди, аналізуючи традиційну культуру, звертаються до цього символічного

міфологічного конструкту як до одного зі стародавніх центральних символів світотворення. Проте, у висновках щодо смислового навантаження конструкту «Дерево життя» - «Світове дерево» мають значення акценти, які оприявнюються у цих символах. «Світове дерево» утілює в собі акт світотворення у стадії упорядкування Всесвіту від хаосу до порядку, від нижчого до вищого через поєднання всередині. Фактично, у такому акцентуванні «Світове дерево» є складником космогонічного міфу. Саме про це писав видатний дослідник світових міфологій філософ, АНТРОПОЛОГ ТА ЕТНОЛОГ Мірча Еліаде [3]. У той же час «Дерево життя» (і це добре прослідковується на українських вишиваних сорочках) пов'язується з життєбуттям роду, як людського загалом, так і конкретної родини, для якої вишиванка служила не простою буденною одежиною, а сакральним чи напівсакральним предметом вжитку, що захищав господаря від злих сил і утверджував життєву силу роду. Саме життєва сила роду «вшивалася», якщо доречно вжити такий термін, у вигляді «Дерева життя» на вишитій сорочці.

Відомий український філософ Мирослав Попович зазначав, що класифікація в міфі за потрібним принципом є фундаментальною та більш складною від опозиції «верх-низ». «Це - більш складний поділ, бо в «середину» ми нібито вставляємо себе, Его, і дивимось уже на себе як на один з предметів цього світу. Іншими словами, класифікація на «три» пов'язана вже з самосвідомістю» [4, с.15], - писав вчений.

Багатозначність описаних символів дозволяє дослідникам акцентувати увагу на багатьох значеннях цих міфів. «Світове дерево» як і «Дерево життя» з одного боку є об'єднуючим символом минулого-теперішнього-майбутнього, в антропологічному вимірі: дідів-дітей-онуків (трьохпоколіннєва традиційна українська сім'я), в життєбуттєвому: нав (підземний світ, коріння роду, інколицарство смерті)-яв (реальний світ, життя)- прав(духовний світ, рай).

Часто в народній міфології «Дерево життя» асоціювалось із конкретною породою дерев. Так, в українців часто таким деревом життя виступав дуб [5]. Як дуб, так і дубове листя часто зустрічаються на візерунках сорочок, в основному,

звичайно, чоловічих. На вишиванках це дерево символізує чоловічу силу, життєздатність, енергійність, мужність, активність.

У багатьох міфологіях народів світу «Дерево життя» займає центральне місце. Так у скандинавській міфології це Ягдрасіль, в індійській – Асваттха тощо. Для українців характерним є тісний зв'язок з природою. Про це писало чимало українських дослідників. Серед них, наприклад, відомий філософ та психолог із діаспори Олександр Кульчицький [Див. детальн.: 2] .

Оскільки ж історично першою формою освоєння світу для людства був міф, то символи «Світове дерево» = «Дерево життя» будуть вічними в людській культурі. І сьогодні дитина входить у світ, починає його пізнавати значною мірою через міф. Адже, коли ми вчимо своїх малюків пізнавати довкілля, говорячи «дощ іде», «осінь плаче», «сонце сміється» тощо, ми тим самим відтворюємо саме міфологічне мислення. Недаремно, дитина, малюючи світ довкола себе, зображує дощ у вигляді крапельки води з ніжками та обличчям, бо ж «дощ іде». Так само малюють діти сонце, яке посміхається, має очі та рот. Антропологізація світу – це один із найстаріших принципів міфоутворення.

До символізму «Дерева життя» в традиційній українській культурі, у вишиванках зокрема, звертались чимало українських філософів, навіть попри несприятливі умови існування нашої країни періоду СРСР [Див. детальн.: 1]. Серед найцікавіших робіт варто назвати розвідки А. Бичко, І. Бичка, С. Кримського, М. Поповича, В. Шинкарука та ін.

Сьогодні, коли українська культура активно й успішно долає колоніальне минуле і ознаки совєтчини, дослідження символіки вишиванки, популяризація цінностей українського народу, «вшитих», «закодованих» в орнаментах вишиванок є одним із засобів формування української ідентичності, процесу, особливо важливого для молоді України та її майбутнього як самостійної, незалежної держави та нації.

Література

1. Грабовська І., Грабовський С. Оригінальні концептуальні знахідки українських філософів радянської доби у контексті світової філософії. *Дослідження з історії і філософії науки і техніки*. №30 (2), 2021. С. 3-8.

2. Грабовська І., Грабовський С. До філософських підстав осмислення проблеми суб'єктності України. Концепція Олександра Кульчицького *Українознавство*. 2023. №3. С. 143-158.
3. Элиаде Мирча.
URL: https://royallib.com/book/eliade_mircha/mifi_snovideniya_misterii.html
4. Попович М. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 1998. 730 с.
5. Світовит. Дуб – хортицьке Світове дерево
URL: <https://ridnovir.in.ua/index.php/statti/210-dub-khortytske-svitove-derevo>

Вероніка Грицку
*кандидат географічних наук,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
e-mail: veronika-hrytsku@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ БУКОВИНСЬКОЇ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ 50–60-х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Вишита сорочка – не лише елемент національного одягу, а й символічна матриця української культури. Вона акумулює в собі колективну пам'ять, естетичні коди, етнічну самоідентифікацію. У 50–60-х роках XX століття буковинська вишиванка вирізнялася особливою функціональністю: вона зберігала традиції в умовах радянської уніфікації, слугувала інструментом культурного спротиву та стала знаковим маркером національної приналежності.

Виділимо основні особливості вишитої буковинської сорочки.

Розглянемо історико-культурний контекст: Буковина, що входила до складу Австро-Угорщини, Румунії, а згодом СРСР, сформувала регіональні особливості вишивки: стриманість кольорів, багатство технік, гармонійне поєднання орнаментів. Завдяки історичній автономії сіл, відсутності кріпацтва та активному побутуванню ремесел, зокрема ткацтва, буковинці зберегли автентичність своїх вишиванок. Навіть у повоєнні роки, коли держава вела боротьбу з «націоналістичними проявами», вишивка залишалася мовчазною опозицією офіційній ідеології.

Виділимо характерні ознаки сорочок 50–60-х років. Кольорова гама: Чорний колір домінував у 40–50-х роках, символізуючи траур за загиблими та

смуток. У середині 50-х років поступово почали з'являтися стримані пастельні відтінки: блакитний, зелений, винний, бузковий. Матеріали: найчастіше використовували саморобне лляне чи конопляне полотно. Особливістю було ткання сорочок удома: основа й рукави ткалися окремо, згодом зшивалися вручну. Наприкінці 60-х років тканина сорочки поступово зникає. Техніки: Застосовувалися складні поєднання технік: хрестик (для геометричних візерунків), гладь (для квіткових композицій), мережка («цирка»), низинка (із зворотнім орнаментом), стебнівка. Часто один виріб поєднував до 3–4 технік. Жіночі сорочки: Вирізнялися розмаїттям оздоблення: бісер, лелітки, золоті та срібні нитки. Наприклад, у селах Вижниччини зустрічаються вишиванки з шовковими вставками на грудях, що свідчить про майстерність вишивальниць. Орнамент: Переважали геометричні та рослинні мотиви, що несли захисну символіку. У районі Кіцманя популярними були мотиви дубового листа — символу сили й незламності. Чоловічі сорочки: З 60-х років усе рідше з'являються в побуті, особливо серед молоді. На весільних фото того часу чоловіки ще носять вишиванки, проте в офіційному житті — переважно фабричний одяг. У приватних розповідях старожили згадують, що сорочку часто ховали, щоби уникнути докору з боку партійних чиновників.

Щодо соціально-культурного значення вишитої сорочки, можемо відмітити наступне: вишиванка служила своєрідним «кодом тиші» - засобом збереження національної гідності без слів; у рамках радянських етнографічних експедицій велося масове вилучення національного одягу для "музейних колекцій". Деякі жінки свідомо ховали свої сорочки або вишивали нові в секреті; вишиванка в Буковині зберігала функцію родинного спадку: часто передавалася як весільний дар, мала іменні вставки з ініціалами чи роками виготовлення. Незважаючи на політичний тиск, у деяких селах (наприклад, в с. Брусниця, Киселів, Реваківці) традиція вишивання передавалася від матері до дочки, зберігаючи неперервність поколінь.

Отже, у 50–60-х роках ХХ століття буковинська вишиванка стала символом національного спротиву та самотності в умовах радянського ідеологічного

тиску. Цей період відзначався високим рівнем художньої майстерності: складними техніками, витонченістю орнаментів і розширеним колористичним спектром. Зникаюча традиція ткання сорочок та зменшення поширення чоловічих вишиванок — ознаки урбанізації та модернізації, що загрожували збереженню автентики. Однак вишиванка залишилася важливим символом культурної ідентичності, передавалася як спадок і свідчення належності до української спільноти. Регіональна специфіка буковинських сорочок (поєднання бісеру, кольорів, технік) робить їх унікальним феноменом українського текстилю, що вартий наукового осмислення та музеєфікації. Сьогодні вивчення вишивки 50–60-х років дозволяє краще зрозуміти внутрішній опір тоталітарній системі та роль побутової культури у збереженні нації.

Література

1. Варивончик, А. Українська традиційна вишивка в одязі 50-х років XX століття [Електронний ресурс] // *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. – 2021. – № 4(2). – DOI: 10.31866/2617-7951.4.2.2021.246844.

2. Вплив української вишивки на моду 60-х років XX століття Вплив української вишивки на моду 60-х років XX століття [Електронний ресурс] // *Культура і Сучасність: альманах*. – 2021. – № 2. – DOI: 10.32461/2226-0285.2.2021.249240.

Людмила Давидюк
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри методики викладання
іноземних мов і світової літератури
УДУ імені Михайла Драгоманова,
провідний співробітник відділу
навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: lvdav@ukr.net

ДВА ГОЛОСИ СВОБОДИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЙ ДЖОРДЖА БАЙРОНА «ХОТІВ БИ ЖИТИ ЗНОВ У ГОРАХ» ТА МИХАЙЛА ПЕТРЕНКА «ЧОМУ Я НЕ СОКІЛ» НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ У 9 КЛАСІ

Одним із ефективних шляхів вивчення шкільних курсів зарубіжної й української літератур є застосування елементів компаративного аналізу. Порівняльні

інтерпретації художніх текстів дозволяють виявити спільні мотиви, теми, цінності, сприяють розкриттю унікальних особливостей кожної літератури, розумінню духовної єдності та національної своєрідності різних літератур. А. Градовський зазначає, що вивчення літератури в порівняльному аспекті формує національну самосвідомість, гуманістичний світогляд та патріотичні почуття, а також допомагає сприймати культуру як відкриту, діалогічну систему текстів [1, 2].

Проблему компаративного аналізу досліджували літературознавці й науковці-методисти, зокрема Л. Білецький, О. Білецький, В. Будний, Г. Вервес, А. Волкова, С. Дячок, Я. Гарасим, М. Гнатюк, А. Градовський, Л. Грицик, Р. Гром'як, М. Ільницький, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенко, І. Лімборський, М. Наєнко, Д. Наливайко, С. Росовецький, Г. Сиваченко, М. Ткачук, Д. Чижевський та інші.

Розглянемо специфіку застосування елементів компаративного аналізу під час вивчення поезій Джорджа Байрона «Хотів би жити знов у горах» та Михайла Петренка «Чому я не сокіл» на уроках літератури у 9-му класі. Основне завдання використання елементів компаративного аналізу – розкриття ідейно-естетичної сутності кожного з творів, що порівнюються, на основі усвідомлення духовної єдності ідей, висловлених у віршах, та національної своєрідності їхнього втілення.

Урок доцільно розпочати з актуалізації знань учнів про особливості романтизму як літературного напрямку. Доречно також змалювати життєві обставини поетів, які спонукали їх до написання цих віршів.

Наступний етап – читання віршів Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо» й Джорджа Байрона «Хотів би жити знов у горах» (переклад Дмитра Паламарчука), виявлення спільних мотивів поезій, почуттів та переживань, що переповнюють ліричних героїв обох творів. Розкриваючи спільні й відмінні мотиви та образи у віршах Петренка й Байрона, доцільно використати такі форми роботи, як заповнення кіл Вена, створення хмар слів.

Наступним кроком стане аналіз основних мотивів поезій. Орієнтовні запитання: *Як ліричні герої висловлюють своє прагнення до свободи, мрію відірватися від буденності, бажання змінити своє життя? Чим схожі їхні бажання та чим вони відрізняються?*

Важливу роль у вираженні ідейного змісту обох поезій відіграють художні засоби, використані поетами, тому наступна навчальна ситуація має бути присвячена аналізу епітетів, метафор, порівнянь, гіпербол, риторичних звертань, риторичних запитань, виявленню їхніх функцій в творах та ролі в створенні емоційного забарвлення поезій. Після такої роботи учні визначають відмінності віршів у настрої та уявленнях ліричних героїв про ідеальну свободу.

Урок починався з актуалізації знань учнів про основні ознаки романтизму, тож доцільним буде на наступному етапі з'ясувати, які основні ознаки романтизму як літературного напрямку (культ почуттів, втеча від дійсності, ідеалізація природи, звернення до внутрішнього світу людини, ідея свободи, мотив самотності, розчарування тощо) присутні в обох віршах. Учні мають звернутися до текстів поезій та цитатами підтверджувати свої думки.

Наступним кроком стане порівняння, як романтичні ідеї виражені в українській та англійській поезіях. Учні та учениці спільно знаходять відповіді на запитання: *Чи є національні особливості у втіленні романтичних ідей?*, з'ясовують, які саме, та розмірковують, чому саме романтизм став тим художнім напрямом, у межах якого були створені ці знакові твори.

Ще одним цікавим видом роботи може стати порівняння віршів Дж. Байрона і М. Петренка з Псалмом 54 (55) із Книги Псалмів Старого Заповіту, який, як відомо, покладено в основу вірша Байрона. Це завдання сприятиме розумінню учнями універсальності людських мотивів: відчаю, прагнення втечі, пошуку свободи та миру.

Учні читають 54 (55) Псалом у перекладі Івана Огієнка, визначають його провідний мотив й ідею та порівнюють з віршами Байрона й Петренка за критеріями: *провідний мотив / ідея твору; джерело страждань ліричного героя; ідеал, до якого прагне ліричний герой; ключові образи-символи, їхнє значення; адресат висловлювання ліричного героя; культурний контекст твору.*

Наприкінці уроку діти розмірковують над запитаннями: *Яка з поезій вам імпонує більше і чому? Які ідеї, висловлені поетами, залишаються актуальними й сьогодні?*

Домашнім завданням може стати написання есе на одну із тем: *«Відчай та прагнення свободи: Діалог голосів крізь століття (Псалом 55, поезії Дж. Байрона та М. Петренка)», «Три голоси – одна туга: як мотив втечі від страждань розкривається у Псалмі 55, поезіях Дж. Байрона та М. Петренка».*

Систематичне використання елементів компаративного аналізу на уроках літератури дозволить розвинути в учнів уміння компаративного аналізу текстів різних епох, жанрів та культур; поглибити розуміння універсальних людських мотивів, ідей, цінностей; сформувати вміння зіставляти художні образи, символи та емоційний світ творів; розвинути читацьку грамотність та критичне мислення, навички висловлення власної думки та обґрунтування висновків. Застосування елементів компаративного аналізу при вивченні художніх творів різних літератур сприятиме підвищенню ефективності вивчення літератури у середній школі, допомагатиме учням усвідомити єдність світового й національного літературних процесів.

Література

1. Градовський А. Теоретико-методичні засади компаративного вивчення шкільного курсу української літератури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 40 с.

Марина Делюсто,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української мови і літератури
Ізмаїльського державного гуманітарного університету,
e-mail: mdelyusto@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДІАЛЕКТНОГО ТЕКСТУ

Навчання української мови в поліетнічному регіоні, такому як південь Одещини України, де компактно й дисперсно мешкають представники різних етносів, носії різних мов і культур, зокрема українці, болгари, румуни, липовани-старообрядці, гаґаузи, албанці, роми, вимагає особливої уваги до проблеми формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти. Багаторічне співіснування на цій території представників різних національних спільнот,

попри воєнний стан, за спостереженнями лінгвістів [4], не змінило толерантного ставлення їх один до одного в ареалі. Цьому сприяє не лише державна політика, спрямована на підтримку збереження національними спільнотами своєї мови, історії, культурних традицій, обрядів, а й звичайно конкретні дієві заходи в освітньому просторі регіону, в навчальному процесі.

Наш досвід навчання української мови в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті студентів засвідчує плідність використання на заняттях з української мови діалектного матеріалу та безпосереднього залучення здобувачів освіти до його збирання, фіксації, спостереження над ним як дієвих засобів формування етнокультурної компетентності.

Зокрема, на заняттях з обов'язкових дисциплін та насамперед в межах запропонованих нами дисциплін вільного вибору («Діалекти межиріччя Дністра і Дунаю», «Навчання української мови в полімовному середовищі», «Особливості навчання української мови в поліетнічному місті», «Мовна компетенція сучасного педагога») активно використовуємо зібрані діалектні тексти [2] – транскрибовані фонозаписи діалектного мовлення носіїв українських говірок ареалу, які містять риси усіх трьох наріч української мови – південно-східного (найбільш репрезентованого), меншою мірою – південно-західного (подільського, галицько-буковинського та закарпатського говорів), а також північного (передусім східнополіського). Суголосні з лінгвістами [1; 3] у тому, що опрацьовуючи діалектні тексти, учні мають можливість не лише вдосконалити свої знання з фонетики української мови (діалектні тексти містять приклади асимілятивно-дисимілятивних процесів, афери, синкопи, апокопи), лексикології української мови (діалектні тексти розкривають значення багатьох специфічних регіональних діалектних явищ, зокрема таких, що постали внаслідок міжмовної взаємодії на зразок *понушойа, папушойа, папуша* (укр. < рум.) – ‘кукурудза’, *бужор, бужора* (укр. < рум.) – ‘півонія’; *боканч’ї, буканч’ї* (укр. < рум.) – ‘шкіряні черевики’; *каруца* (укр. < рум.) – ‘віз’, ‘старий віз’; *клака* (укр. < рум.) – ‘особливий вид спільної праці, дружньої, сімейної допомоги, за яку не платять, а тільки годують’ ‘толока’; *гарпаж’їка, гарбаж’їйка* (укр. < тюрк.) – ‘маленька цибулька, що виросла з

насіння, цибуля-сіянка'; *градина, гр'адина, градина* (укр. < болг.) – 'поливний (колгоспний) город' [2]. Вони містять інформацію з історії формування населених пунктів регіону: *тут /були /турки // /турки /були // а /турки шо/то йак у д'ів'ат/нац'ат'ім чи ше с'таршиє // попе/ред'і /було / шо йіх /вигнали у Ту/реч:ину // а оста/лис'а тут пус'те в'реміа // не /т'іки тут і кру/гом о'це Бе'са/раб'їяа нази/валас'а / ну йак о'це Укра/їїна // та /вигнали йіх / а село / шо тут /було п'ат' / ш'іс'т' хат // а то/д'і йак зайш/ли // а /л'уди с К'риму // т'ікали с'у/ди // не т'ікали / а об'ше пере/ходили // ну об'їшч':али шо от так // там та/ке /место ха/роше /р'івне і хара/шо жит' // і: і/д'іт' туд/а // ну во/ни при/ходили і тут остано/вилис'а // [2, с. 66]; проведення традиційних українських обрядів, напр., весільного: *йак /бат'ко од:а/їє пос/л'едн'у /дочку чи пос/л'едн'его /сина // і с'їдайт' / над'ївайт' в'їнок на н'е/в'есту / і хва/ту // /бат'ка са/довл'ат' за с'т'іл і /ноги /мийт' // [2, с. 16–17], поховального: */ран'че йак / ну бу/ло / пом'ре /бат'ко чи /мати / чи хто /тамечко // і во/ни з'начиц':а шо // і понес/ли йіх // по/дарки да/вали // ну да/вали так йак і /ран'че // хл'іб / і там шо на хл'іб к'ладут' // і: / ну з'начит' йак при/ход'ат' із /того / к'ладовишча // і с'тавл'ат' /воду // /воду с'тавл'ат' і во/на сто/їт' до /сорок ден' // на в'їк'н'і /воду чи на сто/л'і // чи на в'їк'н'і с'тавл'ат' /воду і во/на сто/їт' до /сорок ден' // і / откри/вайт' в'їк'но / бо /кажут' ду/ша п'рийде і /буде /воду пит' // і во/да та чи висо/хайе чи шо // чи во/на п'їє ду/ша чи висо/хайе // ну бу/вайе на два /пал'ц'і у к'ружшкі во/ди не/маїє // [2, с. 17].***

Отже, уважаємо, що опора на діалектний матеріал на заняттях з української мови є одним із дієвих засобів формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти.

Література

1. Гриценко П. Ю. Тексти як джерело дослідження українських говірок Румунії. *Українські говори Румунії* / М. Павлюк, І. Робчук. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. С. І–XVI.
2. Делюсто М. С. Українська наддунайська говірка: збірник діалектних текстів: навчальний посібник. Ізмаїл : СМІЛ, 2016. 196 с.
3. Рябець Л. Українська діалектологія як навчальна дисципліна: традиції і новаторство. *Філологічні діалоги*. 2022. Вип. 9. С. 137–143.
4. Kolesnykov A., Deliusto M. From the Observations of Dynamics of Language Situation in the Multilingual Area between the Dniester and the Danube Rivers. *Soviet and Post-Soviet Politics and Society*. Hannover, Stuttgart : Ibidem-Verlag, 2025. Vol. 285. P. 347–384.

Тетяна Дзюба,
учитель української мови та літератури,
учитель-методист
Макарівський ліцей №1
e-mail: tatyanadzyba@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕКСТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Важливим сегментом культури суспільства, потужним фактором її розвитку й оновлення є освіта.

Великий педагог і письменник Василь Сухомлинський стверджував, що «школа стає осередком культури, коли в ній панують чотири культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книги і культ рідного слова».

Українська мова входить до циклу гуманітарних предметів, що складають основу змісту формування культурної компетентності особистості.

Зміст освіти і роль культурної компетентності мають відповідати соціокультурному типові даного суспільства й відтворювати особистість, більш-менш модальну для цього типу [2, с. 3-4].

Аналіз можливостей тексту, його природних освітніх функцій – інформаційно-пізнавальної, мисленнєвої, комунікаційної, виховної, а також досвід мовної та літературної шкільної практики спонукає використовувати тексти у різних якостях із застосуванням оптимальних узгоджених способів. Він є засобом пізнання, розвитку мислення, мовлення, українськомовної (предметної) і ключових компетентностей, становлення ціннісної матриці особистості, її світогляду.

Текст слугує мотиваційним каталізатором навчання, багатим інформаційним матеріалом для пізнавальної діяльності, загального, розумового, морального і мовленнєвого розвитку учнів. Цікавий текст стимулює пізнавальний і читацький інтерес, активізує думання у різних його формах, створює природні умови для актуалізації знань і досвіду, співвіднесення їх із необхідними для відповіді на запитання й виклики сьогодення.

Ефективну роботу з текстом забезпечують такі його функції: мотиваційна (формування життєвої потреби у поповненні, розширенні й поглибленні знань); інформаційно-пізнавальна / освітня (текст є джерелом інформації); культурологічна (текст є одиницею культури); розвивальна (забезпечує розумовий, мовленнєвий, емоційний розвиток); мисленнєва (наявність у тексті розумових структур сприяє розвиткові думання); аксіологічна / цінніснорісна (формує ціннісні орієнтації й ціннісну матрицю особистості); інтеграційна (текст інтегрує інформацію з різних галузей знань); світоглядно-виховна / функція формування поглядів (формує переконання й світогляд); евристична (спонукає до дослідження й пошуку за допомогою запитань); комунікаційна (активує потребу в спілкуванні, розвиває вміння доводити власну думку, дискутувати, пропонує зразок мовленнєвої поведінки у певній ситуації); організуюча (керування процесом читання, утримання уваги й зацікавленості читача, спрямування думки у певне річище такими актуалізаторами як цікаві факти, нанизування фактів і несподівана розв'язка, градація переваг предмета розповіді для створення ефекту очікування нового); спонукальна (спонукання адресата до певної дії чи поведінки) тощо.

Більшість текстів, що є стрижневими в системі уроків, реалізують інформаційно-пізнавальну функцію. Вони містять основний фактаж із порушеної автором проблеми і формують фонові знання учнів, необхідні для активізації та змістового наповнення їх мовленнєвої діяльності. Текст, за наявними в ньому одиницями, явищами чи закономірностями мови, співвідноситься з конкретною мовною темою. Система дотекстових, текстових (по ходу читання) й післятекстових завдань дає змогу ознайомити учнів з новим мовним явищем, простежити за його функціонуванням у мовленні. На основі роботи з текстом в учнів формуються відповідні вміння і навички (орфоепічні, лексичні, орфографічні, пунктуаційні та ін.). Пов'язані з текстом і його проблематикою аспектномовні завдання та співвіднесені з ними усні й письмові вправи аналітичного, конструктивного і творчого характеру забезпечують формування, розвиток і вдосконалення відповідних (зокрема й правописних) умінь і навичок, набуття здатності застосовувати їх під час продукування мовлення, створення власних висловлювань [1, с. 68-69].

Культурна компетентність особистості вважатиметься сформованою, якщо учень/учениця: розуміє суть поняття культура; знає знакових діячів української культури, зокрема маловідомих (замовчуваних, знищених режимом) і привласнених чужими культурами; виявляє обізнаність із базовим обсягом культурологічної інформації; демонструє здатність доцільно застосовувати її; знає культурні стандарти народу; дотримується їх; усвідомлює специфіку української культури, що проявляється у мові, цінностях, традиціях, звичаях і звичках; сприймає українську культуру як невід'ємну складову загальнолюдської; усвідомлює культурні відмінності між народами; виражає ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва; утверджує цінності національної культури на особистісному рівні; виявляє готовність успадкувати й передати нащадкам духовні й культурні надбання українського народу; демонструє міжкультурне взаєморозуміння, толерантність до представників інших культур; виявляє здатність вести діалог, здійснювати міжкультурну комунікацію, не втрачаючи власної ідентичності; оцінює творіння української культури.

Література

1. Галаєвська Л. В. Текстоцентричний підхід до формування мовленнєвих умінь і навичок та його реалізація в підручнику української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 19. С 68-79.
2. Галаєвська, Л.В. Проблема вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в старшій школі. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (4), 14-19. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-4-14-19>
3. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
4. Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
5. Кизенко В. І. Відбір змісту освіти для старшої школи й відображення його у програмах і підручниках. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2015. Вип. 15. Ч. 1. С. 276–288.

Дічек Н.П.

*доктор пед. наук, професор,
завідувач відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України
n.p.dichек@gmail.com*

З КОГОРТИ ПОЦІНОВУВАЧІВ ВИШИВАНКИ ЯК ОЗНАКИ

НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ: ІВАН СТЕШЕНКО (1873-1918)

Коли прийняти за максимум, що в українській вишиванці – і «Вкраїна, і доля»,

в ній «боролися предки за волю. І відходили на небеса» (Т. Строкач), то ставлення до цього традиційного національного строю варто розглядати як певне особистісне ставлення людини до своєї національної приналежності. У минулорічному виступі на конференції «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» нами зазначалося, що свого часу Іван Франко, як представник української інтелектуальної еліти кінця XIX-початку XX ст., запровадив стиль поєднання або комбінування вишитої сорочки з цивільним піджаком, чим виявляв своє шанобливе ставлення до етнотрадицій і символічно-образного світу свого народу, якому служив.

До національно свідомих послідовників стилю І.Франка можна віднести й Івана Матвійовича Стешенка (1873-1918). Це ім'я наразі не належить до широко відомих, хоча він – один із 9 секретарів (або по-сучасному – міністрів) **першого** складу Генерального Секретаріату (по-сучасному – Кабінет Міністрів) новоствореного Українською Центральною Радою (УЦР) у червні 1917 р. виконавчого органу. До складу Секретаріату увійшли кращі сини українського народу, які тривалий час боролися із російським царизмом за права і свободу українців, а після проголошення УЦР розпочали титанічну роботу із розбудови фінансових, продовольчих, земельних тощо справ молодій країні.

Саме тоді, після довгих століть бездержавного існування український народ зорганізувався і зміг стати господарем своєї землі, утвердити свою державність, визнану світовою спільнотою. На І. Стешенка-секретаря покладалися обов'язки опіки розвитком освіти в молодій самостійній Українській державі, завдання «задоволення потреб українського народу в галузі національної світи». Нагадаємо, що і нині питання освіти визнаються надважливими для державотворення, а на початку XX ст., коли українське населення не мало національної, україномовної системи освіти, а тому у своїй більшості лишалося неписьменним, розвиток освіти був першочерговим завданням і нагальною проблемою.

Донедавна у науковому обігу було вкрай мало документальних відомостей про постать Івана Стешенка як першого міністра (Генерального секретаря) освіти України. Як зазначає, наприклад, сучасний дослідник біографій українських

міністрів освіти Ігор Лікарчук, І.Стешенко «не залишив жодної праці, в якій було б розкрито сутність його педагогічних поглядів, [він] не встиг підготувати й спогади про свою діяльність на чолі Секретаріату освіти» [3, с.12]. Однак це не зовсім так. У нарисі іншої сучасної дослідниці Т.Самоплавської наведено принаймні шість його дописів щодо так званого українського питання, становища української мови в імперії, українофільства, датовані 1905 р. і вміщені на сторінках російськомовних часописів «Киевские отклики» та «Южные записки» [10, с.496; 500]. У них Іван Стешенко виступав за націоналізацію шкільної та вищої освіти для українців, за введення української мови до судочинства, релігійної обрядовості, власне в усі сфери життя українського населення.

Отож, спираючись на відомості з книги С. Сірополка, який окрім близького знайомства з І.Стешенком, був й відомим освітнім діячем, а від 1917 р. включився в роботу з розбудови української школи безпосередньо в Україні, увійшовши до керівництва Товариства шкільної освіти, про яке йтиметься далі, можемо стверджувати, що, ставши на чолі освітньої галузі молодой країни, І.Стешенко визначив своїми завданнями:

- наймасштабнішу українізацію учительського загалу;
- найширше розповсюдження народної школи;
- найшвидшу продукцію української шкільної науки.

Ці тезові положення нами узагальнено за рукописом невідомого автора, що зберігається в архіві С. Сірополка, і відповідно наводимо за його книгою [5, с.469], де автор подає також розлогу цитату із Декларації Генерального секретаріату УНР від 26 червня 1917 р.: «Секретаріат має на меті насамперед з'єднати у своїх руках все керування шкільною освітою, а саме: догляд за переведенням на місцях українізації школи, організацію видання підручників, відшукування і приготування учителів до шкіл та поміч у згуртуванні їх у професійні товариства. <...>. Для здійснення своїх завдань у шкільній справі Секретаріат має подбати про створення Всеукраїнської шкільної ради, яка носитиме територіальний характер <...>. Для постійного зв'язку з місцями Секретаріат має на меті завести своїх спеціальних комісарів по народній освіті».

Наголосимо, що до важливих кроків Стешенка-міністра, який, на жаль, внаслідок політичних катаклізмів в українській владі за часів Української революції обіймав цю посаду лише півроку, необхідно віднести:

- підготовку плану розбудови єдиної школи;
- початок формування в державі професійної освіти;
- реорганізацію управління системою освіти.

Повернувшись трохи на початок 1917 р., зазначимо, що безумовним здобутком саме Стешенка-освітянина є заснування ще в квітні 1917 р. вже згаданого Товариства шкільної освіти [5, с.468]. Воно ставило за мету ширити серед українського люду освіту через нижчі, середні й вищі школи з викладовою українською мовою...» [там само]. За допомоги приватних осіб вже в березні 1917 р. Товариство відкрило першу в Києві українську гімназію (змішаного типу) імені Т. Г. Шевченка [3, с.15].

До вагомого результату роботи Товариства треба віднести й проведення у квітні 1917 р. I Всеукраїнського вчительського з'їзду, у зверненні якого до освітянського загалу зазначалося: «Товариші-вчителі! Перед нами на першому місці стоїть заснування рідної школи, щоб народ наш не калічив свого духа... Мусимо поставити цю справу на рівень найкращих педагогічних вимог. А для цього треба перш за все єднання» [54, с.17-18].

Уже через 3 місяці, наприкінці липня 1917 р. в Києві провели II Всеукраїнський вчительський з'їзд, на якому прийняли програму діяльності Генерального Секретаріату освіти щодо організації роботи нової школи в Україні – національної не лише за формою, а й за змістом. План такої єдиної школи, розроблений фактично членами Товариства шкільної освіти влітку 1917 р., узагальнив й опублікував товариш (або заступник) Генерального секретаря освіти Петро Холодний [15]. А в зверненні Секретарства справ освітніх Генерального Секретаріату України від 13 жовтні 1917 р. «До української людності», підписаного І.Стешенком, зауважувалося: «[запроваджувана] школа буде рідна. Досі не пускали в школу рідної мови бо хотіли знищити наш народ; не давали розвиватися його духові. Тепер школа має бути рідна: в ній навчатимуться і

чужого і свого знатимуть про своїх батьків та дідів, що працювали для нашого щастя» [2].

Підкреслимо, що І.Стешенко був прихильником ідей не поступової, в невідкладної українізації освіти. Саме це вважаємо визначальною рисою його як українського освітянина початку ХХ ст. Проте його наміри зустріли істотну опозицію і з боку ворогів української культури, і з боку представників Київського навчального округу, які не визнавали новий український уряд, а Секретаріат освіти ще не мав належної виконавчої сили. Лише в часи Директорії проєкт єдиної школи в Україні був нарешті остаточно узгоджений (1919) [4].

За даними сучасних істориків з Інституту національної пам'яті, активний упроваджувач політики українізації та відродження національної свідомості І.Стешенко для більшовиків був серед ворогів номер один [7]. Ще в січні 1918 р., коли армія Муравйова захопила Київ, було видано наказ про його вбивство. Щоб врятуватися від більшовицьких куль, він пішки вийшов із захопленого ворогами міста [7] й дістався рідної Полтавщини. Однак 30 липня 1918 р. (за іншими даними – 1 серпня) на очах сина його було вбито членами більшовицького осередку Зінківського повіту Полтавської губернії [12].

Вочевидь не можна не поцінувати діяльність І.Стешенка зі створення засад розбудови національної освіти і насамперед його зусиль із згуртування для цієї мети національно свідомих освітян.

На останок, у контексті теми вишиванки, згадаємо свідчення доньки І.Стешенка Ірини про його захоплення українською старовиною, яке він проніс крізь усе життя і, попри матеріальні труднощі, «постійно відвідував товкучки та букіністів, збирав старовинні українські речі, після нього залишились старі українські килими, гончарні вироби, рушники, плахти, вишиті сорочки» [11].

Література

1. Александрова Г.А. Леся Українка та Іван Стешенко: епістолярій як біографічне джерело. Матер. міжнародної наук. конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями. 5-7 жовтня 2021 р., м.Київ. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1270>
2. До української людності. ЦДАВО України, ф.2201. Оп.1. Спр.12. Арк.7.

3. Лікарчук І.Л. Міністри освіти України: монографія: В 2-х т. Т.1. (1917-1943 pp.). Київ: Видавець Ешке О.М., 2002. С. 9-43
4. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часів революції 1917-1919 pp. Київ 1920.
5. Сірополко Степан. Історія освіти в Україні. Київ наук. думка 2001.
6. Сірополко С. Перший генеральний секретар Міністерства народної освіти І.М.Стешенко. *Тризуб. 1928. Париж.*
7. 1873 – народився Іван Стешенко, перший міністр освіти УНР. <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/24/1873-narodyvsya-ivan-steshenko-pershyy-ministr-osvity-unr>
8. Сойко І.М. Педагогічна діяльність Івана Стешенка: дис. канд. пед. наук. Луган. Держ. Пед. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ: [б.в.], 2001. 20 с.
9. Стешенко Іван. У: Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.] /Наук. т-во імені Шевченка; гол. ред. проф.Володимир Кубійович. Париж – Нью-Йорк. 1955-1995. С.3045. <http://izbornyk.ua/encycl/euii235.htm>
10. Стешенко Іван Матвійович. У: Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х книгах. Кн. перша Х-ХІХ ст. Київ: Вид-во «Либідь», 2005. С.495-500.
11. Стешенко І. І. Формальні відомості до біографії Ів. М. Стешенка. Архів музею М. Старицького в Києві. Ф. ММС. 939. Спр. 10936.Р.Д.544. 3 акр.
12. Титаренко Г. Іван-воїн: до 105-річниці вбивства більшовицькими терористами Івана Стешенка. <https://poltava.to/project/7824/>
13. Титаренко Г. «На гострому сірому камені блиснуло щось, наче племін» (Українка Леся). У: Іван Стешенко на тлі епохи: кінець ХІХ – початок ХХ ст. : зб. матеріалів Всеукраїнського круглого столу (м. Полтава, 2 грудня 2024 року). – Полтава : ПУЕТ, 2025.
14. Холодний П. Єдина школа. *Вільна українська школа*. 1917. Жовтень. С.66-68.
15. Янковська О.В. Стешенко Іван Матвійович / Інститут історії України НАН України. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Steshenko_I

Галина Дорожко,
вчитель географії
Новенського ЗЗСО Токмацької міської ради
Запорізької області
e-mail: galinadorozko166@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ» ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 8 КЛАСУ

Вивчення географії в школі не обмежується лише засвоєнням інформації про розташування об'єктів, природні умови та ресурси. Важливим аспектом є формування всебічно розвиненої особистості, здатної до міжкультурного діалогу та розуміння «diversity світу» [1]. Тема «Етнічний склад населення», яка

вивчається у 8 класі, відкриває широкі можливості для розвитку саме культурної компетентності учнів.

Що ж таке культурна компетентність у контексті географічної освіти? Це не просто знання про різні етноси, їхні назви та місця проживання. Це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, що дозволяють учням ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, розуміти їхні особливості, поважати їхні традиції та світогляд [2].

Вивчення етнічного складу населення надає унікальну можливість здобувачам освіти:

- розширити знання про культурне розмаїття України та світу (учні дізнаються про різні етнічні групи, їхню історію, мову, традиції, звичаї, релігійні вірування, особливості побуту та господарської діяльності. Це допомагає усвідомити, наскільки різноманітним є людство);

- розвивати емпатію та толерантність (знайомство з культурою інших народів сприяє формуванню поважливого ставлення до їхніх цінностей, розумінню їхньої унікальності та відмінностей. Учні вчаться дивитися на світ з різних точок зору, що є важливим для запобігання стереотипам та упередженням);

- формувати вміння міжкультурної комунікації (обговорення особливостей різних культур, порівняння їхніх рис сприяє розвитку навичок спілкування та взаємодії з представниками інших етносів. Учні вчаться толерантно висловлювати свою думку, слухати та розуміти інших);

- виховувати патріотизм та громадянську відповідальність (розуміння етнічної різноманітності України є важливим для формування почуття єдності та гордості за свою країну. Учні усвідомлюють, що культурне багатство є однією з найцінніших рис українського суспільства);

- розвивати критичне мислення (аналіз інформації про різні етноси, їхні проблеми та досягнення, сприяє розвитку вміння критично оцінювати джерела інформації, розрізняти факти та стереотипи).

Для ефективного формування культурної компетентності здобувачів освіти під час вивчення теми «Етнічний склад населення» вчитель географії може використовувати різноманітні методи та прийоми (табл. 1).

Таблиця 1

Методи та прийоми для формування культурної компетентності учнів під час вивчення теми «Етнічний склад населення»

<i>Методи та прийоми</i>	<i>Результат застосування</i>
Інтерактивні лекції та бесіди	Залучення учнів до обговорення, постановка проблемних питань, використання мультимедійних презентацій з фото- та відеоматеріалами.
Робота з картами та статистичними даними	Аналіз карт етнічного складу, діаграм та графіків для розуміння географічного поширення різних етносів.
Дослідницькі проекти та презентації	Самостійне дослідження учнями культури окремих етнічних груп, підготовка презентацій, рефератів, творчих робіт.
Використання художньої літератури, фольклору, музики, кіно Проведення рольових ігор та моделювання ситуацій міжкультурної взаємодії	Залучення автентичних матеріалів для глибшого розуміння культурних особливостей різних народів. Створення навчальних ситуацій, що імітують спілкування з представниками інших культур.
Організація віртуальних екскурсій та зустрічей з представниками різних культур	Використання можливостей Інтернету для знайомства з культурним розмаїттям світу.

Таким чином, тема «Етнічний склад населення» шкільного курсу географії 8 класу є не лише джерелом географічних знань, але й потужним інструментом для формування культурної компетентності здобувачів освіти. Завдяки усвідомленому та творчому підходу до викладання цієї теми, ми можемо виховати покоління молодих людей, відкритих до світу, толерантних, здатних до конструктивного діалогу та поваги до культурного розмаїття людства. Це є важливим кроком на шляху до побудови гармонійного та справедливого суспільства.

Література

1. Гришко С. В., Непша Я. Ю. Освітньо-виховне значення шкільного курсу географії у розвитку всебічно розвиненої особистості. *Географія та туризм: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Харків, 26 лют. 2020 р.). Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 41-45.

2. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти : кол. монографія / авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський та інші. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 265 с.

Інна Дутчак,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Чернівецької філії Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»,
e-mail: innadutchak76@gmail.com

З ІСТОРІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ВИШИВКИ БУКОВИНИ

Традиційна вишивка Буковини має довгу історію, свої унікальні техніки та візерунки. З давніх давен територію краю заселяли представники багатьох національностей, що знайшло своє відображення і в культурі вишивання.

На Буковині впродовж кількох століть оздоблюють вишивкою різноманітні вироби: вишиванки, плаття, сорочки, скатертини, рушники та інші текстильні речі.

Найдавніші зразки вишивок, знайдені у цьому краї, були виконані одним кольором. Зооморфні мотиви вишивали білою гладдю чи дрібним хрестом, штаповкою, крученим швом.

Традиційно вишивали кольоровими, а окремі елементи – металізованими золотими чи срібними нитками. Трохи згодом стали використовувати також бісер, блискітки. Основними кольорами вважаються червоний, чорний, білий, зелений. Воодночас гармонійно поєднуються насичені червоні, помаранчеві, жовті, зелені, сині та фіолетові кольори.

Візерункам традиційної вишивки Буковини властива яскравість, різноманітність і багатство орнаментів. Вони мають геометричні форми, квіткові мотиви, а також символіку, пов'язану з віруваннями місцевих жителів. У рівнинній зоні Буковини переважали узори рослинного, а у гірській – геометричного орнаментів. Серед традиційних геометричних мотивів набули

поширення ромб з гачком, який символізує плодючість, мотив «сонце», що символізує небо та землю, мотив «хрест», який уособлює вірування у Бога. У східних районах Буковини вишивка характеризується дрібними візерунками, а в західних – великими та різноманітними геометричними фігурами. Орнамент мав три варіації: прямий, який складався з трьох вертикальних смуг, що розміщувалися перпендикулярно до вставки; скісний, у якому три смуги з різними візерунками, розміщені під кутом 45° до вставки; шаховий, коли візерунки входили в ромбічну сітку по нижній частині рукавів.

Буковинські майстрині надихалися красою природи рідного краю, відтворюючи у своїх візерунках квіти, трави, дерева та птахів.

Щоденний одяг оздоблювали вишивкою одного чи кількох кольорів біля шиї і на рукавах. Більше вишивки мав святковий одяг, повністю розшитий орнаментами різних кольорів.

Традиційна вишивка Буковини відзначається високою якістю і майстерністю виконання. Для цього використовується техніка різьблення голкою, яка дозволяє створювати складні візерунки та деталі. Особливу увагу приділяють вибору матеріалу для вишивки, щоб забезпечити якнайкращу якість і довговічність виробу.

Сучасна вишивка на теренах Чернівецької області поєднує традиційні візерунки та орнаменти з новими дизайнерськими рішеннями. Завдяки використанню яскравих кольорів і нестандартних форм традиційна вишивка набуває сучасний вигляд і є популярною серед дизайнерів, які охоче використовують її мотиви для створення ексклюзивних моделей одягу та аксесуарів.

Традиційна вишивка Буковини є важливою складовою культурного доробку місцевих жителів краю, який має багату історію і власні традиції. Вона привертає увагу туристів, цікава для мистецтвознавців з усього світу, є джерелом натхнення для сучасних дизайнерів і майстрів, які використовують її мотиви для створення власних унікальних творів мистецтва.

Традиційна вишивка Буковини є чудовим прикладом того, як давнє мистецтво може зберігатись і розвиватись, передаючи знання та вміння з покоління в

покоління. Вона оспівує життєдайні сили природи, єднає різні епохи та охороняє родинне тепло. Ця яскрава оздоба несе в собі частку буковинської душі, передаючи позитивну енергію і оптимізм.

Література

1. Буковинське вишиття і ткацтво: знаки-символи : [книга-альбом] / [авт. тексту Н. Марусик ; перед. сл., упорядкув., зразки вишив. і ткацтва з приват. колекц. М. Шкрібляка]. Київ–Чернівці, 2011. 80 с.
2. Буковинські гуцульські вишивки : [набір таблиць для вишивання] / вид. Жіночої громади на Буковині ; упоряд. Емілія Стернюкова в Чернівцях. Львів : Літ. А. Андрейчин, 1911.
3. Буковинські подільські вишивки : [набір таблиць для вишивання] / вид. Жіночої громади на Буковині ; упоряд. Емілія Стернюкова в Чернівцях. Львів : Літ. А. Андрейчин, 1911.
4. Кольбенгаєр Е. Взорі вишивок домашнього промислу на Буковині. EXECUTIVE OF THE UKRAINIAN WOMEN'S ASSOCIATION OF CANADA, 1974. 106 с.
5. Костишина М. Художнє оформлення буковинського народного костюма гірської місцевості. Народна творчість і етнографія. 1975. №4. С. 54-56.

Дурдо Олексій Ігорович

*здобувач ступеня доктора філософії,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна)
Aleksey.durdo@gmail.com*

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У ХХІ столітті глобалізаційні процеси кардинально змінюють структуру світового суспільства, сприяючи активному міжкультурному обміну, змішанню і трансформації культурних цінностей. Водночас ці процеси ставлять перед освітою нові виклики — необхідність формування особистості, здатної зберігати національну ідентичність, критично мислити, поважати інші культури й адекватно діяти в умовах культурного різноманіття. Саме в такому контексті культурна компетентність набуває особливої актуальності як інтегративна характеристика особистості, що охоплює знання, цінності, світоглядні установки, здатність до діалогу та саморефлексії [1, с.151].

Філософія культурної компетентності, на відміну від суто педагогічного чи соціологічного підходу, передбачає осмислення глибинних засад культури як смислотворчої діяльності людини. Культура розглядається не просто як сукупність

артефактів, традицій або норм, а як спосіб буття людини у світі, втілення її ціннісного ставлення до себе, інших і світу загалом. Саме тому формування культурної компетентності повинно мати світоглядне підґрунтя, включати в себе філософське розуміння культури як діалогу з іншим, як процесу постійного самопізнання та відкритості до нових сенсів.

Здобувач освіти у цьому процесі постає не лише як об'єкт формування, а як активний суб'єкт культурного зростання. Виховання поваги до національних і європейських цінностей, осмислення історико-культурного спадку, залучення до міжкультурних практик — усе це сприяє розвитку особистості, здатної до самостійного мислення, морального вибору, соціальної відповідальності. У цьому контексті особливого значення набуває використання філософських методів (герменевтика, діалогіка, феноменологія) у освітньому процесі, які сприяють глибшому розумінню культурних явищ.

Культурна компетентність повинна формуватися через інтеграцію освітніх дисциплін [2], міждисциплінарність, зокрема на перетині філософії, історії, етики, культурології [3]. Практичне значення мають також проєктна діяльність, залучення студентів до національно-культурних заходів, обговорення етичних і філософських дилем, аналіз художніх і філософських текстів, робота з культурною символікою (наприклад, осмислення вишиванки як тексту культури, що акумулює національну пам'ять та ідентичність).

В умовах інформаційної війни, маніпуляцій свідомістю, руйнації традиційних смислів особливої ваги набуває здатність особистості чинити опір деструктивним впливам через усвідомлене ціннісне самовизначення. У цьому сенсі філософія культурної компетентності виконує не лише світоглядну, а й захисну функцію — вона формує імунітет до пропаганди, сприяє розвитку критичного мислення, глибшого розуміння власної культурної належності та місця в глобалізованому світі [4, с. 35].

Отже, формування культурної компетентності у здобувачів освіти є не лише педагогічним завданням, а й глибоким філософським процесом, що має ґрунтуватися на принципах діалогу, відкритості, поваги до різноманіття,

водночас із глибоким осмисленням власної культурної спадщини. Такий підхід дозволяє не тільки адаптуватися до викликів глобалізованого світу, але й активно впливати на нього, зберігаючи при цьому національну ідентичність і культурну самобутність.

Література

1. Головіна Н. Проблема формування культурної компетентності особистості в контексті реформування вищої школи/ Н. Головіна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4770>.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Берегова Г. Д., Предместніков О. Г. Культура мовлення у системі професійної підготовки молоді: монографія. Херсон: Олді +, 2021. 272 с.
4. Шевчук, А., & Предместніков, О. (2024). Філософія інформаційної війни: морально-етичні проблеми сучасного українського суспільства .*Науково-теоретичний альманах Грані*, 27(5), 32-38. <https://doi.org/10.15421/172488>

Тетяна Зав'ялова,
*старший викладач кафедри географії та туризму
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: ZAVIaLOVATetiana@mspu.edu.ua*

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГІДРОЛОГІЇ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Підготовка висококваліфікованих вчителів географії передбачає не лише глибоке засвоєння теоретичних знань, але й формування активної громадянської позиції, патріотизму та відповідального ставлення до природних багатств рідної країни. У цьому контексті навчальна практика з гідрології відіграє особливу роль, адже безпосереднє знайомство з водними ресурсами України, їхнім значенням та проблемами є потужним інструментом національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів. Навчальна практика з гідрології проводиться у II семестрі зі здобувачами вищої освіти спеціальності 014.07 середня освіта (Географія) в обсязі 45 годин (1,5 кредити ЄКТС).

Водні ресурси є життєво важливим елементом національного багатства кожної держави. Для України, з її розгалуженою мережею річок, озер, водосховищ та підземних вод, розуміння гідрологічних процесів та особливостей водних

об'єктів має особливе значення. Навчальна практика з гідрології надає майбутнім вчителям географії унікальну можливість на власні очі побачити та дослідити гідрографічну мережу рідного краю, оцінити її потенціал та екологічний стан.

Під час практики студенти здійснюють польові дослідження річок, озер, джерел, вивчають їхні гідрологічні характеристики, якісний склад води, антропогенний вплив. Безпосередній контакт з природою пробуджує в них почуття причетності до свого краю, розуміння унікальності його водних екосистем. Спостереження за красою річкових долин, плесом озер, цілющою силою джерел викликає почуття гордості за природні багатства України та бажання їх оберігати [1].

Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є усвідомлення стратегічного значення водних ресурсів для економічного розвитку та національної безпеки держави. Під час практики майбутні вчителі географії вивчають використання водних ресурсів у різних галузях народного господарства, аналізують проблеми водопостачання, водовідведення, зрошення, гідроенергетики. Це допомагає їм сформувати цілісне уявлення про роль води в житті країни та необхідність її раціонального використання.

Особливу увагу під час гідрологічної практики слід приділяти вивченню екологічних проблем, пов'язаних із забрудненням водних об'єктів, їхнім обмілінням, змінами гідрологічного режиму внаслідок господарської діяльності. Розуміння причин та наслідків цих проблем формує у студентів екологічну свідомість та відповідальне ставлення до збереження водних екосистем. Майбутні вчителі усвідомлюють свою роль у вихованні екологічно грамотного покоління, здатного дбати про водні ресурси країни [2].

Вивчення місцевих гідрологічних особливостей, традицій використання води в народному господарстві, водних об'єктів, пов'язаних з історичними подіями чи легендами, поглиблює знання про свій регіон та формує почуття малої батьківщини.

Навчальна практика з гідрології має важливе значення у національно-патріотичному вихованні майбутніх вчителів географії. Безпосереднє знайомство з

водними ресурсами України, усвідомлення їхнього стратегічного значення, вивчення екологічних проблем, знайомство з історією гідрологічних досліджень та спільна дослідницька діяльність сприяють формуванню глибокої поваги до природних багатств рідної землі, національної свідомості та відповідального ставлення до збереження водних екосистем. Майбутні вчителі географії, які пройшли таку практику, будуть не лише кваліфікованими фахівцями, але й свідомими патріотами, здатними виховувати любов до рідного краю у своїх учнів [3].

Література

1. Данильченко О., Корнус О., Корнус А., Сюткін С., Нешатаєв Б. Практична підготовка студентів: стан і проблеми. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2018. Вип. 27. С. 28-34.
2. Непша О., Іванова В., Зав'ялова Т. Навчальна практика як умова формування екологічної культури майбутніх учителів географії. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том V: Динаміка наукових та освітніх досліджень в умовах пандемії: колективна монографія / Наукова редакція: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін – Ужгород – Херсон: Посвіт, 2021. С.169-171.
3. Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В., Непша О.В. Готовність майбутніх учителів географії до екологічного виховання учнівської молоді у сучасній загальноосвітній школі. *Екологія – філософія існування людства* : зб. наук. праць. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2018. С. 96-100.

Алла Загородня,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: z_allya@i.ua

ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В умовах гострих викликів сьогодення акцентовано необхідність посилення уваги до проблем національно-патріотичного виховання, зокрема, виховання патріотизму як базової якості особистості. Представлено найбільш актуальні трактування вітчизняними науковцями дефініцій «патріотизм» та «національно-патріотичне виховання». Автори визначають патріотизм як одне з найбільш глибоких почуттів, інтегративну якість, вагому, стійку характеристику особистості, що виражається у її нормах поведінки, світосприйнятті, моральних цінностях та ідеалах і пов'язана з вихованням почуття обов'язку, відповідальності, толерантності,

поваги до свого народу, історичної пам'яті, рідної мови, родини, національних звичаїв та традицій, готовності стати на захист інтересів Вітчизни. Принциповим у даному питанні є те, що молода людина повинна стати особистістю демократичною, гуманною, конкурентоздатною на теренах світового простору. Освіта, в свою чергу, базуючись на національній ідеї, має сформувати у молоді такі національні інтереси та риси, які б могли відповідати потребам суспільства. Актуальним і проблемним питанням в Україні є підготовка підростаючого покоління до життя у системі демократичних відносин. Власне формування культури демократичного мислення, поведінки та практики повинно створюватися на базі демократичних та духовних цінностей [3, с. 1]. Акцентовано, що національно-патріотичне виховання майбутніх вчителів та підготовка їх до національно-патріотичного виховання учнів повинні здійснюватися у процесі усього періоду навчання у закладі вищої освіти. Досліджено, що зміст національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців освіти доцільно розглядати у кількох аспектах: вирішення завдань та напрямів національно-патріотичного виховання; реалізація професійних функцій у процесі національно-патріотичного виховання; засвоєння видів діяльності, що сприяють національно-патріотичному вихованню учнів; посилення національно-патріотичного спрямування усіх видів діяльності здобувачів у закладах вищої освіти (освітній процес, виховна робота, педагогічна практика, позааудиторна професійно спрямована діяльність, науково-дослідна та громадська діяльність). Рекомендовано ввести у зміст освітніх програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти освітню компоненту «Національно-патріотичне виховання майбутніх вчителів закладів освіти», метою якої є національно-патріотична вихованість, сформованість національних ціннісних орієнтацій.

Існування та розвиток України, як зазначено у Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності, неможливе без загального усвідомлення громадянами своєї національної та громадянської ідентичності. Відчуття такої належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, історичною пам'яттю, суспільно-

державними (національними) цінностями, зокрема українською мовою і народними традиціями, безпосередньо позначається на житті кожної людини. У документі зазначено, що «одним із пріоритетів діяльності держави та суспільства є відповідь на виклики і загрози, які в сьогоdnішніх умовах здійснюють реальний вплив на формування національної свідомості. Утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян є одним із основних елементів формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам, а отже, набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони» [1]. Пріоритетним напрямом Стратегії є «Формування системи кадрового забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності». Вважаємо, що цей напрям у першу чергу стосується професійної підготовки майбутніх вчителів (зокрема, національно-патріотичного виховання), покликаних бути зразком для наслідування, оскільки вони є першими (окрім батьків), хто навчає, виховує і розвиває громадян України.

Пріоритетним напрямом Стратегії є «Формування системи кадрового забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності». Вважаємо, що цей напрям у першу чергу стосується професійної підготовки майбутніх вчителів (зокрема, національно-патріотичного виховання), покликаних бути зразком для наслідування, оскільки вони є першими (окрім батьків), хто навчає, виховує і розвиває громадян України. Як зазначає О. Лісовець, «національна самосвідомість й гідність, дбайливе ставлення до державної та рідної мов, історії, культури й традицій свого роду, народу і держави, любов до малої Батьківщини, інтерес до міжнаціонального спілкування та інші основи формуються за допомогою цілеспрямованого педагогічного впливу на дитину в умовах дошкільної освіти одночасно з повсякденним впливом батьків, усієї родини, сімейного укладу, ставлень один до одного в родині, серед інших найближчих для дитини дорослих у діяльності та на фоні суспільних подій» [2].

Таким чином, у законодавчих документах України та дослідниками-ученими різного періоду було і є окреслено напрями та мету національно-патріотичного

виховання майбутніх вчителів закладів освіти, якою і є національно-патріотична вихованість, сформованість національних ціннісних орієнтацій молодого покоління.

Література

1. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках. Постанова Кабінету міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalenniastrategii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322>
2. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальність 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
3. Шевченко С.М. Пріоритети сучасної освіти як предмет філософсько-освітньої рефлексії. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Педагогіка». Київ: Вид. група «Наукові перспективи», 2024. № 5(33). С. 987-997. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5\(33\)-987-996](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5(33)-987-996) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive>

Любомира Ілійчук,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
e-mail: liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У сучасних умовах педагогічних трансформацій в Україні національно-патріотичний компонент виступає ключовим елементом підготовки майбутніх вчителів початкових класів, набуваючи особливої значущості в контексті реформування національної системи освіти. Забезпечення високої якості освітнього процесу неможливе без урахування соціокультурних і громадянських аспектів, зокрема національної ідентичності та патріотичного виховання, які набувають стратегічного значення в умовах національної самоідентифікації. В умовах глобалізаційних тенденцій і інтеграції в європейський освітній простір національно-патріотичний компонент виступає не тільки як фактор морального і духовного розвитку, а й як невід'ємна складова формування професійних компетентностей, необхідних для ефективного реалізації освітніх завдань в межах національного контексту.

У процесі підготовки майбутніх педагогів початкових класів цей компонент передбачає інтеграцію національно орієнтованих навчальних матеріалів і педагогічних практик, що сприяють розвитку у студентів соціальної відповідальності, патріотичного світогляду та здатності інтегрувати національні цінності в професійну діяльність. Окрім того, врахування національно-патріотичних аспектів у підготовці педагогічних кадрів є необхідною умовою для забезпечення глибокого й ефективного виховання здобувачі освіти, що сприяє їх глибшому осмисленню важливості національної культури, історії та традицій. Тому національно-патріотичний складник у підготовці майбутніх вчителів початкових класів виконує не лише функцію розвитку професійних компетентностей, але й є важливим інструментом формування здатності до ефективної трансляції національних цінностей у процесі навчання і виховання підростаючого покоління, що надзвичайно актуально в контексті забезпечення якості української освітньої системи.

У рамках порушеної проблеми систему педагогічних впливів необхідно розглядати як складний інтегрований процес, у якому взаємодія форм, методів і засобів забезпечує не лише засвоєння знань і формування компетентностей, а й активує когнітивні та ментальні структури особистості. У контексті освітнього процесу для кожної особистості ця система має трансформуватися в інструмент самонавчання, стимулювання самостійності та розвитку критичного мислення, що дозволяє ефективно здобувати, систематизувати та застосовувати знання для вирішення як практичних, так і глобальних викликів. Вона повинна сприяти формуванню моральної свідомості, розвитку здатності до рефлексії, аналізу, узагальнення та прийняття етичних рішень, що є важливими складовими сучасного громадянського та професійного становлення. За умов постійних соціально-економічних змін і швидкої трансформації освітнього простору особливого значення набувають процеси перегляду та оновлення змісту, форм і методів педагогічної діяльності [2, с. 261]. Цей процес має бути інтегрований у більш широку парадигму формування освітньої культури, розвиток інтелектуальних здібностей та патріотичних сенсів, що є основою для підготовки майбутніх фахівців до успішної

професійної діяльності в умовах глобалізації та інтеграції у єдиний освітній простір, збереження національної ідентичності та забезпечення адаптації до швидко змінюваного технологічного та соціокультурного середовища.

Традиційно, у всіх народів, найвищі цінності формуються в національному середовищі, зміст і організація якого відображають культурно-історичний досвід рідного народу. «Процеси соціалізації та самовизначення особистості здобувача освіти визначаються не лише еволюцією суспільних пріоритетів, остаточним вибором України цивілізаційного вектора розвитку, необхідністю усвідомлення нацією своєї європейської ідентичності, а й глобалізаційними викликами, а також зовнішніми і внутрішніми змінами» [1, с. 11]. Кожен народ, зокрема й українці, сформував свою національну систему виховання, яка є основою для розвитку національної самосвідомості, патріотичних та громадянських почуттів, передаючи ці цінності поколінням.

Процес інтеграції національно-патріотичного компонента в освітній процес сприяє формуванню у майбутніх педагогів глибокого розуміння цінностей національної культури, мови та традицій. Це є важливою складовою забезпечення якості освіти, оскільки вона допомагає створити сприятливе освітнє середовище, яке не тільки сприяє професійному становленню здобувача освіти, але й формує у нього відповідальність за майбутнє своєї країни. Урахування культурних, національних і соціальних аспектів у підготовці педагогічних кадрів є ключовим фактором для розвитку у майбутніх фахівців таких особистісних якостей, як патріотизм, громадянська активність, толерантність та взаємоповага. Вони стають основою для їх подальшої діяльності в освітньому середовищі, сприяючи не лише ефективному навчальному процесу, але й формуванню моральних орієнтирів, що забезпечують сталий розвиток і благополуччя нації в умовах глобалізації.

Таким чином, національно-патріотичний компонент у професійній підготовці майбутніх вчителів є не лише інструментом збереження національної ідентичності, але й невід'ємною частиною сучасної моделі освітнього процесу, спрямованої на формування професіоналів, які можуть ефективно реалізувати соціальні, культурні та педагогічні вимоги сучасності.

Література

1. Бондаренко Н., Косянчук С. Феномен українськомовної компетентності: психодидактика педагогічних технологій у процесі соціалізації і самовизначення особистості. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики : філософські, психологічні та педагогічні аспекти*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 11–16.

2. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. *Problems of implementation of science into practice*. 2020. № 20–21. Рр. 258–261. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720160>

Ростислав Караман,

науковий співробітник відділу географічної та економічної освіти Інституту педагогіки НАПН України
rr.s.k.0277@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні цивілізаційні реалії глобалізованого поліетнічного світу, зануреного в кризові процеси, суспільно-політичні виклики, пов'язані з наростанням небезпеки на перехресті культурних, мовних та етнічних інтересів, породжують низьку проблем у сучасній освіті, вищій зокрема, що спонукає наукову й освітянську спільноту до пошуку педагогічних принципів, методів і засобів для подолання назрілих кризових явищ з урахуванням світогляду й запитів різних етнокультурних груп населення в українському соціумі.

Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства, глобалізаційні процеси в економіці, інтегрування України в світовий освітній простір, упровадження компетентнісної парадигми в сучасній освіті зумовили необхідність упровадження концепції полікультурності у винятково чутливий сегмент – географічну освіту.

Гострі суспільно-політичні виклики, воєнна агресія, порушення норм міжнародного права – прикметні ознаки третього десятиріччя XXI століття. У цьому контексті життєво важливого значення набуває підготовка майбутніх учителів географії, здатних до відповідальної, продуктивної професійної діяльності і покликаних толерувати взаєморозуміння, міжособистісну взаємодію, співпрацю й безконфліктне співіснування з представниками різних етносів і культур.

Витоки ідей полікультурності освіти простежено ще в трактатах давньогрецьких мислителів, зокрібна, Сократа, Платона, Аристотеля, що дістали свій розвиток у працях А. Дістерверга, Й. Песталоцці, Я. Коменського, М. Драгоманова, С. Русової, К. Ушинського, В. Сухомлинського та ін.

У педагогічному дискурсі міждисциплінарне поняття «полікультурна компетентність» на різних часових відтинках стала предметом досліджень багатьох науковців, які розробили різні підходи до тлумачення змісту означеного поняття (О. Біда, Н. Богданець-Білокаленко, О. Дем'яненко, Л. Перетяга, Н. Ткачова, О. Топузов та ін.), обґрунтували структурні складники полікультурної компетентності (О. Березюк, Л. Данилова, О. Щеглова та ін.).

У педагогічних студіях зміст поняття «полікультурна компетентність педагога» О. Дем'яненко тлумачить як «інтегративну особистісно-професійну якість, що зумовлює його здатність здійснювати міжкультурну взаємодію, ураховувати полікультурний склад суб'єктів професійної діяльності й використовувати його характеристики та особливості для розв'язання педагогічних завдань, а також здійснювати полікультурне виховання учнів [3].

І. Соколова характеризує «полікультурну компетентність» як інструмент вираження професійних якостей спеціаліста, якому притаманні порядність, чесність, справедливість, відповідальність, толерантність, довіра, культура мовлення й досвід міжнаціонального спілкування [11]. Поділяємо наукову позицію С. Сисоєвої у тлумачення змісту поняття «полікультурна компетентність майбутнього вчителя» й також розглядаємо означене поняття як інтегративну якість особистості майбутнього фахівця, що формується в процесі навчання та опанував систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності в сучасному полікультурному суспільстві [Там само, с.124-125].

Феномен «полікультурність» віддзеркалює найбільш важливий контекст практичної реалізації демократії в окремих країнах й у світі загалом, оскільки повага до розмаїття, продуктивний діалог, довіра й командна співпраця на

засадах рівноправного партнерства стають надійним джерелом із порукою обміну, інновацій, творчості, мирного співіснування у життєдіяльності особистості майбутнього фахівця, що формується в комфортному середовищі закладу вищої освіти.

У сучасному полікультурному освітньому просторі відбувається активна інтеграція цифрових технологій у всі сегменти освітнього процесу, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення доцільності застосування цифрових технологій в освітній практиці, зокрема задля формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя географії, оскільки географічна освіта є підґрунтям для повноцінного засвоєння студентами всіх дисциплін фахового циклу, здатності до особистісної самореалізації в інформаційному суспільстві.

Аналіз та узагальнення різногалузевих праць засвідчують про зацікавлення науковців проблемою використання цифрових технологій в освіті загалом. Теоретико-прикладні аспекти впровадження цифрових технологій в освітній процес активно досліджують у галузі педагогіки науковці (О. Буйницька, В. Биков, В. Вембер, М. Гладун, О. Жильцов, Н. Морзе, Л. Петухова, О. Спірін, О. Топузов та ін.), які зробили вагомий внесок у розвиток теорії цифрової дидактики та вивчення впливу технологій на освітній процес. Незважаючи на значну кількість праць та спеціальних досліджень у педагогічній галузі, проблема формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя географії з використанням цифрових технологій залишається недостатньо розробленою.

Опрацювання наявних у педагогічній науці визначень термінового поняття «*цифрові технології*» та систематизація підходів до його тлумачення дає змогу створити теоретичне підґрунтя для формування полікультурної компетентності майбутніх учителів географії з використанням цифрових технологій. Аналіз спеціальної літератури з означеної проблеми дає змогу констатувати, що більшість науковців (Н. Морзе, О. Буйницька, В. Биков, D. Tapscott, О. Топузов та ін.) визначають цифрові технології як програмні та апаратні засоби, що сприяють ефективній організації освітнього процесу. Водночас окремі дослідники (М. Гладун, О. Жильцов, М. Prensky) акцентують увагу на дидактичному потенціалі цифрових

технологій, підкреслюючи їхню роль у формуванні тих чи тих компетентностей. Продуктивним, на наш погляд, є підхід D. Tapscott, який наголошує на партисипативному характері цифрових технологій, що перетворюють студентів із пасивних споживачів інформації на активних творців цифрового контенту [14].

На основі аналізу наукової літератури виокремлено пріоритетні характеристики цифрових технологій: *функціональність*, що забезпечує роботу з різними типами інформації; *комунікативність* — сприяє ефективній комунікації та взаємодії; *дидактичність*, зорієнтована на розв'язання конкретних освітніх завдань; *компетентнісна зорієнтованість*, що сприяє формуванню фахових (спеціальних) та загальних компетентностей.

У дослідженні зміст поняття «*цифрові технології*» потлумачено як програмні та апаратні засоби, які використовуються для створення, оброблення, зберігання, поширення та візуалізації інформації задля забезпечення ефективної організації освітнього процесу, формування полікультурної компетентності майбутніх учителів географії.

Отже, як переконує практика, сучасні цифрові технології відкривають широкі можливості для організації освітнього процесу на заняттях з географії, дають змогу створювати інтерактивне полікультурне освітнє середовище, яке відповідає інтересам та потребам студентів, сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності, формуванню фахових та загальних компетентностей, полікультурної зокрема. Правильний добір цифрових технологій відповідно до дидактичної мети, вікових особливостей студентів, специфіки навчального матеріалу є важливою умовою ефективного формування полікультурної компетентності майбутніх учителів географії.

Література

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: матеріали метод. семінару НАПН України (Київ, 4 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 20-26.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 240 с.
3. Дем'яненко О.Є. Формування полікультурної компетентності майбутніх педагогів як інструмент ефективної кроскультурної взаємодії в умовах глобалізації вищої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016, № 4. С. 237-243.

4. Жильцов О. Б. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Освітологічний дискурс. 2020. № 3. С. 130—144.
5. Караман С.О., Караман О.В., Віннікова Н.М., Кучерук О.А. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури, 2019, Том 71, №3. С 874-885 (індексується у Web of Science)
6. Морзе Н. В., Вембер В. П., Гладун М. А. Використання цифрових інструментів для формувального оцінювання в умовах дистанційного навчання. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Т. 84, № 4. С. 121-140.
7. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. Київ : BHV, 2006. 352 с.
8. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
9. Смірнова В. А. Технології та інструменти побудови вебметричного рейтингу для оцінювання якості освітньої та наукової діяльності університету. Педагогічні науки. 2020. № 4. С. 120-135.
10. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
11. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Теорія і практика вищої освіти: навчальний посібник. Київ-Маріуполь: МДУ, 2016. 338 с.
12. Хайтан О.М. Порівняльний аналіз можливостей використання інструментарів платформ на основі вебінарів ZOOM, GOOGLE MEET та MICROSOFT TEAMS в онлайн навчанні. ITLT, 2022. № 87, вип. 1, С. 33-67.
13. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. 2001. Vol. 9, No. 5. P. 1-6.
14. Tapscott D. Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World. New York : McGraw-Hill, 2008. 384 p.

Станіслав Караман,
*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
навчання шкіл з мовами національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
stanislavkaraman@gmail.com*

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТНІ СКЛАДНИКИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ШКІЛ НАВЧАННЯ МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Трансформування і реформування системи освіти України в контексті компетентнісної парадигми спонукають науковців та вчителів шкіл навчання мов національних меншин до пошуку продуктивних дидактичних ресурсів, оптимізації змісту чинних програм, підручників, навчальних посібників, методичного обґрунтування ефективних підходів, принципів, методів та прийомів навчання української мови в сучасних соціокультурних реаліях, що об'єктивно зумовлює

потребу введення в закладах вищої освіти додаткової спеціалізації «Учитель української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин».

Сучасні виклики, полікультурний соціум підтверджують гостру потребу в підготовці нової генерації фахівців української філології, здатних успішно виконувати професійні завдання в школах навчання мов національних меншин, виховувати в суб'єктів освітнього процесу прагнення оволодівати українською мовою як державною, водночас толерувати позитивне ставлення до мовного розмаїття, а також пієтетно популяризувати самобутність української культури, звичаїв, традицій, мовного етикету, внесок відомих українців у розвиток науки, освіти, культури, літератури, спорту, техніки, медицини, ракетобудування, кораблебудування тощо.

Пріоритетними складниками у змісті фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин, на нашу думку, є лінгводидактичний та лінгвокультурологічний як методологічні орієнтири в розробленні освітніх програм для додаткової спеціалізації.

Аналіз і синтез різновекторних підходів до з'ясування змісту, структури й функцій лінгводидактичного складника як наукового поняття уможливили виокремлення трьох напрямів у студіюванні проблеми, зокрема: перший ґрунтується на врахуванні змісту, структури, особливостей професійної діяльності вчителів української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин; другий - на врахуванні особливостей професійної діяльності вчителів української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин у сучасних умовах; третій зорієнтований на практичну реалізацію професійних завдань учителів української мови і літератури за освітньою стратегією Нової української школи.

Реалізація трьох напрямів лінгводидактичного складника у фаховій підготовці майбутнього вчителя української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин зумовлює формування лінгводидактичної компетентності майбутнього фахівця, яку розглядаємо як універсальне поняття, маркер якості фахової підготовки вчителя української мови і літератури для шкіл

навчання мов національних меншин, здатного до виконання професійних завдань у функційному діапазоні: проєктувати й зреалізовувати освітній процес на компетентнісній основі, продуктивно застосовувати методично доцільні спеціальні принципи, методи, прийоми, форми роботи, сучасні засоби навчання, медіаресурси, інноваційні технології навчання, зреалізовувати ідеї Нової української школи.

Функції лінгвокультурологічного складника розглядаємо як єдність мовного та позамовного (культурного) змісту з урахуванням сучасних культурних настанов, системи норм і суспільних цінностей, тобто вивчення української мови як державної в органічній єдності з українською культурою, усвідомлення мови як феномену культури, культурно-історичного середовища, національної специфіки мовної картини світу, осмислене використання у процесі комунікації знань про культуру народу, втілену в його національній мові, уміння продуктивно взаємодіяти в умовах полікультурного спілкування.

Забезпечення лінгвокультурологічного складника у фаховій підготовці майбутнього вчителя української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин полягає у формуванні лінгвокультурної компетентності, яку тлумачимо як інтегральну характеристику особистості; сукупність спеціальних (фахових) та загальних компетентностей, комунікативного й лінгвокультурного змістового аспектів у навчанні мови; як належний рівень сформованості умінь суб'єктів освітнього процесу усвідомлено враховувати, розуміти й інтерпретувати знання культурного та соціального контекстів національної й світової культури у процесі навчання мовознавчих дисциплін.

Отже, реалізація запропонованих складників у фаховій підготовці майбутніх учителів української мови і літератури для шкіл навчання мов національних меншин сприяє розвитку культурологічного світогляду студентів, сприймання себе як носіїв національних цінностей, взаємозв'язку національних культур крізь призму мови; засвоєння національних і загальнолюдських цінностей у мовній системі; розвиток умінь студентів використовувати знання, уміння і навички відповідно до ситуацій спілкування у процесі навчальної та

міжкультурної комунікації; формуванню готовності до виконання багатоаспектних професійних завдань у сучасних соціокультурних реаліях.

Література

1. Богданець-Білокаленко Н., Горошкіна О., Коваленко О. Шляхи вдосконалення методичної підготовки майбутніх учителів-словесників до реалізації компетентнісного підходу. *Bulgarian Language and Literature*, 2020. - № 4 (62). С. 380-392.
2. Горошкіна О.М., Караман С.О. Формування риторичної компетентності майбутніх учителів на міждисциплінарних засадах. Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка». 2023. № 4 (18). С.357-370 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735414>
3. Методика навчання української мови. Термінологічний словник/ кол. авторів за ред. Олени Горошкіної. Словник-довідник. (Електронне видання). Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 150 с.
4. Методика навчання української мови учнів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин в умовах багатомовної освіти: навчально-методичний посібник. *Авторський колектив*: Богданець-Білокаленко Н., Атаманчук В., Караман О., Караман С., Фідкевич О., Шевчук Л. / за ред. Н.Богданець-Білокаленко. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2025. 168 с.

Ганна Карась,

*доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри методики музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
e-mail: hanna.karas@pnu.edu.ua*

ВИШИВАНКА ЯК ЕТНІЧНИЙ МАРКЕР УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКАНТІВ В ДІАСПОРІ

Вишиванка впродовж століть стала не тільки елементом традиційного одягу українців, а й етнічним маркером для наших земляків в діаспорі. Тривалий час досліджуючи музичну культуру українців у різних країнах світу, чому присвячена наша монографія «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття» (2012), звернула увагу на використання вишиванки у побуті та в сценічному одязі музикантів. Спеціальної розвідки про це не знаходимо у дослідженнях мистецтвознавців, тож привертаємо увагу до цього важливого аспекту одягу українських митців-музикантів. Якщо мова йде про солістів-вокалістів академічного плану, то його присутність дуже мінімальна. Світлини з життєпису видатної оперної і камерної співачки Соломії Крушельницької засвідчують її любов до вишиванки з юнацьких років і до зрілості. Недарма її портрет

італійський художник Г. Рісті виконав у вишиванці із Заліщик [7, с. 144]. Племінниця С. Крушельницької Соломія-Марія Скорик згадувала: «Мама вислала тітці Люні в Італію заліщицький народний одяг, в якому один італійський художник намалював її портрет олійними фарбами» [6, с.155]. Цей портрет прикрашав вітальню вілли «Salome» у Віареджо, привертаючи увагу багатьох знаменитих гостей Соломїїного дому. А приятелька співачки, італійська піаністка Джуліана Вентурі навіть сфотографувалася у цьому строї. Ця фотографія сьогодні зберігається у фондах музично-меморіального музею Соломії Крушельницької.

Як сценічний одяг з вишиванкою використовували оперні співаки Ганна Колесник-Ратушна [1], Йосип Гошуляк [4], Василь Сліпак, Ірина Житинська, камерні співаки Михайло Мінський, Іванна Синенька-Іваницька. Оперна співачка, солістка Віденської опери Зоряна Кушплер часто вдягає вишиванку і на сцену, і у святкові дні і з великим задоволенням і смаком демонструє її у соціальних мережах.

Видатна піаністка Любка Колесса на зорі телебачення на виступ у Великій Британії 3 червня 1937 року вдягнула вишиванку, про що писала преса Галичини [Цит. за: 2, с. 277]. Українське тріо під керівництвом видатного скрипаля Романа Придаткевича у США в 1930-х роках теж пропагувало національну вишиванку.

Сценічний одяг співаків-бандуристів (солістів – Зеновія Штокалко, Володимира Луціва [3], Віктора Мішалова, Ольги Герасименко, артистів груп – Ніли і Петра Деряжних (Австралія) чи капел, як правило, передбачав вишиванку з різних регіонів України. Їх ми бачимо на бандуристах-студентах Української господарської академії в Падебрадах (ЧСР). Багатством вишиванок відзначалися Капела бандуристів імені Леонтовича в таборі в Гослярі (Німеччина, 1947), Капела бандуристок ім. П. Орлика (США), Українська Капела бандуристів ім. Т. Шевченка із Детройта, котра працює від 1941 року під керівництвом визначних диригентів Григорія Китастого, Володимира Божи́ка, Володимира Колесника [1], Олега Махлая, Андріяна Бриттана та ін. Традиція вдягати вишиванку зберігалася в освітніх закладах, зокрема в Українському музичному інституті (Нью-Йорк).

Особливою різноплановістю вирізняються вишиванки артистів багаточисельних хорів у різних країнах світу: «Думка» (США), «Веснівка», «Дніпро»,

«Бурлака», «Прометей» (Канада), Австралії, країнах Європи, Великій Британії («Гомін»). Першими хоровими колективами, котрі утверджували вишиванку як сценічний одяг в Європі, були Українська Республіканська Капела під керівництвом О. Кошиця (1919–1922), Український Національний хор під його керівництвом у США (1922–1924), Український хор Дмитра Котка в Польщі (від 1922 року). Багато для утвердження вишиванки в діаспорі зробив видатний хореограф Василь Авраменко. Він сам залюбки носив її впродовж життя, заохочував учасників хореографічних колективів у Чехословаччині, США та Канаді вдягати її. Використовував у музичних фільмах, котрі продюсував.

Цікаво, що корінні голландці, котрі впродовж 70-ти років співають у «Візантійському хорі» (тільки керівник – Мирослав Антонович був українцем), теж вдягають вишиванки.

Навіть в умовах таборів для інтернованих вояків УНР на території Польщі після Першої світової війни і для ДіПі на території Німеччини, Італії, Австрії після закінчення Другої світової війни, учасники вишивали собі цей одяг і вдягали на концертні виступи. Так, хор «Бурлака», створений із колишніх воїнів дивізії «Галичина» в 1945 році у таборі Ріміні (Італія), виступав у вишиванках у червоно-чорних кольорах, виготовлених самими таборовиками [5, с. 27].

Вишивану як маркер етнічності використовують музиканти на обкладинках своїх грамплатівок, CD. Зокрема, це можемо спостерігати на обкладинках платівок оперного співака Павла Плішки (США), естрадного гурту «Рушничок» (Канада), вокального тріо «Калина», співаків Квітки Цісик (США), Тараса Житинського (Велика Британія) та інших.

Точне відчитання регіональних особливостей і технік вишиванок, котрі прикрашали одяг діячів музичної культури діаспори, залишимо для майбутніх досліджень фахівців образотворчого мистецтва. Сьогодні ж можемо впевнено стверджувати, що вишиванка була органічною для наших земляків як пам'ять про своє етнічне походження, як маркер української національної ідентичності.

Література

1. Колесник-Ратушна Г. На крилах рідної пісні: сторінки життя та діяльності Володимира Колесника й Ганни Колесник-Ратушної. Рецензії, спогади, листи, інтерв'ю. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 328 с.
2. Любка Колесса, українська піаністка: Статті та матеріали / ред.-упор. Н. Кашкадамова, В. Бобицька. Львів: Літопис, 2011. 460 с.
3. Володимир Луців. Від Бистриці до Темзи: спогади, документи, публікації, листи. Львів: Дивосвіт, 1999. 608 с.
4. Орав свій переліг. Йосип Гошуляк: від маминої пісні до вершин вокалістики / упоряд. М. Онуфрієв. Київ: Вид дім «Києво-Могилянська академія». 2012. 911 с.: іл.
5. Паньків Я. Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті: спомини. Монреаль, 1998. 126 с.
6. Скорик С.-М. З раннього дитинства. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2-х ч. Ч. 1. Спогади. Київ: Музична Україна, 1978. С. 155–159.
7. Соломія Крушельницька. Міста і слава. Львів: Апріорі, 2009. 167 с.: іл.

Дар'я Кірова,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
e-mail: dasakirova10@gmail.com*

ВИШИВАНКА ЯК КОД НЕЗЛАМНОСТІ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У часи викликів і змін, що постають перед молодим поколінням, питання збереження та формування культурної ідентичності набуває особливої важливості. Молоді люди дедалі частіше звертаються до своїх коренів, до символів, що втілюють стійкість, гідність і єдність нації. Одним із таких символів є вишиванка – не просто елемент традиційного одягу, а глибокий культурний код, що передає історію, пам'ять, цінності й національну гордість. Для молоді вона не лише ознака традиції, а й спосіб самовираження, прояву незламності та глибокого зв'язку з національною спадщиною, особливо в умовах війни.

Культурна ідентичність, як визначає В. Бойко, це належність до певної культури чи культурної групи, що формує ціннісне ставлення особистості до себе, до інших та суспільства в цілому [1, с. 147]. Проблему ролі вишиванки у формуванні культурної ідентичності вивчали такі науковці, як: К. Лютікова, яка наголошувала, що вишиванка – це не просто одяг, а культурний символ українського народу, в якому заковані вірування, знання, символіка, обереги, які захищають людину і

вказують на її приналежність до певного регіону, роду [3, с. 85] та А. Данко, яка підкреслювала, що успіх виховання наряду залежить від занурення у культуру, ознайомлення з побутом і символами народу, і наголошувала на вишиванці як на духовному оберезі, який не втрачає своєї сили навіть у XXI столітті [2, с. 45].

Метою цієї роботи є осмислення ролі вишиванки як символу незламності у формуванні культурної ідентичності української молоді в умовах війни.

Культурна ідентичність молоді – це складний і динамічний процес самоусвідомлення молодої людини себе як частини певної культурної спільноти, що включає прийняття традицій, цінностей, норм і символів, властивих цій культурі. Вона формується не лише в родинному чи освітньому середовищі, а й через щоденну взаємодію з культурним простором, який молодь обирає і в якому вибудовує власне «я».

До ознак культурної ідентичності можна віднести такі прояви, як знання традицій та історії свого народу, використання національної символіки у побуті, емоційно-ціннісне ставлення до мови, фольклору, національного мистецтва, а також активне долучення до збереження й популяризації культурної спадщини. Одяг, зокрема вишиванка, у цьому контексті виступає не лише як зовнішній атрибут, а як інструмент глибокого самовираження. Варто зазначити, що саме вишиванка стає для молоді засобом самопрезентації та духовного єднання з народом, особливо в умовах війни, коли питання культурної ідентичності набувають глибокого особистісного сенсу.

Саме вишиванка дедалі частіше виконує функцію патріотичної позиції, слугуючи засобом самовираження та утвердження національної ідентичності. Молодь використовує її не лише як елемент традиційного вбрання, а як інструмент, що символізує зв'язок з національною спадщиною, відданість своїй країні та усвідомлення власної причетності до історичного та культурного контексту. У такий спосіб вишиванка сприяє формуванню стійкого національного самоусвідомлення, що особливо актуально в умовах соціальної нестабільності та збройного протистояння.

Формування культурної ідентичності молоді за допомогою вишиванки відбувається через низку освітніх, мистецьких і громадських заходів. Серед них ефективними є виховні заходи, тематичні дні, шкільні та університетські ініціативи. Особливу роль відіграють майстер-класи з традиційного рукоділля, які надають можливість доторкнутися до глибини народного мистецтва. Крім того, молодь активно долучається до створення медіаконтенту про вишиванку, що сприяє поширенню культурної ідентичності в цифровому середовищі. Саме через такі дії відбувається не лише збереження, а й трансформація традицій у відповідь на сучасні перешкоди.

Незважаючи на всю важливість і символічну силу вишиванки в сучасному українському суспільстві, існують певні виклики щодо її сприйняття та осмислення молоддю. Як зазначає Н. Товстун, вишиванка нині балансує між модним трендом і проявом патріотизму [4, с. 80]. Її популярність у масовій культурі може звести її до простої стилізації, позбавивши сакрального змісту – родової пам'яті, оберегу, символу незламності.

Ще один виклик – слабкий зв'язок між освітою та етнокультурним середовищем. І. Червінська та А. Червінський підкреслюють, що взаємодія освітніх просторів із культурною традицією часто є недостатньою [5, с. 203]. Через це може виникнути розрив між історичним спадком і його передачею молодому поколінню, що ускладнює формування усвідомленої культурної ідентичності.

Отже, вишиванка виступає не лише традиційним елементом національного одягу, а й потужним символом, що формує культурну ідентичність молоді в умовах війни. Вона стає засобом глибокого зв'язку з історією, народом і власним «я». Через носіння вишиванки, участь у культурних ініціативах, створення контенту в соціальних мережах молоді люди відновлюють і трансформують традиції, надаючи їм нового значення в сучасному контексті.

Література

1. Бойко В. Тенденції у змінах структури соціальних ідентичностей у ситуації нестабільності. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2010. № 45. С. 147–154.
2. Данко А. Вишиванка як елемент зображення традиційної української культури. *Культура і сучасність*. 2023. № 1. С. 45–49.

3. Лютікова К. Вишиванка як культурний код. *Феномен бібліотек в сучасному світі*. 2021. № 3. С. 84–86.
4. Товстун Н. Вишиванка – вияв тренду чи патріотизму? *Архітектура та мистецтвознавство*. 2019. № 2. С. 79–81.
5. Червінська І, Червінський А. Надбання української культури на геокультурній мапі світу. *Культурологічні студії*. 2023. № 5. С. 202–207.

Марія Клепар,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ Україна
mklepar10@gmail.com

Наталія Матвєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ Україна
nataliia.matveieva@pnu.edu.ua

УКРАЇНЬСЬКА ВИШИВКА: НИТКА, ЩО ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ ТА ВІДОБРАЖАЄ ДУШУ НАРОДУ

Українська вишивка є не просто одним із видів декоративно-прикладного мистецтва, а справжнім феноменом національної культури, що глибоко вкорінений у багатовікову історію нашого народу. Цей класичний вид творчості розкриває неймовірне багатство його мистецького хисту та творчих сил, сягаючи вершин художньої майстерності. Історично склалося так, що основне призначення вишивки – прикрашати одяг, а також обрядові та інтер'єрні тканини – стало потужним чинником її не лише виживання, але й безперервного розвитку. Сьогодні ми можемо з упевненістю стверджувати, що вишивка, розглядаючи її як художнє явище, як сам процес творення, і як живу культурну традицію, посідає надзвичайно важливе місце в традиційній культурі українців.

Одним із найяскравіших сучасних проявів цієї глибокої шани до вишивки є щорічне святкування Дня Вишиванки. У цей день Україна стає свідком неймовірного видовища – парадів вишитих сорочок, які приваблюють тисячі захоплених поглядів.

Здається, ніби всі казкові птахи та найчарівніші квіти світу злетілися та присіли відпочити на плечах учасників цієї барвистої ходи. Чи багато ще націй можуть похвалитися таким самобутнім та неповторним етнічним вбранням?

Сьогодні День Української Вишиванки набув світової популярності, зачаровуючи своєю красою та демонструючи багату культурну спадщину України. З кожним роком до цього свята приєднується все більше людей не лише в Україні, але й у різних куточках світу, де проживає українська діаспора. У цей день немовби єднуються всі покоління українського народу, відчуючи спільність та гордість за своє коріння. Повертаючись до витоків, варто запитати: чому ж вишивка набула такого масового поширення в творчості українського народу? Численні історичні свідчення вказують на те, що цим ремеслом займалися практично в кожній селянській хаті. Не менш популярною вона була і в міському середовищі. Чим же пояснити цю незмінну потребу прикрашати одяг, різноманітні предмети побуту, інтер'єри житлових, громадських та культових споруд, а також використовувати вишиті вироби в ритуальних та святкових обрядах?

Історія визначила особливу роль вишивки в духовному житті людини, у створенні естетично наповненого середовища в процесі праці, під час відпочинку та святкувань. Вишитий одяг, рушники, скатертини, завіси та інші предмети не лише організовували простір житлових та ритуальних споруд, супроводжували важливі події та обряди, але й несли в собі глибокі духовно-естетичні функції. З давніх-давен і до сьогодні вишивка виступає як важливий засіб естетичного та духовного самовираження народу, відображення його моральних цінностей та етикету, як утвердження краси навколишнього світу та людського життя.

Саме тому ми не уявляємо затишної батьківської хати без цих особливих прикрас – вишиванок та рушників, справжніх витворів народного мистецтва. Саме з батьківського дому починається наше пізнання світу. Білі стіни, біла стеля здаються витканими з маминого полотна. Сонячне світло, проникаючи крізь вікна, розливається по кімнаті, підкреслюючи яскраві візерунки вишитих рушників, що розпростерли свої крила, наче півники. На них палають червоні кетяги калини, звисають золотисті китиці хмелю, наповнюючи повітря ледь вловимим ароматом

хліба, щойно спеченого матір'ю та накритого вишитим рушником. Яким же теплом, спокоєм та затишком віє від цих вишиваних скарбів!

Традиційно вишиванням в Україні займалися виключно жінки. Для цієї кропіткої роботи використовувалася кожна зручна нагода: довгі осінні вечори на досвітках та вечорницях, куди збиралися дівчата, вільні години від важкої польової праці. Знову ж таки, варто наголосити, що основне призначення української вишивки – прикрашати одяг та інтер'єрно-обрядові тканини – стало головною рушійною силою її збереження та розвитку. Загалом, вишивка, як вже зазначалося, є надзвичайно важливим елементом традиційної культури українців. Про це свідчить той факт, що, незважаючи на широкий вибір фабричних тканин та готового одягу, попри різноманітні модні тенденції, вишитий одяг залишається незмінно актуальним як у повсякденному житті, так і під час урочистих подій.

Українська вишиванка є символом родової пам'яті, порядності, вірності та безмежної любові. Вишита сорочка давно перестала бути лише музейним експонатом. Сьогодні це важлива частина стильного та сучасного образу, який легко інтегрується як у класичний, так і в повсякденний гардероб. Універсальність вишиванки вражає – її можна вдало поєднувати з різноманітними видами одягу. Наприклад, вишита сорочка елегантно виглядає з чорною спідницею-олівцем, створюючи впевнений образ для офісу чи ділової зустрічі. Вишиваний рушник, у свою чергу, є духовним символом українського народу, уособленням рідного краю, батьківської оселі та тепла материнських рук. Здавна рушникам приділялася особлива увага як могутнім оберегам дому та родини. Без цього традиційного народного атрибуту не обходиться безліч знакових подій у житті людини: випускні свята в дитячому садку та школі, зустріч дорогих гостей, сватання, заручини, весілля. Вишитий рушник є невід'ємною частиною українських народних обрядів. Навіть в останню путь людину проводжають, використовуючи вишитий рушник. Весільні рушники прикрашають вишитими зображеннями пари голубів – символу любові та злагоди, півнів – вісників нового дня та нового життя, лебедів – уособлення вірності. Павич, ця велична птаха, що несе в собі сонячну енергію, символізує сімейне щастя та благополуччя.

Українська вишита сорочка пройшла довгий та часом тернистий шлях до наших днів. Наші предки передали нам у спадок безцінний скарб. І наш обов'язок полягає не лише в тому, щоб зберегти його, але й примножити та передати наступним поколінням. А сьогодні це ще й модний, сучасний та стильний елемент гардеробу!

Свято вишиванки, останнім часом, стало своєрідним символом патріотизму та глибокої любові до своєї країни. Це набуває особливої значущості та актуальності сьогодні, коли рідна земля потерпає від жорстокої агресії, а кров невинних мирних жителів та героїчних воїнів ЗСУ проливається російським окупантом. Наша школа також активно підтримує цю важливу традицію. Діти з великою радістю одягають різнобарвні вишиванки та співають українські пісні, відчувачи свою приналежність до великої та славної української родини.

Література

1. Білоус О. Символіка української вишивки: від давнини до сучасності. Київ. 2023.
2. Кравчук Галина. Вишиваємо рушники. Львів: Априорі, 2008 – 96 с.
3. Кулинич-Стахурська, О. "Мистецтво української вишивки", Львів. 2023.
4. Чумарна, М. "Вишивання долі", Львів: Априорі, 2009. – 88 с.

Світлана Кондратюк,
*кандидат педагогічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
kondratiuks.m@gmail.com*

Наталія Павлущенко,
*кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
pavnm1972@ukr.net*

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЛУЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ, КОМБІНАЦІЙ, ОРНАМЕНТАЛЬНИХ КОМПОЗИЦІЙ ВИШИВКИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Вишивка, як одна із найважливіших характеристик національної культури українського народу, досі представляє значний науковий і практичний інтерес

дослідників. Актуальності набуває питання вивчення як Слобожанської сорочки, її різноманітних орнаментальних композицій (в краєзнавчому контексті), так і дослідження саме регіональних особливостей сполучення елементів, комбінацій, відображення місцевих колоритів (у специфіці витворів майстринь Слобідської України) [1].

Слобожанщині властиві своєрідні багатоколірні орнаменти, яскраві, із переважанням червоного. Специфічною особливістю є застосування ниток жовтого кольору (золотого). Ці нитки виготовлялися на основі конопляної олії, які не вигоряли і не втрачали насиченість з часом. Вишивка заплоччю вважається традиційною технікою для Сумської, Луганської та Харківської областей, у той же час маючи багато спільного з усталеними сполученнями елементів вишивки центральних областей України. Нитки жовтого кольору почали застосовуватися у 1920-х роках. Сумщину також вирізняли сорочки, вишиті нитками синього та зеленого кольорів.

XIX століття та початок XX дали поштовх діапазону технік. Так, майстрині вишивали не лише у хрестикових техніках, але й почали активно застосовувати художні гладьові техніки. Часто це була робота на тонких лляних тканинах, що виконувалася білими нитками з незначним варіюванням кольорових відтінків. У такий спосіб вишивали як рушники, так і жіночу білизну для панівних верств населення.

У дослідженні В. Сушко зазначено, що у більшості випадків для вишивання використовували нитки виготовлені в домашніх умовах: відбілені чи пофарбовані природними барвниками. У часи від XVII до середини XX століття найчастіше сорочки вишивали «білим по білому». До вишивки в техніці «лиштва» додавали мережку, що в поєднанні виглядало дуже елегантно і витончено. Мережані подоли підкреслювали особливість жіночих сорочок Слобожанської України. Ніжними мережками майстрині також прикрашали чоловічі сорочки, рушники, скатертини, серветки, фіранки. На білому мереживі зображували стилізовані квіти, гілки, листя та геометричні композиції [3].

Поширеними орнаментальними композиціями і візерунками були «дубове листячко», «прутик яблуньки», «квіти», «грушки», «зірки».

Неповторною особливістю Сумщини стали сорочки, що оздоблені тамбурним швом, де переважав червоний колір. Проте, вишиваючи квіти і листячко, майстрині часто вдавалися до комбінування зеленого, синього та сірого кольорів. У такий спосіб вишивали переважно квіти, листя, птахів. Вишиванки, виконані тамбурним швом, виглядають досить виразно, оригінально та яскраво.

Вивчаючи питання слобідської вишивки, особливості орнаментальних композицій автентичного одягу мешканців Слобожанщини Л. Пономар визначає, що важливим аспектом вишивки сорочок є вияв регіональної та національної ідентичності населення східної частини України, зокрема це відображено в техніках: «дрібного хрестика», «півхрестика», «вишивка гладдю» [2].

Досить часто майстрині вдавалися до орнаменту, коли узори виглядали рельєфними, зокрема, рукава жіночих сорочок прикрашали орнаментальними мотивами, розміщеними в шаховому порядку. Сполучення елементів і комбінацій з вільно розкиданих букетів виконувалися у техніці «хрести» з елементами червоно-чорної, червоно-синьої гами. Особливу вишуканість цих виробів підкреслювали відтінки білого, синього і коричневого кольорів [1].

У етнографічних дослідженнях засвідчено, що з XVII по XIX століття українські дівчатка тримали у своїх скринях сорочки з пишними рукавами, які шиті шовками, вони й називалися «пухликами». Такий вигляд рукава характерний східній частині Полтавщини, Сумщині та Харківщині. Крім того для Слобожанщини характерний тип жіночої сорочки з плечовими вставками, акуратно прикріпленими до основи. Така сорочка рясно призбирувалася голкою на плечах біля уставки у «пухлі», «пухлики». Жіноче вбрання доповнювали багатоколірна плахта, парчеві запаски, очіпок, намисто, оксамитові стрічки, сап'янові чоботи та керсетки. Подолок сорочки, який звисав з-під плаhti, також було декоровано мережкою, вирізуванням. Керсетки й юпки, як верхній жіночий одяг, досить рідко оздоблювали вишивкою, тут в техніці «гладь» виконували квіткові композиції у вигляді дерева життя чи квіткових вазонів кольоровими нитками [2].

Вишиванці на Сумщині притаманні свої характерні особливості. Жіночі сорочки-вишиванки переважно полтавського типу, де домінує вишивка білими нитками гладдю, вирізування, мережка. Специфічним елементом є рельєфне вишивання грубою ниткою дрібним хрестиком багатоколірних візерунків. Майстриням Сумщини була властива вишивка геометричних та рослинно-геометричних узорів. Серед зооморфних орнаментальних композицій переважали такі птахи як: орли, лебеді, голуби, качки та досить часто павичі.

Вишиванка як елемент нашої історії, міфології, релігії – це й душа народу, й вияв давнього мистецтва предків. Загалом народне вбрання Слобожанщини – це втілення морально-етичних традицій, регіональної свідомості і національної ідентичності населення. Зразки вбрання мешканців Слобожанщини, частково передані з поселенців родоводу з Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, вирізнялися багатством колориту, специфікою сполучення елементів, комбінацій, декоративністю, кроєм орнаментальних композицій, які склалися на землях, що були центром Київської Русі.

Література

1. Вишиванки Слобожанщини <https://vseosvita.ua/library/embed/01005917-a095.doc.html>.
2. Пономар Л. Народний одяг Слобожанщини на загальноукраїнському тлі. *Матеріали до української етнології*. 2016. Вип. 15. С. 35-40.
3. Сушко В. Українське вишивання на Слобожанщині 19-20 століть. *Народна творчість та етнографія*. 2007. № 6. С. 66-70.

Іванна Комарницька

здобувачка I курсу

спеціальності 013 «Початкова освіта»

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: xavannakomarnicka@gmail.com

Науковий керівник: Лагола І.М.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: irinalagola78@ukr.net

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ

Вишиванка – традиційний український атрибут, оздоблений орнаментом, що має глибоку символіку і передає історичну пам'ять та світогляд нашого народу. Це не тільки елемент одягу, це предмет, у якому заховані традиції та віра в найкраще. Передаючи цю річ кожному поколінню, вишиванка служила для її власника оберегом, захищаючи його від хвороб та злої сили. Тому для українців вона була дуже важливою.

Вишита сорочка втілює боротьбу за свободу, незламність та зв'язок предків з новими поколіннями. Її одягали на урочисті обряди, весілля та релігійні свята. Можливо, саме тому поміж інших народів Європи українці єдині, хто втримав свій національний одяг найдовше: «В українців тяглість до національного одягу відчувається ще з попередніх епох... Ми були на периферії різних держав, але на маргінесі ми зберегли нашу власну традиційну культуру, яка переросла в інше явище і площину», - стверджує директор Центру фольклору та етнографії ІФ КНУ імені Тараса Шевченка В. Щибря [1].

В історії української культури знаходимо чимало постатей, які впродовж свого життя носили вишивану сорочку, тим самим популяризуючи українську вишивку. Зокрема, Іван Якович Франко носив вишиванку і в будні, і в свята. Саме він був одним з перших українців, які одягали вишиту сорочку під піджак. Поєднання з костюмом-трійкою сміливо називають європейським стилем. Тоді про Франка писали: «...відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток» [4]. Як згадує донька Анна, вишиваних сорочок у батька «було завжди під достаток. Це були майже все дарунки його приятелів, приятельок, співпрацівників не тільки з Західної України, але й з Великої України» [3].

Сім'я Косачів відіграла суттєву роль у популяризації українського традиційного одягу у світовій культурі. Сучасною мовою Олену Пчілку можна назвати законодавицею мод, адже саме вона ввела моду на вишиванки і представила це у збірнику «Український народний орнамент. Вишивки, ткани, писанки» у 1876 році. Завдяки цій праці про самотутні українські народні орнаменти дізналися у всьому світі. Леся Українка вишивала рушники, сорочки і

продовжувала традицію мами, яка популяризувала українські орнаменти у світі, запровадивши моду на українські народні строї.

Упродовж нашої історії в багатьох регіонах України удосконалювались власні техніки вишивання, кольори та орнаменти. Ось, наприклад, найколеритніші з автентичних вишивок: гуцульська - така вишиванка рясно зашита, має геометричний рисунок, а ще в ній обов'язково є помаранчева барва. Буковинська - ці сорочки вирізняються квітковими мотивами. Вони теж рясно зашиті, до того ж їх часто вишивають бісером. Бойківська - найпоширеніші мотиви таких вишиванок — квіткові й рослинні. Вишивка найбільше нагадує природні лінії. Подільська - це важкі, найрясніше зашиті сорочки. Вирізняє їх діагональна смужка. Особливість полтавських сорочок — вишивка білим по білому. Цю виняткову техніку часто підкреслюють мережкою. Такі вишиванки — легкі й повітряні [2].

В межах світової культурної спільноти вишиванка стала для українців знаком культурної унікальності, духовної сили та боротьби за прагнення свободи. Після повномасштабного вторгнення у 2022 році вишита сорочка набула ще більшого значення - вона стала національним символом супротиву. Сьогодні традиція зберігається завдяки творчості талановитих дизайнерів та митців. Українська дизайнерка Оксана Караванська розробила неповторний проєкт – «Стильна книжка для панянки», у якому традиційні візерунки на вишивці переплітаються з новітніми модними тенденціями. Українська діаспора сприяє поширенню вишиванки в Канаді, США та по всій Європі. Українці проводять флешмоби та фестивалі у вишиванках, щоб привернути увагу людей до своєї культури.

Українська вишиванка - це міст між минулим і теперішнім, традицією та сучасністю. Сьогодні вона стала мовою, якою говорить Україна із світом. Український вишитий одяг став маркером ідентичності та приналежності до України та українства в цілому.

Література

1. Всесвітній день вишиванки. URL: <https://glavcom.ua/country/culture/sered-jevropeyskih-narodiv-ukrajinci-jedini-zberegli-avtenticniy-nacionalniy-odyag-folklorist-593916.html> дата звернення: 08.05.25).

2. Караванська О. Стильна книжка для панянок. URL: <https://mala.storinka.org8.html> (дата звернення: 07.05.25).

3. Українська вишиванка. Іван Франко. URL: <https://photo-lviv.in.ua/ukrajinska-vyshyvanka-ivan-franko/> (дата звернення: 08.05.25).

4. Як Іван Франко популяризував вишиванку й створив новий стиль моди. URL: <https://vyshyvka.ua/uk/articles/iak-ivan-franko-popularizuvav-vishivanku-i-stvoriv-novii-stil-modi-1/> (дата звернення: 07.05.25).

Кравченко Світлана Павлівна,
викладач суспільствознавчих дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
ЗП(ПТ)О «Дунайський центр професійної освіти»,
м. Ізмаїл, Україна

СУЧАСНІ УРОКИ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ ПРОФТЕХОСВІТИ

За короткий час в Україні створено нову цілісну систему викладання суспільствознавчих дисциплін, повністю оновлено зміст та структуру історичної освіти. Крім того, за останні роки сформувався новий образ викладача. На мій погляд, сучасному викладачу історії мають бути притаманні такі риси:

Державницька свідомість. Спираючись на багатий історичний та літературний матеріал, викладач змальовує героїчні постаті гетьманів, героїв національно-визвольної боротьби, простих людей, для яких державність України завжди була найвищим життєвим сенсом. Саме вони та їхні справи повинні стати яскравим прикладом для молоді.

Професійна майстерність. Цей аспект охоплює дві сторони питання: вільне володіння історичним матеріалом, а також оволодіння сучасними педагогічними технологіями, інтерактивними методами навчання.

Гуманістична спрямованість викладання. В центрі історичних подій стояли не партії, класи, рухи, а конкретні люди з їх постійними життєвими потребами. Звернення до особистості, духовних цінностей.

Демократизм. Викладач не тільки сприймає, а всебічно підтримує право кожного здобувача освіти на власне бачення історичних подій, яке може відрізнятися від позиції педагога та авторів підручників.

Особистість педагога, його висока особиста культура – запорука педагогічного успіху. Саме ми пробуджуємо в здобувачів освіти інтерес до навчального предмета, спонукаємо до дослідницької роботи.

Як цього досягти? У першу чергу це стосується методології викладання, застосування сучасних освітніх інновацій в процесі викладання історії, застосування інноваційного навчання, яке спрямоване на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.

Особисто я у своїй роботі постійно використовую передові сучасні освітні інновації. Сьогодення висуває до молоді зовсім інші, ніж у минулому столітті, вимоги. Нині потрібні творчі особистості, здатні самостійно й відповідально приймати рішення. Усе це обумовлює перехід від теоретично-знаннєвої до компетентнісної освіти.

Так що таке сучасний урок? Чим сьогоднішній урок відрізняється від вчорашнього?

Метою сучасних уроків є:

- формування розвинутого критичного мислення, здатність мати власну точку зору;
- формування навичок ефективного спілкування.

Хочу поділитися своїми напрацюваннями та показати, які види уроків я проводжу для того, щоб досягти таких цілей.

Урок-«Машина часу» - конструювання радянських міфів.

Дозволяє здобувачам освіти працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує здобувачів освіти допомагати одне одному "вчитися навчаючи". Під час роботи за допомогою методу "ажурна пилка" працюють у різних групах.

Урок-хроніка або урок-погляд. Такий урок проводиться з метою отримання інформації, на якій ґрунтуватимуться історичні події.

Урок «Мій погляд на...» Урок побудови логічних структурованих зв'язків між явищами і подіями. Починається з ключового слова, навколо якого "нарошуються" інші терміни, факти та події, що пов'язані з ним.

Урок –диспут на тему: «Кого тут не вистачає і чому?». Різновид дискусії. Створює можливість кожному здобувачу освіти для висловлення власної думки, демонстрування різних позицій, обґрунтувати своє бачення, назвати найбільш переконливі аргументи. Попередня підготовка: викладач вивішує на дошці плакати, фото, на яких інформація для обговорення. **Комікси.**

Історичні посиденьки.

Урок «Коло думок». Допомогає проводити дискусію зі спірної, суперечливої теми. Він дає можливість висловитися кожному здобувачу освіти, продемонструвати різні думки з питання, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу позицію в будь-який час, якщо вас переконали, та назвати більш переконливі аргументи.

Урок-пам'яті.

Передбачає збирання конкретних фактів певного історичного періоду або теми. Цінність цього виду уроку полягає в тому, що у здобувачів освіти формуються навички самостійної роботи з літературою, а також розвиваються вміння чітко викладати свої думки.

Урок-ХРОНОГРАФ. Дозволяє здобувачам освіти протягом короткого проміжку часу опрацювати великий обсяг матеріалу.

Кожен здобувач освіти повинен отримати порцію інформації для засвоєння, кожна група — свою. Завдання груп — опрацювати надану інформацію та зробити висновки.

Урок «історичний калейдоскоп».

Урок-розробка інтерактивного плакату або колажу.

Урок-дзеркало — це урок, на якому здобувачам освіти потрібно, спираючись на свої знання, знайти аналогію та пояснити свою точку зору.

Урок-віртуальна екскурсія.

Урок-захист проєктів. Виконання проєктів — це самостійне вивчення здобувачами освіти окремої проблеми, питання, теми протягом певного проміжку часу, яке завершується творчим звітом. Сприяє розвитку пізнавальних інтересів та згуртованості колективу. Виконання проєктів може бути корисним:

- створює можливості для співпраці здобувачів освіти і викладача;

- допомагає набути практичних навичок публічної презентації та захисту своїх надбань та досягнень.

Урок-інтеграція різних навчальних дисциплін. Використання цього типу уроку зумовлене потребами сучасного суспільства, яке ставить перед школою завдання виховати творчу особистість, навчити молодь мислити, здобувати знання самостійно й застосовувати їх на практиці.

На моє переконання, неможливо говорити про патіотизм без контексту того, що треба вчити і говорити українською мовою (українська мова), а це й політика (громадянська освіта), й особистий розвиток (література), мистецтво, медіа.

Тому я проводжу як комплексні інтегровані уроки, так і окремі вправи, прийоми інтеграції різних галузей знань на класичних уроках історії. Одна з останніх таких колаборацій – це урок з історії України, яка втілилась у вигляді спілкування в історичній кав'ярні середини ХХ століття. Ми досліджували тематику, яку обговорювали жителі Ізмаїлу того часу, якою мовою вони послуговувалися, які галузі економіки розвивалися в регіоні, разом з здобувачами освіти аналізували ці елементи.

Також вивчали тему сталого виробництва (Географія): досліджували, як таке виробництво впливає на молодь в інших країнах, які працюють за копійки.

Інтегровані уроки посилюють мотивацію до навчання, формують в здобувачів освіти дослідницький інтерес, цілісну картину світу, розвивають мовлення, вміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки, а отже, сприяють формуванню всебічно розвиненої, гармонійної та інтелектуальної особистості, обізнаність щодо нетворкінгу та культури на робочому місці загалом (діяльність, спрямована на обмін інформацією між людьми, об'єднаними спільними професійними чи особистими інтересами,)

Створення лепбуків на уроках історії.

Урок-спогад.

Урок – конференція. Такий урок організовується як нарада фахівців з певного питання. Здобувачі освіти, як правило, виступають із доповідями. Базою для такої роботи служить додаткова література. Мета уроків-конференцій—

розширення та поглиблення навчального матеріалу, ознайомлення з новою інформацією за рахунок спілкування з різними інформаційними джерелами.

Урок-змагання «Українська революція 1918-1921 років». Активізація пізнавальної активності та розвиток інтелектуального мислення — це ті проблеми, які вирішуються в процесі уроку.

Такі уроки можна використовувати як на певних етапах уроку, так і на окремому занятті.

Урок-гра. Вони проводяться на повторювально-узагальнюючих уроках, їх мета — осмислення, розуміння матеріалу, швидкість реакції.

Для того, щоб практикувати такі уроки, необхідно постійно приділяти увагу самоосвітній діяльності, постійно підвищувати рівень власних професійних компетентностей, постійно брати участь у курсовій підготовці, дистанційних курсах, вебінарах, конференціях і просто хотіти рухатися вперед і бажання навчити розуміти значущість історичних знань для кожного здобувача освіти і держави в цілому.

А найголовніше - переосмислити підходи до навчання.

У зв'язку з політичними, економічними й соціокультурними змінами, що відбуваються в нашому суспільстві у всіх сферах життя, значно змінився і зміст закладів професійної (професійно-технічної) освіти. В умовах війни виникає потреба розвитку продуктивного, критичного мислення молоді, формування комунікативних умінь та практичної підготовки до активного життя та відбудови України.

Як підсумок, можу фіналізувати: сучасний здобувач освіти має розвивати критичне мислення, ефективно працювати в команді, тестити себе у ролі лідера, використовувати сучасні технології для навчання, вчитися шукати інформацію та працювати з нею.

Сучасні уроки відрізняються від стандартних тим, що участь у них є обов'язковою для всіх здобувачів освіти. Їхні правила, зміст, методика проведення розроблені так, що для деяких здобувачів освіти, які не цікавляться тим чи іншим предметом, ці уроки можуть послужити вихідною точкою у виникненні цього інтересу. Однак не можна забувати, що головним у проведенні будь-якого уроку є навчання. Нестандартні уроки лише активізують діяльність, роблять сприйняття

більш активним, емоційним, мислення — творчим, самостійним, гнучким. Уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи забезпечує високу ефективність нестандартних уроків, належний рівень навчальних досягнень здобувачів освіти.

Література

1. Панченко С. Нестандартні форми уроків. Відкритий урок: розробки, технології, досвід: Науково-методичний журнал. 2006. № 23/24. С. 34-39.
2. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 324 с.
3. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник / Г.Г. Яковенко. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. – 324 с.
4. Салата О. Від подиву – до мислення (Ігрова технологія моделювання як метод інтеграції знань учнів) / О. Салата // Історія в школах України, № 8. 2004. – С. 31–33.
5. Салата О. О. Цивілізаційний підхід у викладанні історії: від наукової концепції до шкільної аудиторії. Збірник наукових праць Харківського Національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Історія та географія». 2016. Вип. 53. С. 144-151.
6. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник» – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. – С.133 – 150.
7. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті, світовий досвід та українські перспективи. К.: К.І.С., 2004, С. 47-53.
8. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи—новий підхід: розвиваємо ключові компетентності. метод. посіб. Х.: ВГ «Основа». 2018, 119 с.

Куртяк Кароліна,

здобувачка I курсу

спеціальності 013 «Початкова освіта»

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: karolkurtiak@gmail.com

Науковий керівник: Лагола І.М.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: irinalagola78@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ КАМ'ЯНКА-БУЗЬКОЇ ВИШИВАНКИ

(ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Українська вишиванка— це частина культури українського народу, генетичний код нації. Саме вишиванка символізує і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь.

У День вишиванки історичні регіони України «одягаються» у місцеві узори та кольори, що свідчить про духовне та культурне багатство нашої Батьківщини, адже саме вишиванка ідентифікує українців серед інших народів.

Історія української вишиванки давня. Перші згадки про неї датуються V-VI століттям, але візерунками, кольорами та різноманітністю стилів вона стала відрізнятися з XIV-XV століття. Так з'явилися різноманітні символічні орнаменти, які мали певне значення та послання. Основними елементами були рослинні та геометричні мотиви, зображення птахів, квітів, сонця, хреста, людини, вічності та інших символів [3]. З часом кожен регіон України набув своїх особливостей у вишиванні сорочок. Таким чином, ми можемо впізнати по вишиванці історичну область України.

Львівщина здавна була осередком традицій української культури. Вишиванки цього регіону досі залишаються одними з найцікавіших і найкolorитніших. Зокрема, Кам'янка-Бузька вишиванка вирізняється чорно-синіми тонами з вкрапленнями жовтого, червоного і зеленого кольорів. Вишивали квіти переважно хрестиком. Ці узори дуже схожі на вишивку Західного Поділля. Це суцільна неширока смуга із геометричними рослинними мотивами червоно-синього або червоно-чорного кольорів. Приваблює оригінальний крій сорочок з дуже широкою пазухою [2]. Вишиванка виглядає легкою і прозорою завдяки білому простору, що залишають поміж вишитих елементів, через що сорочка здається об'ємною.

У Кам'янка-Бузькому музеї можна побачити давні сорочки села Батятичі, яке знаходиться за п'ять кілометрів від міста. Вишиванки одягали на свята, сімейні урочистості, проводжали в останню путь. Вибір тканини залежав від типу вишиванки: для святкових подій використовували лляну тканину, для повсякденного носіння - робили з цупкішого матеріалу. Отже, вишиванка супроводжувала людину все життя, від народження і до смерті.

Українська вишиванка – це пам'ять про зв'язок між поколіннями, це історія окремої української родини, українського села чи міста, українського народу. Тож несімо її з гордістю!

Література

1. Львівська вишиванка. URL: https://svarga.ua/lvivska-vyshyvanka-nepovtorni-vizerunki-shho-zavorozhuyut/?srsId=AfmBOOp5rQoY935UqlidHX_uQef-2lEvRK_brd8MZQ24qzyVNgWh0c4Y (дата звернення: 10.05.25).
2. Українські вишиванки: орнаменти, символи і особливості за регіонами. URL: https://zaxid.net/ukrayinski_vishivanki_ornamenti_davni_simvoli_za_regionami_n1563641 (дата звернення: 11.05.25)
3. Українська вишиванка: історія, символіка та її особливості. URL: <https://folkmart.ua/blog-ukrainska-vyshyvanka-istoriia-symvolika-ta-yii-osoblyvosti> (дата звернення: 11.05.25).

Оксана Кучерук,
доктор. педагогічних наук,
професор кафедри української мови та методики її навчання
Житомирського державного університету
імені Івана Франка,
e-mail: okucheruk1@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОСТОРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах розвитку української школи актуальною є лінгводидактична настанова Л. Масенко: «...мовна освіта в жодному разі не має обмежуватися вивченням орфографії, правил граматики й синтаксису. Не менш важливе завдання вчителя – виховувати в учнів свідоме ставлення до української мови як до суспільної цінності, формувати почуття відповідальності кожного за її стан, за її теперішнє і майбутнє» [4, с. 6]. Відповідно лише предметних знань не достатньо для формування компетентного носія української мови як корисного й відповідального громадянина українського суспільства.

У процесі підготовки вчителя старших класів важливо врахувати те, що набирає чинності Державний стандарт профільної середньої освіти, який описує напрями освітніх послуг, зокрема визначає як мету мовно-літературної освітньої галузі «розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які шанують українську мову, володіють українською мовою і використовують її в повсякденному житті та в професійних сферах, розуміють важливість української

мови як національної цінності та важливого атрибута української національної і громадянської ідентичності, здатні спілкуватися рідною мовою (у разі відмінності від державної), іноземними мовами, читають інформаційні та художні тексти української і зарубіжних літератур для духовного, культурного і національного самовираження, міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування системи суспільно-державних (національних) цінностей України і ставлень, а також для подальшого професійного становлення, формування громадянської стійкості» [1].

Окремі питання становлення юного громадянина в процесі навчання української мови та підготовки вчителя-словесника до патріотичного виховання розглянуто в працях І. Огієнка, В. Сухомлинського, Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Караман, О. Семеног та ін. Водночас в умовах реалій сьогодення питання залишається відкритим для подальших досліджень.

Мета публікації – окреслити аспекти підготовки здобувачів педагогічної освіти до формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання української мови на рівні профільної середньої освіти.

Суспільно й освітньо запитаним є розуміння громадянської компетентності в сучасній моделі навчання української мови на рівні профільної середньої освіти як інтегрованої здатності юної особистості відповідально реалізовувати громадянські права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства та держави, що формується на основі мовної свідомості, сукупності громадянських ЗУНів, загальноприйнятих у суспільстві цінностей, досвіду виконання мовних обов'язків громадянина України, готовності активно й ефективно виявляти себе за допомогою засобів державної мови в різних соціальних ролях. У контексті сказаного майбутній учитель-словесник має збагнути складність не лише мовної системи та мовних норм, а й структури громадянської компетентності, у якій поєднуються емоційно-ціннісний, знаннєвий і діяльнісно-поведінковий складники.

Формування громадянської компетентності старшокласників у процесі вивчення української мови може відбуватися за трьома взаємопов'язаними напрямками: 1) засвоєння громадянських знань; 2) розвиток розуміння і ставлення

до громадянської відповідальності, суспільних цінностей; 3) формування в учнів практичного досвіду громадянської активності й відповідальності, патріотизму, мовних обов'язків громадянина України [2, с.66-67]. Відповідно під час лінгвометодичної підготовки майбутнього вчителя до формування громадянської компетентності старшокласників у просторі української мовної освіти здобувачі педагогічної освіти мають опанувати низку підходів до української мовної освіти, зокрема особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, україноцентричний, аксіологічний, культурологічний, системно-синергетичний, медіаосвітній. У реалізації цих підходів майбутні вчителі мають уміти змінювати й урізноманітнювати дидактичні тексти/медіатексти: добирати актуальні, не лише художні, а й інформаційні (з фактами, судженнями; з даними для аналітики), різних жанрів і різного рівня складності – одиничні, множинні, цілісні, перервані, змішані тощо. Важливо вміти не лише добирати такі тексти, а й розроблювати до них різноформатні й різних рівнів складності запитання й завдання, співвідносні з результатами навчання щодо роботи з текстом, а також усної взаємодії, письмової взаємодії, дослідження мовлення.

Для формування громадянської компетентності учнівства в процесі навчання української мови на рівні профільної середньої освіти майбутні вчителі мають бути готові систематично долучати учнів до обговорення практичних кейсів і розв'язання проблемних питань суспільно-політичної, морально-етичної та лінгвопатріотичної тематики засобами української мови. Водночас, за нашим переконанням, важливо спонукати старшокласників до участі в благодійних акціях, у заходах молодіжних громадських організацій [3, с.28].

Застосування варіативних методик може посилити освітній вплив форм, методів, засобів, технологій навчання на лінгводидактичну підготовку майбутніх учителів до формування учнів – українських мовних особистостей як патріотів, корисних і відповідальних громадян, здатних зберігати, вивчати й просувати українську мову та культуру. Перспективним є дослідження шляхів удосконалення інструментів підготовки майбутніх учителів української мови до формування

громадянської свідомості й відповідальності старшокласників із використанням освітніх електронних ресурсів.

Література

1. Державний стандарт профільної середньої освіти, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#n212>
2. Кучерук О. А., Магдич Т. П. Використання електронних освітніх ресурсів для формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, том 75, №1. С. 56-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_75_1_7
3. Кучерук О. А., Магдич Т. П. Громадянська компетентність у методиці навчання української мови учнів старших класів: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ПП "Рута". 2022. 148 с.
4. Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання (вступне слово Л. Масенко). Київ: Києво-Могилянська акад., 2012. 118 с.

Лашко Михайло Васильович
*кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник
Музею Бориса Грінченка Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка*

РОЛЬ ПОДРУЖЖЯ ГРІНЧЕНКІВ У ВІДРОДЖЕННІ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В СЕЛІ ОЛЕКСІЇВКА НА ЛУГАНЩИНІ В 1880-90-Х РОКАХ ХІХ СТ.

У 1887 р. Борис та Марія Грінченки переїхали до села Олексіївки Катеринославської губернії (нині Перевальський район Луганської області) на запрошення попечительки Олексіївської школи, відомої просвітниці, популяризатора знань серед народу Х. Алчевської. Зайнявшись учителюванням, родина Грінченків зіткнулася з негативними результатами співжиття селян з шахтарями-великоросами. Результатом цього стало носіння перкалевих сорочок та кофт через їх дешевизну, і майже повна відмова від національного одягу. Та ж сама ситуація була і з учнями. За спогадами М. Грінченка мало не всі учні в класі були в перкалевих сорочках, а дівчата сиділи позапинані в хустках. Але найгіршим було те, що ці сорочки і хустки не дуже часто пралися. Оскільки тканина швидко рвалася і зношувалася, то й випрані сорочки не були вельми чисті і запах од їх був негарний. Бувало й таке, що на третій тиждень поспіль школяреві мати не давала чистої сорочки. Б. і М. Грінченкам довелося таки добре змагатися з матерями, щоб давали

дітям сорочки щонеділі та ще й добре випрані. А другого року, приймаючи школярів, Грінченко постановив умовою, щоб школяр чи школярка мали сорочку найкраще з простого товстого полотна, бо такі сорочки золили і вони потім були зовсім чисті [1, с. 50].

Подружжя Грінченків відразу ж почало викорінювати учнівську неохайність власним прикладом. Довелося переконувати матерів, щоб міняли дітям сорочки щотижня, а дівчат умовляти, щоб познімали кофти та хустки. Спочатку школярки відмовлялися знімати, мотивуючи це товстими або полатаними сорочками. Тоді Марія Миколаївна на власному прикладі продемонструвала, «що в товстій сорочці не сором ходити...», відразу ж пошила по дві сорочки з товстого полотна чоловікові, дочці й собі. Це викликало такий подив у селян, що із сусіднього села навіть приходили люди, щоб упевнитися, що це дійсно правда. Але в результаті школярі й школярки перестали соромитися товстих сорочок.

Марії Миколаївні довелося докласти значних зусиль і для відродження народних традицій, зокрема носіння національного одягу. Так, школяркам суворо заборонили сидіти у школі в хустках. Для цього довелося завести в школі гребінці, мило й рушники; дівчатам подарували стрічки на голову, і стали нарешті школярі чисті й не кудлаті; надто дівчата у вишиваних сорочках, у керсетках, у намисті з стрічками на голові, з кісниками в косі були дуже любі. Але така діяльність учителів у свою чергу спричинила конфлікт з батьками учнів. Спочатку матері звинувачували вчителів, що ті «витівають дурні витії», але пізніше змінили свою думку, особливо тоді, коли дівчата повишивали собі сорочки, пошили керсетки». Навіть старші дівчата «почали ходити з вишиваними рукавами та в керсетках, правда, здебільшого тільки в свято, бо до роботи їм зручніші були кофти [1, с. 51]. Така ситуація була і з народними святами. На Новий рік на ялинці, за спогадами М. Грінченко, діти співали колядок та українських пісень. Отже, хоч і не вкраїнська була школа в Олексіївці, та все ж школярі знали, що вони українці, знали історію та географію України, знали про всіх тодішніх письменників і про їх твори, знали про тяжке безправне становище України, знали про Галичину напевне більше, ніж тодішній пересічний українець-інтелігент, і свої знання уміли висловити путящою українською мовою.

Література

1. Богданець-Білоskalенко Н.І. Не велике я поле зорав... (до 150-річчя народження Бориса Грінченка). – Київ: НВФ «Славутич-Дельфін», 2013. - 112 с.
2. Загірня М. Спогади / М. Загірня; упоряд., передм., прим. Л. Л. Неживої. – Луганськ: Шлях, 1999. – 160 с.

Юлія Лебедь,

*кандидат філологічних наук, завідувач кафедри
зарубіжної літератури та основ риторики
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,
e-mail: iulialebed7@gmail.com*

Аліна Кушнір,

*доктор філософських наук,
викладач кафедри германської філології
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,
e-mail: alinagladka@gmail.com*

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN CLASSES OF ENGLISH

Our state is currently undergoing a challenging time of profound upheavals and intricate transformations, especially in the field of education. Given the challenging circumstances of today, the educational system that aims to create a new Ukrainian who acts in accordance with national and European ideals is crucial. Today's pressing modern demands and difficulties show that patriotic education is essential. Changes have also been made to the educational process at educational institutions, with a particular focus on the practical application of the national-patriotic education idea, particularly in foreign language instruction [1, p. 7].

Learning English is the main prerequisite for achieving adequate mutual understanding between interlocutors belonging to different cultures. English is taught not only as a means of communication and obtaining additional information but also becomes a means of discovering another cultural world and understanding the complexity and multifacetedness of the native language and national culture, national dignity and equality,

a means of civic education, the development of the personality, its individual cognitive abilities, social opportunities, and cultural needs [3, p. 22].

The issue of implementing the concept of national-patriotic education was addressed by Armeyskyi O., Bondar T., Borshchov V., Verbelchuk G., Kazachiner O., Ostapenko A., Rotfort D., Sivachenko I., Sidorchuk V. and others.

Classes in foreign languages offer lots of chances to teach civic engagement and patriotism. Different phases of the development of patriotic traits are offered to students at various educational stages. Primary and high school are a time to cultivate love for one's motherland, village, city, local customs, and history if patriotism emerges in elementary school along with the development of familial feelings towards one's family, including mother, father, grandmother, grandfather, and other relatives [2, p. 13].

Patriotic education in English classes can be achieved through various approaches and methods. Some of them include the presentation of one's country in the world, the culture and way of life of one's people, festive rituals and cultural values, national characteristics and realities, and creative projects, conferences, problem seminars, etc.

The practical application of nation-specific knowledge, sociocultural comparisons, and the development of a sense of self as future citizens of one's own country and equal partners of other European nations, called to develop one's native motherland and enrich the treasury of world civilisation, are the goals of interactive technologies in the classroom.

One of the fundamental tenets of national-patriotic education is thus applied when learning English: the interculturality concept, which suggests the necessity of incorporating Ukrainian national culture into the framework of national, European, and global values as well as into universal human culture. Prerequisites for the development of a personality that respects and upholds national ideals while remaining receptive to many cultures, ideas, and values must be established during the national-patriotic education process. Because it has a profound understanding of national culture as an essential component of global culture, only such a personality can maintain its national identity.

Literature

1. Bekh I., Chorna K. Program of Ukrainian patriotic education of children and schoolchildren. Kyiv, 2014. 29 p.

2. Zhurba K. Education of patriotism of younger adolescents in the interaction of family and school. *Pedagogical Bulletin*. 2011. No. 5. P. 13-23.

3. Kylyvnyk, V., Lebed, Yu. Sociocultural aspects of the competence of future foreign language teachers. *Young Scientist*, 2023. No. 1.1 (113.1). P.19-22. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-5>

Тамара Маркотенко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Лубни,
e-mail: tamaramarkotenko@gmail.com

СЛОБОЖАНСЬКА ВИШИВАНКА

Слобожанщина – це край України, де переплітаються волелюбний дух козацтва й співуча душа українського народу, край з мальовничими краєвидами та багатовіковою історією. Назва "Слобожанщина" походить від численних поселень-слобід, які виникали у XVII-XVIII століттях і активно заселялися українськими козаками та селянами. На Слобожанщині сформувалася своєрідна етнокультурна ідентичність, що проявлялося в мові, традиціях та побуті населення.

Нині росія веде на території Слобожанщини не лише військову, але й культурну агресію, намагаючись стерти українську ідентичність та нав'язати власні наративи, тому збереження та популяризація української вишиванки є потужною відповіддю на цю агресію, підтвердженням самобутності та незнищенності української культури. Вишиванка об'єднала людей навколо спільних цінностей, стала символом національної єдності та незламності духу, боротьби за свободу та незалежність, надії на перемогу та мирне майбутнє. Кожна збережена вишиванка – це збережена частка української душі та історії.

Слобожанська вишиванка, як і вишиванки інших регіонів України, глибоко пов'язана з віруваннями українського народу, сягаючи корінням у дохристиянські часи. Кожен елемент орнаменту несе в собі певне значення, не є випадковим, а відображає закодовані символи та обереги, роблячи кожен вишиванку унікальною.

Слобожанська вишиванка сформувалася під впливом культурних традицій різних регіонів, особливо колишньої Гетьманщини, і сьогодні вирізняється різноманітністю орнаментів, які поєднують: *геометричні мотиви* (часто зустрічаються ромби, кола, квадрати, трикутники, ламані лінії, хрести. Ці елементи символізують родючість землі, сонце, зірки, воду та рослинні, Хвилясті лінії – воду та плинність життя. Трикутники, що торкаються вершинами, символізували поєднання двох світів – земного та потойбічного);

рослинні мотиви: квіти (тройанди, лілії, маки), листя, гілки, виноградні лози символізують красу природи, жіночність, молодість та процвітання;

тваринні мотиви: птахи символізували весну та пробудження природи; зображення коней асоціювалося з сонцем і чоловічою силою, парні птахи на рушниках (соколи, голуби, півні) символізували шлюбну пару та нову сім'ю.

сварга: у слобожанській вишивці цей давній солярний символ, хоч і неоднозначно сприймається сьогодні, залежно від напрямку завитків символізував світло, енергію, оберіг від темних сил, а також родинне вогнище.

У традиційній слобожанській вишивці переважають червоний, чорний, білий кольори, а також можуть додаватися жовтий, зелений, синій та інші. Кожен колір має своє символічне значення: *білий* – у ранніх слобожанських вишиванках символізував чистоту, невинність, а також зв'язок з предками та вважався кольором жалоби за померлими; *червоний* – уособлював життєву енергію, сонце, любов, пристрасть та захист; *синій* – символізував спокій, жіночу енергію, воду та небо; *жовтий* – асоціювався з сонцем, радістю, багатством та процвітанням; *зелений* – уособлював народження, ріст та розвиток; *чорний* – символізував землю, родючість, а також печаль та скорботу. Часто зустрічається вишивка білими нитками по білому полотну, що надає виробам особливої витонченості.

В одній вишиванці часто поєднуються різні техніки вишивки, такі як хрестик, гладь, вирізування, мережка, лиштва, вирізування, рушникові шви, стебловий шов, що створює багатий і фактурний орнамент.

Вишиванка вважається оберегом, що захищає людину від зла та нещастя, тому особлива увага приділялася вишиванню на комірцях, манжетах та подолі

одягу – місцях, через які, за повір'ями, могли проникнути злі сили. Візерунки та символіка слобожанської вишиванки передавалися з покоління в покоління, несучи в собі не лише естетичну цінність, але й глибокі знання про всесвіт.

Українська слобожанська вишиванка є не просто елементом одягу, а своєрідним текстом, що відображає багатий духовний світ українців, їхні вірування, уявлення про природу та місце людини у всесвіті.

Наталія Марченко,
*кандидат історичних наук, старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
e-mail: np_marchenko@ukr.net*

БІОГРАФІЧНЕ ЧИТАННЯ ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Попри значний розвиток життєписання для дітей в Україні впродовж останнього десятиліття (біографіка non fiction, художня біографіка, гендерна біографіка, різноманітні медійні форми трансляції біографічних знань тощо) та незаперечний вплив книжки-життєпису на формування культури історичної пам'яті, національно-патріотичне виховання юні, простежується фрагментарність і ситуативність досліджень цього феномена у вітчизняній соціогуманітаристиці.

Водночас життєписи для дітей та юнацтва були й залишаються одним із найдієвіших способів консолідації суспільства шляхом налагодження конструктивного «діалогу поколінь» та актуальних практик збереження історичної пам'яті. Також вони є одним із перевірених способів «м'якого впливу» на травмовані спільноти, що потребують переосмислення і прийняття складного історичного досвіду, «спільної травми непоправного».

Зважаючи на складність інтерпретації багатьох біографій вагомим для української історії та культури постатей, а також потребу брати до уваги психологічні, інтелектуальні та емоційні можливості й навички дітей різного віку, книжки-

життєписи вимагають від авторів і видавців більшої уваги та фахової підготовки, ніж інші різновиди літератури для дітей. Попри це, нині в колі читання юних українців є чимало вітчизняних і перекладних життєписів, адресованих дітям і створених у традиційних жанрах (оповідання, збірка оповідань, казкова повість із елементами життєпису, біографічна повість, енциклопедична довідка та ін.). Також активно розробляють новітні біографічні моделі, що максимально повно увібрали в себе кращі напрацювання зарубіжних колег, сучасні потреби й вимоги дитини до книжкового видання та звичні українцям моральні та суспільні домінанти, цінності та естетику. В них значне місце посідає візуалізація та віртуалізація біографічної інформації (поширення набули формати класичної книжки-картинки, тематичної збірки з комунікаційно відкритим динамічним дизайном, мальовиси, art-book), нелінійний спосіб організації матеріалу (моделі біографічної реконструкції у дискретному «кліповому» форматі поєднують фактологічну основу текстової та графічної інформації з мультисценарністю авторського концепту та читацької рецепції). Кардинальні зміни в моделях біографічних реконструкцій зумовлені переорієнтацією ціннісних орієнтирів українського суспільства на Я-домінантні стратегії.

Жанрово у художньому життєписі для дітей нині можна відзначити розвиток таких різновидів як: повість (П. Яценко «Прес, чорнило, три гармати : Пригоди славного мандрівного друкаря Івана Федоровича» (Портал, 2023), О. Рижко «Гетьман на літо» (Портал, 2024); повість-казка (С. Тараторіна «Оця Марія звів малювала» (Видавництво, 2020), Є. Білоусов «Тарасове перо» (Навчальна книга – Богдан, 2010); казка-життєпис (І. Мацко «Героїчні казки» (Віват, 2024), Г. Дерипаско «Казки про славетних українців» (Ранок, 2023); оповідання (О. Луцевська «Ці яблука вигадав геній» (Парасоля, 2023) та ін.

Значно більшого поширення набули життєписи non fiction. Серед них розрізняємо персональні, що можуть бути представлені у формі книжки-картинки (М. Сердюк «Хто такий Григорій Сковорода. Оповідь у малюнках» (АССА, 2023), ілюстрованої оповіді (І. Малкович «Анна Ярославна. Київська князівна — королева Франції» (А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2023), біографічного нарису (М. Сердюк «Стів

Джобс» (ІРІО, 2018, 2020) чи як art-book (О. Садовенко «Ти і Малевич» (Час Майстрів, 2021). Колективні біографії у дитячому читанні представлені збірками розповідей для дітей (О. Поліщук «Творці української нації» (Основа, 2024), art-book (М. Дупешко, Х. Венгринюк, Є. Завалій «Ловці світла: історії українських художників» (Чорні вівці, 2023), довідниками (Г. Булгакова, А. Курлович «Історії про життя 50 українців та українок» (Ранок, 2021), зокрема ґендерно маркованими К. Шаповалова, Н. Шерстюк «Вони змінили світ. Видатні жінки України» (Талант, 2022), арт-проектами («Це воює вона» (Видавництво, 2024) чи Я. Музиченко «Україна. Шлях до серця Європи» (Віват, 2023), тематичними збірками (В. Тиліщак «Отамани» (Наш формат, 2023) та навіть розмальовками (О. Луцевська «Твої друзі — визначні українці» (Артбукс, 2023).

Зміни торкнулися також принципів добору персонажів: домінує збалансований щодо статі та представлення різнорідних сфер людської діяльності та стратифікації суспільства підхід, значної ваги набули раніше не акцентовані в колі дитячого біографічного читання постаті жінок, українських державників, представників української діаспори, науковців, релігійних діячів та ін. З'явилися книжки про сучасників і кумирів молоді.

Значний запит на біографічну книжку для дітей, що лише зростає, засвідчує, що саме цей різновид читання нині, в умовах війни за Україну є одним із найдієвіших способів збереження єдності суспільства, формування в дітях відчуття цілісності та сили «свого» світу, налаштування їх на соціально значущі, перспективні моделі та стратегії побудови власного життя й особистості. Водночас життєпис для дітей (як усі видання для дітей є двоадресним) дає змогу проводити корекцію неприйнятних, збережених із колоніального минулого уявлень представників старших поколінь, у ненав'язливій формі давати їм початкові знання про Україну та українців, відповідні сьогоденному станові науки, суспільства та зрештою реальності, в якій вони живуть.

Зоя Митяй,
кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри
української філології та зарубіжної літератури
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: mzo63719@gmail.com

КУЛЬТУРНО-МОВНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Розвиток національних держав у сучасних умовах потребує постійної турботи про збереження національно-культурної ідентичності, де прослідковується взаємозв'язок трьох понять: індивід, соціальна група і батьківщина.

Мова як певний код нації формує у його носіїв певний образ світу, представлений семантичною низкою характерних для неї концептів. «Концепт як ментальне утворення в свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, тобто, в кінцевому результаті, в культуру, а концепт як одиниця культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда» [5, с. 463]. В. Жайворонок звернув увагу на питомий характер етнокультурних концептів: «Етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основною підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів – етнокультурних концептів, ...які стали константами української національної культури, що завжди живиться з невичерпних народних джерел» [2, с. 3-4].

Метою розвідки є з'ясування засобів вираження концепту *вишиванка* в українській мовній картині світу.

В українській мові концепту *вишиванка* притаманна об'ємність смислового наповнення. Сучасний «Словник української мови: в 11 томах» наводить таку дефініцію поняття: **ВИШІВАНКА**, и, ж., розм. Вишита сорочка. Вона в полотняній вишиванці сиділа недалеко від лежанки й пряла кужіль (Стельмах, II, 1962, 398); Я сорочку знайду вишиванку і надіну, як хлопчик, радий (Мал., II, 1956, 31).

Кожен вишитий мотив, стібок і відтінок несе в собі історію, переплітаючи нитки традицій, духовності та національної гордості. Колірна палітра вишиванки – це візуальна мова, яка передає спектр емоцій та смислів. **Велике значення мала**

семантика кольору. Предки вірили, що червоний колір відганяє злих духів та оберігає від хвороб. Саме тому червоні нитки часто вишивали на сорочках новонароджених. Білий часто асоціювали зі світлом, яке відганяє темні сили. Вірили, що біла вишивка захищає від злих чар і хвороб. Він також символізував зв'язок із родом, з предками. Синій асоціювався з небом і водою, які вважалися символами вічності і безмежності. Зелений колір символізує весну, оновлення і зростання, також асоціювався зі здоров'ям і силою.

Наші предки шанували стихії природи та поклонялися їм. Найбільш поширеними елементами вишивки були символи, які позначають стихії сонця та води. Дослідники семантики нараховують часом до 120 знакових систем, які використовуються в побудові геометричних узорів. **Орнамент – складна система, яка komponується з різноманітних елементів, знаків, символів. Кожен з цих знаків має свою енергетику. Але, взаємодіючи між собою, вони створюють синенергетичну картину: ромб – символ родючості; квадрат символізує сторони світу, пори року, життєві цикли; зірка символізує гармонію та упорядкованість Всесвіту. Коло – один із найдавніших символів на позначення гармонії; хвилясті лінії – знак води, плинності часу; вишитий хрест означає центричність простору, гармонію чотирьох стихій, він – багатогранний і невичерпний, як саме життя. Сварга – символ сонячного культу – в давніх українців асоціювався із силою домашнього вогнища, родинним щастям. Багато слів несуть в собі семантику народження і споріднення, походить від кореня «рід», співзвучного з іменем бога Рода: РІД, наРОД, РОДня, РОДичи, РОДина [4, с. 114]. Семантика лексичних одиниць «рід», «родина», «сім'я» пов'язана з давньоруським словом родъ, яке завжди функціонувало з низкою значень, серед яких і такі: «сукупність поколінь», «сім'я», «велика патріархальна сім'я». Згідно із тлумаченням І. Огієнка, Рід – це Бог долі, талан, суд-присуд (згадаймо приказку: *Так йому на роду написано*), а Рожаниці – це богині людської Долі, феї, що з'являються при народженні дітей. Свято Рожаниці відзначали крупичним хлібом, сиром та добровонним вином на день Богородиці 8-го вересня [1, с. 114-115]. Вишиванка рятувала в голодомор**

(її обмінювали на хліб), що її закопували в землю, аби зберегти для майбутніх поколінь, бо вважалась найдорожчим предметом в родині.

Така тенденція осмислення образу вишиванки простежується у віршах В. Дерія «Одягнімо, друже, вишиванку» (символ національного єднання), Л. Вознюк «Сорочка-оберіг» (символ долі і материнської турботи), Є. Зозуляка «Розкажи вишивальнице-юнко...» (символ волі), А. Канич «Вдягни вишиванки» (символ національної ідентичності), вірш Д. Павличка «Два кольори», що започаткував романтичну традицію сприйняття двох найпоширеніших складників символу вишиванки. У вірші О. Самійленка «Ненаписаний лист Тараса Шевченка», привертає увагу незвичний образ Бога у вишиванці, Тараса Шевченка, який спрямовує його творчість і визначає сутність його поезії. Оригінальною є символічне осмислення вишиванки і у вірші «Вишиванка» Ю. Іздрика, який представляє світ як густу вишиванку, де переплутано кольорові нитки, нав'язано чимало вузлів і перехрещено людських доль.

Отже, вишиванка – символ вільних, нескорених, сміливих, наша культурна спадщина, наша історія і традиційний зв'язок багатьох поколінь, який не переривається віками. Важливу роль у формуванні образу вишиванки відіграє історична пам'ять, яка відображає ідеологічні настанови національно-державної спільноти на певному етапі її розвитку.

Література

1. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / [переклад проф. Івана Огієнка]. К. : Українське Біблійне Товариство, 2003. 1375 с.
2. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В.В. Жайворонок. К.: Довіра, 2006. 703 с.
3. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології / Сергій Петрович Плачинда. К. : Укр. письм., 1993. 63 с.
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970-1980. Т. 1. С. 540.
5. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовнокультурного феномена. Мовні і концептуальні картини світу. К., 2002. № 7. С. 462-470.

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Культурна компетентність – це інтегральна якість особистості, що виявляється у загальній здатності і готовності людини до різноманітної діяльності, соціально орієнтує особистість на самостійну і успішну життєдіяльність.

Становлення культури особистості як найважливішої умови її самоорганізації і саморозвитку – одне із провідних завдань сучасної освіти. До того ж на перший план виходить ідея формування «функціональної культури», що свідчить про те, що «особистість не тільки засвоїла сукупність певних фундаментальних культурологічних знань, а й ефективно реалізує їх в професійно-трудова, суспільно-політичної і духовній сфері, в сім'ї, в побуті, в дозвіллі, в спілкуванні і наодинці з собою» [2, с.10].

Принципи оцінки культурної компетентності: цілісність, динамічність, безперервність, інформативність, циклічність, послідовність, результативність.

Основні напрями оцінки – це діяльність за виявленням: а) компетенцій, що відносяться до людини як особистості, суб'єкта діяльності й спілкування; б) компетенцій, що відносяться до соціальної взаємодії людини і соціального середовища; в) компетенцій, що відносяться до діяльності людини.

Технологія оцінки включає низку компонентів: мета, яка враховує велику кількість показників оцінюваного об'єкта; вихідний об'єкт (культурна компетентність), описаний за допомогою набору певних характеристик; послідовність виконання оціночних операцій, описана у вигляді технологічної карти; оціночні засоби (вхідні, проміжна, підсумкова діагностика); зворотній зв'язок [3, с. 34-68].

На думку О. Ліскович, культурна компетентність включає такі складники:

– когнітивний – розуміння природи фізичних явищ, які використовують у царині мистецтва та уможлиблюють інтерпретування українських народних традицій;

– діяльнісний – здатність послуговуватися знаннями у процесі аналізування творів мистецтва; реалізувати творчі ідеї для усвідомлення культурної спадщини рідного та інших народів;

– особистісний – шанобливе ставлення до традицій, звичаїв, способів мислення та життя українського та інших етносів; розуміння важливості фізичних знань для осмислення творів мистецтва [4, с. 6–7].

Оцінка культурної компетентності базується на сукупності педагогічних підходів – нормативного, компетентнісного, особистісного, культурологічного, технологічного.

Нормативний і компетентнісний підходи дають змогу визначити основні напрями оцінки культурної компетентності – співвіднести необхідні Держстандартом загальнокультурні компетенції з групами ключових компетенцій і виконати необхідну їх конкретизацію у конкретній ситуації оцінки. Модель оцінювання, заснована на стандартах, передбачає можливість відповідності цим стандартам більшості учнів, створює підставу для уніфікації освітнього процесу і рівності умов формування культурної компетентності для здобувачів освіти.

Особистісний підхід дає змогу врахувати при оцінці сутнісну специфіку культурної компетентності здобувача – вона відображає об'єктивну зв'язок індивіда і культури. Здобувач освіти не тільки розвивається на основі об'єктивувати суті людини (культури), а й вносить в неї щось нове, тобто стає суб'єктом культури. Концепція культурологічного підходу в освіті органічно доповнює і вписується в особистісний підхід.

Проблема оцінки культурної компетентності вимагає цілеспрямованого вивчення з урахуванням специфіки освітнього процесу закладу освіти різного профілю, індивідуальних особливостей здобувачів культури і володіння ключовими компетенціями.

Література

1. Бондаренко, Н. В. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. Молодь і ринок. No 8 (175). С. 94–99. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179415>

2. Варецька О.В. Змістові лінії у визначенні сутності поняття «соціальна компетентність особистості». Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах. 2014. Вип.38 (91). С.110–118.
3. Калініна Л.М. Розвиток соціальної компетентності учнівської молоді як змістова компонента навчання керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Проблеми сучасного підручника. 2015. Вип.15(1). С.254–267.
4. Ліскович, О. Культурна компетентність учня в контексті освітнього процесу з фізики. Вересень. No 3 (94). С. 6–16. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2022.02>

Недін Лариса Миколаївна,
*доцент Київського національного університету театру,
кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*
заслужена артистка України
loraart@ukr.net

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

«Спочатку було Слово, і Слово було в Бога, і Слово було Бог...» Цим основоположним цивілізаційним визначенням апостол Іоанн Богослов починає свою Євангелію. Людське життя творилося, твориться і буде творитися Словом. Це констатація основ життя. Мислити людина може тільки за допомогою слів. А мислення розвивається завдяки праці зі словом, тож, процес читання художньої літератури впливає на формування свідомості і національної зокрема.

Ми живемо в період смутного часу. Дилетантизм, вульгарність, збайдужіння, невір'я, часто-густо, полонять розум і душі українців. Саме література високого художнього рівня має стати визначальною, адже художнє слово з дитячих літ формує світогляд людини, мотиваційно-сміслову структуру особистості, допомагає усвідомити соціальне значення свого « я » в існуванні держави в історичному контексті.

Особистість формується залежно від культурних і соціальних умов, норм, цінностей, кодів. Закони природи побудовані за принципом аксіоми – людині найкраще живеться в рідній країні [1, с.34]. Гени батьків – це основа для пізнання та освоєння людського існування. І в цьому процесі основоположними є рідна мова, рідне слово. Спірне, скажімо, питання чи корисно у дитячому садку вже вчити кілька

мов... На мою думку, це негативно впливає на розуміння, усвідомлення дитиною основних національних цінностей, які формують національну свідомість індивіда. На батьках, вихователях, вчителів, педагогах, вчених лежить велика відповідальність. Ми зобов'язані опиратись на нашу величну філософію, етнопедагогіку, велику літературу. Україна має унікальних пророків, мислителів, вчителів, які залишили неймовірну спадщину. Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Олександр Потебня, Борис Грінченко, Іван Франко, Михайло Драгоманов, Олена Пчілка, Леся Українка (і цей перелік можна продовжити ще і ще) взірцеві приклади того, як художнє слово впливає на формування національної свідомості.

Процитую доктора педагогічних наук, професорку Наталію Богданець-Білоусову: «Однією зі складових концептосфери є література, що складається з концептів – слів-знаків національної культури. Це ті слова, що викликають у носія відповідної культури приємні переживання, позитивні емоції. У кожного народу є притаманні тільки йому особливі слова – значущі для нього як носія певної культури. Слова-знаки національної культури – один із тих чинників, що об'єднує людей певної культурної спільноти... Формування комплексу культурних асоціацій у конкретної людини означає, по суті, інтеграцію в ту чи ту культуру» [2, с.10].

Художні літературні твори, наповнені духом народних джерел, правдивою історією, є нічим іншим, як криницею для спраглих, з якої черпаєш для душі й свідомості духовну поживу. Яку літературу людина читає, що закладає в свою свідомість, душу, те й обиратиме в житті – добро чи зло, боротьбу чи існування хробака. Свободи без високої моралі не існує, бо природа моралі – свобода. Це набуває особливої актуальності в наш час, час кривавої історії, коли Україна виборює право на свободу, коли визначається майбутнє долі української нації, існування самої держави.

Література - один зі стовпів основи засобів морально-етичного виховання, що формує цілісність нації, утверджує її самобутність серед інших народів. Художнє слово – це всесвіт. «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи!» - стверджує Володимир Сосюра. Або ж : « І тільки Слово береже в основі безсмертя української

душі!» - Борис Олійник. Як без хліба і води не може жити людина, так і формування національної свідомості без художнього слова неможливе.

Кожна людина, яка зацікавлена у розвитку, процвітанні своєї держави, мусить усвідомлювати значення процесів відновлення та утвердження загальнонаціональних цінностей в українському суспільстві. У сприйнятті особистістю моделей етнічних уявлень і форм поведінки визначальною залишається національна традиційна культура, і саме тому вона є головним чинником виховного впливу [3, с.77]. Художнє слово впливає і сприяє розумовому й загальному розвитку, позитивному емоційно-ціннісному ставленню до своєї культури, до національних культур інших народів, відповідальності за збереження української національної культурної спадщини.

Література

1. Бех В. П. Соціальний організм країни. Запоріжжя, 1999.- 252 с.
2. Богданець-Білоskalенко Н. І. Дитяча література. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011.- 480 с.
3. Недін Л. М. Статті. Доповіді. Листи. Інтерв'ю. – Київ, 2024.- 126 с.

Олександр Непша,
*старший викладач кафедри географії та туризму
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: nepshaoleksandr@mspu.edu.ua*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГЕОЛОГІЇ

Навчальна практика з геології є невід'ємною складовою підготовки майбутніх вчителів географії. Практика проводиться в II семестрі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія) обсягом 45 годин/1,5 кредити ЄКТС. Вона не лише поглиблює теоретичні знання, формує практичні навички дослідження земної кори, але й відкриває широкі можливості для національно-патріотичного виховання студентської молоді. Адже саме під час безпосереднього контакту з природою рідного краю, його геологічною історією та багатствами закладаються основи глибокої поваги та відповідального ставлення до національної спадщини [2].

Геологічна практика, що проводиться на території України, є унікальним інструментом для виховання патріотизму. Ознайомлення з різноманітними геологічними об'єктами – від величних Карпатських гір до мальовничих берегів Чорного та Азовського морів, від стародавніх кристалічних щитів до молодих осадових рівнин – пробуджує в студентів почуття гордості за природну красу та геологічну унікальність власної країни.

Під час практики студенти мають змогу на власні очі побачити результати багатовікової геологічної історії, зрозуміти складні процеси формування ландшафтів, оцінити значення корисних копалин для економічного розвитку держави. Збір зразків мінералів та гірських порід, їхнє дослідження та систематизація сприяють формуванню наукового світогляду, розумінню взаємозв'язку людини та природи, а також усвідомленню відповідальності за збереження геологічної спадщини для майбутніх поколінь [1].

Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є вивчення історії геологічних досліджень на території України. Знайомство з видатними українськими геологами, їхніми науковими здобутками та внеском у розвиток світової геологічної науки, надихає студентів, формує почуття причетності до наукової спільноти та спонукає до подальших досліджень рідного краю.

Організація екскурсій до геологічних музеїв, природних заповідників та національних парків під час практики сприяє не лише розширенню фахових знань, але й поглибленню розуміння важливості збереження природних територій як національного багатства. Спілкування з науковими співробітниками, екологами та краєзнавцями допомагає студентам усвідомити екологічні проблеми, пов'язані з видобутком корисних копалин та антропогенним впливом на геологічне середовище, та виховує відповідальне ставлення до довкілля.

Крім того, навчальна практика є чудовою нагодою для формування командного духу та патріотичної свідомості через спільну діяльність. Студенти вчаться працювати в колективі, допомагати один одному, долати труднощі, що виникають під час польових досліджень. Обговорення результатів спостережень, спільне оформлення звітів та презентація отриманих даних сприяють розвитку

комунікативних навичок та формуванню почуття відповідальності за спільну справу.

Таким чином, навчальна практика з геології є потужним інструментом національно-патріотичного виховання студентів-географів. Безпосереднє знайомство з геологічною будовою та природними багатствами України, вивчення історії геологічних досліджень, усвідомлення екологічних проблем та спільна дослідницька діяльність сприяють формуванню глибокої поваги до рідної землі, національної свідомості та відповідального ставлення до збереження природної спадщини. Випускники географічних факультетів, які пройшли таку практику, стають не лише висококваліфікованими фахівцями, але й свідомими громадянами, патріотами своєї країни, готовими до її розбудови та захисту.

Література

1. Гришко С.В., Прохорова Л.А., Левада О.М., Непша О.В., Зав'ялова Т.В., Іванова В.М. Екологічне виховання студентів-географів під час вивчення курсу «Геологія з навчальною практикою» в закладі вищої освіти. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»: журнал.* 2022. № 1(6). 2022. С.141-150.
2. Данильченко О., Корнус О., Корнус А., Сюткін С, Нешатаєв Б. Практична підготовка географів: стан і проблеми. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії.* 2018. Вип. 27. С. 28-34.

Марія Оліяр,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
e-mail: maria.oliyar@pnu.edu.ua

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У період повномасштабної війни в Україні спостерігається перегляд ціннісних орієнтацій у суспільстві. «Постультура», «технокультура», «квазікультура» – це лише деякі позначення сучасного культурного простору, в якому «розчинена» сучасна людина. Тому одним із найважливіших критеріїв якості освіти є оволодіння здобувачами культурною компетентністю. Як зазначається в Концепції НУШ,

найбільш успішними в найближчій перспективі будуть ті члени суспільства, які «вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями» [2].

Культурна компетентність – це комплекс системних знань і вмінь, що дозволяють формувати ціннісні орієнтації, розширювати пізнання культурної спадщини рідного народу, сприймати традиції мультикультурного суспільства, бути його представником, але водчас не втрачати свою соціальну та культурну ідентичність. Як зазначає Н. Бондаренко, культурна компетентність включає такі складники, як «знання про культурні установки, цінності й норми; уміння й навички їх застосування; досвід застосування знань і вмінь; ціннісно-сміслові ставлення; емоційно-вольове регулювання; готовність до прояву компетентності» [1].

Одним із найважливіших способів формування культурної компетентності школярів є впровадження елементів системних культурних знань у загальний освітній процес. Крім того, необхідна відповідна підготовка висококваліфікованих фахівців, орієнтована на вирішення відповідних навчальних проблем. Таким чином, культурна компетентність – це платформа для реалізації потенціалу як учнів, так і вчителів. Завдання вчителя – створити найбільш сприятливе середовище для культурного розвитку та самовизначення школярів у навчальному процесі.

У рамках інтегрованого культурно-освітнього середовища на основі сукупності полісуб'єктних, загальнокультурних та особистісно орієнтованих технологій учням надаються додаткові можливості для глибшого вивчення культурологічного матеріалу в поєднанні з практичним використанням знань. Таке середовище відкриває нові можливості для розв'язання школярами творчих завдань, а також сприяє професійному розвитку вчителів. У цьому випадку ми говоримо про відтворення культури в її широкому сенсі через систему освіти.

Інтегроване культурно-освітнє середовище, яке сприяє ефективному провадженню культурної та творчої діяльності, значно перевищує ефективність кожного окремого освітнього компонента, тобто дає синергетичний ефект, а також сприяє соціальному партнерству. Це середовище створює передумови для

впровадження інтегрованих соціальних проєктів, які сприяють становленню соціокультурної ідентичності школярів, є основою для формування культурної компетентності, що дозволяє говорити про якісно новий рівень комунікації, освіти та соціальної адаптації. Воно сприяє формуванню багатьох сторін культурної компетентності, таких, як світогляд (зрілість поглядів, що впливають на картину світу, ставлення до власного життя); загальна культура (засвоєння сукупності досягнень людського суспільства, пов'язаних з оволодінням художнім, естетичним та екологічним досвідом); моральна культура (усвідомлення, прийняття моральних якостей, норм, традицій суспільства і їх дотримання); досвід комунікативної діяльності (володіння вербальною та невербальною культурою спілкування в полікультурному середовищі, здатність уникати конфліктів, навички критичного мислення); інформаційна культура (здатність працювати з великими обсягами інформації); якості особистості (емпатія, толерантність) та ін.

У формуванні культурної компетентності здобувачів освіти найважливішу роль відіграють дисципліни гуманітарного циклу (мова, література, історія, мистецтво тощо). Ці дисципліни дають можливість учням стати компетентними стосовно соціальних норм взаємодії, звичайних норм соціального й культурного регулювання (мораль, етикет, повсякденна ерудиція в соціальних та гуманітарних знаннях); стосовно короткотермінових зразків соціального престижу (мода, стиль, символи, регалії, соціальні статуси, інтелектуальні та естетичні течії) тощо.

Через те, що в контексті глобалізації в кожному сегменті культурного простору сучасна людина виявляє себе в умовах культурного різноманіття та полілогу, майже щоденно виникає потреба в подальшому розвитку культурної компетентності особистості. Формування культурної компетентності молодого покоління дозволить упроваджувати відповідні соціальні і культурні трансформації в сучасному суспільстві, адекватно відповідати на виклики часу.

Отже, культурна підготовка учнів спрямована на вирішення таких основних проблем, як: розуміння культурних проблем на теоретичному рівні; поповнення та систематизація знань про історію світової і вітчизняної культури; ідентифікація цінностей та значень, що становлять історичну й культурну оригінальність;

організація діалогу між різними культурними традиціями; розвиток емоційного та естетичного сприйняття творів мистецтва; розвиток творчого потенціалу учнів. Це передбачає впровадження елементів системних культурних знань у всі сегменти загальної середньої освіти.

Література

1. Бондаренко Н. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715620/1/BNV_19_DTiP_Konf.pdf
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Марія Онишко,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
po1b23.onyshko@kpnu.edu.ua*

Наталія Гудима,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
hudyma.nataliia@kpnu.edu.ua*

СЛОВО, ЩО ВИШИВАЄ ДУШУ:

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Одним із найважливіших завдань у підготовці майбутніх педагогів нашої держави є формування у них національно-патріотичних рис, національної гідності, потреби працювати на користь України, і, особливо в останні кризові роки, у роки військової агресії рашистської держави, – готовності стати на захист своєї держави, обороняти цілісність її території, життя її громадян. Сформованість національно-патріотичних рис сучасного педагога є не тільки компонентом професіоналізму, а й основою ідентичності майбутнього педагога, який готуватиме гідну зміну не одного покоління підрастаючих українців [1].

Символічним образом української ідентичності є вишиванка – не просто елемент національного одягу, а своєрідний код нації, у якому закладені пам'ять поколінь, віра, краса й біль народу. Як і слово, вишиванка здатна «вишивати» душу: збагачувати, надихати, плекати любов до рідного краю.

Метою статті є дослідити важливість національно-патріотичного виховання в підготовці майбутніх учителів, зокрема через збереження українських традицій, мови та культури, а також через символічний образ вишиванки і творчість Тараса Шевченка як духовного коду нації.

Таку саму роль у формуванні особистості відіграє й поетичне слово. Зокрема, творчість Тараса Шевченка – це не просто літературна спадщина, а джерело національного духу. Його рядки про Україну, про любов до рідної землі, про боротьбу за волю – актуальні й сьогодні, коли наша держава продовжує свою боротьбу за незалежність і гідне місце у світі.

«Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос – більш нічого.

А серце б'ється – ожива,

Як їх почує!...» – ці рядки Тараса Григоровича Шевченка знайомі, мабуть, кожному українцеві. Вони торкаються чогось невидимого – самої душі. І саме в них закладено суть національно-патріотичного виховання: любов до рідної мови, культури, історії, до кожної вишитої ниточки на полотні нашої ідентичності.

Творчість Шевченка – це не просто література, а духовний код нації, джерело натхнення і стрижень патріотичного виховання. У його поезії – біль народу, краса українських пейзажів, жага до свободи та справедливості. Коли читаєш його рядки, серце справді оживає, особливо в часи випробувань і боротьби.

Для вчителів початкових класів, знайомство учнів із творчістю Шевченка – це не лише частина програми, а важлива складова формування їхньої національної свідомості. Адже саме через слово, через образ, через емоцію ми здатні «вишивати» в душах дітей любов до України.

Кожен українець із дитинства знає про Тараса Шевченка. У багатьох родин є книга віршів поета – «Кобзар». Так називалась його перша книжка. Згодом і самого

Тараса Шевченка стали називати Кобзарем українського народу, бо він найбільше за все любив Україну [2]. Зі сторінок підручників маленькі українці дізнаються, що Тарас Шевченко – не просто поет, а символ нескореності, боротьби, любові до рідної землі.

«Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесея на чужину

Шукати доброго добра...». Ці рядки перегукуються із сьогоденням. Завдяки мужності і жертвності наших захисників ми маємо можливість милуватися красою нашої країни, продовжувати свою працю, вчити й виховувати, розвиватися і мріяти. У класній кімнаті вчителі мають використовувати кожен можливість, щоб донести дітям важливість ролі ЗСУ. Природна краса, історична спадщина і людський дух – це те, що робить нашу землю неповторною. Але всі ці скарби потребують захисту. І сьогодні цей захист забезпечують наші Збройні Сили. Тільки розуміння того, наскільки неповторною є наша країна, може стати основою для їхньої любові до неї. Крім того, ці слова наголошують на важливості боротьби за незалежність. Навіть сьогодні, коли Україна продовжує боротися за своє майбутнє, рядки Шевченка залишаються актуальними. Вони допомагатимуть майбутнім вчителям пояснювати дітям, що свобода й добробут не приходять самі по собі. Це те, що потребує зусиль і відваги.

Поезія Кобзаря – місточок між минулим і майбутнім. У поемі «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» він закликає: «Читайте од слова до слова» – бо глибоке розуміння історії, літератури, традицій – основа для побудови справжнього громадянина.

Сучасний учитель має бути не лише носієм знань, а й провідником цінностей. Ми вчимо дітей не тільки рахувати чи писати, а й думати, розуміти, аналізувати, відчувати. І якщо в дитячому серці загориться любов до рідної землі – це найкращий результат нашої праці.

Патріотизм починається з малого: з маминої пісні, з вишиванки, зі слова, сказаного з любов'ю. У цьому сенсі слова Шевченка:

«Не одцуравсь того слова,

Що мати співала...» є дороговказом для нас, майбутніх педагогів.

Національно-патріотичне виховання – це не лише про великі гасла. Це про щоденну роботу, про виховання в дитині гідності, поваги до традицій, історії, мови. Про формування особистості, здатної жити з любов'ю до свого – і з відкритістю до світу. Саме так виховується нове покоління українців, здатних не лише зберігати, а й розвивати Україну в європейському контексті.

Література

1. Українська мова та читання»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах). Ч. 2. / О.Я. Савченко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2021.

Марина Павельчук,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
міжнародних зв'язків та наукової співпраці
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: zagorul_ko@ukr.net*

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Сучасна система освіти все більше орієнтується на індивідуальні потреби здобувачів освіти. Цей підхід отримав назву персоналізація навчання і передбачає адаптацію освітнього (навчального) процесу до інтересів, потреб, здібностей та стилів навчання кожного здобувача. В умовах глобалізації та постійного культурного взаємодії, що характерні для нашого часу, персоналізація навчання відіграє особливо важливу роль у розвитку культурної компетентності – здатності учнів розуміти, оцінювати та взаємодіяти з культурами, які відрізняються від їхньої власної.

Персоналізоване навчання не тільки адаптується до індивідуальних потреб учнів, але й активно сприяє розвитку культурної компетентності. За допомогою персоналізованих методів учні можуть більш глибоко пізнати різноманітні культури, традиції та світогляди, що сприяє розвитку відкритості та взаєморозуміння. Індивідуалізація навчання дозволяє враховувати культурні контексти кожного

учня, зокрема його соціальні й етнічні особливості. Це забезпечує створення освітнього середовища, яке стимулює розвиток критичного мислення, толерантності й здатності до співпраці в багатокультурному суспільстві.

Персоналізація навчання спрямована на створення освітнього простору, який відповідає індивідуальним характеристикам учнів, включаючи їхні інтереси, потреби, рівень знань та способи сприйняття інформації. Це може бути досягнуто через використання адаптивних технологій, онлайн-платформ, змішаних форм навчання та розроблення індивідуальних навчальних маршрутів здобувачів освіти. Важливо зазначити, що персоналізоване навчання не лише адаптує зміст освіти, але й дозволяє учням активно обирати стратегії та темп навчання, що, в свою чергу, сприяє розвитку їх самостійності та відповідальності.

Культурна компетентність – це здатність розуміти, поважати і взаємодіяти з різноманітними культурами та традиціями. У старшій профільній школі, коли учні стають все більш обізнаними і відкритими до світу, значущість цієї компетентності набуває особливої ваги. Культурна компетентність включає не лише знання про інші культури, але й вміння застосовувати ці знання у реальних життєвих ситуаціях – під час спілкування, співпраці та вирішення проблем у міжкультурних контекстах.

Персоналізація навчання створює можливості для розвитку культурної компетентності в кількох важливих напрямках: індивідуалізація навчальних матеріалів, інтеграція міжкультурних проєктів, гнучкість у виборі навчальних траєкторій та розвиток критичного мислення. За допомогою цифрових платформ та інструментів на основі штучного інтелекту (наприклад, адаптивні навчальні платформи, як Geekie в Бразилії чи Yixue в Китаї) учні можуть отримувати доступ до контенту, що відповідає їхньому рівню знань та інтересам. Це дозволяє не тільки глибше досліджувати різні культури, але й дізнатися про актуальні міжнародні питання, зміни в глобальному середовищі.

Персоналізовані методи навчання дозволяють учням працювати над індивідуальними або груповими проєктами, які можуть бути спрямовані на вивчення та порівняння різних культур. Це створює умови для активної міжкультурної комунікації, а також сприяє розвитку навичок роботи в мультикультурних

командах. Коли здобувачі освіти мають можливість обирати власні навчальні траєкторії, вони можуть сфокусуватися на тих темах та аспектах культури, які їх найбільше цікавлять. Це може включати дослідження мовних, культурних, історичних та соціальних аспектів різних народів і країн.

Персоналізоване навчання допомагає учням розвивати не тільки знання про інші культури, але й навички критичного мислення. Це дозволяє їм аналізувати культурні різниці, оцінювати культурні явища з різних точок зору та формувати власну позицію щодо різноманітних культурних аспектів.

Одним із важливих аспектів є розвиток емоційного інтелекту, який є ключовим для міжкультурної компетентності. Учні вчаться краще розуміти свої емоції, що допомагає будувати емпатію й толерантність у спілкуванні з людьми з різних культур.

Роль вчителя також змінюється в умовах персоналізації. Він стає наставником і фасилітатором, який допомагає учням розвивати критичне мислення, самостійність і здатність до саморегуляції, що є необхідним для розширення культурної компетентності.

Персоналізоване навчання може включати міжкультурні дослідження та глобальну освіту. Зокрема, це може бути створення проєктів, спрямованих на вивчення культурних аспектів глобальних проблем (наприклад, екологія, права людини), що допомагає учням розвивати поглиблене розуміння міжнародних контекстів.

Також важливо враховувати вплив на розвиток мови та літератури. Персоналізація дає можливість учням самостійно обирати мови і літератури для глибшого вивчення, що розширює їх культурну палітру і сприяє розвитку міжкультурної грамотності.

Практичні аспекти впровадження персоналізації для розвитку культурної компетентності забезпечуються через використання інтерактивних онлайн-платформ (платформи, що пропонують інтерактивні курси з культурних досліджень, мов та історії різних країн, можуть бути використані для того, щоб учні отримували доступ до різноманітних матеріалів, що розвивають їх міжкультурне

розуміння); проекти на основі співпраці з іншими школами та міжнародними освітніми установами (обмін досвідом між учнями різних країн, створення спільних мультимедійних проектів або участь у міжнародних конкурсах і форумах); тематичні міждисциплінарні курси (комбінування історії, літератури, соціальних наук і мистецтва з акцентом на різні культури, що дозволяє учням комплексно підходити до вивчення культурної спадщини та сучасних культурних процесів).

Персоналізація навчання є потужним інструментом для розвитку культурної компетентності учнів старшої профільної школи. Вона дозволяє створювати гнучкі, адаптовані до індивідуальних потреб учнів освітні траєкторії, що сприяють не тільки досягненню високих академічних результатів, а й формуванню в учнів важливих міжкультурних компетентностей. Розвиток культурної компетентності через персоналізоване навчання забезпечує учнів не тільки знаннями, а й навичками, необхідними для ефективної взаємодії в глобалізованому світі.

Література

1. Малихін О. В., Арістова Н. О. Організація профільної середньої освіти: досвід Естонської республіки. У *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації*. 2024. С. 27-31.
2. Павельчук М. Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління Альфа: урахування індивідуально-психологічних особливостей. *Український Педагогічний журнал*. 2024. № 3. С. 79–86.
3. Попов Р., Павельчук М. Педагогічні умови формування лідерських навичок і компетентностей учнів старшої профільної школи в контексті змісту та стандартів сучасної освіти. *Український Педагогічний журнал*. 2025. № 1. С. 38–44.
4. *Теорія і практика індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти*. О. М. Топузов та ін. Київ : Вид. дім «Освіта», 2024. 1099 с.

Ольга Павлушенко,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИШИВАНКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У 2018 році українську вишиванку було внесено в Репрезентативний список ЮНЕСКО нематеріальної культурної спадщини людства. Це визнання міжнародною

спільнотою предмета українського національного костюма не тільки як культурного артефакту, а і як фрагменту етнічної картини світу.

Феномен вишиванки у світобаченні сучасних українців неодноразово ставав об'єктом уваги науковців різних галузей знань: етнографів, культурологів, мистецтвознавців, істориків. Більшість дослідників акцептують вишиванку як етнокультурну цінність, яка слугує втіленням національно-культурної ідентичності (Ж. Денисюк [2], Н. Хома [5], О. Рижко [4], М. Олійник [3], Т. Бевз [1],).

Ми однастайні з Денисюк Ж. у тому, що вишиванка стала об'єктом «україноцентричного наративу в сучасному інформпросторі, що акумулює етнокультурні цінності, слугуючи засобом національно-культурної ідентичності» [2, с. 22]. Українська вишивана сорочка містить низку культурних кодів та концептуальних смислів, які формувалися упродовж століть боротьби українців за незалежність. В умовах російсько-більшовицької окупації, коли будь-який атрибут національної культури потрактовувався владою як вияв українського націоналізму, носіння вишиванки було мовчазним вираженням супротиву радянській політичній системі. У часі російсько-української війни вишивані сорочки з предметів святкового одягу перетворилися на атрибут національної самовизначеності й духовної стійкості, на маркер «свій – чужий», на консолідуючий чинник патріотичних сил українського суспільства.

Мета проведеного нами дослідження полягала у тому, щоб з'ясувати, які смисли наповнюють зміст концепту *вишиванка* в сучасному українському дискурсі. Релевантність результатів дослідження забезпечив системний підхід та спеціально підібраний науковий інструментарій: метод дискурс-аналізу, аналітичний, семіотичний та аксіологічний методи. Джерелом емпіричного матеріалу нам слугував Генеральний регіонально анотований корпус української мови. Аналіз текстів, зафіксованих у цьому ресурсі, дозволив виокремити концептуальні смисли феномену вишиванка, які сформувалися в українському дискурсі:

- вишиванка – наш національний код, наша гордість й автентична ознака;
- хліб, вишиванка, калина, гопак і пісня символічно трактують нашу українську ідентичність;

- українська вишита сорочка здавна в Україні служила як прикрасою, так і оберегом;
- вишитий одяг захищав українця з давніх давен від усіх негараздів, у тому числі від хвороб та нещасних випадків, вишиванка і досі є потужним оберегом;
- вишиванка — не просто річ, одяг, а особливий витвір, у який зашита Божа сила, молитва, і в потрібну мить саме ця сила обов'язково допоможе;
- батьківська хата, мамина пісня, бабусина вишиванка - це все наша родовідна пам'ять, наші непересічні символи;
- у модному світі вишиванка залишається на піку популярності останні кілька років;
- уже кілька років українці підтримують традицію до Дня знань одягати першокласників у вишиванки;
- вишиванка стала популярною в Україні під час Революції гідності – це був сплеск патріотизму та уваги до своїх традицій;
- прийнято надягати на всі національні і релігійні свята;
- вишиванка – це не тільки елемент народної традиції, але й уніформа українців в цій екзистенційній війні;
- вишиванка та українська пісня в діаспорі – на першому місці;
- іноді вишиванка стає обгорткою позірною патріотизму, під якою немає позиції, підкріпленої конкретними справами.

Узагальнивши наші спостереження можемо констатувати, що вишиванка для українців є не тільки предметом національного костюма, а ширше – елементом традиційної етнокультури й етноментальності, належить до маркерів ідентичності. В умовах гострої екзистенційної боротьби вишити сорочка набула символічної семантики, актуалізувала історичну пам'ять й національну свідомість.

Література

1. Бевз Т. Ідентичності, цінності та стереотипи в контексті політичних трансформацій. Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Вип. 6(74). URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_symvolichna.pdf
2. Денисюк Ж. Вишиванка як об'єкт україноцентричного наративу та національно-культурної ідентичності в інформаційному просторі. Мистецтвознавчі записки. 2022. Вип. 41 <https://doi.org/10.32461/2226-2180.41.2022.262936>

3. Олійник М. Пошуки нових форм та етнокультурних інтерпретацій національно маркованого одягу: проект «дякую за мову» українського бренду «Зерно». Актуальні проблеми сучасного дизайну: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квітня 2020 р.). В 2-х т. Т. 1. Київ: КНУТД, 2020. С. 208–211.

4. Рижко О. М. Концепт «Вишиванка» в матеріалах мас-медіа: аксіологічні особливості подання. Держава та регіони. Соціальні комунікації. 2013. № 3–4. С. 35–40.

5. Хома Н. М. Патріотична мода чи мода на патріотизм: одяг як спосіб самоідентифікації. Вісник Маріупольського державного університету. Історія. Політологія : зб. наук. пр. 2015, Вип. 12. С. 322–329.

Матеріали дослідження

Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017–2025.

Пельтек Христина Степанівна

*І курс магістратури 542ПЗ групи педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету
e-mail: Peltek2110@ukr.net*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Потреба у формуванні патріотичних цінностей у молодшого покоління наразі надзвичайно актуалізована, особливо в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Відповідно, учні початкової школи, які перебувають на етапі раннього етнічного самоусвідомлення, є особливо сприйнятливими до виховних впливів, спрямованих на розвиток любові до Батьківщини. Проєктна діяльність у початковій школі належить до інтегративного методу, який дозволяє учням активно досліджувати, створювати та презентувати результати своєї роботи. В свою чергу, вона неабияк сприяє формуванню патріотичних почуттів шляхом залучення дітей до практичних завдань, пов'язаних із вивченням рідного краю, історії, культури та сучасних реалій України. Як зазначає І. Бех, емоційно-почуттєва сфера молодших школярів відіграє особливу роль у засвоєнні моральних цінностей, що робить проєктну діяльність ідеальним засобом для виховання патріотизму [1, с. 18]. Крім того, в період війни проєкти включають створення листів підтримки захисникам, дослідження героїчних сторінок української історії та виготовлення оберегів, що допомагають дітям відчути свою причетність до спільної справи.

Першою умовою ефективної організації проєктної діяльності є створення безпечного психологічного середовища. Воєнний час впливає на емоційний стан дітей, викликаючи тривогу, страх або апатію. Отже, педагог має забезпечити атмосферу довіри, де учні відчуватимуть підтримку та можуть відкрито висловлювати свої почуття. Наприклад, проєкти, спрямовані на вивчення місцевих традицій, створення малюнків для воїнів, дозволяють дітям трансформувати негативні емоції у творчу енергію. Натомість, педагог має уникати надмірного акценту на травматичних аспектах війни, фокусуючись на позитивних прикладах героїзму, солідарності та культурної спадщини.

Другою умовою є врахування вікових особливостей молодших школярів. Учні початкової школи сприймають патріотизм через конкретні образи та дії, а не абстрактні поняття. За А. Боровиком, у цьому віці формується «стихийний патріотизм», який ґрунтується на любові до рідного дому, природи та близьких людей [2, с. 10]. У зв'язку з цим, проєктна діяльність має бути побудована на простих, зрозумілих завданнях, які пов'язані з особистими переживаннями дитини. Наприклад, проєкт «Мій рідний край» може включати розповідь про улюблене місце в місті або селі, створення малюнків місцевих пам'яток та запис інтерв'ю з рідними про їхні патріотичні спогади, що сприятиме розвитку національної самосвідомості через особистий досвід, та є особливо важливим в умовах війни, коли діти відчують розрив із звичним середовищем через переміщення чи втрати.

Наступною умовою виступає інтеграція проєктної діяльності в навчальний процес. Предмети гуманітарного та естетичного циклів, такі як українська мова, читання, мистецтво, а також інтегрований курс «Я досліджую світ», надають широкі можливості для реалізації патріотичних проєктів. Наприклад, під час вивчення творів Тараса Шевченка та Лесі Українки учні можуть створювати ілюстрації до поезій або готувати театральні постановки, що поглиблюють розуміння національної культури. Крім того, у воєнний час такі проєкти можуть бути доповнені сучасними прикладами патріотизму, наприклад, дослідженням діяльності волонтерів чи історій героїв, що захищають Україну.

Важливо зазначити, що для організації проєктної діяльності патріотичного спрямування в початковій школі важливо залучати сім'ю та громаду. Патріотичне виховання стає результативнішим, коли школа співпрацює з найближчим оточенням дитини, а у воєнний час сім'ї часто виступають прикладом громадянської активності. Крім того, використання засобів народної педагогіки також є важливим. Прикладом, казки, легенди, пісні та обряди емоційно впливають на молодших школярів, допомагаючи відчувати зв'язок із культурою народу та формуючи патріотизм [3, с. 76].

В свою чергу, розвиток рефлексії та соціальної активності учнів через проєктну діяльність відіграє значну роль, оскільки навіть у молодшому шкільному віці діти здатні аналізувати результати своєї роботи та розуміти її значення. Проєкти, що включають презентацію результатів, наприклад створення альбому «Герої нашого часу» про захисників України, сприяють формуванню громадянської позиції. В результаті, рефлексія допомагає дітям усвідомити зв'язок між особистими діями та загальними цінностями.

Таким чином, організація проєктної діяльності патріотичного спрямування в початковій школі потребує підходу, який враховує психологічні, педагогічні та соціокультурні чинники. Умови, такі як створення безпечного середовища, адаптація до вікових особливостей, інтеграція в навчальний процес, залучення сім'ї та громади, використання народної педагогіки та розвиток рефлексії, забезпечують ефективність виховного процесу. В свою чергу, під час війни ці умови набувають особливої ваги, оскільки вони допомагають дітям не лише формувати патріотичні почуття, а й справлятися з емоціями, відчуючи свою причетність до майбутнього України.

Література

1. Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д Беха, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ: *НАІР*, 2023. 32 с.
2. Боровик А.О. Дубініна О.В. Педагогічні умови формування патріотичної свідомості здобувачів базової середньої освіти у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін. *Вісник післядипломної освіти*. 2022. № 22 (51). С. 10-27. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/22_51_2023/pedagog/Bulletin_22_51_Pedagogika_Borovyk_Dubinina.pdf
3. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2 (8). С. 76-83. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_school/2022/2/12.pdf

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

Однією із загальних тенденцій розвитку освітнього середовища України є перехід до інформаційного суспільства, що зумовлює використання медіа в освітньому просторі як важливого засобу освітнього процесу.

XXI століття ознаменувало собою представлення нових компетенцій людини, що пов'язані з життям в інформаційному суспільстві та сприяють оволодінню новітніми технологіями пошуку та обробки інформації, розумінню доцільності їх застосування, здатності критичного ставлення до розповсюджуваних по каналах ЗМІ повідомлень, умінню уникати негативних впливів мас-медіа.

Питання пов'язані з впровадженням медіаосвіти в життєдіяльність особистості, стають все актуальнішими. Науковці зауважують, що саме у XX–XXI століттях в Україні відбулося осмислення та практичне впровадження медіаосвіти в усі сфери життєдіяльності людини. На їх думку, розвиток медіаосвіти супроводжується розвитком міждисциплінарного, педагогічного, соціологічного, психологічного та філософського осмислення медіа, масмедіа і цифрової медіатехніки.

Питання дослідження медіаосвіти, визначення її місця та впливу на життя суспільства висвітлюються у наукових працях як вітчизняних, так і закордонних дослідників (К. Безелгет, О. Волошенюк, Дж. Гербнер, І. Жилавська, В. Іванов, Л. Кульчинська, Р. Кьюбі, А. Литвин, Б. Мак-Махон, Ю. Мірошніченко, К. Тайнер, Ю. Усов, О. Федоров, Е. Харт та ін.).

За Онкович, «медіаосвіта» – процес розвитку і саморозвитку особистості з оперттям на засоби масової інформації та з використанням їх матеріалів, тобто медіатекстів, які вони містять. Професорка слушно зазначає, що саме через навчання за допомогою медіаосвіти особистість здобуває інформаційну свободу – право одержувати інформацію, необхідну для життя, саморозвитку та професійної

діяльності, висловлювати свої погляди з приводу певних явищ і подій, передавати інформацію (і що більш важливо – знання) іншим людям, збагачувати себе знаннями через самоосвіту з опертям на медіаосвітні технології [6, с. 278].

Інформаційна грамотність – це вміння працювати з інформацією на базі критичного мислення й належного особистісного оцінювання, що становить один зі складників медіаграмотності.

С. Іванов виходить із того, що грамотність – це володіння певною семіотичною системою. Відповідно науковець зазначає: «медійну та інформаційну грамотність слід розуміти як освоєння певної кількості семіотичних систем, які складають основу мови медіатекстів та інструментарію їх обробки і сприйняття» [5, с. 11].

За Великим тлумачним словником української мови: «Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. Рівень розвитку суспільства у певну епоху. Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини» [3, с. 596].

За українським педагогічним словником: «Культура це – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вузи, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності» [4, с. 182].

Григорій Сковорода висунув теорію, згідно з якою культура – це три світи: перший – світ природи, другий світ – це людська спільнота і світ окремої людини, третій світ – це Біблія. Філософ вважав, що все в світі, включаючи Біблію, має подвійну природу – зовнішню, видиму, і внутрішню, які являють собою дуалістичний світ вічного і тлінного, доброго і злого, піднесеного та приниженого тощо.

Медіаосвіта виступає важливим аспектом педагогічного процесу та ефективним засобом формування культурної компетентності серед здобувачів освіти. Враховуючи зростаючу роль медіа в сучасному суспільстві, розвиток медіаграмотності та культурного розуміння стає невід'ємною частиною освіти.

Проаналізувавши «Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні» було визначено ключові аспекти, які визначають роль медіаосвіти в педагогічному процесі та формуванні культурної компетентності:

1. Розвиток медіаграмотності: медіаосвіта надає педагогам знання та навички, необхідні для розуміння, аналізу та критичного сприйняття різноманітних медіатекстів. Це включає в себе розуміння природи інформаційних джерел, розвиток критичного мислення та вміння ефективно використовувати медіа для отримання та обробки інформації.

2. Сприяння культурному розумінню: медіаосвіта дає змогу педагогам розрізняти та розуміти різні культурні вирази, перспективи та цінності через використання медіапродуктів. Вона сприяє відкриттю різних культур, ідей та поглядів, що важливо для формування толерантності та взаєморозуміння.

3. Стимулювання творчості: медіаосвіта може викликати творчий підхід до навчання, надихаючи використовувати медіа для вираження своїх ідей, створення власного контенту та обговорення культурних питань.

4. Розвиток комунікативних навичок: використання медіа у освітньому процесі сприяє розвитку комунікативних навичок. Це включає в себе вміння ефективно взаємодіяти з іншими, виражати свої думки та сприймати інші точки зору через медіа.

5. Інтеграція технологій: медіаосвіта активно використовує технології для підвищення доступу до інформації, стимулювання активності та розвитку цифрової грамотності.

6. Підтримка індивідуалізації: медіаосвіта дає змогу враховувати індивідуальні інтереси, стилі навчання та потреби, дає змогу їм вибирати медіаформати, які найбільше відповідають їхнім особистим уподобанням.

7. Сприяння активному громадянству: медіаосвіта формує педагогів як активних громадян, здатних критично оцінювати інформацію, приймати обдумані рішення та впливати на своє оточення через медіа.

Медіаосвіта, інтегрована в педагогічний процес, сприяє розширенню горизонтів знань, розвитку навичок та формуванню культурної компетентності.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/stream/velykyislovnyk>.
2. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text>
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ : [б.в.]. 2016. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsyavprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>.
4. Культурологія: навч. посіб. для дистанційного навчання / за ред. В. І. Панченко. 2-е вид., випр. і доп. Київ : Університет «Україна», 2006. 323 с.
5. Іванов, С. А. (2014). Медійна й інформаційна грамотність як сукупність базових технологій у системі безперервної освіти [Електронний ресурс]. *Комп'ютер у школі та сім'ї*, № 7. с. 10-12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_7_4.
6. Онкович, Г. Д. Новітні терміни медіаосвіти та медіадидактики [Електронний ресурс]. [В:] *Лінгвістика. Лінгвокультурологія*, №12 (частина 2), 2018. с. 277-291. Режим доступу: <http://lingvodnu.com/index.php/journal/article/view/128>.
7. Онкович Г. В. Педагогіка та медіаосвіта: поширення у світі. Дивослово. 2007. № 6. С. 2-4.

Лариса Прохорова,
*кандидат геологічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: Proxorova_Larysa@mspu.edu.ua*

ПОТЕНЦІАЛ КУРСУ «ГЕОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ» У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасному освітньому просторі зростає усвідомлення важливості не лише фахової підготовки студентів, але й їхнього національно-патріотичного виховання. У цьому контексті навчальна дисципліна «Геологічний туризм» відкриває унікальні можливості для формування у молоді глибокої поваги до рідної землі, її історії та природної спадщини. Поєднуючи наукові знання з практичним дослідженням

унікальних геологічних об'єктів України, цей курс здатен виховати справжніх патріотів, які цінують та оберігають багатства своєї країни.

Геологічний туризм за своєю суттю передбачає подорожі з метою вивчення геологічних особливостей певного регіону. В Україні, з її різноманітною геологічною будовою, існує величезний потенціал для розвитку цього напрямку. Від величних гірських хребтів Карпат до стародавніх вулканів Закарпаття, від унікальних скельних утворень Поділля до мальовничих каньйонів Дністра – кожен куточок нашої країни зберігає неповторні геологічні скарби, які можуть стати об'єктами пізнавальних та захоплюючих туристичних маршрутів [1,2].

Вивчення дисципліни «Геологічний туризм» передбачає не лише ознайомлення з теоретичними аспектами геології на лекційних заняттях, але й віртуальні екскурсії на природні геологічні об'єкти на практичних заняттях. Віртуальні екскурсії – це ефективний засіб подорожей – пізнання, навчання, особистісного розвитку [3]. Під час таких практичних занять студенти мають змогу побачити результати мільйонів років геологічної історії, зрозуміти процеси формування ландшафтів, оцінити значення геологічних пам'яток для науки та культури.

Важливим аспектом є також вивчення історії використання геологічних ресурсів на території України, знайомство з видатними українськими геологами та їхнім внеском у дослідження земних надр. Це допомагає студентам усвідомити науковий потенціал нашої країни та відчувати причетність до її інтелектуальної спадщини.

Організація тематичних екскурсій до геологічних музеїв, природних заповідників та національних парків у рамках курсу «Геологічний туризм» сприяє не лише розширенню знань, але й вихованню екологічної свідомості. Студенти усвідомлюють важливість збереження геологічних пам'яток та природних ландшафтів як національного багатства, навчаються відповідально ставитися до довкілля.

Крім того, розробка та впровадження студентських туристичних маршрутів геологічної тематики може стати потужним інструментом патріотичного виховання. Залучення студентів до створення екскурсійних програм, пошуку цікавої інформації,

налагодження контактів з місцевими громадами сприяє розвитку їхньої ініціативності, відповідальності та любові до рідного краю. Презентуючи геологічні унікальності своєї області чи регіону іншим, студенти відчують себе частиною процесу популяризації національної спадщини.

Таким чином, навчальна дисципліна «Геологічний туризм» має значний потенціал у національно-патріотичному вихованні студентів. Поєднуючи наукові знання з практичним дослідженням унікальних геологічних об'єктів, цей курс сприяє формуванню глибокої поваги до природної та історичної спадщини України, виховує екологічну свідомість, розвиває дослідницькі навички та почуття гордості за свою країну. Впровадження та активний розвиток «Геологічного туризму» в освітній процес є важливим кроком у вихованні свідомих громадян та справжніх патріотів України.

Література

1. Прохорова Л.А., Бербері П.І. Перспективи розвитку геологічного туризму в Україні. *Географія та туризм: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди* (12 березня 2025 р., м. Харків) / за заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2025. С.479-482.
2. Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В. Геотуризм як форма організації сталого туризму. *Туристичний бренд як чинник формування позитивного іміджу Гайворонської міської територіальної громади: зб. матеріалів Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Гайворон, 21 трав. 2021 р.)* / редкол.: Пошенко Ю. В., Касьяненко В. О., Браславська О. В. та ін. Умань: Візаві, 2021. С.168-171.
3. Тузяк Я., Ціхонь С., Шило Є., Бубняк І., Бубняк А., Олійник М. Сучасні техніки віртуальної палеонтології як напрям розвитку музейного туризму: переваги та перспективи застосування. *Геотуризм: практика і досвід. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (25-28 квітня 2024, Львів). Львів: Каменярь, 2024. С.137-139.

Андрій Проценко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету фізичної культури, спорту та психології
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: andrey-prozenko@ukr.net

Ганна Суханова,
старший викладач кафедри теорії та
методики фізичного виховання
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: sukhanova122019@gmail.com

РОЛЬ КУРАТОРА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах жорстокої повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України, питання національно-патріотичного виховання молоді набуває не просто особливої, а життєво важливої актуальності. Сьогодні, коли наша державність виборюється зі зброєю в руках, коли національна ідентичність зазнає нищівних атак з боку агресора, педагогічні заклади вищої освіти несуть подвійну відповідальність за формування свідомих громадян, справжніх патріотів, готових захищати свою Батьківщину та розбудовувати її майбутнє після перемоги. В цьому надскладному контексті постать куратора академічної групи набуває виняткового значення, адже саме він є безпосереднім наставником студентів, їхньою опорою та провідником у світ знань, цінностей, громадянської мужності та національної стійкості.

О.П. Лучанінова у своїй роботі відзначає, що «у складний воєнний час для України першочерговим завданням виховної роботи у вищій освіті є цілеспрямоване формування національно свідомої, патріотично налаштованої особистості майбутнього фахівця. Це передбачає зміцнення національно-культурної громадянської ідентичності, розвиток патріотичного світогляду, збереження та шанування суспільних, державних і духовно-моральних цінностей українського народу [2, с.76].

Куратор академічної групи в умовах війни – це не просто адміністратор чи вихователь. Це лідер думок, психологічний підтримник, джерело натхнення та взірець патріотизму. Його роль стає ще більш багатогранною та відповідальною, охоплюючи не лише традиційні аспекти виховного процесу, але й реагування на виклики воєнного часу [1-3].

По-перше, куратор є непохитним носієм національних цінностей та символом незламності українського духу. Власною стійкістю, вірою в перемогу, підтримкою Збройних Сил України та засудженням агресії він демонструє студентам приклад патріотизму в дії. Його глибоке розуміння причин та наслідків війни, чітка національна позиція, шанобливе ставлення до героїв-захисників, підтримка національної мови та культури всупереч спробам їх знищення – все це формує у

студентів не лише відчуття гордості за свою Батьківщину, але й усвідомлення необхідності її захисту.

По-друге, куратор виступає ключовим організатором національно-патріотичних ініціатив, спрямованих на підтримку бойового духу та допомогу армії. Він може ініціювати збір коштів, гуманітарної допомоги для військових та постраждалих, організовувати волонтерські акції, плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок. Проведення онлайн-зустрічей з військовими, ветеранами, волонтерами, родинами загиблих героїв, тематичних вебінарів про російсько-українську війну, її історичні корені та сучасні реалії допомагає студентам глибше усвідомити трагізм ситуації та важливість власного внеску в перемогу.

По-третє, куратор створює в академічній групі атмосферу єдності, взаємопідтримки та національної свідомості в умовах постійної загрози. Він сприяє згуртованості студентів, допомагає їм долати страх та невизначеність, підтримує психологічно тих, хто цього потребує. Куратор наголошує на важливості інформаційної гігієни, критичного мислення для протидії російській пропаганді та дезінформації. Він виховує повагу до державної символіки, історії боротьби українського народу за незалежність, підтримує використання української мови як символу національної ідентичності.

По-четверте, куратор налагоджує співпрацю з волонтерськими організаціями, громадськими ініціативами, військовими частинами для посилення національно-патріотичного виховного впливу в умовах війни. Залучення представників ЗСУ, медичних працівників, психологів, капеланів до спілкування зі студентами допомагає їм отримати достовірну інформацію про ситуацію на фронті, усвідомити масштаби трагедії, відчувати підтримку суспільства.

По-п'яте, куратор здійснює особливо чутливу індивідуальну роботу зі студентами, враховуючи їхній емоційний стан та особисті обставини, пов'язані з війною. Він підтримує тих, чиї рідні та близькі перебувають на фронті або постраждали від російської агресії, допомагає адаптуватися до нових реалій, зберігати віру в майбутнє. Куратор може стати для студента не лише наставником,

але й другом, порадником, який допоможе йому зберегти оптимізм та спрямувати свою енергію на допомогу країні.

Ефективність національно-патріотичного виховання студентської молоді в умовах воєнного стану безпосередньо залежить від мужності, стійкості, професіоналізму та щирої відданості своїй країні куратора. Він має бути не лише джерелом знань, але й символом незламності, прикладом громадянської відповідальності та віри перемогу України. Його зусилля, спрямовані на формування національної свідомості, патріотичних почуттів, готовності до захисту Батьківщини у студентів, є безцінним внеском у майбутнє нашої держави.

Отже, роль куратора академічної групи педагогічного закладу вищої освіти в національно-патріотичному вихованні студентської молоді в умовах війни з росією є критично важливою.

Література

1. Карелін М., Норенко М. Роль куратора академічної групи у формуванні громадянської культури студентської молоді. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць* / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ, 2019. Вип. №6 (98). С. 145-156 [https://doi.org/10.31865/2077-1827.6\(98\)2019.197455](https://doi.org/10.31865/2077-1827.6(98)2019.197455)
2. Лучанінова О.П. Діяльність куратора академічної групи у воєнний період: підходи, пріоритети, інформаційно-аналітичний супровід. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. № 3(110). Т.1. С.72-83. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-72-83>
3. Туртаєв Ю., Глущенко В. Роль куратора навчальної групи з питань патріотичного виховання молоді в освітньо-виховному просторі університету. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. №4 (63). с.183-188.

Ольга Русакова,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології

Коломийського навчально-наукового інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

olga.rusakova@pnu.edu.ua

ЕЛЕМЕНТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У часі тривалої російсько-української війни, коли виникло чимало загроз для існування Української держави, є потреба забезпечити молоде покоління українців

елементарними знаннями з історії української мови. Знання про витоки та розвиток української мови формують у здобувачів освіти глибше розуміння своєї національної ідентичності. Усвідомлення мовної історії допомагає протистояти інформаційним впливам, зберігаючи культурну стійкість і гідність у складних умовах сьогодення.

Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.) (2023 рік) пропонує в 9 класі на першому уроці з української мови розглянути тему «Розвиток української мови».

Мовна лінія модельної навчальної програми передбачає опрацювання таких питань: українська мова серед слов'янської групи індоєвропейської мовної родини, основні етапи розвитку української мови, русифікація та утиски української мови, відродження української мови. Запропоновані питання з історії української мови підготують здобувачів освіти до можливості аргументовано вести дискусії, пов'язані з розвитком української мови, наводити історико-мовознавчі факти, які підтверджують давність української мови, її самостійність та самобутність у порівнянні з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами, пов'язувати історію України з історією української мови. Здобувачі освіти повинні навчитися шукати достовірні джерела інформації, які стосуються розвитку української мови, аналізувати, оцінювати, інтерпретувати почуте й прочитане про нашу мову.

Оскільки на цю тему виділено 1 годину, необхідно навчальний матеріал подавати сконденсовано. Важливо наголосити на тому, що наша мова є «однією з найдавнішим індоєвропейських і прямою спадкоємницею мов тих слов'янських племен, що населяли територію сучасної України» [1, с. 5]. До ключових питань з історії української мови відносимо питання місця української мови серед інших мов індоєвропейської мовної родини, періоди розвитку нашої мови (індоєвропейська прамова, праслов'янська мова, давньоукраїнська, староукраїнська, нова українська мова з 1798 року), труднощі, які долала українська мова впродовж багатьох століть (зокрема її заборони з 1709 року).

Ефективними є творчі завдання для здобувачів освіти про цікаві факти з історії української мови, наприклад про заборону літери ґ, про сучасний стан української мови, про власні спостереження, пов'язані із вживанням української мови серед молоді. Також доречно залучати учнів до інтерактивних форм роботи – дискусій, мінідосліджень, роботи з історичними джерелами та мовними картами, створення мовних вікторин на знання мовних фактів та інших.

Отримані знання сприятимуть формуванню в учнів національної свідомості та шанобливого ставлення до мовної спадщини. Вивчення історії української мови допомагає усвідомити її роль у процесах державотворення та культурного розвитку. Такий підхід відповідає сучасним освітнім вимогам, які передбачають не лише засвоєння фактів, а й розвиток критичного мислення та уміння відстоювати власну позицію.

Література

1. Заболотний В. В., Заболотний О. В. Українська мова: підручник для 9 класу. Київ: Генеза, 2017. 272 с.
2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.), 2023. С. 51–52. URL: <https://surl.li/rxkkef>

Діана Сабол,
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри освітнього лідерства
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
гештальттерапевт, арттерапевт, кризовий консультант,
член Національної психологічної асоціації
e-mail: d.sabol@kubg.edu.ua*

НАРОДНА ВИШИВКА В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ

Перше питання, яке хочеться поставити щодо цієї теми: яке ж значення має українська народна вишивка для нас, українців?

Уявіть просто на якусь мить – щоб було, або якими б ми були, якби її не було?

Для українців, мені здається, це неможливо! Ми були б не ми, або не такими, як ми є. Ми б жили, звичайно, але якось зовсім інакше. Це як у людини, коли вона не

має якогось важливого органу (важко зараз, у воєнний час, давати таке порівняння), людина живе, але, можливо, не так повноцінно, коли здорова.

З яким же органом, по аналогії з людським тілом, можна зрівняти українську народну вишивку для нашого народу? На мій погляд – це серце. Українська пісня – то душа народу, а народна вишивка – серце, без якого ми, як народ, не змогли б жити. Як серце живить всю кровоносну систему по судинах, так і народна вишивка своїми нитками створює унікальну красу українського народу.

Чому для нас, українців, так важлива українська народна вишивка? Можна ж було просто носити простий одяг, нічим його не оздоблюючи, можна було б просто жити в хаті, не прикрашаючи її вишитими рушниками і настільниками. Чому для наших пращурів так важливо було прикрашати все, що їх оточувало в побуті, зокрема за допомогою вишивки?

Ми можемо знайти багато відповідей на ці запитання. Та головне, і зараз багато говорять про це, а саме про цінності, українська народна вишивка – це цінність нашого народу, неоціненний наш скарб, так як усна народна творчість, пісенна спадщина тощо. Вона має духовну, морально-ціннісну складову. Зберігаючи свої традиції, народ тим самим зберігає себе. Крім того, українську народну вишивку можна розглядати як культурологічне та художнє явище, як культурний і психологічний феномен. Чому «згорсточок тонкого полотна», вузький довгий відрізок тканини такий важливий був для нас, коли ми так багато часу, сили, енергії, здоров'я вкладали в нього, вишиваючи. Так само і з одягом. Одяг насправді несе дві функції: захищає тіло від наготи і холоду. А нам, нашим пращурам цього замало, ще потрібно було, щоб було красиво.

Ми можемо про українську народну вишивку говорити і вивчати її, як про вид народно-прикладного мистецтва, який має свої закони, правила і показує глибинний світогляд нашого народу, це культурна спадщина, що дісталась нам від предків; вид плоскінного зображення на тканині засобами нанесення ниток. До того ж яку естетику несе народна вишивка! Яскрава, колоритна, або однотонна, монохромна і ніжна, але завжди красива! Крім того, естетика, яка за допомогою вишивки формувалась у наших жінок, проростала в них назавжди, не залежно від соціального

походження, освіти і виховання. Не так давно моя бабуса у 80 років вишивала собі подолки сорочки ходити на городі, щоб було красиво, коли спідниця зачепиться.

Варто згадати про естетичну функцію вишивки: милування вишитим виробом як естетична здатність; вплив кольорової гами та лінійної структури на сприйняття реципієнта. Просторове сприймання композиції вишивки. Крім того, вишитий одяг прикрашає людину.

Не можна не згадати одну з основних складових української народної вишивки – емоційну: споглядання та милування роботою під час вишивання, естетичні почуття людини. Поруч з емоційною складовою можна поставити катарсичну функцію української народної вишивки: очищення людської психіки позитивними емоціями.

Українська народна вишивка як вид народно-прикладного мистецтва налічує більше, ніж 200-250 швів, багата різноманітністю орнаментики. Кожен регіон має свої особливості. Вишивки різняться за кольоровою гамою та візерунками.

Варто згадати, що дівчинку з раннього дитинства вчили вишивати, з де-яких джерел – з 5-6 років, не просто так так рано. Бо вишивка має і розвивальну функцію. Вдосконалюються навички до роботи з дрібними предметами, у дитини відбувається активізація пізнавальних процесів, розвиток дрібної моторики рук, розвиток уваги, уяви, пам'яті (зорової, м'язевої), активізація міжпівкульних зв'язків, що позитивно впливає на мисленнєві процеси. Також уміння вишивати виховує у дитини такі риси, як впевненість у собі, самостійність, підвищує самооцінку, поступово виробляється уважність, покращується зосередженість, з'являється посидючість, старанність, врівноваженість, гармонізується емоційна сфера, дитина і доросла людина заспокоюється, зникає скутість, тривога, переживаються позитивні емоції.

Під час вишивання відбувався опосередковано виховний процес і комунікативний: один із народних звичаїв – черговки (коли по черзі ходили до різних хат займатися рукоділлям). Ще за допомогою навчання і самого процесу вишивання виявлялась практична функція української народної вишивки: навчання елементарним правилам виконання будь-якої роботи (чистота рук, освітлення, осанка, охайність, обладнання і матеріали).

Компенсаторна функція української народної вишивки: під час вишивання увага виконавця зосереджується на процесі роботи, особливо при використанні лічильних технік. У цей період відбувається налаштування психіки лише на творчий процес, що відволікає майстра від інших переживань, сприяє релаксації, самопомозі або самотерапії.

Медитативна функція української народної вишивки – це про «вишивання як молитву», вона переносить людину, яка вишиває, у медитативний стан, бо постійне повторення однакових рухів дозволяє увійти в певний ритм, який заспокійливо впливає на майстра, що несе терапевтичний вплив. Вишивальник чи вишивальниця сам на сам із власним внутрішнім світом, це «торкання» до власного Я і до душі свого народу, відбувається ототожнення себе зі своїм етносом.

Ментальна функція української народної вишивки: орнамент вишивається з думками про людину, для якої виконується виріб, позитивне ставлення передається через руки вишивальниці як продовження Я.

Терапевтична властивість української народної вишивки: вишиваючи, майстриня накопичує позитивні емоції, які можуть витіснити негативні; вишиваючи певні гармонізуючі знаки, тим самим можна згармонізувати свій стан, майстрині мають змогу відволіктись від проблем. Вишивальниця вивільняється через руки від переживань за допомогою «голки-антени». Таким чином, вишивка дійсно слугує покращенню емоційного, а значить і психологічного стану майстра. Є ще таке поняття, як терапія творчим самовираженням, воно як дуже влучно підходить до процесу вишивання.

Оберегове значення української народної вишивки: виконувала вишивку жінка-Берегиня; важливо вишивати своє, етнічне, яке буде оберігати людину, сім'ю, родину, свій народ.

Вишитий рушник і його філософія: поняття «родове дерево» чи «дерево роду», «світове дерево», яке вишивається на рушниках, прихований зміст символу, знаку. Порядок вишивання. Рушникові шви. Це ціла філософія, яка закладалась в семантику рушника.

Арт-терапія вишивкою: зняття тривожності, агресії, вивільнення від проблем, зняття стресів; самотерапія; використання всіх етапів вишивання як проективної методики, застосування в психотерапевтичній практиці – це все теж можна прослідкувати в процесі вишиття.

Сакральна функція української народної вишивки – це про семантику української народної вишивки, про прихований зміст, знаковість локалізації вишивки на виробах. Ми, як нація, зрозуміли це після Майдану.

Подібно тому, як людина звертається до матері, коли їй погано або небезпечно, так і українська нація звернулась до того, що її оберігає – до вишиванок. Це свідчить про те, що такі переконання локалізуються у глибоко несвідомому і виявляються лише у важкі моменти, коли нація самоорганізується для самозбереження. Як на особистісному рівні вишивка виступає як індивідуальний оберіг, так і на суспільному рівні нація вдягла вишиванки, щоб таким чином саму себе зберегти. Це як повернення блудного сина з однієї з притч Біблії.

Для нас в сучасний період важливо, що українська народна вишивка формує етнічну свідомість, що є передумовою національної свідомості, а також має патріотичний вплив на всіх, хто живе в Україні, або тих українців, хто зараз проживає за кордоном, виступає фундаментом ідентифікації, самоідентифікації.

Не можна також не сказати про духовність. Народна вишивка належить до духовних скрепів української культури. Колись мені задали запитання: «Яка різниця, що вишивати: народну вишивку, чи «японську гейшу», або іншу картину?» Моя відповідь – є різниця. Вишиваючи чуже – ми зберігаємо чуже, вишиваючи своє, рідне – ми зберігаємо себе.

Переплетення всіх цих функцій і значень української народної вишивки породжує позитивне та шанобливе ставлення до вишитих робіт, до вишиванок, які ми одягаємо на себе, а значить продукує любов до своєї етнічної групи, свого народу і до себе. В даний час, в який ми переживаємо ці страшні події і скидаємо остаточно нав'язані нам впродовж майже 400-х років чужі наративи і чужу ідеологію, дуже важливо повернення до своїх витоків і до себе. Саме наші народні строї, такий день як сьогодні – День Вишиванки – допомагає нам не стидатись себе, а

самостверджуватись! Ми є! Ми ось такі! Ми не такі, як інші! Ми маємо своє обличчя, яке сміливо демонструємо світу!

Зараз таке відчуття, що ми знаходимо свій скарб у самих себе. Згадується книга Пауло Куельйо «Алхімік», в якій герой пішов у мандри по світу шукати дорогоцінний камінь і через десятиліття пошуків повернувся додому ні з чим. А в дворі об щось спіткнувся, виявилось – об цей дорогоцінний камінь. Він, виявляється, був дома. Мені теж завжди так здавалось, що ми не бачили раніше свою дорогоцінність, через нав'язану нам чужу пелену, яка заставляла нас відчужуватись від свого, а зараз ми, ніби, прозріли, відкрили очі і бачимо!

Отже, українська народна вишивка - це ціла наука, якою інтуїтивно володіли всі наші предки, в переважній більшості, звичайно ж, жінки, і передавали її з покоління в покоління, це унікальне бачення краси і величі світу і відображення його у вишитих виробах, а також розуміння того, що українці прикрашають світ і славлять його саме в своїй народній вишивці.

Література

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р.В., М.Є.Станкевич Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1992. 272 с.
2. Гасюк О. О., Степан М.Г. Художнє вишивання : альбом. 3-е изд., перераб. и доп. К : Вища шк., 1984. 247с.
3. Захарчук-Чугай Р. В. Вишивка. *Народні художні промисли УРСР*. К., 1986. С. 9–19.
4. Кара-Васильєва Т.В., Заволокіна А.О. Українська народна вишивка. К.: Либідь, 1996. 94 с.
5. Лозова О. М. Знакова специфіка етнічної свідомості українців. *Проблеми гуманітарних наук: наук. зап. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка. 2007. Вип. 19: Психологія. С. 4–14.
6. Мельничук Ю. Роздуми про вишивку. *Українська культура*. 2002. № 7. С. 24–25.

Артем Семенюк,

*аспірант I року навчання кафедри української мови
Факультету української філології, культури і мистецтва Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка
artem.semenyuk.asp@kubg.edu.ua*

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО Й ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Реалізація стратегії мовної освіти на компетентнісних засадах зумовлює добір ефективних методів і засобів навчання, пошук практико- орієнтованих

технологій, з-поміж яких у сучасній освітянській практиці значного поширення набув метод проєктів, оскільки дидактичний потенціал його сприяє розвитку пізнавального інтересу студентів, ініціативності, формує уміння самостійно розробляти алгоритм засвоєння, закріплення й узагальнення теоретичного матеріалу.

Студіювання праць українських лінгводидактів (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіної, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, О. Полінок, Л. Попова, Н. Солодюк, Н. Філонова та ін.) переконує, що у вживанні терміна «метод проєктів» спостерігається явище невиправданої синонімізації, як-от: «метод проєктів», «метод проєктування», «проєктна діяльність», «метод проєктної діяльності», «метод проєктного навчання», «проєктне навчання», тому призводить до неузгодженості й плутанини в найменуванні означеного поняття.

Зміст поняття “метод проєктів” дослідники характеризують багатоаспектно, спостережено деяку невпорядкованість, розбіжність у тлумаченні досліджуваного поняття, зокрема: як засіб досягнення дидактичної мети шляхом упровадження ефективних технологій навчання [4]; як педагогічну технологію, що містить сукупність методів [7]; як систему навчання, за якої учні набувають знань і вмінь у процесі планування і виконання практичних завдань – проєктів, що поступово ускладнюються” [6].

О. Полінок зміст поняття «метод проєктів» тлумачить, з одного боку, як такий, що передбачає використання широкого спектру проблемно-дослідницьких, пошукових завдань, спрямованих на реальний, практичний результат, а з другого - як спосіб досягнення певної мети шляхом детального опрацювання проблеми, результатом чого має бути конкретний інтелектуальний продукт, оформлений певним чином: стіннівка, мультимедійна презентація, проспект, фрагмент хрестоматії, словника тощо; проєкт – як кінцевий оригінальний продукт проєктної діяльності здобувачів освіти [7, с. 125].

О. Кучерук характеризує поняття «метод проєктів» як комплексний спосіб навчання, сукупність навчально-пізнавальних дій, які дають змогу розв’язати певну проблему на основі творчого пошуку суб’єктів освітнього процесу, і передбачає

презентацію одержаних результатів у вигляді конкретного навчального продукту, власне проєкту” [6, с. 125].

Використання методу проєктів у формуванні культури усного й писемного мовлення майбутніх фахівців прикладної лінгвістики створює умови для організації динамічного, продуктивного, психологічно збалансованого освітнього процесу, формування мотивації для саморозвитку й самовдосконалення у міжкультурній взаємодії, що охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства.

Надважливе завдання методики вдосконалення мовленнєвої культури майбутніх фахівців прикладної лінгвістики – це сформувати в них дбайливе ставлення до норм літературної мови, мовне чуття, розвивати мовний досвід, удосконалювати сформовані навички спілкування українською мовою, двома іноземними мовами, а також оперувати сучасними електронними засобами під час комп’ютерного оброблення текстів природною мовою. Зусилля сучасних учених-лінгвістів, лінгводидактів спрямовані на оновлення й пошук шляхів удосконалення культури фахового мовлення з урахуванням особливостей дидактичного процесу в сучасних закладах вищої освіти.

Лінгводидактичний аспект удосконалення культури мовлення майбутніх фахівців прикладної лінгвістики, які взаємодіють у полілінгвальному середовищі, опрацьовують інформацію і з міжнародної освітньої мережі, набувають навичок професійної комунікації, винятково актуалізується в нестандартних умовах сучасного динамічного соціуму.

Об’єктивною є увага науковців (Н. Бабич, З. Бакум, О. Горошкіна, Н. Дика, Р. Дружененко, С. Караман, О. Караман, А. Коваль, О. Кучерук, М. Пентилюк та ін.) до вивчення усного мовлення, пошуків підстав для розмежування способів і засобів оформлення думки задля розуміння самого себе і співрозмовника. У полі зору дослідників, зокрема, такі аспекти специфіки усного мовлення, як: загальнотеоретичні проблеми культури мови; особливості публічного мовлення; проблеми мовленнєвих жанрів; психологія усного мовлення; невербальні (паравербальні) засоби спілкування; комунікативні стратегії; культура наукового спілкування; культура ділового спілкування; методичне засвоєння основних положень теорії

мовленнєвої діяльності; особливості формування й удосконалення мовлення майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей.

Важливим складником навчання майбутніх фахівців прикладної лінгвістики є технологія удосконалення культури усного й писемного мовлення на орфоепічному, словотвірному, лексико-граматичному та комунікативному рівнях. Практичний контекст поняття «культура мови», а також необхідність формування мовного іміджу майбутнього фахівця освітньої галузі зумовлюють посилення акцентів на вихованні національно-мовної особистості в умовах сучасного закладу вищої освіти, адже це зумовлено, по-перше, усвідомленням ролі й значення культури мовлення в майбутній професійній діяльності, по-друге, зростанням інтересу до себе, своїх можливостей у плані самоосвіти, саморозвитку, самореалізації; по-третє, посиленням ролі національно-мовної самосвідомості; по-четверте, виробленням навичок мовного чуття; по-п'яте, усвідомленням важливості дотримання норм літературної мови, умінням послуговуватися її виражальними засобами відповідно до умов і мети комунікації.

Одним із методів, що сприяє розвитку культури мовлення, є метод проєктів, який ґрунтується на засадах діяльнісного підходу й зорієнтований на формування пізнавальних навичок інтелектуальної компетенції, розвиток творчих здібностей і креативного мислення, уміння самостійно створювати освітній продукт, орієнтуватися в інформаційному просторі.

Метод проєктів сприяє формуванню у студентів дослідницьких навичок, навичок розроблення мультимедійних презентацій за допомогою спеціального програмного забезпечення, перегляду відеофрагментів, прослуховування аудіозапису, а також виробленню вмінь розподіляти обов'язки під час створення проєкту в творчих групах із застосування електронних дидактичних засобів задля активізації прийомів пошуку, аналізу, оцінювання, підбиття підсумків.

Отже, використання методу проєктів задля формування культури усного і писемного мовлення фахівців прикладної лінгвістики розглядаємо як об'єктивну потребу сьогодення і надважливий чинник якісного навчання здобувачів вищої освіти для успішного розв'язання багатовекторних професійних завдань.

Література

1. Бахов І. Формування міжкультурної професійної компетентності у студентів-перекладачів: [монографія] /І.С.Бахов. Київ: ДПВД «Персонал». 2009. 268 с.
2. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. Соціальна психологія. 2004. № 5 (7). С. 63-72
3. Жильцов О. Б. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Освітологічний дискурс. 2020. № 3. С. 130-144.
4. Караман С.О., Караман О.В., Віннікова Н.М., Кучерук О.А. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури, 2019, Том 71, №3. С 874-885 (індексується у Web of Science)
5. Карпіловська Є.А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика: Підручник. Донецьк ТОВ «Юго-Восток ЛТД». 2006. 155 с.
6. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.
7. Полінок, О. (2018) Формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проєктів у процесі навчання української мови [Дис. Канд. Пед. Наук, Київський університет імені Бориса Грінченка].

Надія Скрипник,

кандидат філологічних наук, старший викладач,

завідувач кафедри української філології

Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний

коледж»,

e-mail: nadiyvnuia@gmail.com

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ВИШИВАНКА» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

Мова є не лише засобом комунікації, а й потужним механізмом репрезентації культурних кодів та ціннісних орієнтацій певного етносу. У культурологічному дискурсі дослідники акцентують увагу на тому, що менталітет об'єктивується в мовних структурах, які слугують не лише інструментом передавання інформації, а й основою для конструювання специфічних уявлень про світ. Через мову закріплюються культурні моделі дійсності, формуються системи цінностей, норми соціальної поведінки, а також уявлення про допустиме й очікуване в межах конкретної культури. Ми вважаємо, що аналіз мовних форм і концептів дає змогу виявити глибинні ментальні особливості, характерні для тієї чи іншої культурної традиції.

В. Кононенко зауважує, що «мова постає як визначальний компонент національно-духовної спадщини народу, оскільки в ній передаються його світоглядні орієнтири, психічні особливості, соціокультурні практики, традиції, обряди та вірування – усі чинники, що відображають глибинну сутність народної душі й окреслюють національний менталітет [2, с. 5].

Вишиванка як культурний концепт і предмет наукового аналізу вирізняється тим, що репрезентує артефакт, що водночас належить до матеріальної й духовної сфер культури, а відтак є більш доступною для інтерпретації та осмислення з боку здобувачів освіти. Розгляд дефініційного поля лексеми «вишиванка» сприяє формуванню лексикографічної компетентності: *«ВИШІВАНКА, ц, ж. Вишита сорочка. Я сорочку знайду вишиванку і надіну, як хлопчик, радий (А. Малишко); Вона в полотняній вишиванці сиділа недалеко від лежанки й пряла кужіль (М. Стельмах); На міцній, рівній шиї розхристалася тонкого полотна вишиванка з багатим і вигадливим чорно-червоним узором (М. Малиновська)» [3].*

Актуальність дослідження етнокультурного концепту «вишиванка» зумовлена потребою глибшого осмислення ролі культурних символів у процесі формування національної ідентичності, особливо в умовах глобалізаційних викликів і пошуку суспільством власного духовного орієнтиру. Вишиванка, як знаковий елемент української матеріальної і духовної культури, уособлює не лише традиційну народну творчість, а й вияв колективної пам'яті, етнічної самосвідомості, менталітету та історичної важливості українського народу.

В умовах збройної агресії Росії проти України надзвичайно важливо ознайомлювати молодь із традиційними українськими символами в сучасних реаліях, аби застерегти їх від стереотипних, часом архаїзованих уявлень про українську культуру і моральні норми поведінки. Здебільшого до культурних концептів відносять ті, що репрезентують абстрактні категорії, зокрема такі як *воля, свобода, правда* тощо. Культурні конотації виступають специфічною формою вираження ціннісних уявлень у структурі менталітету. Також пропонуємо звертати увагу здобувачів освіти на символи національної історії та культури: *Чумацький Шлях, шабля, калина, верба, тризуб, барви національного прапора*, а особливо на

значення української вишиванки, бо вона є символ здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, порядности, чесности. На ґрунті національно-мовної картини світу утверджується образно-поняттєва структура українського етнокультурного простору.

Нині одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгводидактики є розроблення та впровадження ефективних методів і прийомів опрацювання матеріалів лінгвокраїнознавчого та лінгвосоціокультурного спрямування, оскільки саме національно марковані мовні одиниці й концептуальна картина світу мають ключове значення для формування й розвитку лінгвокультурологічної компетентності в процесі засвоєння української мови. І. Давидченко розглядає лінгвокультурологічну компетентність як «якість мовної особистості, виражену лінгвокультурологічними знаннями, спеціальними вміннями й особистісними характеристиками, що сприяє інтегруванню у світову культуру та участі в міжкультурній комунікації, уникаючи міжмовних та міжкультурних конфліктів» [1, с. 252].

Для ґрунтовнішого вивчення концепту «вишиванка» доцільним є використання автентичних відеоматеріалів, зокрема сюжетів, у яких представлено пряме мовлення носіїв мови щодо святкування Дня вишиванки, описується регіональна специфіка традицій вишивання, подається інформація про відомих майстринь цього виду народного мистецтва. Ефективність засвоєння лінгвокультурного змісту значно підвищується за умови поєднання таких матеріалів з ілюстративним супроводом (фотографіями, зображеннями зразків вишивки), який має бути забезпечений відповідним лінгвокраїнознавчим коментарем. Концепт «вишиванка», на нашу думку, варто розглядати як символ-етноконцепт, що репрезентує важливу складову української національної ідентичності. Незважаючи на його глибоку традиційність, зміст концепту не є сталим: він постійно переосмислюється та актуалізується в контексті сучасних соціокультурних змін, набуваючи нових значень у різних комунікативних ситуаціях. Сьогодні українська вишита сорочка стала символом української сили, ознакою сміливості та сучасною зброєю проти ворога. Значення вишиванки є глибоким, а тому дуже важливо усвідомлено носити вишиту сорочку, адже у кожній

вишиванки є своя душа, своє призначення, свій невід'ємний атрибут і символ української народної культури.

У лінгвокультурологічному вимірі концепт «вишиванка» функціонує як складова мовної картини світу українців, що акумулює в собі символічні значення, семантичні нашарування та культурно-кодові смисли. Мовна репрезентація вишиванки в українському дискурсі охоплює як фольклорні, так і сучасні комунікативні практики, засвідчуючи її багатовимірне значення. Через мовні одиниці – лексеми, фразеологізми, метафори, паремії – вишиванка постає не просто як предмет одягу, а як знакова одиниця, що фіксує сакральні, обрядові, естетичні та ідентифікаційні функції.

З огляду на культурну семіотику, вишиванка виступає текстом культури, у якому закодовано інформацію про етнічну належність, цінності, соціальні ролі й навіть гендерні аспекти. Розмаїття орнаментів, кольорова гама, локальні особливості вишивки є своєрідною «мовою тканини», що зчитується на рівні підсвідомості та сприяє консолідації нації через звернення до спільних знаків і символів. У сучасному суспільстві вишиванка зазнає процесу актуалізації, стаючи елементом масової культури, засобом патріотичного самовираження та символом єдності. Особливо виразно ця тенденція проявляється під час загальнонаціональних акцій, зокрема Дня вишиванки, коли носіння цього одягу набуває ознак громадянської позиції та маркера приналежності до українського етнокультурного простору.

Отже, етнокультурний концепт «вишиванка» у межах української лінгвокультурології виявляє себе як багатовимірний культурний феномен, що інтегрує мовні, символічні й ідентифікаційні функції. Його вивчення сприяє розумінню механізмів формування національної ідентичності та збереження духовної спадщини українського народу в умовах сучасного світу.

Українська вишиванка – наш невмирущий оберіг.

Література

1. Давидченко І. Д. Лінгвокультурологічна компетентність та її роль у фаховому становленні майбутніх фахівців закладів освіти. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2021. № 1 (21). С. 252–259.

2. Кононенко В. І. Символи української мови: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту імені В. Стефаника, 2013. 440 с.

3. Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Наукова думка, 2010. URL: <https://slovnyk.me/dict/newsum> (дата звернення: 06.05.2025).

Валентина Снегірьова,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання мов
національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України*
v_snegiriova@i.ua

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Читацька культура є одним із важливих компонентів загальної культури людини. Основою її формування є розвиток умінь читацької грамотності, які, у свою чергу, становлять базис для читацької компетентності як системи знань, навичок і ставлень, що дають можливість не лише прочитувати, а й розуміти, інтерпретувати та застосовувати здобуту інформацію на практиці.

Серед освітянської спільноти широко вживаним є поняття читацької компетентності, проте цю дефініцію чітко не конкретизовано в основних сучасних освітніх документах. У роботах науковців-словесників (О. Вашуленко, В. Мартиненко, О. Савченко, Г. Токмань, А. Фасолі, Т. Яценко та ін.) читацька компетентність розглядається як невід'ємний складник навчання і формування особистості.

Термін «*читацька грамотність*» сформульований авторами міжнародного оцінювання PISA як «здатність учнів/студентів сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст для досягнення певних цілей, розв'язання певних проблем; розширювати свої знання і читацький потенціал» (Лиховид, 2024). Це тестування вимірює три складники читацької грамотності: знаходження потрібної (вказаної) інформації; інтегрування її з власним досвідом (висновки з прочитаного) та використання. Очевидно, що PISA рейтингує функційні уміння учнів та студентів. Мета – виміряти різницю в грамотності читання фактографічних і художніх текстів – не ставиться; останні в тесті PISA входять в категорію «stories», і їх частка становить близько 15%. Можемо

констатувати, що Програмою міжнародного оцінювання учнів задано прагматичний підхід до читання – зчитування та використання інформації; культурно-ціннісний складник читання вилучено.

Визначення *читання з розумінням* як здатності «до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами з тексту та неявними доказами, висловлювати ідеї, пов'язані з новим розумінням тексту після його аналізу й добору контраргументів» подано Державному стандарті (2020, с. 5).

Читання з розумінням віднесено до наскрізних умінь, які потрібно формувати засобами усіх шкільних предметів. Цей термін, на наш погляд, найбільш корелює з поняттям «читацька культура» і найбільш прийнятний для формування сучасної методики читання й опрацювання художніх, медіа та навчальних текстів на уроках літератури. Саме на цих уроках читання розглядається не лише як комунікативно-пізнавальна діяльність, спрямована на задоволення різних потреб особистості засобами текстової інформації, а як мовленнєва та естетична діяльність (оскільки читається художній текст). Формування і розвиток читацької культури можливі, якщо в основі читання лежить установка на повноцінне спілкування з книгою, що формує спонтанну потребу діалогу з іншими людьми – авторами книг – з метою усвідомлення себе як особистості та осмислення навколишнього світу. Методисти-літератори зазначають, що виховання читача неможливе без апеляції до творчих здібностей дитини, що воно має відбуватися безпосередньо в ході уроку, в процесі читання, аналізу та тлумачення змісту художнього тексту, а також формування оціночних суджень про нього.

При відборі текстів для роботи на уроці літератури необхідно дотримуватись певних принципів. Зокрема, художні і навчальні тексти мають відповідати віковим особливостям учнів, завданням особистісного розвитку дітей, мотивувати до прочитання. Перед початком роботи важливо сформулювати інтригу читання, у

вступних статтях цікаво подати фонову інформацію, пояснити невідому лексику, ключові поняття, які використовуються у тексті. Під час роботи з художнім текстом (а саме він розвиває читацьку культуру) вчитель має спонукати учнів-читачів до роздумів, оцінок, вести читацький діалог. Прийоми та методи роботи з текстом на уроках літератури з метою підвищення читацької грамотності і культури можуть бути найрізноманітнішими: переглядове читання, націлене на формування загального враження про стиль письменника; структурування та аналіз тексту за допомогою таблиць, діаграм, інтелект-карток і ментальних карт, кластерів тощо; ознайомлювальне читання, що сприяє охопленню ключових фрагментів; пошукове читання, орієнтоване на швидкий пошук конкретної інформації; рефлексивне читання, спрямоване на порівняння різних точок зору чи думок читачів, формулювання власних суджень; зіставлення текстових та ілюстративних матеріалів; смислове читання, націлене на розуміння ідеї тощо.

Література

1. Лиховид І. (2024). Читацька грамотність vs вміння читати: із чим насправді мають труднощі українські підлітки та як цьому зарадити. Нова українська школа. <https://nus.org.ua/articles/chytatska-gramotnist-vs-vminnya-chytaty-iz-chym-naspravdi-mayut-trudnoshhi-ukrayinski-pidlitky-ta-yak-tsomu-zaradyty/>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannyaderzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

Сорока Дарія,

здобувачка I курсу

спеціальності 013 «Початкова освіта»

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: sorokadasa655@gmail.com

Науковий керівник: Лагола І.М.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»

e-mail: irinalagola78@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ ВИШИВАНКИ

(ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ)

Вишиванка, виткана нитками історії та культури, є не просто звичайним предметом гардеробу, а глибоко символічним маркером національної ідентичності

та безцінної культурної спадщини українського народу. У розмаїтті вишивальних традицій кожного регіону нашої країни криється неповторна палітра кольорів, технік та орнаментів, що є своєрідним літописом його минулого, відображенням природних багатств та усталених естетичних вподобань місцевого населення [3].

Дослідження особливостей вишиванки Кременецького району, що розкинувся на мальовничих теренах Тернопільської області, вирізняється своїм впізнаваням та самобутнім колоритом, де панівне місце посідає глибокий чорний колір, який майстерно поєднується з енергійним насиченим червоним, кришталево чистим білим, сонячним теплим жовтим та свіжим, життєдайним зеленим [1].

Майстрині цього благодатного краю демонстрували високу майстерність у володінні різноманітними техніками вишивання, серед яких особливу шану мали старовинна техніка «низь», що виконується швом «за голкою», класичний хрестик, різноманітні види гладі, включаючи пряму, косу та лічильну, а також вишукане ажурне виколювання та легка, повітряна мережка.

Характерними орнаментальними мотивами, що прикрашали тернопільські вишиванки, були переважно строгі та символічні геометричні фігури, такі як ромби, квадрати, трикутники та ритмічні ламані лінії, які в народній свідомості уособлювали родючість землі, життєдайне сонце та інші фундаментальні поняття [5].

Водночас, важливе місце в орнаментальному декорі займали й рослинні мотиви, представлені стилізованими зображеннями різноманітних квітів, ніжних листків та гнучких гілок, що відображали багатий рослинний світ краю. Композиційні рішення тернопільських вишиванок часто ґрунтувалися на ритмічному чергуванні горизонтальних смуг, що елегантно прикрашали рукави, поділ та горловину жіночих і чоловічих сорочок, а також на використанні окремих декоративних елементів у вигляді симетричних розеток, які гармонійно заповнювали площину тканини [4].

Існує ймовірність того, що у Кременецькій вишиванці спостерігається більша інтенсивність та насиченість певних кольорів або використання специфічних, унікальних комбінацій, які не є характерними для вишивального мистецтва інших районів Тернопільської області. Традиційне трактування символіки кольорів у

місцевій вишивці могло мати свої особливі нюанси, де окремим відтінкам глибокого чорного, яскравого червоного чи соковитого зеленого приписувалися особливі, сакральні значення, тісно пов'язані з давніми місцевими віруваннями, обрядовими практиками або уявленнями про гармонію навколишнього світу [5].

У вишивці Кременецького району могли домінувати певні самобутні техніки вишивання, які відрізнялися особливою майстерністю та специфічним виконанням. Наприклад, техніка виконання хрестика могла мати свої локальні особливості, що проявлялися у розмірі стібків, їхній особливій щільності чи характерному напрямку, а старовинна техніка низі могла вирізнятися незвичайною щільністю швів або використанням особливих, високоякісних ниток [2].

Геометричні мотиви, що прикрашали вишиванки Кременецького району, могли мати надзвичайно детальний опис, включаючи специфічні та оригінальні форми ромбів, наприклад, з характерними гачками або витонченими зубцями, їх різноманітні варіації та особливості поєднання у складніші та багатокomпонентні композиції. Рослинні орнаменти, які були особливо шановані на Кременеччині, могли відрізнятися особливою стилізацією зображень певних видів польових квітів, цілющих трав або могутніх дерев, які мали глибоке символічне значення для місцевого населення, відображаючи їхній зв'язок з природою.

Композиційне розташування орнаментів на різних частинах вишитої сорочки, таких як широкі рукави, витончений пазушний виріз та елегантний поділ, могло мати свої неповторні особливості, включаючи специфічну ширину вишитих смуг, їхню кількість та характерне взаємне розташування, що в сукупності створювало унікальний та впізнаваний візуальний образ Кременецької вишиванки [5].

Література

1. Бойко О. В. Локальні особливості орнаментативної традиційної жіночої одягу Тернопільського Полісся. *Народна творчість та етнографія*. 2021. № 3, с. 45-53.
2. Ковальчук Н. В. Символіка кольорів у традиційній вишивці Західного Поділля. *Українське народознавство*. 2022. № 1, с. 78-86.
3. Литвин М. П. Технічні аспекти традиційної вишивки Тернопільщини: історико-етнографічний аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія етнологічна*. 2020. № 25, с. 112-120.
4. Романюк А. І. Сучасні тенденції збереження та популяризації традиційної вишивки Тернопільської області. *Культура і сучасність*. 2023. № 2, с. 60-67.

5. Шевчук О. П. Геометричні мотиви в орнаментах вишиванок північних районів Тернопільської області: семантика та еволюція. *Образотворче мистецтво. Дизайн. Архітектура*. 2024. № 1, с. 35-42.

Людмила Сорочук,
кандидат філологічних наук,
старша наукова співробітниця
Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

«ДЕРЕВО ЖИТТЯ» ЯК ДОМІНАНТНИЙ ТА УНІВЕРСАЛЬНИЙ СИМВОЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИШИВЦІ

Українська вишивка – це найулюбленіший і найпоширеніший вид народного мистецтва українців. У вишивці з найдавніших часів закарбовано знаки й символи світосприйняття та естетичні вподобання наших пращурів. Цей вид народного мистецтва є універсальним джерелом культурних кодів, своєрідним містком до прочитання та осмислення історичного й культурного минулого українського народу, адже за допомогою оновленої інформації та наукових досліджень ми утверджуємо свою національну ідентичність.

Історія і передача традицій народної вишивки сягає давніх часів. Варто згадати про першу школу вишивальниць у Києві, яку заснувала сестра князя Володимира Мономаха – князівна Анна, більше як 1000 років тому. В давнину вчили дівчат гаптувати (вишивати) срібними, золотими, шовковими і шерстяними нитками. Поширеним було ремесло оздоблювати і прикрашати вишивкою одяг, головні убори, різні речі побуту, виготовлені з домотканого полотна, але найбільше вишивали **сорочки та рушники**. Вишиті сорочки й рушники мають не тільки красивий, естетичний вигляд, а ще є оберегами людини, подружжя, родини й характеризують духовні й культурні цінності, естетичний смак та ідентичність українців, тобто те, що притаманне українській нації.

Відомо, що вишиванням переважно займалися дівчата та жінки, які з покоління до покоління передавали традиції оздоблювання одягу, оригінальні узори вишивання сорочок і рушників та зразки вишивки, виконаних різними

техніками. Можна констатувати той факт, що працею багатьох поколінь талановитих вишивальниць створена величезна кількість технік, орнаментів, узорів, композицій в українській вишивці, які несуть в собі естетичне вираження світобачення та символічне й оберегове наповнення.

За мотивами орнаменти (узори) вишивок поділяються на три групи: геометричні, рослинні й зооморфні, тобто зображення тваринок чи птахів. Найбільш стилізованою і символічною вишивкою як на сорочках, так і рушниках є зображення **«Світового дерева»** або **«Дерева життя»**, що передається у вигляді вишивки гілок з квітами й листочками, різних закручених ліній і райськими птахами, що символізують розвиток життя, здоров'я, щасливе родинне життя, зв'язок з предками та мали символічне значення – неперервний зв'язок поколінь. Найбільш архаїчним компонентом моделювання упорядкованого світу була опозиція «верх-низ». З неї розвинулося уявлення про верхній і нижній світи. Верхній світ асоціюється з небом і тим, що знаходиться за ним. В українському фольклорі це передається поняттям «вирій». У дослідженнях традиційної культури та світогляду українців М. Гримич стверджує: «Виводячи генетику Світового древа ще від індоєвропейської спільноти, ми тим самим перебуваємо під гіпнозом еволюціонізму і культурної безперервності». [1, с.117]. Очевидним є те, що Світове дерево, Дерево життя відображає упорядковану модель всесвіту у просторі й часі, що визначає організацію вселенського простору і має відповідну символіку. У пошуках достеменної моделі світу, багато дослідників дійшли висновку, що один з найдавніших образів – є образ Світового дерева, який реалізував найбільш важливі для людини ідеї: впорядкованість просторової моделі всесвіту, прагнення гармонійного співіснування людини і природних стихій.

Варто наголосити на концепції образно-символічної структури Світового дерева, докладний семантичний аналіз, реконструювання та цілісність системи, яку подає І. Мойсеїв у праці «Храм української культури (філософія семіфосфери)». За його визначенням ця ієрархічна системність має такий вигляд: а) *грунтовний рівень* (яйце) – проблема первісного синкретизму і тотальності, «ціннісно-смыслового універсуму»; зерно (насіння і камінь) – символіка циклізму культурного життя; могила

(ніч, море і човен) – “проблема символіко-архетипного коду”; б) *серединний рівень* (земля, дорога і річка) – просторові і часові виміри; доля і особистість (ментальні аспекти); дерево (сад, квітка і плід); в) *верхній рівень* (вершина і злет); сонце правди і провідна зірка (християнізований ідеал повноти всезагального та особистого буття); світ і всесвіт (співвідношення макро- і мікрокосмосу) [2, с. 447–448].

У картині світу архаїчних та традиційних культур образ Світового дерева репрезентує як "рослинну" модель світу, так і антропоморфну модель, що представляє космос як простір, як уособлення чоловічого і жіночого, природних стихій (вогонь, вода). Вплив цього символу на формування міфопоетичного світогляду настільки великий, що дослідники, почали називати його *епохою Світового дерева*. Нижній світ (світ темряви) – підземні, підводні глибини, світ предків. Між Верхнім світом і Нижнім світом знаходиться світ Земний (людський світ). У цьому світі й проходить життя людей, де вони за допомогою різних обрядово-ритуальних дійств співіснують із сакральними істотами нижнього, середнього (людського) та верхнього світів. «У східнослов'янській міфології вирій – це давня назва раю, де росте Світове дерево. Згідно з давніми віруваннями, на «прадубі» росли плоди безсмертя» [3, с. 135]. Тому, давні міфологічні вірування, світосприйняття й світорозуміння наших пращурів передавалися через народне мистецтво за допомогою відповідних кодів (узорів). Наочним прикладом є українська вишивка.

Описуючи схему (узор) Дерева життя, що має особливе, смислове навантаження схематично вміщує три яруси. Нижня частина (коріння) – світ предків, передається у вигляді коріння, гілок, різних листочків, або у вигляді горщика. На рушниках нижня частина відмежовується вишитою лінією, що символізує закритий світ померлих пращурів. Середня частина Дерева життя – світ земний, людський. Передається у вигляді стовбура дерева з міцним гіллям, де є райські птахи, квіти і листя. Верхня частина – світ майбутнього розвитку, народження дітей, небесний світ. Часто майстрині зображували третій ярус Дерева життя у вигляді квітів, пташенят, зірок. Тому, в українській родинній обрядовості збережена традиція на весільних рушниках вишивати орнамент у вигляді Дерева життя. У українській обрядовій традиції поширеним було те, що під час весільного обряду наречених

благословляли й дарували молодому подружжю рушники з орнаментом Дерево життя. Такі рушники служили, в подальшому, як обереги родини та їхніх дітей.

В українській етнокультурній традиції вишитий рушник посідав і посідає особливе місце, був сакральним предметом. Вважається, що рушник – це не тільки прикраса домівки, а є її оберегом. Вишитий рушник, з відповідними орнаментами-оберегами, був неодмінним атрибутом у багатьох обрядах та важливих життєвих подіях – народження дитини, проводи молодої людини у далеку дорогу (на навчання або на заробітки), зустріч гостей, святкування новосілля, святкування весілля та поховання померлої людини.

Нині українська вишивка є унікальним й самодостатнім видом народного мистецтва, що переживає новий етап відродження і розвитку. Нині вишитими рушниками прикрашають оселі, різні громадські заклади, визначні місця, ресторани тощо. Вишиті рушники передають у спадок від батьків дітям, як оберіг і вважають родинною реліквією, сімейним спадком. Розмаїті вишиті сорочки, рушники, різні предмети побуту можна побачити в зібраних колекціях етнографічних музеїв у кожному регіоні нашої держави. Колекції вишивки зберігають етнокультурний код українців і є безцінною національною культурною спадщиною України.

Отже, символ Дерева життя є репрезентантом міфологічної свідомості, універсальною знаковою моделлю світобудови та показником факту наявності ідентичного в етнокультурі українців. В українській культурі символічне наповнення концепту Дерева життя широко репрезентується у фольклорних текстах, народному живописі, гончарних виробках, вишивці.

Література

1. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців. Київ: АТ «Віпол», 2001. С. 117.
2. Мойсеїв І. Храм української культури (філософія семіосфери). Київ, 1995. С. 447–448.
3. Сорочук Л. Символіка Різдва: українська самобутність та світова практика. *Україна в етнокультурному вимірі. Міфи і символіка в етнокультурі українців. Збірник наукових праць*. Відп. Ред. М.П. Чернега. Київ: Вид. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. С. 132–139.

Галина Темник,
наукова співробітниця
Міжнародного інституту освіти,
культури та зв'язків з діаспорою
НУ "Львівська політехніка",
e-mail: temnyk.science@gmail.com

ВИВЧЕННЯ ПОХІДНИХ СЛІВ ВІД ДІЄСЛОВА ВИШИВАТИ У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (УМІ)

Лінгводидактика перебуває у постійному пошуку ефективних та інноваційних методів, прийомів навчання, зокрема у набутті лексичних компетенцій. У зв'язку з цим актуальними є дослідження тематичних, лексико-семантичних груп чи лексем, пов'язаних між собою словотвірною похідністю. Отримані результати таких досліджень необхідні для розробки ефективних методів та способів навчання лексики, а також безпосередньо для створення навчальних матеріалів, завдань і підручників.

У лінгводидактичних завданнях застосування особливостей системних відношень української мови, зокрема спільних та відмінних словотвірних, семантичних чи граматичних характеристик у межах окремих груп мовних одиниць допомагає підвищити ефективність навчання.

У зв'язку з цим актуальним завданням лінгводидактики є вибір груп лексики за лексико-семантичними, словотвірними чи граматичними критеріями, їхній аналіз, встановлення основних характеристик та розподіл цього матеріалу на відповідні для УМІ частини.

У контексті здобуття країнознавчої та лексичної компетентності у процесі вивчення УМІ студенти серед інших груп лексики вивчають значення слова *вишивати* та його похідних. Це слово може бути предметом вивчення у межах комунікативної теми "Хобі, зацікавлення" [2] поряд з іншими дієсловами, може вивчатися у межах граматичної теми як елемент словотвірного гнізда, а також у межах комунікативної теми "Вишивання як вид діяльності".

Створення ефективної системи завдань для вивчення дієслова *вишивати* та його похідних залежить від аналізу цих слів за граматичними та семантичними ознаками. Ця група містить 13 слів, пов'язаних між собою словотвірною похідністю,

спільним коренем і відповідно зв'язками у семантиці. За частиномовною належністю сюди входять 4 дієслова, 5 іменників та 4 прикметники.

У підгрупі похідних прикметників 3 одиниці перебувають у синонімічних відношеннях за значенням “оздоблений вишивкою, прикрашений вишивкою” [1] (*вишитий, вишиваний, повишиваний*). Ще одне слово *вишивальний*, яке належить до цієї підгрупи, не перебуває із згаданими прикметниками у відношеннях протиставлення, але потребує у межах курсу УМІ розрізнення за значенням. Так само у підгрупі іменників слова *вишивка* та *вишивання* є синонімами у 2 значеннях: 1) “дія за значенням вишивати”; 2) “вишитий предмет або той, що вишивається // вишитий на чому-небудь візерунок” [1]. Інше значення у слів *вишиванка, вишивальник, вишивальниця*, яке необхідно пояснювати. Підгрупа дієслів представлена граматичними формами: *вишивати, вишити, вишиватися* та префіксованим дериватом з відповідно доповненою семантикою *повишивати*.

Зважаючи на зазначені характеристики, можемо формувати методику вивчення дієслова *вишивати* та його похідних у курсі УМІ. Основне семантичне навантаження виражене і зафіксоване у лексемі *вишивати*. Оскільки усі інші похідні містять значення цього дієслова, на його розумінні можливо швидше на підставі системних відношень і зв'язків забезпечити якісне засвоєння аналізованої групи слів.

Перше базове завдання повинно бути спрямоване на вивчення семантики дієслова *вишивати*. Для цього можна застосувати ілюстрацію, фото чи відео. Для семантизації актуальною вправою для вивчення цього слова можна застосувати вибір тлумачень із переліку. Оскільки слово *вишивати* входить до словотвірного гнізда слова *шити* і власне зберігає корінь останнього і відповідно семантику, тому важливо уточнити відмінне і спільне у значенні цих слів за допомогою введення в контекст, до прикладу, у завданні з пропусками в реченнях дієслів, куди можна вставити одне або інше.

Наступним етапом у вивченні похідних слова *вишивати* після засвоєння значення основного твірного слова є презентація та пояснення значень інших похідних. Це завдання можна реалізувати, застосовуючи ілюстративний матеріал з

підписами та тлумаченнями цих слів, здійснені через лексему вишивати, як-от *вишивання* - назва дії, коли вишивають.

Презентаційний етап продовжує тренування засвоєного навчального матеріалу, який формуємо на основі проаналізованих вище характеристик. На цьому етапі важливо для перевірки розуміння семантики та сполучуваності слів додати завдання на утворення словосполучень із поданих груп слів. Тут актуально засвоїти сполучуваність за змістом та граматичною формою слова *вишивати*, *вишиваний*, *вишитий* та *вишивальний* з іншими іменниками (*вишивати рушник*, *вишитий узір* та ін.). Ця вправа також може допомогти розрізнити значення слів *вишитий* і *вишивальний* (*вишитий рушник*, *вишивальна машина*). Важливою частиною тренувального етапу є робота із граматичними формами дієслова вишивати, а саме: *вишити*, *вишиватися* та всіма особовими формами дієслова минулого, теперішнього та майбутнього часу. Це може бути завдання на утворення потрібних форм у реченнях. Серед похідних слова вишивати, окрім граматичних форм, маємо дериват *повишивати*, яке має додаткові семи. У зв'язку з цим вправа на розрізнення вживання слів *вишивати* і *повишивати* матиме також методичну вагу і доцільність. Ще одна підгрупа слів із переліку похідних слова вишивати - це іменники *вишивальник*, *вишивальниця*, *вишивання*, *вишивка*, *вишиванка*. Оскільки це назви осіб та предметів, для їх тренування можемо застосувати завдання з ілюстративним матеріалом, скажімо з'єднати зображення із підписами. Додатково потренувати цю лексику можемо за допомогою завдання на здогадку, коли є формулювання або опис і потрібно дати йому назву.

Таким чином, виокремлення груп слів на підставі словотвірного та семантичного критерія становить один із ефективних та доцільних методів навчання УМІ, оскільки допомагає легко засвоїти достатню кількість слів одночасно завдяки спільним семантичним компонентам. Аналіз таких груп, визначення спільних та відмінних рис допомагає поділити лексичний матеріал між завданнями. Похідні від дієслова вишивати становлять три групи за частиномовним критерієм, у межах яких частина слів перебуває у відношеннях синонімії, частина потребує розрізнення значень для їх

вивчення. Мінімально для вивчення групи похідних дієслова вишивати необхідно застосувати 5-7 завдань.

Література

1. Словник сучасної української літературної мови [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
2. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак, Галина Бойко. Київ: Фірма «ІНКОС» 2020. 186 с.

Тетеря Віктор Михайлович,
*народний артист України,
професор кафедри академічного та естрадного вокалу
Факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

ФОЛЬКЛОР У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Відомо, що фольклор – це народна культура. Вперше в мовний і науковий обіг термін фольклор на означення духовної та матеріальної культури увів англійський історик і бібліограф Вільямс Томс у 1846 році. До того вживали «народна творчість». Фольклор посідав основне місце в житті давньої людини, це був її світогляд. Фольклор виконував аграрно-магічну дію тощо. Однак з плином часу змінювалася функція фольклору. Поступово фольклор перетворився з активної форми творчості в репродуктивну. Фольклор втратив практичне значення для сучасної людини. Натомість зросла його культурно-історична роль та естетична функція.

Музичне мистецтво – це один із видів пісенного фольклору, це і вокально-інструментальна та музично-танцювальна творчість народу. Пісні поділяються на дві великі групи: родинно-побутові та суспільно-побутові. Сучасні виконавці останнім часом все частіше звертаються до народних пісень. Як зазначав дослідник Акопян А., це сприяє «розвитку і популяризації української мистецької традиції, перетворення її на формат, співзвучний сучасності, зберігаючи при цьому рівновагу між традицією та інновацією; формування й розвиток національної ідентичності, створюючи нове мистецьке середовище; налагоджувати культурні зв'язки та творчий взаємообмін України та інших країн світу; підвищувати роль культурної спадщини у формуванні світогляду молодого покоління» [1, с.103]. На його думку,

саме «зародження і розвиток власне сучасного українського фольклорно-фестивального руху стало можливим лише зі здобуттям Україною державної незалежності» [1, с.103], що й зараз набуває обертів, особливо від початку повномасштабної війни.

Найчастіше народні пісні презентують художні колективи, аматорські ансамблі. Проте останнім часом сучасні співаки вдаються до виконання у новій обробці відомих народних пісень, що також є позитивним напрямом у сучасному музичному мистецтві а також у формуванні національної та громадянської ідентичності молоді.

Література:

1. Акопян А. Музичний фольклор у сучасній масовій культурі України. АРТ-платФОРМА. 2022. Вип. 1(5). С. 97-116.
2. Богданець-Білокаленко Н. Художнє слово для дитини – духовне джерело формування національних цінностей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2010. – С. 89-97.

Ірина Товкач,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології,
Міжнародний гуманітарно-педагогічний
інститут «Бейт-Хана»
e-mail : i.tovkach03@gmail.com

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ВИШИВАНКУ ЯК ОБЕРЕГУ І СИМВОЛУ ЛЮДСЬКОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Важливо зазначити, що в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті підкреслено, що головна мета вітчизняної системи освіти – це створення педагогом або вихователем закладу дошкільної освіти всіх умов для розвитку і самореалізації кожної окремої особистості як громадянина України. Окрім того, у документі прописано, що важливим завданням залишається формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського суспільства [4, с. 12].

Державним стандартом дошкільної освіти 2021 р. за освітнім напрямом «Дитина в соціумі» передбачено формування соціально-громадянської компетентності

як «здатності до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» за активної участі педагогів та батьків вихованців [1, с. 16]. Беззаперечно, це і святкування Дня вишиванки в Україні та в усьому демократичному Світі.

Вагомий внесок у розвиток національно-патріотичного виховання зробили видатні українські діячі та педагоги минулого (М. Драгоманов, Л. Українка, І. Франко, Т. Шевченко та багато ін.), чиї твори й ідеї формують у сучасних дітей любов до рідної землі, повагу до історії, культури, традицій і символів українського народу, сприяють вихованню національної гідності та патріотичної свідомості [3]. Сприятиме цьому і українська вишиванка не лише як елемент одягу, а й оберег, а також символ працездатності українського народу.

Так, М. Стельмахович, підтримуючи позицію В. Сухомлинського, що базувалася на народній педагогіці, стверджував, що чим раніше дитина вступить у трудову діяльність, тим краще, бо це повністю відповідає. Вродженому потягу людини щось робити, діяти. Гасити цей природний потяг не слід, навпаки, його треба всіляко підтримувати [7; 6, с.60].

Серед сучасних дослідників варто вказати І. Бежа, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Лісовець, І. Луценко та інших.

Система моральних цінностей, яку педагоги формують у дітей зазначеного віку, включає універсальні (доброді, гідність, чесність), національні (патріотизм, історична пам'ять) та сімейні цінності. Важливо, щоб діти вже у дошкільному віці засвоювали ці цінності через приклади дорослих, сімейні традиції, знайомство з культурою та історією рідного краю [9, с. 152].

Ключовими напрямками національно-патріотичного виховання є героїко-патріотичне, морально-патріотичне та краєзнавчо-патріотичне виховання. Ці напрями втілюються через різноманітні форми патріотично-виховної діяльності, зокрема: формування уявлень про сім'ю, рід і родовід; ознайомлення з рідним краєм; вивчення суспільних явищ; засвоєння знань про історію країни й державні

символи; ознайомлення з традиціями та культурою свого народу; а також формування уявлень про людство в цілому [2, с. 9–10].

Важливо підкреслити, що національно-патріотичне виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї ґрунтується на принципах: природовідповідності, культуровідповідності, етнізації, гуманізму, демократизму, інтегративності, безперервності [10].

Для нашого дослідження важливо вказати, що дитина має знати не лише своє походження та історію роду, а й певні сімейні традиції і традиції, звичаї, культуру українців, широко представлені засобом українського національного одягу. Так, вишиванка є ефективним інструментом формування патріотичних почуттів, працездатності, оскільки через практичну діяльність, свята, народні ігри, казки, ремесла діти знайомляться з культурними, історичними та духовними цінностями свого народу. Це сприяє розвитку емоційно-позитивного ставлення до Батьківщини, родини, рідної мови, виховує повагу до історії та культури українського народу.

Так, до ефективних методів і форм роботи з дітьми дошкільного віку належать: народні ігри, бесіди, екскурсії, розповіді про український національний одяг, відвідування музеїв, тематичні заняття з розглядання вишиванок різних регіонів України, участь у народних святах, обрядах, залучення батьків до спільної діяльності, використання художньої літератури, казок, віршів, загадок, пісень, прислів'їв тощо.

Важливо підкреслити, що дослідження педагогічної літератури засвідчує, що українському народному вбранню відведено вагоме місце у освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Богуш, А. Грибовська, Л. Калуська, Н. Лисенко Н., Н. Побірченко, Р. Скульський, Л. Сірченко, В. Скуратівський, М. Стельмахович, Г. Сухорукова та ін.). Так, вітчизняні учені (Богуш А., Калуська Л., Кирста Н. та інші) розкрили особливості виховання та навчання дітей дошкільного віку засобами української етнопедагогіки, однією зі складових якої є ознайомлення дітей з українським національним одягом.

Тому під час фахової підготовки майбутніх педагогів має здійснюватися робота щодо усвідомлення студентами важливості цього процесу і мотивації до

оволодіння необхідними знаннями і практичними навичками для подальшої взаємодії з дітьми дошкільного віку в подальшій професійній діяльності.

Вишиванка – символ оберегу, здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, національної гордості, порядності, чесності, любові, святковості; оберіг. Вона є символом ідентичності кожного українця і України.

Наші пращури вірили в силу орнаменту на вишиванках – візерунки могли захистити від біди і різних хвороб, закликати удачу, прискорити поповнення в сімействі. Вишиванки вишивали в кожній хаті та передавали з покоління в покоління, з роду в рід, берегли як реліквії. Закодована родова генетична інформація оберігала нащадків від ударів долі, захищала від злих сил, поганих очей, негативних енергій, виконувала у наших пращурів (чи функцію оберегу, була провідником магічної сили, прихованої в людині).

Л. Калужка підкреслює, що «знайомлячи малят з українським національним одягом, варто звернути увагу на барви, кольори, закріпити назви» [6, с.107]. Так, ознайомлюючись з вишиванками, слухаючи пісні, вірші, казки й легенди про цей оберіг, діти змалку долучаються до національної культури, а це сприятиме розвитку психічних процесів і особистісному зростанню в дошкільному віці [8].

Таким чином, зробивши аналіз психолого-педагогічної наукової та методичної літератури, ми прийшли до висновку, що готуючи майбутніх педагогів до ознайомлення дітей дошкільного віку з вишиванкою як оберегом і символом працездатності українських жінок, є дієвим засобом ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій, виховання працелюбства. Діти дошкільного віку більше дізнаються про культуру, звичаї і традиції українського народу, що сприятиме формуванню у них соціально-громадянської компетентності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу / авт. кол: Т. Піроженко, Н. Гавриш, О. Брежнева, О. Байер, О. Рейпольська, Л. Загородня, М. Машовець, О. Половіна та ін. Київ: Видавництво, 2021. 37 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. Київ, 2003. 280 с.
3. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.

4. Національна доктрина розвитку освіти. 2002 рік. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3438/1/natsionalna%20doktryna.pdf>
5. Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX - початок XXI століття) : монографія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ. Київ, 2017. 312 с.
6. Родинне сонцекло. Методичний poradnik для роботи з батьками / Авт. пор. Л.В. Калужька Тернопіль: Мандрівець, 2007. 140 с.
7. Стельмахович М. Г. *Українська народна педагогіка*. Київ. ІЗМН, 1997. 232 с.
8. Товкач І.Є. Вишиванка в житті сучасної дитини: психологічний аспект. Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез II Міжнародної онлайн-конференції, 20 травня 2021 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н.І. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 109-111.
9. Ягупов В. В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2002.
10. Електронний ресурс: <https://oplatforma.com.ua/article/2212-natsionalno-patrotychne-vihovannya-u-zaklad-doshkno-osviti>

Ульянич Тетяна Анатоліївна,
*директор Благодійного Фонду «НАЦІЯ», співучасниця
Міжнародного культурно-просвітницького фонду
родини Ульяничів, співзасновниця колекції
«Старожитності Ульяничів»,
Київ, Україна,
e-mail: tetyanauulyanych@ukr.net*

ЧОРНА ВИШИВКА УКРАЇНСЬКИХ СОРОЧОК: ЖАЛОБА, УРОЧИСТІСТЬ, ЗАМОЖНІСТЬ, МОДА ЧИ БЮДЖЕТНІСТЬ

Анотація. У матеріалі досліджується феномен чорної вишивки на українських сорочках крізь призму історії, культури та побуту. Авторка розглядає різні версії походження цієї традиції — від легенд про скорботу за загиблими до моди, економічних чинників і доступності матеріалів. Чорна нитка постає як символ із багатьма змістами: журба і гідність, бідність і багатство, сакральність і зручність. Текст поєднує етнографічний аналіз із культурною інтуїцією, щоб показати, як практичне могло стати священним.

Ключові слова: вишиванка, українська сорочка, чорна вишивка, символіка кольору, сакральне в мистецтві, етнографія, вовняна нитка, лляна нитка, конопляна нитка, текстиль, барвники

Постановка наукової проблеми. Актуальність проблеми полягає в необхідності критично осмислити поширені в українській фольклорній традиції уявлення про «чорну вишивку» як ознаку жалоби, простежити її реальні соціокультурні

витоки та з'ясувати, як формувалася символіка кольору у взаємодії з матеріальністю, побутом і народною пам'яттю.

Аналіз досліджень. В різні часи дослідження щодо регіональних відмінностей, колористики, технології створення українських вишитих сорочок проводили О. Пчілка (О. Косач), В. Лукич, В. Білецька, М. Селівачов, К. Колотило, Т. Кара-Васильєва, О. Гасюк та М. Степан, О. Редько, Н. Волянчук, К. Матейко, А.Гурська, О. Косміна, С. Макарчук та ін. Багато праць у цьому напрямку належить відомій сучасній дослідниці О. Сторчай.

Мета. З'ясувати, як звичайне використання чорної вовняної нитки та тканини в українській вишивці з часом набуло глибокого символічного значення. Пояснити, яким чином утилітарна потреба перетворилася на культурну традицію, пов'язану зі скорботою, пам'яттю, захистом і національною ідентичністю. Показати, як матеріальні умови життя впливали на виникнення і розвиток символіки кольору у народному одязі.

Завдання. Зібрати й опрацювати історичні, етнографічні та музейні свідчення про використання чорного кольору у вишивці традиційного українського одягу. Проаналізувати регіональні варіації чорної вишивки та їхні значення (жалоба, урочистість, заможність, мода, доступність). Дослідити вплив матеріальних і технологічних чинників (тип ниток, наявність барвників, розвиток текстильної промисловості) на формування цієї традиції. Розглянути, як практичні аспекти вишивки згодом набули символічного навантаження, і які культурні, релігійні чи історичні сенси з ними асоціюються. З'ясувати, як чорна вишивка збереглася в колективній пам'яті та сучасному культурному наративі.

Виклад основного матеріалу. Війна змінює не лише реальність довкола — вона впливає на наші внутрішні орієнтири. Те, що здавалося декоративним чи побутовим, набуває глибини й болю. Так, нині дедалі частіше замислюємось: а чи не були чорні нитки в українській вишиванці нитками жалоби? Чи не вишивалося ними горе, туга, тиша за тими, хто не повернувся?

Міф про жалобу: борщівські та поліські легенди. У цьому контексті найпопулярнішим є переказ про борщівські сорочки: нібито після винищення

чоловіків під час татарської навали жінки семи поколінь Борщівщини вишивали виключно чорними нитками. [4] Подібний міф існує на Житомирщині — у пам'ять про криваву помсту княгині Ольги древлянам [3]. Такі наративи формують емоційний ореол навколо вишивки, підсилюючи її значення як маркеру скорботи. Проте наукових підтверджень цим історіям немає, і дослідники (зокрема дослідниця Музею Івана Гончара Олександра Сторчай) вважають їх радше фольклором.

Чорна сорочка як одяг воїна і знак спротиву. На заході України, особливо на Львівщині, чорна вишиванка асоціюється з Українською повстанською армією. Воїни у похід брали чорну сорочку, як більш практичну і як символ втрат. Пісні, легенди, поезія Визвольного руху України 1920–1950-х рр. зберігають образ цієї вишивки як мовчазного супутника боротьби. І водночас — як особисту молитву за полеглих побратимів [5].

Урочистість і багатство — інший вимір чорного. Чорний колір — це не лише жалоба. У Сокальському районі на Львівщині чорна вишивка — весільна. Вона означає урочистість, серйозність події, зв'язок із землею — джерелом родючості й сили [6]. У XIX–XX століттях чорна нитка часто використовувалася у святковому, дорогому одязі як ознака смаку й достатку.

Фарба, вовна і промисловість — матеріальні чинники чорної моди. У XIX столітті чорна нитка стала надзвичайно поширеною: її виробляли масово, вона була стійкою до вигорання, зручною у роботі [7]. Промисловий текстиль зробив чорний колір доступним і модним — як в Україні, так і в Європі [1]. Традиція вишивання чорним була характерна для низки українських земель, серед яких Тернопільщина, Північна Буковина, Покуття, а також лівобережні регіони — Чернігівщина, Сумщина, Полтавщина і Слобожанщина [2].

Матеріальні свідчення часу. Збереження достовірності у зразках вишивки. У колекції “Старожитності Уляничів” є сорочки різних регіонів України, де чорна вовняна нитка збереглася незмінною, тоді як лляні, фарбовані природними барвниками, вже вицвіли. (Фото №№ 1, 2). Такий контраст дозволяє дослідникам встановити оригінальний вигляд вишивки і простежити матеріальну історію. Саме матеріали зберігають те, що не завжди залишалося в пам'яті.

Фото №№ 1, 2. Сорочки з колекції “Старожитності Ульяничів” (Чернігівська та Сумська області). Стан вовняних, лляних та конопляних ниток через 100-120 років експлуатації даних текстильних виробів.

Чорна нитка як точка культурного перетину — від ремесла до символу.

Символіка чорної вишивки в українському одязі формується на перетині матеріального й смислового. Первинно — це була нитка з природної вовни, доступної селянину. Згодом, ця «технічна» зручність набуває глибокого сенсу: темрява, біль, пам'ять, захист, гідність. Вишивка стає текстом, у якому кожен стібок — це водночас і ремісничий жест, і культурна метафора. Цей процес — приклад сакралізації побуту, коли буденне перетворюється на ритуал, а тканина — на ікону пам'яті.

Висновки. Чорна вишивка українських сорочок — яскравий приклад того, як утилітарне може трансформуватися у сакральне. Первісно зумовлена матеріальними чинниками — доступністю темної вовни, простотою її використання та пізніше — промисловим виробництвом стійких чорних ниток, — вона з часом набула багатозначної символіки. У народній пам'яті й культурній уяві чорний колір вишивки став виявом скорботи, жалоби, гідності, естетики, сили й багатства. Регіональні варіанти, як-от борщівські, коростенські, сокальські сорочки демонструють багатоголосся інтерпретацій — від траурних легенд до весільної урочистості. Таким чином, чорна вишивка постає не лише як текстильна практика, а й як культурна мова, що засвідчує зміну значень у часі й просторі, перетворюючи буденне на знакове, а матерію — на пам'ять.

Література

1. Ева О. І. Коротка історія чорного в моді / О. І. Ева // The Harvard Crimson. – 2022. – Режим доступу: [A Brief History of Black in Fashion | Opinion | The Harvard Crimson](#) (дата звернення: 18.05.2025).
2. Макарчук С. А. Етнографія України : навч. посіб. / С. А. Макарчук. – Львів : Світ, 2004. – 416 с. – Режим доступу: [\[Ткацтво\]](#) (дата звернення: 18.05.2025).
3. Повість врем'яних літ : Літопис (за Іпатським списком) / пер. з давньорус. В. В. Яременко ; післяслово, комент. В. В. Яременка. – К. : Рад. письменник, 1990. – 558 с. – Режим доступу: [\[Повість врем'яних літ. Повѣсть времяньныхъ лѣтъ\]](#) (дата звернення: 18.05.2025).
4. Покусінська Л., Покусінський О. Борщівська народна сорочка: Матеріали. Крій. Техніка шитва. Колекція Борщівського краєзнавчого музею / Л. Покусінська, О. Покусінський. – К.: Новий друк, 2012. – 368 с. – Режим доступу: [\[Людмила Покусінська, Олексій Покусінський - Борщівська народна сорочка: Матеріали. Крій. Техніки шитва. Колекція Борщівського краєзнавчого музею.\]](#) (дата звернення: 18.05.2025).
5. Огнева Л., Вишиванка – Київ: [LUA](#), 2019. – Режим доступу: [\[Вишиванка\]](#) (дата звернення: 18.05.2025).
6. Приймак Х. Особливості традиційної сорочки Сокальщини кінця XIX — початку XX ст. // Народознавчі зошити. – 2014. – № 5 (119). – С. 1056–1061. – Режим доступу: [\[https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/94614\]](https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/94614) (дата звернення: 18.05.2025).
7. Бібліотека Корнельського університету. Суспільний устрій: земля, праця і світ який створила текстильна промисловість. Виставка бібліотеки Корнельського університету / – Режим доступу: [\[Dyeing - Production | Social Fabric: Land, Labor, and the World the Textile Industry Created - Online exhibitions across Cornell University Library\]](#) (дата звернення: 18.05.2025).

Олександр Федорець,

*аспірант II року навчання кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
o.fedorets.asp@kubg.edu.ua*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний стан розвитку суспільства в умовах глобальних викликів і змін об'єктивно зумовлює осмислення стрижневих положень про феномен здоров'я людини, які корелюють з основними положеннями Оттавської Хартії. Теорія формування здорового способу життя ґрунтується на вузлових ідеях, зокрема: ідеї пріоритету цінності здоров'я у системі цінностей особистості; усвідомленні власного здоров'я як стану повного благопущчя, а не лише стану відсутності захворювання, цілісне розуміння здоров'я як феномену, що охоплює чотири сфери – фізичну, психічну, соціальну і духовну; відповідальності передусім індивіда за власне здоров'я.

Проблемі вивчення досвіду функціонування Української та Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю учням та молоді закладів освіти й практичним аспектам їх реалізації в останнє двадцятиріччя присвячено праці сучасних психологів та педагогів (Т.Бережна, І.Бех, А.Бесєдіна, Т.Бойченко, Н.Василенко, Б.Дженсен, О.Єжова, О.Кириченко, С.Кириленко, Л.Левінець, М.Лук'янченко, В.Лузан, О.Михайлов, В.Оржеховська, В.Сергієнко та ін.). У працях дослідників багатоаспектна проблема діяльності шкіл сприяння здоров'ю стала предметом наукових зацікавлень за напрямками: популяризація здорового способу життя в освіті, формування ціннісного ставлення до здоров'я у здобувачів освіти, створення здоров'язбережувального середовища в освітньому закладі, формування позитивної мотивації до здорового способу життя у дітей та молоді, здоров'язбережувальний освітній простір дошкільного навчального закладу, здоров'язбережувальна діяльність в освітніх закладах, формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців позашкільних закладів, становлення та розвиток педагогіки здоров'я, модель Школи сприяння здоров'ю.

Вивчення зарубіжного досвіду з проблеми формування здорового способу життя, описаного в спеціальній літературі, засвідчує, що міжнародна наукова спільнота розглядає її як комплексне запровадження ефективних програм, заходів, послуг, політики, зорієнтованих на підтримку й підвищення рівня якості здоров'я і благополуччя загалом, мотивування учнівської та студентської молоді до збереження й покращення здоров'я.

Напрацювання в означеному аспекті досліджуваної проблеми дають змогу виокремити як пріоритетні три принципи формування здорового способу життя, зокрема: 1) партнерства; 2) посередництва (скоординована діяльність урядів, секторів охорони здоров'я, закладів освіти, недержавних організацій, місцевої влади, фахівців медійної сфери); 3) пристосування (пристосування програм, заходів, ініціатив з формування здорового способу життя до місцевих потреб та умов реалізації, з урахуванням особливостей суспільно-економічного й культурного устрою).

Констатуємо, що міжнародна різногалузева наукова спільнота феномени «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» розглядає з позицій інтегрованого підходу з урахуванням цивілізаційних викликів та інтенсивного розвитку високих технологій. Попри різні тлумачення змісту означених понять пріоритетною й об'єднувальною ідеєю для науковців є соціально-філософський підхід до проблем здоров'я як нагальної потреби формувати в свідомості суб'єктів освітнього процесу прагнення дотримуватися здорового способу життя.

У європейській та національній практиці формування здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу напрацьовано продуктивні методи, використання яких залежить від багатьох чинників, з урахуванням мети та очікуваних кінцевих результатів передусім.

Отже, проблема формування здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу зарубіжжя перебуває у фокусі уваги усіх державних інституцій, науковців різних галузей, які спільними зусиллями забезпечують практичну реалізацію ефективних заходів, програм, проєктів, ініціатив, спрямованих на популяризацію ідей збереження здоров'я.

Література

1. Бережна Т., Єжова О., Бесєдіна А. Організація Шкіл здоров'я в Україні: міжнародний досвід та вітчизняна практика / Т. Бережна, О. Єжова, А. Бесєдіна // Рідна школа. 2018. № 5-8 С. 25-31
2. Кириленко С.В. Школа культури здоров'я: від сьогодення до майбутнього: навчально-методичний посібник / С.В. Кириленко, О.М. Михайлов, В.П. Сергієнко. Київ, Чернівці: Букрек. 2012. 3284 с.
3. Лузан В. Школа сприяння здоров'ю / В. Лузан // Директор школи (Шкільний світ). 2008. № 11. С. 17 - 23
4. Оржеховська В.М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання: проблеми, пошук / В.М. Оржеховська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 4. С. 29 – 31

Юрій Фігурний

кандидат історичних наук, старший дослідник

відділу етнології та історії України

Науково-дослідного інституту українознавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

ukr.etnolog_fus@ukr.net

УКРАЇНСЬКА ВИШИВАНКА – СИМВОЛ СПРОТИВУ РАШИСТСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Обґрунтування актуальності теми. В умовах кровопролитної російсько-української війни, яка розпочалася 20 лютого 2014 р. й триває вже дванадцятий рік,

перед владою й громадянським суспільством України постало питання не лише зупинити наступ рашистів, визволити тимчасово окуповані території, зберегти державність, але, передусім, вийти з цього екзистенційного випробування успішною державою, посиливши євроінтеграційний курс розвитку. Наразі, повномасштабна агресія російських військ стала величезним випробуванням для України й українців, оскільки агресор намагається остаточно вирішити так зване «українське питання», а саме, повністю знищити Українську державу й українську політичну націю як на полі бою так і в культурній сфері та в інформаційно-гуманітарній площині. Саме тому, українським вченим треба актуалізувати дослідження спрямовані на вивчення, осмислення та пропагування історії, мови, культури, традицій, багатовікових культурно-мистецьких здобутків України, зокрема, й осмислення феномену української вишитої сорочки (вишиванки) задля згуртування громадян Українську державу, щоби пришвидшити перемогу над країною-агресором.

Огляд досліджень і публікацій. Українська вишиванка була, є і буде об'єктом всебічного вивчення як професійних науковців так й аматорів. У тематиці заявленої проблематики варто відзначити напрацювання, прямо й опосередковано пов'язаних з цією тематикою таких дослідників: Л. Булгакова-Ситник, А. Варивончик, О. Васянович, О. Вільшанська, Ж. Денисюк, С. Долеско, М. Железняк, А. Заволокіна, Р. Захарчук-Чугай, Л. Іваневич, О. Іщенко, Т. Кара-Васильєва, О. Косміна, В. Костюкова, Т. Огаренко, М. Олійник, Ю. Павленко, О. Рижко, Н. Хома, Л. Цимбала, А. Чорноморець, О. Шевченко, В. Шухевич та ін.

Незважаючи на значну кількість публікацій, осмислення феноменальної сутності української вишиванки, залишається ще не достатньо опрацьованим, тому й потребує всебічного українознавчого осягнення.

Метою дослідження є осмислення феномену української вишиванки як символ спротиву рашистській агресії у контексті викриття російських фальсифікацій і міфів історії України.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна геноцидно-окупаційна війна Російської Федерації (далі – РФ) супроти України й українців ведеться не лише

традиційними збройними засобами, але й із залученням модерних інноваційних технологій, у тому числі й інформаційних чинників, спрямованих на розкол країни, розмивання національної ідентичності та свідомості громадян Української держави, їх світоглядну дезорієнтацію та капітуляцію. Одним із основних деструктивних чинників країни-агресорки є потужна інформаційно-пропагандистська кампанія по дискредитації України й українців, зокрема, підготовлені й оприлюднені кремлівськими ідеологами-провокаторами, маніпулятивні фейки та фальсифікації історії України (міфи про «братерські російський й український народи», Переяславську угоду як «віковичний добровільний акт» возз'єднання України з Росією, «Новоросію» як споконвічні російські землі, створення України В. Леніним, Україну як частину «руського мира», неканонічність Православної церкви України тощо), завдяки яким рашисти намагаються легітимізувати та виправдати свої загарбницькі цілі.

Саме тому, перед такою екзистенційною загрозою ліквідації України й політичної нації, підсиленою внутрішніми корупційними чинниками, українці змушені симетрично й асиметрично відповісти на виклики, що постали перед ними під час російсько-української війни. Для дієвої протидії російським фальсифікаціям, фейкам і міфам історії України, треба створити й актуалізувати комплексну систему контрнаративів, яка повинна мати такі структурні складові, як: науковий, освітньо-педагогічний, виховний рівні тощо, відстежувати функціонально-практичне спрямування та здійснювати постійний моніторинг їх виконання. На нашу думку, українська вишиванка стала справжнім символом спротиву рашистській агресії та вагомим чинником у протистоянні й боротьбі з рашистськими наративами ідеологів РФ.

Л. Залізняк переконаний, що сучасна російсько-українська війна, це не пересічний збройний конфлікт між сусідніми державами за володіння спірними територіями, за контроль над ресурсами, за геополітичний і геостратегічний вплив на континенті тощо, якими було більшість воєн в історії людства, це – цивілізаційна війна [4, с. 4].

У свою чергу, таке цивілізаційне протистояння є багатовимірним. Одним з таких його вимірів є, на нашу думку, екзистенційна війна ідентичностей – української європейсько-демократичної національної ідентичності з російською євразійсько-авторитарною імперською ідентичністю.

Українська національна ідентичність – цілісна сукупність світоглядних ідей, поглядів, концепцій й уявлень стосовно засадничих інтересів української нації та пошуку дієвих засобів і шляхів їх забезпечення. Її розвиток є довготривалим і болючим процесом усвідомлення українським народом своєї належності до європейської цивілізації та української політичної нації шляхом усамостійнення-одержавлення, позбавлення колоніального комплексу меншовартості (малоросійства) й остаточного знищення рудиментів тоталітарної доби. Її сутність полягає у складному переплетінні вроджених і набутих рис, міфологізованих уявлень і реальних образів, а основною є усвідомлений, раціональний вибір українського громадянина, який базується на історичній пам'яті, національній свідомості, політичній волі й культурі, громадянстві й громадянській національно-патріотичній позиції [5, с. 143].

Під час кровопролитної й жахливої російсько-української війни є нагальна потреба у науковому осмисленні та значному посиленні української національної ідентичності у середовищі громадян Української держави.

Надзвичайно вагомими ці питання, як зазначає О. Шакурова, актуалізуються у доленосні для українців часи випробувань й викликів, коли нація намагається відстояти свою окремішність і самобутність та припинити будь-які агресивні зазіхання з боку інших держав [6, с. 5].

Одним із візуальних наративів-мотиваторів Української національної революції початку ХХІ ст., яка розпочалася 21 листопада 2013 р. й триває наразі, бо не досягла поставленої головної визначальної мети – повної руйнації кланово-олігархічної системи в Україні, був малюнок із зображенням маленької блакитної краплини й великого синього океану, з символічним надписом: «Я – крапля. Ми – океан!».

Саме такою краплею у такому вже далекому 2006 р. стала ідея студентки

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Лесі Воронюк одягнути вишиту українську сорочку, але не як сценічний костюм чи музейний експонат, а як живу частку етнокультури українців, як видимий код української нації. Лесин заклик до одногрупників-студентів та викладачів одягнути вишиванки того дня став початком всеукраїнського, а згодом і міжнародного свята. Спочатку перший спонтанний флешмоб об'єднав лише кілька десятків студентів, але згодом, його ідея виявилася настільки сильною, що швидко поширилася Україною та світом й матеріалізувалася у Всесвітній День вишиванки, який наразі відзначають у понад 60-ти країн світу [2].

З цього приводу Ж. Денисюк наголошує: «Вишиванка на символічному рівні в інформаційному просторі якраз і репрезентує цінності національного універсуму, який нині набирає актуальності й знаходить явний відгук у суспільстві, слугуючи моральним і духовним опертям у складний та кризовий час, втілюючи при цьому певну аксіоматичну екзистенційну вісь. Це, своєю чергою, формує україноцентричний наратив, на противагу проросійській пропаганді, що виступає інструментом гібридної війни» [1, с. 24].

Так, українська вишиванка перетворилася зі звичайного традиційного вбрання українців у важливу складову української національної ідентичності, символ спротиву рашистській агресії, який, у свою чергу, стимулював українську владу й громадянське суспільство об'єднувати свої зусилля задля симетричної й асиметричної відповіді на ті виклики, що постали перед ними під час російсько-української війни.

Саме тому, 01 січня 2023 р. набрав чинності Закон України № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» підписаний Президентом України Володимиром Зеленським 13 грудня 2022 р. Закон визначив мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України, гарантії участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у

її реалізації, визначає повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері [3].

Вперше на законодавчому рівні України було визначено сутність поняття «українська національна ідентичність». Це – стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями [3].

Знаково, що українська вишита сорочка поєднує у собі як багатовікові народні традиції й звичаї українців так і сучасну енергетику й символізм єднання українського люду по всьому світу та консолідацію української політичної нації в ім'я перемоги над російськими загарбниками.

Висновки. Таким чином, осмисливши феномен української вишиванки як символ спротиву рашистській агресії у контексті викриття російських фальсифікацій і міфів історії України ми прийшли до таких висновків. По-перше, сучасна російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. й триває наразі, є не пересічним військовим конфліктом, а екзистенційною війною ідентичностей – української європейсько-демократичної національної ідентичності з російською євразійсько-авторитарною імперською ідентичністю. По-друге, для реалізації цих злочинних задумів, рашисти використовують різні чинники, серед яких – актуалізують російські міфи, фейки та фальсифікують історії України задля знищення історичної пам'яті українців. По-третє, для протидії рашистській інформаційній інвазії треба всебічно посилювати й поширювати у суспільстві українську національну ідентичність як сукупність світоглядних ідей, поглядів, концепцій й уявлень стосовно засадничих інтересів української нації та пропагувати в Україні й світі українську вишиванку, як дієвий символ спротиву рашистській агресії. По-четверте, Закон України № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» буде дієво сприяти громадянам Української держави, щодо їх усвідомлення належності до української нації як самобутньої спільноти,

об'єднаної назвою, символами, зокрема, й українською вишиванкою, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, передусім, українською мовою і народними традиціями.

Література

1. Денисюк Ж. З. Вишиванка як об'єкт україноцентричного наративу та національно-культурної ідентичності в інформаційному просторі. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. пр. 2022. Вип. 41. С. 21–28.
2. День вишиванки 2025 в Україні – історія походження свята та як його святкують. URL: <https://folkmart.ua/blog-den-vyshyvanky-v-ukraini>
3. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки й суть російсько-української війни 2014 р. Київ: Шлях, 2014. 168 с.
5. Фігурний Ю. Українська національна ідентичність. У кн.: Фігурний, Ю. С. *Козацькі збройні виступи 20–30-х рр. XVII ст. як дієвий чинник українського етнодержавонацієтворення в українознавчому вимірі*. Монографія та вибрані українознавчі праці. Київ, 2012. С.143.
6. Шакурова О. Основні концепції етногенезу українського народу: вітчизняна історіографія (кінець XIX – початок XXI ст.). Київ, 2017. 272 с.

Олена Фідкевич,
кандидат філологічних наук,
провідний співробітник відділу навчання
мов національних меншин і зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: elena.fid@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОНСТРУЮВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНИХ КУРСІВ

Закони про освіту, чинні Державні стандарти визначають практико-орієнтовану спрямованість сучасної української школи, що передбачає підвищення ефективності процесу формування в українського учнівства здатності вирішувати реальні проблеми, які виникають в життєвих ситуаціях. Практико-орієнтований аспект також актуалізовано і в тлумаченні читацької грамотності, яке було представлено у національному звіті PISA-2018 як «здатність учнів/учениць сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал» [1].

Конструювання і використання практико-орієнтованих завдань є актуальною проблемою дослідження у вітчизняній педагогічній науці (О. Глазова, Т. Груба, Н. Дика, І. Дичківська, Н.Житник, О.Савченко, О.Семиног, Н. Матюшенко, Т. Хорольська та інші). Вагомий внесок у розробку цієї проблеми зробили співробітники Інституту педагогіки НАПН України. Зокрема, їй присвячено наукові розвідки у галузі методики навчання української і зарубіжної літератури, літератур національних меншин таких науковців: Н.Бакуліної, Н.Богданець-Білокаленко, Н.Бондаренко, Л.Давидюк, В.Новосьолової, О.Слижук, В. Снегірьової, В.Атаманчук, Т.Яценко та інших. Основні результати цих досліджень застосовано у процесі створення підручників літературних курсів, методичних рекомендацій та посібників, які спрямовані на формування компетентних мовців й читачів.

Утім зазначимо, що питання конструювання і використання практико-орієнтованих завдань на уроках літературних курсів досі системно не розроблено, не осмислена комплексно їхня роль у процесі формування читацької грамотності учнів/учениць; бракує практико-орієнтованих завдань в сучасних підручниках української й зарубіжної літератур, інтегрованих літературних курсів, літератур національних меншин. Основними вадами практико-орієнтованих завдань, які пропонуються вчителями або авторами підручників, зокрема підручників літературних курсів, є невиразна особистісна спрямованість, занадто загальний опис ситуації, не конкретизовані умови використання наявних в школярів знань та умінь, недостатньо глибоке опрацювання тексту твору, яке має передувати виконанню завдання.

Практико-орієнтовані завдання, які використовуються на уроках літературних курсів, мають ґрунтуватися на інформації, отриманій та опрацьованій в процесі взаємодії з художнім або навчальним текстом (читання/сприймання/осмислення/використання): учням і ученицям пропонується реальна, особистісно та соціально значуща ситуація, яка потребує вирішення на основі одного або декількох прочитаних творів із залученням життєвого досвіду дітей, достатньо цікава для них, щоб змотивувати до конкретних дій. Зазвичай, ці

завдання реалізуються у проєктній діяльності, у парно-груповій роботі, у навчальних іграх, тренінгах [2].

Процес конструювання практико-орієнтованих завдань вимагає від їхніх креаторів осмислення передовсім таких питань: *Яку конкретну практико-орієнтовану мету має це завдання? Чи є ця мета особистісно важлива для здобувача освіти? Яка її соціальна значущість? Як пов'язані запропоновані ситуація та проблема з опрацьованим текстом? Чи не є цей зв'язок штучним? Чи враховані психологічні особливості вікової категорії школярів, їхні інтереси і запити? Чи достатній в учнів рівень сформованості ключових компетентностей для виконання завдання? Яким має бути кінцевий продукт, створений у процесі виконання завдання?* (перелік, виставка книжок, порада, твір, реклама, презентація, інструкція, відеоролик, комікс, флешмоб тощо). *Чи потрібна учням і ученицям допомога вчителя для його виконання?*

У процесі конструювання практико-орієнтованих завдань важливо продумати й форму його виконання (одноосібне, парне, групове, класне, позакласне), формулювання завдання з доцільними вставними конструкції, як-от: на вашу думку, особисто для вас, за вашою оцінкою тощо; форму представлення результатів.

Наведемо приклади практико-орієнтованих завдань на уроках літературних курсів у 7-х класах закладів загальної середньої освіти, які опираються на прочитані та опрацьовані учнями/ученицями тексти художніх творів та дотичні до їхнього життєвого досвіду: *Продовжте рядок із поезії Тараса Шевченка, які ґрунтуються на вашому ставленні до сучасного життя, подій: Не однаково мені.../ Послухайте пісні на слова Тараса Шевченка у виконанні сучасних співаків. Висловіть письмово свою думку, чому співаки звертаються до творчості поета, який писав свої вірші декілька століть тому. / Об'єднайтеся в групи. Оберіть проблемну ситуацію, описану в творі, яка вас зацікавила і розробіть для героїні план її розв'язання.*

Школярам цього віку подобаються завдання, спрямовані на створення аудіоряду до твору або візуальних продуктів за художнім твором. Наприклад: *Створіть колаж до твору, який сподобався вам найбільше. Представте його в класі./ Створіть хмаринку слів «щастя», відобразивши в ній своє розуміння цього поняття.*

Визначте її форму, колір, розмір шрифту, порядок розміщення слів (завдання після прочитання оповідання О. Стороженко Скарб») / Змодельуйте арт-плакат, метою якого є поширення за межами України інформації про пісню «Ой у лузі червона калина»/ Змодельуйте постер до кінофільму за мотивами вивченого художнього твору, визначивши яку інформацію і візуальні образи ви використаєте. Мета – долучити друзів до просмотру кінострічки. / Якби вам запропонували дібрати музичний супровід для презентації улюбленої книги, то який музичний твір ви обрали б? Поясніть свій вибір.

Важливими для розвитку здатності школярів до самоаналізу, планування власної діяльності є завдання, які ґрунтуються на обговоренні типових для них життєвих ситуацій: *Розкажіть, чи виникають у вашому класі, описані в художньому творі ситуації. Як ви їх вирішуєте? На які принципи розв'язання конфліктних ситуацій ви опираєтеся?/ Розкажіть, чи виникають у вас запитання, які ставлять собі герої художнього твору. Запишіть декілька питань, які важливі для вас. У разі потреби обговоріть їх з друзями або батьками/ Поділіться з однокласниками, чи хотіли б ви читати літературні твори в оригіналі. Назвіть здібності, які для цього треба розвивати./ Пофантазуйте і «полегшіть» життя героя/геріні прочитаного твору за допомогою сучасних гаджетів. Поміркуйте, яких гаджетів не вистачає сучасній людині. Як вони могли б покращити її життя?/ Сформулюйте проблемні питання за художнім твором, які б, на вашу думку, були цікаві вашим однокласникам/однокласницям.*

Особливої ваги мають практико-орієнтовані завдання, метою яких розвиток продуктивної монологічної мовленнєвої діяльності учнів/учениць, як-от: *Продовжіть речення: «Я порадив би (порадила б) прочитати цей твір (назва твору) своїм одноліткам, тому що...» / Прокоментуйте висловлення Антуана де Сент-Екзюпері: «Я зовсім не хочу, щоб мою книжку читали задля розваги». Дайте письмову відповідь на запитання: «Для чого ви читаете книжки»?/Напишіть фанфік за прочитаним твором. Обмінюйтеся нотатками із сусідом/сусідкою по партії. Відредагуйте фанфік згідно із рекомендаціями.*

Важливою характеристикою практико-орієнтованих завдань є їхня спрямованість на активізацію соціально важливої діяльності учнів і учениць. Наприклад: *Поміркуйте, з якою метою проводяться книжкові фестивалі й облаштовують книгообмін у громадських місцях. Складіть план організації книгообміну в класі й обговоріть його реалізацію. / Ініціюйте обговорення вашої улюбленої книги на засіданні літературного клубу або на уроці позакласного читання. Підготуйте презентацію книги, план обговорення. Поділіться з батьками враженнями від обговорення книги, оцінивши якість вашої підготовки та презентації.*

Отже, активне використання практико-орієнтованих завдань є важливим чинником модернізації процесу навчання на компетентнісних засадах. Практико-орієнтовані завдання сприяють розвитку критичного мислення, креативності учнів/учениць, розвивають уміння визначати мету навчальної діяльності, результативно взаємодіяти в команді, виконувати завдання на кожному етапі досягнення основної мети, здійснювати самоаналіз, самооцінку визначати власні ресурси для досягнення вагомого результату, представляти результат діяльності. Практико-орієнтовані завдання на уроках літератури мають ґрунтуватися на попередній роботі з текстом та бути дотичними до життєвого досвіду дитини, мати особистісну вагу для неї та соціальну значущість.

Ефективна актуалізація практико-орієнтованих завдань передбачає ретельну розробку їх та системне використання, що у свою чергу вимагає цілеспрямованої осмисленої роботи вчителя, концептуальних змін змісту підручників літературних курсів задля підсилення практичного аспекту завдань, увиразнення їхньої особистісно орієнтованої складової.

Література

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / колавт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. pdf (kristti.com.ua)
2. Дика Н.М., Глазова О. П. *Особливості конструювання практико-орієнтованих завдань на уроках української мови (5–9 класи)* Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2022. № 82. С. 99-102. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/pro-zhurnal>

Чорноус Оксана Володимирівна
кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник відділу
Інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: chornousok@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЄКТУВАННІ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасна школа є одним із найважливіших компонентів формування світогляду особистості, який забезпечує підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і утвердження українства у світі. На освіту покладається завдання щодо розвитку та формування у здобувачів освіти таких якостей як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, збереження народних традицій створення та носіння вишитого українського одягу. Науковці стверджують, що у національному вбранні народ завжди кодує свої «щастя і долю, життя і волю», як про те йдеться в обрядових народних піснях. Використання інтерактивних дистанційних методів навчання в проєктуванні освітньо-розвивального середовища під час воєнного стану, розглядається як інструмент для досягнення поставленої мети. Саме через зміст інформації, яка обробляється на уроці, можна впливати на формування особистості учня. Оскільки, використання інтерактивних дистанційних методів навчання в проєктуванні освітньо-розвивального середовища є союзником у вихованні та творчому розвитку учнівства, роботу можна розпочати з аналізу навчальних програм. Визначити які відомості при вивченні кожної теми можна використати і в якій формі. Структурувати матеріал за розділами програми таким чином, щоб всі вправи мали патріотичний зміст певної теми. Так, наприклад, на уроках інформатики при вивченні теми «Комп'ютерні презентації та публікації» учні навчаються створювати презентації на патріотичному матеріалі підготовленому до уроку. Презентації на початку вивчення теми створюються за запропонованим вчителем сценарієм (файли з текстом та файли з фотоматеріалами), а потім в процесі оволодіння навчальним матеріалом учні розробляють сценарії самостійно.

При вивченні теми «Комп'ютерна графіка» в графічному редакторі працюємо над створенням, наприклад, українського орнаменту. Світоглядний аспект розкривається під час роботи з поняттям орнаменту, його видами. Це дозволяє формувати національну самосвідомість, повагу до історичної, культурної спадщини наших пращурів. При вивченні растової графіки створюємо зображення писанки, при вивченні векторної графіки фото колаж «Мій рідний край», «Моя родина» та інше. В роботі над темою «Текстовий процесор» формуванню громадянської компетентності сприяє тематичний підбір текстів для опрацювання. Текст повинен бути інформативним та цікавим, щоб учні мали змогу задовільнити свої пізнавальні потреби, збагатити своє світосприйняття, отримати задоволення від процесу обробки тексту. Текстова інформація стосується нашої країни, області, міста, навчального закладу. Питання структуровані за темами: «Символіка України», «Герої війни», «Видатні особистості України», «Українські спортсмени – переможці олімпіад», «Мій рідний край» тощо. Завданням вивчення теми «Системи опрацювання табличних даних» є навчити учнів використовувати комп'ютер для отримання, обробки, систематизації та виводу нової інформації за допомогою табличного процесора. З метою формування громадянської компетентності в цій темі доцільно введення у зміст навчального матеріалу регіонального компоненту, наприклад статистичні данні по рідному місту, області, Україні, тощо.

Отже, використання інтерактивних дистанційних методів навчання в проектуванні освітньо-розвивального середовища - ефективний засіб формування у школярів наукового світорозуміння і світосприйняття, прилучення до національної культури, традицій, звичаїв та виховання свідомого громадянина - патріота. Цей процес потребує розвитку теорії і практики, вмілого оперування наявними знаннями й досвідом, постійного здобування нових знань, залучення кращого досвіду інших країн, генерування і втілення власних ідей на національному рівні [1].

Література

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

Світлана Шевченко,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: shevchenko_s_n@ukr.net*

РОЛЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА УКРАЇНИ

Україна на сучасному етапі переживає складні часи, що переконливо доводить необхідність здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Неабияка роль в цьому процесі відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку, підвищення добробуту людей, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві. Майбутній педагог має знати, що школа - це життєвий простір дитини; тут вона не просто готується до життя, а живе. Тому виховна робота планується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Важливу роль у цьому відіграє позакласна робота. Її мета полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування. Домінуюча роль в її організації належить класному керівнику, який є передусім організатором позакласних виховних заходів. Саме на вчителя покладається велична місія навчання, розвитку і, що найважливіше, виховання дітей. Кожен педагог має демонструвати власними вчинками та плекати в учнів любов як до свого рідного краю, так і до всієї багатонаціональної України. Мета патріотичного виховання – це виховання свідомого громадянина, патріота, набуття школярів соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування в учнів потреби та уміння жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури. Патріотичне виховання в школах спрямовується на

залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. Воно здійснюється на всіх етапах навчання в школі, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України. В основі виховання принципів гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь, відомих освітньо-громадських діячів С. Русової, В. Дурдуківського, О. Музиченка, Я. Чепіги (Зеленкевича), П. Холодного, І. Соколянського, Г. Іваниці, І. Огієнка, І. Стешенка, О. Тихого та інших творців української культури, «які вболівали і самовіддано творили національну освіту» лежить нова українська школа як ґрунт демократичної незалежної держави України. Всі творили одну справу, розвивали в школах національну українську культуру, «... наполегливо і невтомно творили національну освіту в добу Української революції: розробили нормативні документи; теоретичні основи національно-патріотичного виховання українського народу, що відображено у їхніх статтях; писали програми, підручники і посібники для українських закладів освіти; відкривали українські заклади освіти, запроваджували українську мову, літературу, історію тощо» [1, с. 15-16]. Учені є натхненниками для сучасних освітян, які формують і виховують молоде покоління українців у любові до рідного слова, нашої героїчної історії. Антропологічні ідеї філософії освіти і виховання на сучасному етапі відповідають найважливішим потребам людини у соціокультурному просторі України, де врахування особливостей етнонаціонального коріння стає одним із факторів результативності державних реформ, допомагає коригувати національну політику й етнополітику, забезпечує становлення і розвиток самосвідомості народу, його національної само ідентифікації [2, с. 1]. Отже, метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних

обов'язків. Виховання молоді на кращих прикладах життя борців за становлення української державності є одним з найбільш важливих шляхів формування історичної пам'яті. Патріотичне виховання юних сприяє донесенню до них правдивої інформації про героїчне минуле українського народу.

Гордість за свою землю, свій народ, а значить, і національна свідомість формується лише за умови, коли людина добре знає історію і культуру рідної держави. Вивчення їх сприяє оволодінню дітьми знань про походження української нації, історичне минуле українського народу, його героїчні і трагічні сторінки. Особливе місце в вітчизняній історії займає тривала боротьба українського народу за свою державність, волю і незалежність. Тому проблеми національно-патріотичного виховання мають розглядатися не лише з позицій сьогодення, й у контексті педагогічної спадщини праць Г. Ващенка, Б. Грінченка, М. Драгоманова, М. Костомарова, Ю. Липи, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Франка, Я. Чепіги й інших [3; 4; 5].

Таким чином, роль майбутнього педагога в навчально-виховному процесі має відводитися освітньому закладу, який стане осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку та підвищення добробуту людей.

Література

1. Березівська Л. Педагогічна біографіка доби Української революції (1917–1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання дітей і молоді: діалог поколінь. *Науково-педагогічні студії*, (8), 11-28. 2024. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28> <https://dnppb.gov.ua/ojs/npstudies/article/view/129/121>
2. Загородня А.А. Роль соціально-антропологічного чинника у процесі актуалізації питання національної самоідентифікації та самосвідомості народу в творчій спадщині мислителів української діаспори. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 5(33). С. 621-631. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5\(33\)-621-630](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5(33)-621-630) <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive>
3. Бондаренко Н. Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно патріотичного виховання. Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики. Суми: КЗ Сумський ОІППО, 2022. С. 1–13. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118>
4. Ващенко Г. Виховний ідеал («Записки виховника»). Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976. 209 с.
5. Богданець-Білокаленко Н. Національно-патріотичне виховання української дитини у рецепції педагогів минулого. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики*: зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ : ТВОРИ, 2024. С. 17-20.

Антоніна Шевчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
E-mail: shevchuk.tonya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТАХ КОМПЕТЕНТНОСТІ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИШИВАНКИ

В останнє десятиліття довелося пройтися думкою про те, що компетентність утвердження української національної ідентичності має трактуватися як одна з основних у професійному портреті студентів (2023) та може зміцнюватися за допомогою активного практико-орієнтованого навчання (під час педагогічної практики, практичних занять) на тлі затребуваних технологій, зокрема «Формування ціннісно-дієвого ставлення дітей до української вишиванки» (2021) [3; 4]. Відповідно на кафедрі дошкільної та початкової освіти (Ізмаїльський державний гуманітарний університет) нещодавно були розроблені методичні рекомендації до програми виробничої педагогічної практики (2024) для студентів спеціальностей «Дошкільна освіта» і «Початкова освіта», складником яких стала згадана вище технологія [2].

У методичному супроводі самопідготовки майбутніх фахівців до практики увага молоді зосереджується на двох підходах до здійснення виробничої діяльності. По-перше, набуті досвіду організації освіти, навчання й виховання дітей від досвідчених педагогів базового закладу, щоб вільно застосовувати інструментарій вітчизняної педагогіки, наприклад, заняття з різних видів діяльності проводити на основі ігрової технології як наскрізної та пріоритетної в педагогіці дошкільля. По-друге, збагатити практику освіти дітей такими цінностями, щоб утверджувати в них українську національну ідентичність, демократичні засади соціального життя, ефективне спілкування українською, здатність до творчості, самостійні засади життєдіяльності тощо. Це можуть бути новіші, інноваційні форми організації навчання дітей, технології, засоби, методи і прийоми, актуальні в сучасних українських реаліях, до вивчення яких студенти залучилися під час спілкування з

викладачами та вивчення дисциплін в університеті за відповідною освітньою програмою [2, с. 6-7].

Вважаємо, що майбутні фахівці мають сприймати час практики як час активних змін для свого професійного розвитку. В рекомендаціях пропонується щиро залучати дітей до мистецтва, насамперед українського, навчати їх різним видам мистецької діяльності, запроваджувати мистецтво заради підтримки гарного самопочуття та різнобічного особистісного розвитку дитини. Доречним стає привернення уваги молоді до поняття української національної ідентичності, що узагальнюється в Законі України (Верховна Рада України, 2022) та формулюється на наукових засадах як «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» [1, с. 3]. Цілком очевидними у трактуванні ідентичності студенти знаходять засоби її формування – з національної спадщини українців. Тому-то слушно для збагачення змістового контенту освіти дітей дошкільного віку увага майбутніх вихователів спрямовується на спілкування українською, на мистецькі цінності, традиції з української культури тощо.

Загалом педагоги орієнтують студентів на те, що будь-яка компетентність майбутнього фахівця формується у вигляді інтеграції знань, умінь, навичок, цінностей і ставлень. І головне – компетентність утверджується під час застосування набутого досвіду в новій нетиповій для навчання студентів ситуації (наприклад, в умовах відповідального виконання трудових обов'язків вихователя). Під час навчання студенти від викладачів проймалися мотиваційною думкою: для того, щоб сучасні покоління дітей ставали шанувальниками, хранителями і популяризаторами культурної спадщини, треба вже з дошкільного дитинства долучати їх до традицій, зокрема до реального використання української вишиванки у своєму житті (2021) [4]. Тож в методичних рекомендаціях практиканти знаходять технологію в цілісності основних її складників, а отже відновлюють знання, пригадують навички, знову-і-знову впевнюються у цінностях технології. Крізь призму упровадження

технології в освіту дітей, зміцнюється їхнє сприймання сталого образу українства, виробляється ціннісно-дієве ставлення до потенціалу української вишиванки як коду нації, символу української ідентичності, витвору декоративно-ужиткового мистецтва, традиційного і сучасного одягу, одного із засобів формування особистості з українським менталітетом.

У висновку зазначимо, що українське суспільство має високі сподівання на молодих фахівців, які можуть ставати амбасадорами сучасних змін в освіті. Віримо у фахову спроможність нинішніх студентів як майбутніх педагогів, у їхнє бажання під час виробничої педагогічної практики в закладах дошкільної освіти на партнерських засадах разом із батьками збагачувати дітей світлими барвами своєї любові, з повагою утверджувати в хлопчиках і дівчатках українську національну та громадянську ідентичність, спрямовувати погляди дошкільників на українські та світові цінності, зокрема на українську вишиванку, залучати всіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами, до теплих стосунків в колі однолітків і дорослих.

Література

1. Верховна Рада України (2022, 13 грудня). *Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності* (Закон № 2834-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
2. Методичний супровід самопідготовки студентів до виробничої педагогічної практики: методичні рекомендації (2024) / Автори-укладачі: Д. Г. Іванова, А. С. Шевчук. Ізмаїл. РВВ ІДГУ. 48 с. http://idgu.edu.ua/wpcontent/uploads/2025/03/metodychni_rekomendaciyi_vyrobnycha_praktyka_2025.pdf.pdf
3. Шевчук, А. С. (2023). Розвиток національної ідентичності студентів засобами соціальних проєктів із впровадження українських хореографічних традицій. *Танцювальні студії*. 6 (1). С. 28-41. <http://dancestudios.knukim.edu.ua/article/view/283723/277991>
4. Шевчук, А. (2021). Сорочка, вишита душею. Інноваційна технологія формування ціннісно-дієвого ставлення дітей до української вишиванки. *Палітра педагога*. 9. С. 3-9.

Лариса Шевчук,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: sh_l_m@ukr.net*

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВИШИВАНКУ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОСТІ

Одним із напрямів оновлення освіти України є удосконалення освітнього процесу із урахуванням специфіки багатомовності як ознаки свідомості людини,

засобу спілкування й здобуття нової інформації, самоосвіти й самореалізації тощо. Поняття «багатомовність» сучасні вітчизняні науковці трактують як :

- «користування кількома мовами особою в межах якоїсь однієї держави» [2, с. 20];
- «користування кількома мовами в межах певного суспільства, зокрема держави» [3].

Тобто спостерігається ще й соціальна багатомовність, для якої характерне функціонування кількох мов в межах окремої родини, країни.

У процесі ознайомлення учнів з інформацією про вишиванку необхідно враховувати поліаспектність і різнопрофільність багатомовності, сутності багатомовної комунікативної компетентності, яка «визначає здатність компетентно послуговуватися державною, рідною та іноземною мовами з урахуванням їх культурного аспекту, толерантно спілкуватися в полікультурному середовищі, ставлення до мовного і культурного розмаїття як до цінності» [5, с. 69]. Зокрема структура багатомовної комунікативної компетентності учнів охоплює комунікативну компетентність рідної, української мови як державної та іноземної мов [5]. Водночас необхідним є врахування інтеграції згаданих мов, специфіки формування металінгвістичної, міжкультурної і компенсаторної компетентностей, що зумовлює:

- розвиток здатності учнів до обміну інформацією з урахуванням особливостей різних лінгвокультурних систем, (за необхідності) переключатися у процесі спілкування з однієї мови на іншу, здійснення міжкультурних зіставлень (усвідомлюючи унікальність і цінність різних культур) та відповідних абстрактно-логічних операцій;

- на початковому етапі вивчення мов надання переваги непродуктивним видам мовленнєвої діяльності в усній і письмовій формах;

- багаторазове прослуховування й читання текстів про вишиванку, засвоєння відповідної лексики; формування умінь аналізу й порівняння текстів, письмового та усного перекладу, створення на основі тексту, запропонованого рідною мовою, вторинного тексту рідною, державною та іноземною мовою;

- в умовах недостатнього володіння певною мовою використання знань, умінь і навичок, набутих у процесі вивчення інших мов;
- використання диференціації та індивідуалізації навчання.

Отже, ознайомлення учнів з інформацією про вишиванку в умовах багатомовності доцільно здійснювати з повагою до історії й культури України та інших народів, системно і різнопланово, на основі «комплексного знання про мови як про системи мовних, культурних, соціальних норм і духовних цінностей» [5, с. 71], у контексті формування багатомовної компетентності як інтегрованого результату багатомовної освіти.

Література

1. Богданець-Білокаленко Н., Фідкевич О. Педагогічні умови реалізації рецептивної технології у контексті багатомовного навчання. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. №2. С. 37-46.
2. Леснянська-Дошак А. Багатомовність особистості як необхідна умова життя в сучасному полікультурному світі. *Педагогічний часопис Волині : науковий журнал*. Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки. 2018. №1 (8). С. 17–22.
3. Пономарів О. Багатомовність. // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-38707>
4. Яковлева О. Багатомовність як тренд суспільного розвитку та чинник модернізації освіти / Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. 2016. Вип. 47(2). С. 93–105.
5. Фідкевич О., Богданець-Білокаленко Н. Зміст і функції багатомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти України. *Український педагогічний журнал*. 2020. №3. С. 66–74.

Шиліпун Анастасія Сергіївна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (Мова та зарубіжна література
(англійська))*

*Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»,*

e-mail: nastasilipun@gmail.com

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ЧИСЛІВНИКІВ ЯК КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Переклад числівників з англійської мови на українську вимагає високого рівня мовної та культурної обізнаності, адже числівники мають унікальні граматичні властивості та часто виступають носіями національно-культурного

забарвлення. Їх переклад є важливою складовою професійної підготовки перекладача, зокрема в аспекті формування культурної компетентності [3, с. 69].

Одним із ключових викликів є узгодження числівників з іменниками. В українській мові числівники змінюються за відмінками та узгоджуються з іменником у роді та числі, на відміну від англійських. Наприклад, числівник "one" має форми: один чоловік, одна жінка, одне яблуко. Числівники від двох і вище впливають на форму іменника за складними правилами: два студенти, п'ять студентів тощо.

Складнощі виникають також під час перекладу ідіом, до складу яких входять числівники. Буквальний переклад часто спотворює зміст. Наприклад, англійський вираз to kill two birds with one stone перекладається як вбити двох зайців одним пострілом, що краще передає зміст і культурний контекст [2].

Переклад порядкових числівників потребує врахування роду, числа та відмінка: the first day – перший день, the second book – друга книга. У таких конструкціях важливо дотримуватися граматичних норм української мови, щоби зберегти точність вислову.

Числівники також можуть створювати контекстну багатозначність. Наприклад, one у різних контекстах може означати не лише кількість, а й виступати займенником (one never knows what will happen – ніколи не знаєш, що станеться). Правильне тлумачення залежить від мовного оточення.

Особливої уваги потребує переклад часових виразів. Англійські звороти half past three, quarter to five не мають прямого відповідника в українській мові і потребують адаптації: половина четвертої, без чверті п'ять. Такі особливості демонструють концептуальні відмінності у сприйнятті часу, які перекладач має враховувати.

Таким чином, переклад числівників є не лише граматично складним процесом, але й засобом формування міжкультурної компетентності. Точне й контекстуально адекватне відтворення числівників сприяє збереженню змісту оригіналу та формує культуру мовлення перекладача. Успішний переклад числівників допомагає зберігати специфіку та унікальність мови, зокрема її культурний контекст, що є

важливим аспектом при формуванні професійних навичок перекладача. Врахування граматичних, лексичних та культурних особливостей мов, а також контексту, в якому використовуються числівники, є необхідним для досягнення високої якості перекладу.

Література

1. Харитонов І. К. Теоретична граматика сучасної англійської мови: навч. посіб. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 352 с.
2. Kill two birds with one stone // The Idioms. URL: <https://www.theidioms.com/kill-two-birds-with-one-stone/> (дата звернення: 03.02.2025).
3. Shojael A. Translation of Idioms and Fixed Expressions: Strategies and Difficulties. In: Theory and Practice in Language Studies. No 2(6), 2012. P. 1220-1228.

Людмила Шкребтієнко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології
Київського інституту бізнесу і технологій
e-mail: shkrebtienko@kibit.edu.ua

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Національно-патріотичне виховання є важливим ресурсом формування психологічної стійкості особистості в умовах воєнного часу, соціальних трансформацій та кризи ідентичності. Воно відіграє важливу роль у процесах реабілітації військових, внутрішньо переміщених осіб, дітей та молоді та інших незахищених верств населення.

Сьогодення нашої держави характеризується випробуваннями, які вимагають високого рівня психологічної стійкості як від окремої особистості, так і від суспільства загалом. В умовах війни, окупації частини території, масштабної міграції та загрози національній ідентичності, постає нагальна потреба у формуванні внутрішніх опор, які здатні забезпечити не лише виживання, а й життя та розвиток. Одним із таких ресурсів є національно-патріотичне виховання — як системна діяльність, спрямована на формування в особистості почуття любові до

Батьківщини, відповідальності за її долю та готовності до активної участі в її захисті та відновленні [3].

У цьому розумінні патріотизм слід характеризувати як психологічний ресурс, проте патріотизм не обмежується емоційним ставленням до держави., він виступає важливим елементом психологічної ідентичності, що включає в себе цінності, переконання, соціальні зв'язки, а також почуття сенсу життя. Під час кризових ситуацій саме ці компоненти виступають як ресурси психологічної стійкості, що дозволяють людині: зберігати внутрішню рівновагу; переживати стрес та травматичні події; діяти в умовах невизначеності та навіть підтримувати інших [4, с.138-142].

Національно-патріотичне виховання, впливаючи на світоглядні засади особистості, формує в неї здатність переживати труднощі не як особисту трагедію, а як частину колективного досвіду, що об'єднує, зміцнює та впливає на реабілітацію.

У процесі реабілітації після травматичних подій, таких як участь у бойових діях, втрата близьких, вимушене переміщення, національна ідентичність може бути ключовим чинником відновлення. Людина, яка відчуває себе частиною сильного духом народу, здатна з більшою ефективністю долати постстресові та посттравматичні стани. У цьому значенні патріотичне виховання виконує кілька функцій: психотерапевтичну (через символіку, пісню, ритуали, спільні дії відбувається зцілення на рівні емоцій); мотиваційну (зростає бажання жити, працювати, захищати країну); ціннісну (відновлюється внутрішній моральний компас) [1].

Особливого значення та актуальності набуває впровадження патріотичного виховання в системах психологічної допомоги військовим, ветеранам, дітям, які пережили бойові дії, та внутрішньо переміщеним особам.

У сучасних умовах важливо переосмислити підходи до національно-патріотичного виховання та впроваджувати його як міждисциплінарну практику, яка поєднує психологію, педагогіку, культурологію, соціологію. До ефективних форм і методів належать: інтеграція національно-патріотичних завдань у освітні програми, а саме: проведення національних свят, пам'ятних дат, акцій, що підсилять

національну ідентичність; підтримка ініціатив молоді, спрямованих на захист культурної спадщини; розвиток волонтерського руху [2].

Отже, національно-патріотичне виховання є не лише засобом формування особистості, а й потужним психотерапевтичним інструментом, який здатен сприяти розвитку психологічної стійкості та реабілітації в умовах сьогодення. Його значення у післявоєнному відновленні України неможливо переоцінити. Успішне поєднання патріотичного змісту з психологічною підтримкою має високу здатність до формування нового покоління свідомих, сильних і стійких українців.

Література

1. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна – К., 2014. – 29 с.
2. Богданець-Білокаленко Н. Національно-патріотичне виховання української дитини у рецепції педагогів минулого. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики*: зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ: ТВОРИ, 2024. С. 17-20.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до Наказу Міністерства освіти і науки від 16.06.2015 №641.
4. Філімонова Т. В. Національно-патріотичне виховання особистості як педагогічна проблема. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2016. - Вип. 69(3). - С. 138-142. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_69%283%29_31

Ольга Яблонська,

*кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
e-mail: o.jabl@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ІЛЮСТРАТОРИ

«КОБЗАРЯ» Т. ШЕВЧЕНКА

Вивчення творчості Т. Шевченка передбачає врахування суспільно-політичних і культурно-історичних обставин часу, передумов та взаємозв'язків. Культурологічний аспект – один із основних, адже є обов'язковим у біографії письменника й художника, та й видання книг містить різнопланові складники, пов'язані з культурно-мистецькою специфікою, з-поміж яких питання ілюстрування – на чільному місці.

В опануванні історико-літературних освітніх компонентів набуття культурологічних компетентностей часто пов'язане з основними навчальними завданнями. Так, перше видання Шевченкового «Кобзаря» (1840) ілюстрував Василь Штернберг, виконавши офорт «Кобзар з поводирем». Першопублікація поеми «Іван Підкова» у виданні 1840 р. – з присвятою художнику В. Штернбергові, в наступних виданнях ця присвята відсутня. У творчості раннього Т. Шевченка поява поезії «На незабудь Штернбергові» має пояснення відомими біографічними фактами В. Штернберга. Ця інформація доступна у примітках до тексту в «Зібранні творів» Т. Шевченка в 6 томах (Київ, 2003), тому доречно сформулювати відповідні завдання здобувачам освіти для самостійної роботи.

Аналогічно – інформацію про підготовку рукописної книжки латинкою «Wirszy T. Szewczenka» (1844), яку ілюстрували М. Башилов та Яків де Бальмен, можна активізувати під час вивчення поеми «Кавказ», що супроводжується присвятою «Искреннему моему Якову де Бальмену».

Упорядковані довідкові матеріали «Шевченківської енциклопедії» в 6 томах (Київ, 2012– 2015) є фаховим підґрунтям науково-дослідницької та самостійної роботи здобувачів освіти; закономірно, що словникові статті видання та рекомендована література можуть бути використані студентами під час підготовки реферативних повідомлень, курсових і магістерських проєктів.

Підготовка та друк останнього прижиттєвого видання творів Т. Шевченка «Кобзаря» (1860) – це історія цензурних обмежень і дружньої підтримки П. Куліша й Д. Каменецького. Збірка містить портрет Т. Шевченка, виконаний художником М. Микешиним.

Закономірно, що культурно-історичний метод у завданнях такого типу є провідним. Серед допоміжних методів часто оперують біографічним, який уможлиблює бачення творчих взаємозв'язків, певної еволюції задумів і шляхів реалізації.

Ілюстрації до наступних видань «Кобзарів» не тільки демонструють мистецькі тенденції певної стильової доби, а й перебувають на перехресті

суспільно-політичних закономірностей, особливо такий взаємозв'язок проступає в ідеологічних лещатах підрадянського періоду.

Отже, формування культурологічних компетентностей тісно взаємопов'язане з основними навчальними завданнями; завдання та матеріал часто мають важливі світоглядні маркери. У роботі зі здобувачами освіти завдання, зорієнтовані на розвиток культурологічних компетентностей, можуть використовуватися в якості самостійної роботи, мати науково-пошуковий характер.

Максим Яблонський,
кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
e-mail: max.yablonsky@gmail.com

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ В ДІАСПОРІ: ЧАСОПИС «НОВІ ДНІ»

Універсальний характер часопису «Нові Дні» (1950–1997) підтверджується розмаїттям тематики, що охоплює суспільно-політичні та культурні складники українського життя в діаспорі та в підрадянській Україні, висвітлення історичних питань, популяризація української літератури і т. ін. У низці публікацій В. Ковпак [1], С. Козака [2], М. Яблонського [4–5] розглянуто специфіку цього видання: контент, характер, тенденції, жанри і т. ін.

Засновник і перший редактор видання Петро Волиняк (1907–1969) намагався охопити різні сфери діяльності українців Канади, з-поміж яких важливою була увага до популяризації культурно-мистецького життя як способу збереження національної ідентичності. Вишивку як один із національних символів часто презентовано як ілюстративний матеріал, зазвичай це фото, зокрема з репортажів про мистецькі заходи, про діяльність української громади, політичних організацій і т. ін. До аналізу залучаємо матеріали перших років видання часопису. Можна навести численні приклади, як-от: публікацію редактора «Нових Днів» «Вони переможуть» (1950. Ч. 1. С. 16–17), присвячену популяризації українського оперного співу у світі, супроводжують світлини виконавиць Наталії Носенко та Лідії

Горн в українських строях; статтю П. К. «Виступ танцювальної школи В. Авраменка» проілюстровано фотографією учасників колективу в українських вишиванках (1950. Ч. 9. С. 27); аналогічно – матеріали М. Приходька «Мистецький амбасадор України» (1950. Ч. 2. С. 16–17, 21), П. К. «З приводу концертів Г. Ярошевича і А. Степняк» (1950. Ч. 11. С. 27–29), Петра Волиняка «З приводу відновлення діяльності Капелі Бандкристів» (1951. Ч. 14. С. 23–25).

Мета нарису «Слово про одяги» (1951. Ч. 23. С. 27) – популяризація української вишивки в дизайні сучасного жіночого одягу (очевидно, авторство належить редактору видання). Своєрідною відповіддю є публікація світлини читачки часопису Ірини Турченюк, яка відгукнулася на редакторський заклик і пошила собі плаття з елементами української вишивки (1952. Ч. 28. С. 30).

Показовою є етнографічна розвідка Ганни Черінь «Великдень у Канаді», в якій зауважено в інтер'єрі вітальні українського лікаря «вишиті українські рушники, що були покладені крізь, де можна» [3, с. 14].

Ще один спосіб популяризації української вишивки на сторінках часопису – презентації репродукцій, на яких представлено образи в українських вишиванках. Наприклад, на першій сторінці обкладинки часопису Ч. 4 за 1950 р. – робота Михайла Дмитренка «Дівчина з голубом»; Ч. 6 того ж року – Миколи Азовського «Жнива»; Ч. 15 1951 р. – Михайла Дмитренка «Дівчина з Полтавщини»; у грудневому числі (Ч. 23) 1951 р. – Михайла Дмитренка «Серпень».

Як бачимо, в редакційній політиці часопису «Нові Дні» апробовано різнопланові способи популяризації української вишивки. Закономірно, що переважають візуальні (фото, репродукції). Зауважено також роль видання в актуалізації української вишивки в дизайні сучасного одягу.

Література

1. Ковпак В. А. «Деокупаційний дискурс» «Нових Днів» як інклюзивність інтелектуального досвіду світового українства в українську цивілізаційну перспективу: історичні паралелі та дискусії «на часі». *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2019. № 1 (37). С. 11–21.
2. Козак С. Часопис «Українські Вісті» як джерело до вивчення особливостей функціонування журналу «Нові Дні» (Канада, 1950–1997). *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2020. № 10 (28). С. 3–13.
3. Черінь Ганна. Великдень у Канаді. *Нові Дні*. 1950. Ч. 4. С. 13–15.

4. Яблонський М. «Нові Дні» і преса української діаспори (на матеріалі аналітичних публікацій Петра Волиняка початку 1960-х рр.). *Наукові записки Інституту журналістики*. 2017. № 1 (66). С. 58–65.

5. Яблонський М. Часопис «Нові Дні» як історико-літературне джерело: творчість Івана Багряного (на матеріалі 1950–1960-х років). *Волинь філологічна: текст і контекст*. Вип. 37: Олена Пчілка. Повернення. Луцьк, 2024. С. 218–239.

Мар'яна Ягнич,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
аспірантка кафедри української та зарубіжної
літератур і методики їх навчання
marianna2703marianna@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У сучасному освітньому процесі особливого значення набуває формування культурної компетентності учнів як однієї з ключових складових особистісного розвитку. У контексті реформування освіти та впровадження компетентнісного підходу актуальним стає пошук ефективних засобів для глибшого засвоєння культурних цінностей, національної ідентичності та міжкультурного діалогу. Уроки української літератури, як важливим компонентом гуманітарної освіти, мають потужний потенціал у формуванні культурної свідомості школярів.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти України (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року), літературна освіта має здійснюватися в контексті інтеграції з мистецтвом. Один із провідних акцентів зроблено на встановленні міжпредметних зв'язків між літературою та іншими видами мистецької діяльності. Це безпосередньо пов'язано з формуванням однієї з ключових компетентностей – культурної, що передбачає здатність учнів сприймати, інтерпретувати та осмислювати твори культури в широкому художньому контексті, що важливо «розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва» [1]. На нашу думку,

інтермедіальний аналіз є таким, що якнайкраще дозволяє реалізувати культурну компетентність на уроці української літератури.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є вміння «читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного; діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей» [1]. Тому, саме завдяки використанню інтермедіального аналізу на уроках української літератури можна ефективно формувати позитивне ставлення учнів до мистецтва, пробуджувати інтерес до культурної спадщини як української, так і світової, а найважливіше – сприяти розвитку уміння осмислювати, інтерпретувати та цінувати художні явища в їхньому міжмистецькому вимірі, навчити «сприймати літературний твір як структуру, відкриту для читацьких інтерпретацій у часі та просторі» [1].

Інтермедіальність відіграє важливу роль у засвоєнні учнями міжмистецьких зв'язків, оскільки вона поглиблює розуміння мистецьких творів, відкриває ширші смислові перспективи й дозволяє сприймати художній текст як важливий елемент формування культурної особистості. Так, на думку Н. Лупак, процес культурної ідентифікації особистості «допомагає індивіду набувати широких культурологічних поглядів, соціальних компетентностей, ціннісних орієнтацій; засвоювати морально-етичні, естетичні норми і правила поведінки, розвивати адаптивні та креативні здібності з метою успішної життєдіяльності в єдиному європейському співтоваристві» [2, с. 170]. Вчені Т. Яценко та І. Тригуб також вважають, що «поглиблення в учнів інтерпретаційних умінь аналізу літературного твору засобами різних видів мистецтва – це процес цілісного сприймання твору, що передбачає встановлення зв'язків як усередині літературного твору, так і в контексті літературного процесу, художньої культури певної доби, та усвідомлення цих зв'язків як діалогу митця зі світом, читача з митцем, а через нього – з іншою культурою, з іншим буттям» [3, с. 18].

Отже, формування культурної компетентності учнів засобами інтермедіального аналізу на уроках української літератури є не лише актуальним, а й необхідним у сучасному освітньому просторі. Інтермедіальний аналіз відкриває нові можливості

для глибшого осмислення літературного твору через його взаємодію з іншими видами мистецтва, формує естетичну чутливість, розвиває креативне мислення, навички інтерпретації та критичного аналізу. Саме така форма роботи сприяє активному зануренню школярів у культурний контекст, дозволяє відчувати естетичну й духовну цінність мистецтва загалом, сприяє розвитку емоційного інтелекту та навичок міжкультурної комунікації. Таким чином, інтермедіальний аналіз на уроках української літератури є дієвим інструментом реалізації культурної компетентності, що покращує якість гуманітарної освіти, забезпечується формування культурно свідомої, творчої, толерантної особистості, здатної до рефлексії, діалогу та співпраці в умовах полікультурного світу.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти 2020.
URL: <https://zakonrada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
2. Лупак Н.М. Теорія і практика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2021. 610 с.
3. Яценко Т.О., Тригуб І.А. Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті: програма спецкурсу. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 68 с.

Таміла Яценко,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
tamilakod@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ НУШ

Проектування змісту сучасної шкільної літературної освіти на засадах культурологічного підходу та підготовка інноваційного навчально-методичного забезпечення сприятиме формуванню ключової культурної компетентності учнів у реаліях Нової української школи.

У чинних модельних навчальних програмах шкільного курсу літератури, розроблених в Інституті педагогіки НАПН України, акцентується на важливості формування в учнів сприйняття української та зарубіжної літератур як невід'ємного складника світової художньої культури, розуміння специфіки та естетико-художньої значущості літератури як мистецтва, уміння розглядати художній твір у мистецькому контексті, усвідомленні соціокультурної значущості художніх творів [1;5].

На досягнення означених освітніх цілей, як у змістовому, так і методичному аспектах спрямовані чинні підручники української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5–6 класів і 7–8 класів авторського колективу Інституту педагогіки НАПН України [2; 3; 4]. Концепція підручників ґрунтується на розгляді художнього тексту як тексту культури, що відображає свідомість людей певної історичної та культурної доби, орієнтує на міжмистецьку взаємодію. Тематична, сюжетна і жанрова спорідненість літературного твору та творів інших видів мистецтва дозволяє показати широту аналізу та інтерпретації художнього твору, сприяє формуванню ключової культурної компетентності, розвитку естетичного смаку, емоційного досвіду, загальної культури учнів. Змістове наповнення рубрик і методичний апарат засвідчують виразну культурологічну спрямованість означених підручників. На її формування орієнтує наскрізна рубрика «У колі мистецтв». Пізнавальна і доступна для учнів 5–6 класів навчальна інформація про національні та зарубіжні культурні надбання представлена у рубриці «У колі мистецтв». Розвитку в учнів інтересу до мистецьких здобутків, вихованню здатності до емоційних переживань сприяє система запитань. Наприклад, для учнів 5 класу запропоновано: «Розглянь картини, де зображено дітей, які читають книги. Що, на твою думку, спільного між полотнами французького художника кінця XIX – початку XX ст. О. Ренуара, української художниці середини XX ст. Т. Яблонської та творами сучасних митців – української художниці Є. Гапчинської та американського художника Дж. Дейлі? Який висновок про значення книги в житті дітей різних епох ти можеш зробити?».

У 6 класі для візуалізації віршів різдвяної тематики запропоновано розгляд картин українського митця ХХ ст. М. Глуценка та французького майстра ХІХ ст. К. Моне. Подано запитання щодо мистецької взаємодії: «Чи доводилося тобі раніше бачити картини українського художника М. Глуценка та французького майстра К. Моне? Які кольори використовують митці, зображуючи сніг? Що спільного між поезією І. Жиленко та живописом?».

У процесі вивчення української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 7–8 класах у підручниках введено рубрику «Мистецькі діалоги», дидактичне призначення якої сприяти глибокому осмисленню змісту літературного твору як явища мистецтва.

Семикласникам запропоновано завдання щодо міжмистецької взаємодії з музичними творами: «За QR-кодами послухай сучасні патріотичні пісні, про які йшлося в «Літературознавчому клубі». Зверни увагу на відеокліпи. Розкажи про свої враження від почутого й побаченого. За допомогою яких образів-символів і відеодеталей автори кліпів зображують трагізм подій російсько-української війни й ушляблюють героїзм боротьби українського народу?».

Для розуміння життєвих реалій, які знайшли художнє відображення у повісті В. Чемериса «Вітька + Галя... » подано навчальний матеріал про змалювання тогочасного життя на картині М. Кармазя «Школярі на відпочинку», що виконана в реалістичній манері. Поглибленню вмінь проводити мистецькі паралелі сприяє завдання: «Роздивися репродукцію картини художника М. Кармазя. Розкажи про свої враження. Доведи, що цей твір живопису тематично споріднений з повістю В. Чемериса».

Методично вмотивованою у змісті підручників для 8 класу є міжмистецька взаємодія. У рубриці «Мистецькі діалоги» подано навчальний матеріал про французького фотохудожника Е. Луїссе, що створив сучасну інтерпретацію картини українського художника І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Для осмислення вивченого запропоновано завдання: «Чому, на вашу думку, картина українського художника зацікавила французького митця? Чи вдалося йому провести паралелі між нинішньою російсько-українською війною та битвами

запорозьких козаків? Які художні деталі творів указують на те, що роботи створено в різні культурно-мистецькі епохи та в різні історичні часи?».

Аналітична робота над текстами художніх творів, опрацювання навчального культурологічного матеріалу, система різнорівневих компетентнісно орієнтованих запитань і завдань означених підручників, оптимально сприяють формуванню культурної компетентності учнів-читачів у реаліях Нової української школи.

Література

1. Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма; за ред. Т. О.Яценко. Київ: Пед. думка, 2021. 64 с.
2. Яценко Т. О., Пахаренко, В. І. Слижук, О. А. Українська література: підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. 254 с.
3. Яценко Т. О., Пахаренко, В. І., Тригуб І. А., Слижук, О. А. Література (українська та зарубіжна): підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. Ч. 1. 248 с. Ч. 2. 248 с.
4. Яценко Т. О., Пахаренко, В. І., Тригуб І. А., Слижук, О. А. Література (українська та зарубіжна): підруч. для 7 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Грамота, 2024. Ч. 1. 288 с.; Ч. 2. 288 с.
5. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 кл. для закл. заг. серед. освіти: модельна навчальна програма. Київ: Пед. думка, 2021. 62 с.

Марина Олійник

*кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
e-mail: marina.oliynik@gmail.com*

ІМЕННИЙ ОРНАМЕНТ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ВІД ВИШИТОЇ СОРОЧКИ ДО ОБЕРЕГА-ШЕВРОНА

Четвертий рік продовжується російсько-українська війна, в якій українці ведуть боротьбу за національну ідентичність, державність і європейський вектор розвитку України. З 2014 р. триває гібридна російська агресія в Україну, з 2022 р. вона перейшла в повномасштабну фазу. Особливого значення для суспільного дискурсу воюючої країни набули теми, які консолідують суспільство довкола духовних цінностей та символів національної культури, історії та боротьби за державність. Українська вишиванка стала наскрізним виразником як духовної складової боротьби українців за право будувати свої державу, так і матеріальним проявом

демонстрації сучасних візій і широкого кола рефлексій українців щодо культури та історії. Окрім класичної етнографічної концепції вишиванки як сучасної вишитої сорочки з'явилась нова біографічна гілка представлення у вишивці іменного орнаменту визначного діяча культури. Таку етнокультурну тенденцію в наш час започаткував проєкт «Вишивка в одязі видатних українців», автором якого та керівником на громадських засадах є переселенка з Донецьку Тетяна Зез [5, с. 536].

Проєкт «Вишивка в одязі видатних українців» веде роботу з 2019 р. Результатом його діяльності є видання біографічно-мистецького альбому з вкладками-листітками, на який стисло представлено інформація про життя та діяльність відомих українців, а також подано зображення меморіальної речі з вишивкою, схему для відтворення вишивки, фотографію амбасадора, який представляє сучасну версію відтвореної вишиванки з іменним орнаментом [4].

У 2023 р. до наукової консультантки проєку М. Олійник звернувся доцент Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (далі – КСУ) Ігор Стамбол з пропозицією відтворити в проєкті вишиту сорочку Б. Грінченка до 160-річчя з дня його народження. Проблема полягала в тому, що до нашого часу не зберіглось жодного артефакту вишитого одягу Б. Грінченка за яким можна було б відтворити версію його вишитої сорочки. І. Стамбол запропонував відновити іменний орнамент «Бориса Грінченка» на основі опрацьованої ним світлини зі збірки Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України (Ф. 170). Це світлина 1901 р., зроблена в Києві, на якій Б. Грінченко зображений у вишитій сорочці з відкладним коміром. Представлена І. Стамболом оцифрована копія світлини Б. Грінченка дозволила відновити геометрію схеми вишивки. Наступним етапом дослідження було завдання для М. Олійник відшукати орнамент, аналогічний до зображеного на фото, для того щоб визначити наближену кольорову гаму. Пошуки подібних вишивальних орнаментів за географію проживання Б. Грінченка не дали жодного результату. Етнологія

М. Олійник з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України відшукала точну копію вишивального орнаменту з сорочки Б. Грінченка в альбомі, виданому клубом русинок у Львові. Це виявився орнамент Снятинського повіту (сучасна Івано-Франківщина) [2, табл. 10]. Таким чином, стало можливим розробити вишивальну схему для орнаменту «Бориса Грінченка» в кольорі. Відтворену сучасну версію сорочки за матеріалами роботи проєкту «Вишивка в одязі видатних українців» представив відомий український бандурист, очільник гурту «Хорея козацька» Тарас Компаніченко. Викладачка КСУ Мар'яна Ангелова зняла фільм до 160-річчя Бориса Грінченка «Не_остання вишиванка Грінченка» [1]. 14 травня 2024 р. в КСУ було проведено акцію підготовки оберегів-шевронів з машинною вишивкою з іменним орнаментом «Бориса Грінчека» для грінченківців, які стали захисниками України від російської воєнної агресії [3]. Сорочку з орнаментом «Бориса Грінченка», вишиту майстринею зі Львова Іриною Тибінкою та пошиту Тетяною Зез, було передано до Музею Бориса Грінченка в Києві.

Література

1. Ангелова М. Не_статня вишиванка Грінченка. Астудія. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IGRhvMcWGeM&t=8s> (дата доступу 16 травня 2024)
2. Вишивка Виходної Галичини. Львов. 1895. 20 табл.
3. «Не_остання вишиванка Грінченка»: унікальні послання для воїнів-грінченківців. URL: <https://kubg.edu.ua/prouniversitet/news/podiji/8712-neostannya-vyshyvanka-hrinchenka.html> (дата доступу 14 травня 2024)
4. Олійник М. Популяризація іменних орнаментів вишивки: проєкт «Вишивка в одязі видатних українців». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період. 2023. Київ: НДІУ.С.209-213.
5. Oliynyk M. An Academic Study of Clothing Ethnoculture and Modern Clothes Production: Interaction Practices in Ukraine. Acta Ethnographica Hungarica. 2021. No. 2. P. 517–542. DOI: <https://doi.org/10.1556/022.2021.00027>

Лариса Сапога,
вчитель географії
Херсонського ліцею №51
Херсонської міської ради
e-mail: sapoga51@ukr.net

**ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ
КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ**

Культурна компетентність здобувачів освіти – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які дозволяють учням ефективно та шанобливо взаємодіяти з представниками різних культур, розуміти та цінувати культурне розмаїття, а також діяти в міжкультурному контексті з розумінням та емпатією [2].

Шкільний курс географії є фундаментальним для формування культурної компетентності, оскільки він не лише надає знання про різні культури, але й допомагає зрозуміти їхні географічні корені, сприяючи розвитку поваги, толерантності та здатності до ефективної міжкультурної взаємодії. Одним із ефективних методів формування культурної компетентності здобувачів освіти є інтерактивний метод навчання [1,3,4].

Наведемо кілька конкретних прикладів інтерактивних вправ, які можна використовувати при вивченні теми «Етнічний склад населення» шкільного курсу географії 8 класу для формування культурної компетентності здобувачів освіти:

1. «Культурна мозаїка». Учні об'єднуються в невеликі групи. Кожна група отримує завдання дослідити певну етнічну групу (наприклад, кримські татари, угорці Закарпаття, роми, євреї, поляки, росіяни, білоруси тощо). Групи збирають інформацію про мову, традиції, звичаї, кухню, ремесла, відомих представників цієї етнічної групи. Потім кожна група створює невелику презентацію (плакат, слайди, коротке відео) або готує розповідь, ілюстровану фотографіями чи предметами, що відображають культуру цієї групи. Після презентацій кожна група відповідає на запитання інших учнів. Можна організувати «культурний ярмарок», де кожна група представляє свою етнічну групу, пропонуючи спробувати національні страви (якщо можливо), демонструючи елементи одягу чи ремесел. Ця вправа розширює знання про різні етноси, розвиває навички дослідження, презентації, міжкультурної комунікації та повагу до культурних відмінностей.

2. «Географічний пазл культур». Вчитель готує велику контурну карту України або світу. Окремо готуються картки з назвами різних етнічних груп

та короткими описами їхніх культурних особливостей (мова, деякі традиції, відомі символи). Учні по черзі вибирають картку, за описом намагаються визначити етнічну групу та розмістити картку на відповідній території на карті. При цьому відбувається обговорення особливостей розміщення різних етнічних груп, причин їхнього розселення, взаємовпливу культур на певних територіях. Можна використовувати онлайн-карти з етнічним складом населення для порівняння. Ця вправа дозволяє поєднати географічні знання з культурними та розвиває вміння аналізувати картографічну інформацію, сприяє розумінню зв'язку між територією та культурою.

3. «Історії з валізи». Вчитель пропонує учням уявити, що вони є представниками певної етнічної групи, які переїжджають до нового місця проживання. Кожен учень (або група) отримує «валізу» (коробку), яку вони повинні «наповнити» предметами, що символізують їхню культуру, цінності та важливі аспекти життя (наприклад, фотографії родини, книги рідною мовою, предмети ремесла, символічні сувеніри). Потім учні розповідають історії про ці предмети та їхнє значення для їхньої уявлюваної етнічної групи. Ця вправа розвиває емпатію, уяву, навички оповідання, сприяє розумінню цінностей інших культур.

4. «Дебати культур». Учні об'єднуються у дві групи. Кожна група отримує завдання представляти певну культурну точку зору на певне питання, пов'язане з етнічним розмаїттям (наприклад, збереження мов меншин, вплив глобалізації на національні культури, важливість міжкультурного діалогу). Кожна група готує аргументи на підтримку своєї позиції, використовуючи факти та приклади. Під час дебатів учні представляють свої аргументи, слухають контраргументи іншої сторони та намагаються знайти спільні точки дотику. Дана вправа розвиває критичне мислення, вміння формулювати та відстоювати свою думку, слухати та розуміти інші точки зору, сприяє усвідомленню складності питань, пов'язаних з етнічним розмаїттям.

5. «Культурний обмін». Учні готують короткі повідомлення (презентації, відеоролики, постери) про цікаві факти, традиції або звичаї різних етнічних груп, які проживають в їхній місцевості або в Україні загалом. Учні по черзі представляють свої повідомлення. Після кожної презентації відбувається обговорення, учні ставлять запитання, діляться власним досвідом або знаннями про цю культуру. Ця вправа розширює знання про культурне розмаїття, розвиває навички спілкування, презентації, вміння ставити запитання та слухати відповіді.

6. «Створення спільного культурного продукту». Учні об'єднуються в групи, що складаються з представників (або тих, хто досліджував) різних етнічних груп. Група отримує завдання створити спільний культурний продукт, який би відображав елементи культур усіх представлених етносів. Це може бути спільна пісня, танець, страва, малюнок, колаж, сценарій невеликої вистави тощо. В результаті використання цієї вправи розвиваються навички командної роботи, креативність, вона сприяє розумінню можливостей культурного синтезу та взаємозбагачення.

Використання цих та інших інтерактивних вправ зробить процес вивчення теми «Етнічний склад населення» більш цікавим, залучить учнів до активної пізнавальної діяльності та сприятиме ефективному формуванню їхньої культурної компетентності. Важливо після кожної вправи проводити рефлексію, під час якої учні діляться своїми враженнями, обговорюють, що нового вони дізналися та як змінилося їхнє ставлення до представників інших культур.

Література

1. Дегтярьова Л.В. Використання інтерактивних засобів навчання на уроках географії. *Українські студії в європейському контексті*. 2024. № 8. С.149-154.
2. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти : кол. монографія / авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський та інші. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 265 с.
3. Пометун О. І., Пирожченко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А.С.К., 2006. 192 с.
4. Середня А. Г. Використання інтерактивних форм і методів навчання (робота в групах) на уроках географії. Кіровоград, 2007. 79 с.

Владислав Бутаков,
магістрант Центральноукраїнського
національного університету (м.Кропивницький)
Vladbutakov.v@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МАГІСТРАНТІВ

Стабільне функціонування суверенної України немислиме без розвитку людського потенціалу на всіх рівнях сучасної освіти, вищої зокрема, як запоруки прогресу суспільства в умовах глобалізованого світу, постійних викликів, а також стрімкого поширення високотехнологічних виробництв. Стратегію цифровізації усіх сфер суспільства запропоновано в багатьох нормативних документах, зокрема в Національній програмі інформатизації (2022 р.), Концепції розвитку цифрових компетентностей, тому надважливого значення нині об'єктивно набуває проблема використання цифрових інструментів у підготовці магістрантів різних спеціальностей.

Теоретико-методологічні основи впровадження цифрових технологій в освітній процес розроблено в працях сучасних науковців (О. Буйницька, В. Биков, О. Глазунова, О.Жильцов, Н.Морзе, Л.Петухова, О. Спірін, В. Смірнова, Т.Терлецька та ін.). Розвиток теорії цифрової дидактики та вивчення впливу технологій на освітній процес закладено в теоретичних і прикладних розробках таких зарубіжних дослідників: J. Mueller, M. Prensky, H. Jenkins, S. Papert, D. Tapscott, G. Siemens та ін. Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій, проблема використання цифрових інструментів для розвитку пізнавальної активності магістрантів є недостатньо дослідженою. Цифрові інструменти в контексті обраної проблеми дослідження – це програмні та апаратні засоби, що базуються на цифрових технологіях і використовуються для створення, оброблення, зберігання, поширення та візуалізації інформації для забезпечення ефективної організації освітнього процесу, формування цифрової компетентності магістрантів.

Принагідно зазначимо, що в сучасному педагогічному дискурсі використовують множинну кількість цифрових інструментів, які класифіковано за різними критеріями. Так, Н. Морзе розподіляє цифрові інструменти за їхнім функціональним призначенням, по-перше, навчальні платформи, такі як Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams та Edmodo, які дають змогу розробляти зміст навчальних курсів, розміщувати різноманітний матеріал для ефективної взаємодії учасників освітнього процесу; по-друге, платформи для створення інтерактивного контенту: H5P, Genially, Nearpod, що дають змогу розробляти інтерактивні вправи, презентації, ігри, які стимулюють магістрантів до активної навчально-пізнавальної діяльності [4, с.149]. Дослідниця В. Смірнова розглядає цифрові інструменти в контексті організації проектної діяльності здобувачів вищої освіти «як ефективну форму їх науково-дослідницької діяльності, оскільки застосування таких інструментів формує у них практичні навички планування, самоорганізації та відповідальності, командної співпраці [7, с. 122-124]».

За О. Буйницькою, доцільно використовувати в освітньому процесі хмарні сервіси(Google Workspace for Education (Google Docs, Google Slides, Google Sheets, Google Forms) як ефективні інструменти, що сприяють раціональній співпраці та педагогічній комунікації [2, с. 49-50].

Аналізуючи дидактичний ресурс цифрових інструментів, О. Жильцов розглядає цифрові інструменти, використовувані під час вивчення будь-якої дисципліни в магістратурі як ефективні засоби для індивідуальної роботи, оскільки дають змогу магістрантам працювати у власному темпі та зосереджуватися на тих аспектах дослідження, які потребують додаткової уваги [3, с.132-133].

В умовах сьогодення особливого сенсу набуває твердження дослідниці С.Сисоевої, що освітньо-кваліфікаційний рівень магістра є одним із визначальних чинників розвитку науково-технічного прогресу в країні і сприяє формуванню інтелекту молодих людей, духовному вихованню молоді

та, зрештою, забезпеченню достатку в суспільстві. Усе зазначене досягається самою філософією магістратури: поєднання знань, умінь і навичок та постійної готовності до негайного реагування на швидкоплинні зміни в науці й технологіях. Усе це зумовлює потребу у високій гнучкості змісту магістерських програм, спеціальних типових навчальних планів, підручників, посібників, упровадженню інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють формуванню цифрової компетентності магістрантів [6, с. 134-135].

Опрацювання й аналіз спеціальної літератури дало змогу з'ясувати, що й зарубіжні науковці розглядають цифрові інструменти як програмні та апаратні засоби, що базуються на цифрових технологіях і спрямовані на забезпечення ефективної організації освітнього процесу. Продуктивним вважаємо підхід J. Mueller, який акцентує увагу на інтеграції цифрових інструментів в освітній процес на основі ТРАСК-моделі, що передбачає ефективне поєднання технологічних, педагогічних та предметних знань [9, с. 5]. Н. Jenkins у своїх працях наголошує на партисипативному характері цифрових інструментів, що перетворюють здобувачів освіти із пасивних споживачів інформації на активних творців цифрового контенту [8, с.120]. G. Siemens розглядає цифрові інструменти крізь призму конективізму, підкреслюючи їхню роль у створенні та актуалізації знань у різноманітних мережах та спільнотах [10, с.7].

Отже, постійне збільшення обсягу знань, до якого необхідно вивести майбутнього фахівця за роки навчання у закладі вищої освіти, підвищення вимог до його професійного рівня викликає гостру потребу всебічного й глибокого дослідження системи підготовки, зовнішніх і внутрішніх чинників та механізмів становлення особистості майбутніх магістрів тієї чи тієї галузі, розкриття особливостей організації освітнього процесу магістрів в умовах мінливого сьогодення. Ефективність формування цифрової компетентності майбутніх магістрів залежить від того, наскільки в методології та змісті навчання ураховано специфіку майбутньої професії магістранта та рівень створення інформаційно-навчального середовища.

Література

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку/ матеріали метод. семінару НАПН України (Київ, 4 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 20–26.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 240 с.
3. Жильцов О. Б. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Освітологічний дискурс. 2020. № 3. С. 130–144.
4. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. Київ : BHV, 2006. 352 с.
5. Морзе Н. В., Співак С. М. Формування сучасного хмароорієнтованого персоналізованого освітнього середовища, враховуючи ІКТ-компетентність учасників навчально-ного процесу. Open Educational E-environment of modern university. 2017. № 3. С. 274–282.
6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т.Є. Інтерактивні технології навчання дорослих : Навчально-методичний посібник / Світлана Олександрівна Сисоєва ; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ВД "ЕКМО", 2011. – 320 с.
7. Смірнова В. М. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі. Педагогічні науки. 2020. № 4. С. 120–135.
8. Jenkins H. Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. Cambridge : The MIT Press, 2009. 145 p.
9. Mueller J. The Authentic Assessment Toolbox: Enhancing Student Learning Through Online Faculty Development. Journal of Online Learning and Teaching. 2005. Vol. 1, No. 1. P. 1–7.
10. Siemens G. Journal of Instructional Technology and Distance Learning. 2005. Vol. 2, No. 1. P. 3–10.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО (<i>Ірина Грабовська</i>).....	3
<i>Тетяна Алексєєнко</i>	
ВИШИВАНКА ЯК СИМВОЛ КОЛЕКТИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОРУШЕНИХ МЕЖ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	6
<i>Вікторія Атаманчук</i>	
ФІЛОСОФСЬКІ АКЦЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ.....	9
<i>Василь Балущок, Марина Олійник</i>	
ВИШИВКА НА ОДЯЗІ МЕШКАНЦІВ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА XVI-XVII СТОЛІТТЯ.....	12
<i>Людмила Березовська</i>	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ.....	15
<i>Надія Білоусова, Світлана Шеффер</i>	
ЦИФРОВА ВИШИВАНКА.....	18
<i>Алла Богуш</i>	
ФЕНОМЕН «ВИШИВАНКА» ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	21
<i>Наталія Богданець-Білоskalенко</i>	
УКРАЇНСЬКЕ ВБРАННЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	26
<i>Олена Вінніченко, Дмитро Коваль</i>	
ВИШИВАНКА – СИМВОЛ ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.....	29
<i>Ольга Виштак</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТИ.....	31
<i>Маргарита Воронка</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ВИКЛИК ЧАСУ І ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА.....	34
<i>Людмила Галаєвська</i>	
МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	38
<i>Оксана Галайчук</i>	
ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ В УКРАЇНСЬКИХ ВЕСНЯНКАХ.....	40
<i>Олександра Гандзюк</i>	
МОВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТІВ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ.....	43
<i>Віктор Гапотій, Олег Ігольников</i>	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ	46
<i>Наталія Гоголь</i>	
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ АРХЕТИПІВ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: МИСТЕЦЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	49

Ярослав Горбаль ПАЙДЕЯ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	52
Оксана Горда АКЦІЇ З НАГОДИ ДНЯ ВИШИВАНКИ У СВІТІ: МЕТА ТА ФУНКЦІЇ	57
Віталій Городецький ГУЦУЛЬСЬКИЙ ОРНАМЕНТ У СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД.....	60
Ігор Горошкін ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	63
Ірина Грабовська ФІЛОСОФСЬКІ СЕНСИ «ДЕРЕВА ЖИТТЯ» НА УКРАЇНСЬКИХ ВИШИВАНКАХ.....	64
Вероніка Грицку ОСОБЛИВОСТІ БУКОВИНСЬКОЇ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ 50–60-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	67
Людмила Давидюк ДВА ГОЛОСИ СВОБОДИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЙ ДЖОРДЖА БАЙРОНА «ХОТІВ БИ ЖИТИ ЗНОВ У ГОРАХ» ТА МИХАЙЛА ПЕТРЕНКА «ЧОМУ Я НЕ СОКІЛ» НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ У 9 КЛАСІ.....	69
Марина Делюсто ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДІАЛЕКТНОГО ТЕКСТУ	72
Тетяна Дзюба ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕКСТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	75
Наталія Дічек З КОГОРТИ ПОЦІНОВУВАЧІВ ВИШИВАНКИ ЯК ОЗНАКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ: ІВАН СТЕШЕНКО (1873-1918).....	77
Галина Дорожко ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ» ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 8 КЛАСУ	82
Інна Дутчак З ІСТОРІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ВИШИВКИ БУКОВИНИ.....	85
Олексій Дурдо ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ.....	87
Тетяна Зав'ялова ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГІДРОЛОГІЇ У НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ.....	89
Алла Загородня ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ.....	91

Любомира Ілійчук

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....94

Ростислав Караман

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ГЕОГРАФІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....97

Станіслав Караман

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК
ПРІОРИТЕТНІ СКЛАДНИКИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ШКІЛ НАВЧАННЯ МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН.....101

Ганна Карась

ВИШИВАНКА ЯК ЕТНІЧНИЙ МАРКЕР УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКАНТІВ В ДІАСПОРІ...104

Дар'я Кірова

ВИШИВАНКА ЯК КОД НЕЗЛАМНОСТІ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....107

Марія Клепар, Наталія Матвєєва

УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА: НИТКА, ЩО ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ ТА ВІДОБРАЖАЄ ДУШУ
НАРОДУ.....110

Світлана Кондратюк, Наталія Павлуценко

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЛУЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ, КОМБІНАЦІЙ,
ОРНАМЕНТАЛЬНИХ КОМПОЗИЦІЙ ВИШИВКИ.....113

Іванна Комарницька

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ.....116

Світлана Кравченко

СУЧАСНІ УРОКИ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ
ПРОФТЕХОСВІТИ.....119

Кароліна Куртяк

ОСОБЛИВОСТІ КАМ'ЯНКА-БУЗЬКОЇ ВИШИВАНКИ (ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ).....124

Оксана Кучерук

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОСТОРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ
ОСВІТИ.....126

Михайло Лашко

РОЛЬ ПОДРУЖЖЯ ГРІНЧЕНКІВ У ВІДРОДЖЕННІ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В СЕЛІ
ОЛЕКСІЇВКА НА ЛУГАНЩИНІ В 1880-90-Х РОКАХ ХІХ СТ.....129

Юлія Лебедь, Аліна Кушнір

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN CLASSES OF ENGLISH.....131

Тамара Маркотенко

СЛОБОЖАНСЬКА ВИШИВАНКА.....133

Наталія Марченко

БІОГРАФІЧНЕ ЧИТАННЯ ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ.....135

Зоя Митяй

КУЛЬТУРНО-МОВНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ.....138

Оксана Невмержицька	
СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	141
Лариса Недін	
ВПЛИВ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ..	143
Олександр Непша	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГЕОЛОГІЇ.....	145
Марія Оліяр	
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	147
Марія Онишко, Наталія Гудима	
СЛОВО, ЩО ВИШИВАЄ ДУШУ: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	150
Марина Павельчук	
ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ	153
Ольга Павлушенко	
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИШИВАНКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ДИСКУРСІ...	156
Христина Пельтек	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	159
Марина Пономаренко	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ.....	162
Лариса Прохорова	
ПОТЕНЦІАЛ КУРСУ «ГЕОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ» У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	165
Андрій Проценко, Ганна Суханова	
РОЛЬ КУРАТОРА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	167
Ольга Русакова	
ЕЛЕМЕНТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	170
Діана Сабол	
НАРОДНА ВИШИВКА В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ.....	172
Артем Семенюк	
МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО Й ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	177
Надія Скрипник	
ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ВИШИВАНКА» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ.....	181
Валентина Снегірєва	
РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ.....	185

Дарія Сорока	
ОСОБЛИВОСТІ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ ВИШИВАНКИ (ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ).....	187
Людмила Сорочук	
«ДЕРЕВО ЖИТТЯ» ЯК ДОМІНАНТНИЙ ТА УНІВЕРСАЛЬНИЙ СИМВОЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИШИВЦІ.....	190
Галина Темник	
ВИВЧЕННЯ ПОХІДНИХ СЛІВ ВІД ДІЄСЛОВА ВИШИВАТИ У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (УМІ).....	194
Віктор Тетеря	
ФОЛЬКЛОР У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	197
Ірина Товкач	
ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ВИШИВАНКУ ЯК ОБЕРЕГУ І СИМВОЛУ ЛЮДСЬКОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ	198
Тетяна Ульянич	
ЧОРНА ВИШИВКА УКРАЇНСЬКИХ СОРОЧОК: ЖАЛОБА, УРОЧИСТІСТЬ, ЗАМОЖНІСТЬ, МОДА ЧИ БЮДЖЕТНІСТЬ.....	202
Олександр Федорець	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	206
Юрій Фігурний	
УКРАЇНСЬКА ВИШИВАНКА – СИМВОЛ СПРОТИВУ РАШИСТСЬКІЙ АГРЕСІЇ.....	208
Олена Фідкевич	
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОНСТРУЮВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКО- ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНИХ КУРСІВ.....	214
Оксана Чорноус	
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЄКТУВАННІ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	219
Світлана Шевченко	
РОЛЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА УКРАЇНИ.....	221
Антоніна Шевчук	
ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТАХ КОМПЕТЕНТНОСТІ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИШИВАНКИ.....	224
Лариса Шевчук	
ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВИШИВАНКУ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОСТІ.....	226
Анастасія Шиліпун	
ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ЧИСЛІВНИКІВ ЯК КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА.....	228
Людмила Шкребтієнко	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	230

Ольга Яблонська	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ІЛЮСТРАТОРИ «КОБЗАРЯ» Т. ШЕВЧЕНКА.....	232
Максим Яблонський	
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ В ДІАСПОРІ: ЧАСОПИС «НОВІ ДНІ»...	234
Мар'яна Ягнич	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	236
Таміла Яценко	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ НУШ.....	238
Марина Олійник	
ІМЕННИЙ ОРНАМЕНТ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ВІД ВИШИТОЇ СОРОЧКИ ДО ОБЕРЕГА- ШЕВРОНА	241
Лариса Сапога	
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	243
Владислав Бутаков	
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МАГІСТРАНТІВ	247

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***«Україно моя вишивана:
актуальні проблеми становлення і розвитку
особистості в національному
та євроінтеграційному вимірах»***

**Збірник тез
VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітньому дню вишиванки
15 травня 2025 р.**

(електронне видання)

За загальною редакцією Н. Богданець-Білоskalенко

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;
тел./факс: (044) 481-38-85
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №3563 від 28.08. 2009 р.

До збірника увійшли тези учасників Міжнародної онлайн-конференції «Україно моя вишивана: актуальні проблеми становлення і розвитку особистості в національному та євроінтеграційному вимірах» (15 травня 2025 року), присвяченої Всесвітньому дню вишиванки. У роботах розглянуто питання, пов'язані з різними аспектами етнокультурного та освітньо-виховного потенціалу української вишиванки: традиційні техніки вишивки різних регіонів; культура носіння й дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця ХІХ – початку ХХ століття; формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді; інтерпретація та використання символів вишиванки в шкільному освітньому процесі; потенціал української вишивки в системі інклюзивної освіти дітей із особливими потребами; вишиванка в культурі України та національних спільнот: досвід збереження українських традицій у діаспорі та багато інших питань.